

İSMAİL GÖKALP

Cennet ve Cehennem

Cennet ve Cehennem ile İlgili
Mevlâî Kelâmî'nin Hançeri

ALİ İRSEM

Cennet ve Cehennem

ALİ ÜNSAL

Cennet ve Cehennem

ALİ ÜNSAL

CENNET VE CEHENNEM

Copyright © Rehber Yayınları, 2008

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Ali BUDAK

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-6096-92-5

Yayın Numarası
81

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarıçayolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Eylül 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşaklı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.rehber yayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
Ölüm	12
Kabir.....	16
Kıyamet	19
Ba's	20
Haşr.....	21
Kitapların Dağıtılması, Hesap, Sual, Mizan	22
Sırat	23
Şefa'at	24
Havz	24
A'râf	25

BİRİNCİ BÖLÜM

CENNET

Cennet'in Tanımı ve Tarifi.....	31
Cennet'in Tabakaları	37
Cennet'in Vasıfları	42
Cennet'teki Nimetler.....	61
Cennetliklerin Bazı Hâlleri	94
Cennet'in Ebediliği	111
Cemâlullâh'ı Müşahade	114
Cennetliklerin Vasıfları.....	118
Cennet'e Giden Yolun Encâmı	123
Sağlam İman	123
Salih Amel	127

Ahlâk-ı Âliye	128
Belalarla İmtihan.....	129
Cennet'in Yaratılış Hikmetleri	133

İKİNCİ BÖLÜM

CEHENNEM

Cehennem'in Tanımı ve Tarifi	137
Cehennem'in Tabakaları	140
Cehennem'in Vasıfları	147
Cehennemliklerin Hâlleri	151
Cehennemliklerin Vasıfları	159
Cehennem'in Ebediliği	167
Cehennem'deki Azap Şekilleri	169
Psikolojik Cezalar	181
Cehennem'in Yaratılış Hikmetleri	183
Cehennem Korkusu ve Cennet Ümidi.....	188

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORULAR VE CEVAPLAR

Sorular ve Cevaplar.....	193
1. Cennet ve Cehennem şu an mevcut mudur?	193
2. Cehennem'in Cehennem'de insanları terbiye edici rolü var mıdır?	194
3. Cennet ve Cehennem nerededir?.....	195
4. Güzel ahlâk üzere yaşayan kafirler de ebedî Cehennem'de mi kalacak?.....	197
5. Cennet ve Cehennem hayatı haşirden sonra gerçekleşeceğine göre, Efendimiz'in "Falanı Cennet'te gördüm." demesini nasıl yorumlamalıyız?.....	199
6. Bir kadın bu dünyada iken kocasını kaybedip başka biriyle evlense, onu da kaybedip başka biriyle evlense Cennet'te hangi kocası ile beraber olacaktır?.....	200
7. Cennet sonsuz olunca sıkıcı olmaz mı?.....	201

8. Cennet anlatılırken neden genelde cismani nimetlere yer verilmiştir? 204
9. Kuşeyri Risâlesi'nde birisi, "20 seneden beri, bugün Cennet'i isteyebildim." diyor. Bu nasıl anlaşılmalı? 205
10. Cennet dili Arapça mıdır? Eğer öyleyse buna işaret eden âyet ya da bir hadis var mı? 205
11. Hadislerden anlaşıldığına göre, Adn Cenneti, Cennet nimetlerinin hepsinin toplandığı bir yerdir. Bazı hadislerde ise "Firdavs Cennetini isteyin." buyruluyor. Bunu nasıl te'lif edebiliriz? 206
12. Son derece basit, küçük ve zayıf bir iradeye mukabil, sonsuz bir Cennet veya Cehennem'in verilmesi nasıl izah edilebilir? 207
13. Bazı hadislerde, Cennet ehlinin bazılarına, dünya kadar genişlikte ve hatta birkaç katı yer veriliyor, binlerce kasr, binlerce hûri ihsan ediliyor. Bir tek adama bu kadar şeylerin verilmesi nedendir? 212
14. Ruhların yaratılışı esnasında veya daha anne karnında cenin safhasındayken insan için saîd veya şakî, ya da Cennetlik veya Cehennemlik yazılması nasıl olur? 213
15. Resûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bazı hadislerinde şunu şunu yaparsanız Cennet'e girersiniz buyruluyor. Meselâ, bir hadis-i şerifte, 'Yâ eyyühe'n-nâs! Efşu's-selâm, ve et'imü't-taâm, ve silu'l-erhâm, ve sallû billeyli ve'n-nâsu 214
16. *دوست، دوستuyla beraber Cennet'te bulunacaktır.* Peki bu nasıl olabilir? Cennet'in katları arasında geçiş olabilecek mi? 215
17. "Cennet olmazsa, Cehennem ta'zib etmez." diyor. Bu nasıl olur? 216
18. Hadislerde, hûriler yetmiş hulleyi giydikleri halde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor, denmektedir. Bu ne demektir? Bunu nasıl anlamalı? 217
19. Cennet sevdası ve Cehennem korkusu ile ibadet etmek doğru mudur? 217

20. Bir kimse, kendisinin Cennete gidip gitmeyeceğini bilebilir mi? ..	218
21. Hz. Meryem Cennet'te Peygamberimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) eşi mi olacak?	219
22. Henüz yeni iman edip doğru dürüst bir amel işlemeyenle bütün bir hayatını fedakarlıklar, sıkıntı ve ızdırap içinde geçiren kamil bir mümin Cennet'te aynı yerde mi olacak? Bu adaletsizlik olmuyor mu?	221
23. Cennet'te erkeklere dünyadaki eşlerinin yanında hûrîlerin verileceği söyleniyor. Peki kadınlara da Cennet erkekleri verilecek mi? Gilmân nedir?	222
SON SÖZ	223
BİBLİYOGRAFYA	229

ÖNSÖZ

Cennet veya Cehennem, insanın eninde sonunda gideceği yer olduğundan herkes için merak uyaran bir konudur. Allah Teâlâ, birisiyle kereminden, lütfundan kullarını mükâfatlandırırken, diğeri ile adaletini sergiler ve hak edenlere cezasını verir. Birisi kullarının doğruya teşvik edilmesinde, hayırda yarışmalarında alabildiğine güçlü ve cazip bir vesile iken öbürü de kullarını kötülöklere karşı uyarmada korkutmada ve caydırmada en etkili vesilelerden biridir.

Cennet ve Cehennem, dünyada iken insanlar tarafından gözle görülemediği için de bir anlamda onlar için gayptır. Gayba ait bu konulardaki bilgilerimiz ise Sem'ıyyât'a aittir (Yani onlar hakkındaki bilgilerimiz tamamen kitap ve sünnete dayalıdır.) Hakkında uzun uzun yorum yapmaya, değişik tahminlerde bulunmaya tahammülü olmayan bir konudur. Altı iman esasından "Âhirete iman"ın parçası olan Cennet ve Cehennem mevzusu itikâdî bir konudur. Bu yönüyle de bilinmesi ve iman edilmesi gerekir.

Bu çalışmada biz Cennet ve Cehennem hakkında her şeyden önce Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân'ında bize verdiği bilgilere yer vermeye çalıştık. Zira bilginin en doğrusu Kur'ân'dadır. Bundan sonra, başta sahih hadis kitapları Buhârî ve Müslim olmak üzere Kütüb-ü Sitte'den, daha sonra da ikinci üçüncü dereceden hadis kitaplarından istifade etmeye çalıştık. Zaman zaman tefsirlerin ve itikâd kitaplarının da yardımına müracaat ettik. Elimizden geldiğince, çok zayıf veya uydurma kabul edilen hadislere yer vermemeye gayret gösterdik. Yine de bu konuda söylenen her şeyi size takdim ettiğimizi söyleyemeyiz. Bu çalışma bu konuda sizlere en azından derli toplu bir bilgi vermeyi hedeflemektedir.

Cennet ve Cehennem konularına girmeden, insanın ölümlle beraber bu dünyadan ayrıldıktan sonra varacağı son menzile gidinceye kadar başından geçecek safhalara yine sağlam kaynak eşliğinde çok kısa olarak "Giriş" bölümünde yer verdik. Yine bu konularla alâkalı zaman zaman değişik mahfillerde sorulan soruları çalışmamızın sonunda kısa kısa izah etmeye çalıştık. İstifadeye vesile olması niyazıyla...

Ali Ünsal
Kasım 2007

GİRİŞ

İnsan ileride başına gelecek şeyleri bilmek ister. Hele de bu ahirette karşılaşacağı şeyler ise bu husus onu fazlasıyla meraklandırır. Bir manada insana gâib olan ahiret alemi hakkında sağlam bilgiyi ancak Kur'ân ve hadislerden elde edebiliriz. İnsan kendisine Kur'ân'da ve sahih hadiste bildirilen ahirete ait bilgilere inanmak mecburiyetindedir. Aksi halde imanı tam olmaz. Bu yüzden ahirete iman denince ilk akla gelen şeyler kabir, haşır, hesap, Cennet ve Cehennemdir. Bu çalışmada insanın en son varacağı iki durak Cennet ve Cehennem incelenmeye çalışılacaktır. Ancak ölümle son bulan bu dünya hayatından sonra bu son iki menzile gidinceye kadar insanın karşılaşacağı bazı safhalar ve olaylar vardır. Aslında ölümden sonra Cennet ve Cehennem'e kadar olan süreç de ayrı bir çalışma konusu olabilecek genişliktedir. Ancak, biz bir ön bilgi olması açısından bu safhalara çok kısa da olsa değinmek daha sonra da ana konumuza geçmek istiyoruz. Bu safhalar sırası ile, ölüm, kabir, kıyamet, ba's, haşır, hesap, sual, mizan, havz, şefaât, sırat ve A'râf'tır.

Ölüm

Ölüm, ruhun bedenden ayrılması ile insanın kayıtlarla mukayyet bu dünya hayatından sonsuz bir hayata doğru yelken açmasıdır. Ölüm haktır ve er geç herkesin başına gelecektir. Kaynaklarımızda ruhun bedenden ayrılması hengâmında bazı hâdiselerden haber verilir ki, biz onları dışarıdan fark edemeyiz. Zira, o hengâmında bazı perdeler kalkar ve ancak ölmek üzere olan insan bunları müşahade edebilir.

Ölüm acısına gelince, bu doğrudan doğruya ruhun kendisine sirayet ettiği için acısı hiçbir şeye benzemez. Bütün sinirlerden, damarlardan, adale, mafsal ve her kılın ucundan çıkarılan ruhun duyduğu acı; kılıç yarısından, testere ile biçilmekten, makaslarla doğranmaktan daha ağırdır.

Ölüm anında kulun bunca acı karşısında feryad ü figan etmemesinin sebebi, ölüm acısının onun her tarafını kaplamış olup kendisinde imdat isteyecek derman bırakmamasındandır.

Ölüm anında kişinin dehşetten dolayı aklı karışır, dili tutulur, azaları dermandan düşer. Bu yüzden inlemeyi, yardım dilemeyi çok istediği hâlde, bunu yapması imkânsızdır. Eğer biraz dermanı varsa onunla, canı çıkarken göğüs ve boğazında hırıltıya benzer sesler çıkarır. Rengi, asıl yaratıldığı toprağın rengine dönüşür. Göz kapakları açık olduğu hâlde tavana dikilir. Bu esnada gözleri ruhları semaya çıkararak mirâca takılır. Dudaklar sarkar ve dil içeri çekilir. Acı içine ve dışına yayılır. Her tarafı mosmor kesilir. Önce ayaklar, sonra diz ve baldırlar... Böylece can boğaza gelinceye kadar acılar üstüne acılar eklenir. Her azanın, her parçanın oluşünde elem üstüne elem ve acı üstüne acı vardır. Can boğaza da-

yandığı zaman, işte o zaman, kul bütün dünyalıktan gözünü çeker, kimseye bakmaz olur. Artık tevbe kapısı da kapanmıştır. O anda kendisiyle sadece hasret ve pişmanlık kalır. Bu hengâmede üç felâketi iç içe yaşar. Birincisi, bu ölüm anında çektiğı sıkıntılar, ikincisi, ölüm meleğini görmek ki, Hz. İbrahim'e Melek bir an kâfirlere geldiğı suretle görünmüş ve o, buna tahammül edememiştir. Üçüncü felaket ise, ehl-i Cehennem olanlara gidecekleri yerler gösterilir.¹

İmam Gazzâlî, Hâkim et-Tirmizî'nin Nevâdirü'l-Usûl'ünden şunu nakleder: “Şu üç hâli, ölmek üzere olan kimsede görürseniz, bunlar onun Allah'ın rahmetine nail olduğuna işaret eder: 1. Alnı terler, 2. Göz yaşı döker, 3. İki dudağı kurur. Şu üç hâl de ölüm anında birilerinde görülürse bu da onun Allah'ın azabına dūçar olduğuna işaret eder: 1. Boğulan bir kimse gibi hırıltı çıkarır, 2. Rengi morarır, 3. Dudakları pas bağlar.”²

İmanlı ve salih kimselere ise, ölüm meleğı onun en sevdiği bir dostu veya güzel birinin suretinde gelir. Ancak, herkes ölümün en hafifi olan, yünün demir taraklarla çekilmesi hâli gibi ruhun bedenden çıkış acısını tadar. Bu hususta en rahat olanlar şehitler ve o mertebeyi aşanlardır. Özellikle şehitler canları çıkarken ancak bir sineğın ısırması kadar bir acı duyarlar ve ruhlarını teslim ederler.

Sekerât esnasında şeytanın vesvese vermesi de ölüm sekerâtıyla gelen gizli bir tehlikedir ve Bediüzzaman Hazretleri bu tehlikenin iman-ı tahkikiyi elde etmekle ancak kolaylıkla bertaraf edilebileceğini söyler. Sekerât anında şey-

¹ Bkz. İmam Gazzâlî, *Ölüm ve Sonrası* 42-52

² a.g.e. 53.

tanın, vesvesesiyle ancak akla şüpheler vererek tereddüte düşürebileceğini söyleyen Bediüzzaman, iman-ı tahkiki elde edildiğinde ise bu imanın aklın dışında kalp, ruh ve sır gibi birçok duygulara da işleyerek kökleştiğini ve neticede imanın tehlikeden korunduğunu ifade eder.³ Rivayetlerde vardır ki, ölüm anında insan hararet hisseder, Yâsîn sûresinin yanı başında okunması onun susuzluğunu giderir. Şeytan da bu fırsatı değerlendirir ve elinde parlak bir ibrikle gelir. O kimseye, imanını ona vermesi mukabilinde kendisine su vereceğini söyler. O da bu dünyadaki imanının gücü ve amelinin fazlalığına göre cevap verir.

Ruh ölüm ânında dünyevî yuvasından çıkar; misâli bedenini giyer.⁴ Ruh, vazifeli melekler (başta Hz. Azrâil olmak üzere yardımcıları) tarafından alınır, dünya semasına çıkarılır. Ceset kabre konduktan sonra da geri getirilir ve kabirde tekrar cesede giydirilir. İnsanın özü olan acbü'z-zeneb asla yok olmadığı için (bu, insanın tohumudur ve hadisin ifadesiyle bütün insanlarınki toplansa bir yüzüğün kaşını doldurmaz) ruh ona giydirilir. Yani cesede ne olursa olsun, ruhun gireceği bir öz vardır. Allah ruhu nasıl bu dünya hayatında insanın bedenine soktuysa, kabirde de aynı şekilde -velev onun özüne bile olsa- tekrar sokar ve yeni bir hayatı, ancak bambaşka şartlar içinde yaşatır. Bu hayat kabir hayatıdır. Bu bilgiler ışığında mü'min kimsenin ölüme bakış açısı çok önemlidir.

Mü'min ölüme, meyve vermek için bir tohum gibi toprağın bağrına saçılmak nazarıyla bakmalıdır. Ölüm her ne kadar zâhirî yüzü itibarıyla soğuk gibi görünse de mü'min

³ Bediüzzaman Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî* 29.

⁴ Nursî, *Sözler* 695. (29. Söz, İkinci Maksad, Birinci Menba').

onu bir iltifat çağrısı olarak kabul etmelidir. Zira âhiret mü'minin asıl yurdudur ve başta peygamber ve ashabı, insanın bütün sevdiklerinin çoğu oradadır. Âyet-i kerimenin ifadesiyle, “Her nefis ölümü tatmaktadır.” (Âl-i İmrân, 3/185) Bu itibarla âhirete hazırlıklı geçmek isteyen mü'min, ölüm gerçeğini hatırlıktan bir lâhza olsun çıkarmamalıdır. Nitekim Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), “Lezzetleri acılaştırın ve yıkan ölümü çokça hatırlayın.” hadisleri bu hakikati hatırlatır ve bizleri uyarır.

Ölüm hakikatini devamlı hatırlı tutmanın değişik yolları vardır. Bu yollardan biri; insanın ölümü hatırlıtan muhasebe duygusu ve vicdan mekanizması gibi iç uyarıcılarını devamlı teyakkuz hâlinde bulundurmasıdır. İkincisi ise, insanın kendisine ölümü hatırlıtacak bir dış uyarıcı tespit etmesidir. Hz. Ömer bu yöntemi uygulamış ve kendisine ölümü hatırlıtacak birisini görevlendirmiştir. Daha sonra aynaya baktığında saçlarına akların düştüğünü görmüş ve, “Artık bu aklar bana ölümü hatırlıtmak için yeter.” diyerek o kişinin görevine son vermiştir. Nitekim ölümün eli, kâkül-i gülberlerin üzerinde gezdiğinde geride âhiretin erken şafağı veya ölümün keşif kolu diyebileceğimiz beyaz izler bırakmaktadır. Bu beyaz izler, Hz. Ömer misali insanın kendi eli, kendi ayağı ve kendi kafasıyla ahirete yürümesi için teyakkuz ve temkin adına yeterli olmalıdır.

Cenâb-ı Allah'ın istediğı gibi bir hayat sürdürdüğü takdirde mü'min için ölüm, bir yok oluş değildir. Hatta ölümü, yok olmak yerine, ebedî hayata uyanmak ve ikinci bir doğum olarak değerlendirmek daha doğru olur. Çünkü insanoğlu bu dünyaya imtihan için gönderilmiştir; öleceğı âna

kadar da buradaki imtihan devam edecektir. Bu imtihan devresinde insanın hayatı, ölümüne kadar, –tabir yerinde ise– hep sürünmekle geçmektedir. Haddizatında ölüm, dünyanın sıkıntılı, dağdağalı ve boğucu havasından; yani böyle sürüm sürüm sürünmeyle geçen hayattan sıyrılmak ve bunun sonunda tasavvurları aşan saadetlere ermek için geçilecek olan bir kapıdan ibarettir. İnsanın, babasından kopup annesinin rahmine giden bir sperm olarak sürünüşünü, dünyaya gelene kadar anne karnındaki dokuz aylık sürünme süresi takip etmektedir. Sonra, bezler arasında büyümesi, daha sonra da bunu çocukluk, gençlik ve ihtiyarlık safhaları takip etmektedir. Mü'min için dünyanın sıkıntılarla dolu olma ciheti de düşünülecek olursa; onun ölene kadar süründüğü ve bu mânâda ancak ölmekle sürünmekten kurtulduğunu söylemek mümkündür.

Öldükten sonraki Cennet hayatı; dünyadaki sürünmenin bittiği noktada başlamaktadır. Eski Türkçede Cennet'in adı "Uçmak", Cehennem'in adı ise "Tamu" dur. Buradan hareketle; dünyada sürünmekle geçen hayatın uçmaya dönüşmesi için her nefsin ölüm gerçeğini tatması gerekmektedir.

Evet, sıkıntılı dünya hayatından sonra, kanatlanarak "Tamu"yu geçip "Uçmak"a varmak, ne büyük bir saadettir..!⁵

Kabir

Kabir hayatına "berzah hayatı" da denir ki, bu dünya hayatı ile âhiret hayatı arasındaki bir hayatın adıdır ve her ikisinden de farklıdır. Kabir âlemi Efendimiz tarafından âhi-

⁵ Gülen, M. Fethullah, *Fikir Atlası* 86-88.

ret hayatının ilk durağı olarak tarif edilmiştir.⁶ İnsan kabre konduktan sonra ruh cesede giydirilir ve yeni fakat geçici bir hayat başlar. İlk olarak “münker-nekir” isimlerindeki melekler gelir ve insana birtakım sorular sorarlar. Daha sonrası adına, Efendimiz hadislerinde bize şu bilgileri verir:

Hâni Mevlâ Osmân İbnu Affân (radiyallahu anh) anlatıyor: “Hz. Osman (radiyallahu anh), bir kabrin üzerinde durunca sakalı ıslanincaya kadar ağlardı. Kendisine: ‘Cennet’i ve Cehennem’i hatırladığın vakit ağlamıyorsun, fakat kabri hatırlayınca ağlıyorsun!’ dediler. Bunun üzerine: “Çünkü Resûlullah’ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işittim:

“Kabir, âhiret menzillerinin birinci menzildir. Kişi ondan kurtulabilirse ondan sonrakiler daha kolaydır. Ondan kurtulamazsa ondan sonrakiler bundan daha zordur, daha şediddir.”

Hz. Osman devamla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın şu sözünü de nakletti:

“(Âhiret âleminden gördüğüm) manzaraların hiçbiri kabir kadar korkutucu ve ürkütücü değildi!”

Rezin şu ziyadeyi kaydetti: “Hâni der ki: “Hz. Osman (radiyallahu anh)’ın şu beyti söylediğini işittim:

“Eğer ondan necat buldunsa, büyük musibetten kurtuldun. Aksi hâlde senin kurtulacağını hayal etmem.”⁷

Hz. Âişe’nin (radiyallahu anhâ) anlattığına göre, bir Yahudi kadın, yanına girdi. Kabir azabından bahsederek: “Seni kabir azabından Allah korusun!” dedi. Âişe de Resûlullah’a (aleyhissalâtu vesselâm) kabir azabından sordu. Aleyhissalâtu ves-

⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/63.

⁷ Tirmizî, *Zühd* 5.

selâm: “Evet, kabir azabı haktır. Onlar kabirde azap çekerler, onların azabını hayvanlar işitir!” buyurdu. Hz. Âişe der ki:

“Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm’ın namaz kılıp da, namazında kabir azabından istiaze etmediğini hiç görmedim.”⁸

İbn-i Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) iki kabre uğradı ve:

“(Bunlarda yatanlar) azap çekiyorlar. Azabları da büyük bir günahattan değil.” buyurdular. Sonra sözlerine şöyle devam ettiler:

“Evet! Biri, nemîmede (lâf getirip götürmede) bulunurdu. Diğeri de idrar sıçramasına karşı korunmazdı.” Aleyhissalâtu vesselâm sonra yaş bir hurma dalı istedi, ikiye böldü. Birini birinin üzerine dikti, birini de öbürünün üzerine dikti. Sonra da:

“Belki bunlar yaş kaldıkça azapları hafifler!” buyurdular.”⁹

Kabir mü’minler için ise Cennet bahçelerinden bir bahçe olacak ve onlara verilen nimetler kıyamete kadar devam edecektir. Bu nimetlerin bazıları kabrin genişletilmesi, aydınlatılması, yeşilliklerle doldurularak Cennet bahçelerinden bir bahçe hâlini alması, mü’mine sabah akşam Cennet’teki makamının gösterilmesi, yine mü’minlere kabirlerinden iyi amellerinin arkadaşlık etmesi gibi şeylerdir.¹⁰

⁸ Buhâri; *Cenâiz* 89; Müslim, *Mesâcid* 123; Nesâî, *Cenâiz* 115.

⁹ Buhâri, *Vudû* 55, 56, *Cenâiz* 82, 89, *Edeb* 46, 49; Müslim, *Tahâret* 111; Tirmizî, *Tahâret* 53; Ebû Dâvûd, *Tahâret* 11, (20, 21); Nesâî, *Tahâret* 27.

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. M. Fethullah Gülen, *Ölüm Ötesi Hayat*, Nil Yayınları, İzmir; Toprak,

Kıyamet

Kıyamet bu dünya hayatının ve dünyanın sonudur. Kıyametin, “Sâat, Hâkka, Vâkıa, Kâri’a” gibi pek çok isimleri vardır. Kıyamet Hz. İsrâfil Aleyhisselâm’ın elindeki sûra üflemesiyle vukua gelecektir. Kıyamet ani ve def’îdir. Yani, hiç beklenmedik bir anda, süratle cereyan edecektir. Çok dehşetli sahnelerin cereyan edeceği o günde nelerin olacağını Kur’ân’dan dinleyelim:

“Kâri’a... Nedir o kâri’a? Kâri’ayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki! O gün insanlar uçuşan kelebekler gibi şuraya buraya fırlatılırlar. Dağlar atılmış rengârenk yünlere dönerler...” (Kâri’a, 101/1-5)

“O gün gök sallanıp çalkalanır. Dağlar yürüdükçe yürür. Yalanlayanların vay hâline o gün.” (Tûr, 52/9-11) “O gerçek olan kıyamet gerçekleşince neler olacak neler!.. Zaten onun olmasını yalanlayacak hiçbir delil olamaz. O kimini alçaltır, kimini yüceltir. Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar darmadağın edilip parçalandığı, uçuşan toz zerrelere hâline geldiği zaman... Sizler de üç sınıfa ayrılırsınız: Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar! Ashab-ı şimal ki ne ashab-ı şimal! Ne bedbahttır onlar! İmanda, fazilette öncüler ki ne öncüler! Onlar herkesi geçerler.” (Vâkı’a, 56/1-10)

“O gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınınına döner.” (Müzemmil, 73/14) “Peki inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz? Gökyüzü bile

onunla (o günün dehşetiyle) yarılacaktır. Allah'ın vaadi mutlaka yerine gelir.” (Mümezzil, 73/17-18) “Yıldızların ışığı söndürüldüğü, gök kubbe yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu ve peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti geldiği zaman (artık kıyamet kopmuştur).” (Mürselât, 77/8-11) “Dağlar yürütülür, serap hâline gelir.” (Nebe, 78/20) “Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde, gebe develer salıverildiğinde, vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde, denizler kaynatıldığında...” (Tekvir, 81/1-6)

Kıyametin zamanını ancak Allah bilir.

Ba's

Ba's, kıyametten sonraki yeniden dirilişin adıdır. Nasıl ki Allah, her sene kışta bir anlamda ölen ve yok olan tabiatı baharda tekrar diriltiyor. Aynen öyle de, insanları da vefatlarından sonra tekrar diriltecektir. Kur'ân bu hususta şunları söyler: “Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman... Ve yer bağrındaki ağırlıkları çıkardığı zaman... İnsan şaşkın şaşkın: “Ne oluyor buna!” dediği zaman... İşte o gün yer, üstünde olan biten her şeyi anlatır: Çünkü Rabbin ona bunları vahyeder.” (Zilzâl, 99/1-5)¹¹ Hadislerde herkesin bu dünyadaki hâline göre diriltileceği, dolayısıyla çok farklı hâllerde diriltileceği rivayet edilmiştir.

¹¹ Hz. Peygamber (aleyhisselâm) bir hadis-i şerifinde bu âyetin açıklanması ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “Yeryüzünün haber vermesi, her erkek ve kadının, kendisinin üzerinde neler işlediklerini haber verip şahitlik etmesidir, “Şu ve şu günlerde şunu, şunu işlediniz.” demesidir. Yerin konuşması mecazdır diyen müfessirlerin yanında, Allah dilerse gerçekten de konuşur, diyenler de vardır. (Meâl, Yıldırım, Suat)

Haşr

Haşr, toplamak, toplanmak, bir araya getirmek demektir. Toplanan yere de “mahşer” denir. Dirilişten hemen sonra herkes bir yerlerden emir almış gibi doğru belirlenen alanda yani mahşer yerinde toplanırlar. Kur’ân şu âyetleri ile bunu bize haber verir. “İşte o gün bölükler hâlinde insanlar, kabirlerinden çıkıp yüce divana dururlar, ta ki yaptıklarının karşılığını görüp alırlar.” (Zilzâl, 99/6) “Sûra üflenir; Allah’ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde kim varsa çarpılıp cansız yere düşer. Sonra ona bir daha üflenir: Bir de bakarsın bütün insanlar, kabirlerinden ayağa kalkmış, etrafa bakınıp duruyorlar!” (Zümer, 39/68)¹²

Mahşerde insanlar, cinler ve melekler haşrolacaklar. Hayvanlar da haşrolacak ama onlar hesapların görülmesinde dinlenip tekrar toprak olacaklardır. İnsanlardan Allah’a itaat edenler apak yüzlü olarak,¹³ O’ndan yüz çevirenler ise kör olarak haşrolacaklar.¹⁴ Efendimiz, o günün dehşetiyle alakalı olarak, insanların yalınayak, sünnetsiz, anasından doğduğu gibi çıplak ve kusursuz haşrolunacaklarını, mahşerde beklerken güneşin yaklaştırılacağını ve herkesin durumuna göre seviye seviye terleyeceklerini ancak yedi sınıf insanın Allah’ın arşının gölgesinde gölgelenerek o dehşetli azaptan azade olacaklarını haber vermektedir. Bu yedi sınıf:

¹² Bu âyette sûra iki kere üfleneceği bildirilmiştir. Neml, 87. âyetinde bu ikisinden önce bir kere daha üfleneceğinden söz edilmiştir. Onun için Hz. Peygamber (aleyhisselâm) sûra üç üfleme bildirmiştir. 1. Nefhatü'l feza' (dehşetli bir ses) 2. Nefhatu's-sa'k (öldüren ses) 3. Nefhatu'l kıyame (diriliş üflemesi) İstisna edilenler: En büyük dört melektir. Bazı müfessirler ayrıca, Hamele-i Arş, yahut ndvan melekleri, huriler, Malik (Cehennem sorumlusu) ve zebanileri de sayarlar. (Meâl, Yıldırım, Suat)

¹³ Bkz. Âl-i İmrân, 3/106-107; Abese, 80/38-43.

¹⁴ Bkz. Tâhâ, 20/124-126.

1. Adaletli devlet başkanı, (Adil imam)
 2. Allah'a ibadet ederek büyüyen genç,
 3. Kalbi mescidlere bağlı kimse,
 4. Birbirini Allah için seven ve bu uğurda bir araya gelip bu sevgi ile ayrılan iki kişi,
 5. Mevki sahibi güzel bir kadının kötü davetini “Ben Allah'tan korkarım.” cevabı ile reddeden kimse.
 6. Sağ tarafına verdiğinden sol tarafındakilerin haberdar olmayacağı şekilde, hayrını gizli yapan kimse,
 7. Yalnızken Allah'ı anıp da gözyaşı döken kimse.¹⁵
- Haşr, ehl-i sünnete göre ruh ve cesedin birlikte tekrar yaratılması ile gerçekleşecektir.

Kitapların Dağıtılması, Hesap, Sual, Mizan

Daha sonra mahşer yerinde büyük bir mahkeme kurulur. Herkese dünyada iken yaptıklarının Kirâmen Kâtibîn melekleri tarafından yazıldığı kitapları verilir. İman edip salih amel işleyenler kitaplarını sağdan alırlar ve karnesini alan başarılı bir ilkokul talebesi gibi “Bakın benim kitabıma ne kadar güzel.” diye herkese göstermek isterler.¹⁶ İman etmeyen ve salih amel işlemeyen, kâfir, mücrim ve fâsık kimseler ise, kitaplarını ya soldan ya da arkadan alırlar.¹⁷

Kişinin hayatta iken, bülûğ çağından ölümüne kadar olan hayatının tamamı o kitapta kaydedilmiştir. Hiçbir şey

¹⁵ Buhârî, *Ezan* 36; Müslim, *Cennet* 59.

¹⁶ Bkz. Hâkka, 69/19-35.

¹⁷ Bkz. 84/7-12.

eksik bırakılmaz. “Zerre¹⁸ ağırlığınca hayır yapan onu bulur. Zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur.” (Zilzâl, 99/7-8) Kâfirler neden inkâr ettiklerinden, müşrikler Allah’tan gayri taptıklarından ve mü’min kimse, Allah’ın kendisine verdiği, candan, maldan, ömürden, gençlikten ve sağlığından hesaba çekilecektir. Dolayısıyla burada hesap çok çetin olacaktır. Herkesin hesabı tek tek görülecek ve bütün insanlar buna şahit olacaklardır ki, bu da çok utanç verici, büyük bir azaptır. Ancak bazı kulların hesabı çok hızlı görülüp hemen Cennetlerine gönderileceklerdir.¹⁹ Kul hakları teker teker sahiplerine verilecektir. Yine bazılarının ayıplarını ve kusurlarını Cenâb-ı Hakk setredecek ve hiç kimseye göstermeyecektir. Bazı kullarını da yaptığı güzel şeyler sebebiyle diğer kullarıyla olan hakları hususunda memnun edecektir. Yani, hakkı olan kulu razı edecek ve hakkını ötekinden affetmesini isteyecektir.

Sırat

Sırat, yol demektir. Cehennem’in üzerinde kurulu olan köprünün, yolun adıdır. Halk arasında kıldan ince kılıçtan keskin olarak tarif edilen sırat köprüsü, üstünden geçmenin bazıları için çok zor olacağını ifade için kullanılan kinâyeli bir sözdür. Herkes imanının ve amelinin durumuna göre, ya yürür gibi, ya koşar gibi, ya bir at süratinde, ya yıldırım süratinde bin yıllık mesafeyi bir anda kat ederek ya da

¹⁸ Zerre: Görünür görünmez derecede gayet küçük karnca, güneş ışığında sezilebilen zericikler demektir. Burada maksat, beşer duyusunun ilgilenebileceği en küçük şeyle, sorumluluğun asgarisini bildirmektir. Asıl maksat, en küçük bir hayr veya şerrin Allah nezdinde kaybolmayacağını açıklamaktır.

¹⁹ Bkz. Âl-i İmrân, 3/199.

hayal süratinde elli bin yıllık mesafeyi bir anda kat ederek sıratı geçerler. Kimileri ise ya ayakları sürçüp Cehennem'e düşerler ya da sürünerek geçmeye çalışırlarken Cehennem zebanilerinin demir kancaları ile Cehennem'e çekilirler. Bunlar kâfirler, zalimler ve fasıklardır.²⁰

Şefaât

Şefaât, Allah katındaki değeri fazla olan kulların diğer kullar hakkında ya bağışlanmalarını ya da derecelerinin arttırılmasını Allah'tan talep etmeleri ve Cenâb-ı Hakk'ın onların istekleri sebebiyle bazı kulları Cehennem'den azat eylemesi, bazılarının da Cennet'teki mertebelerini yüceltmesidir. Âyet ve hadislerde, şefaatin ancak Allah'ın izni ile ve bazı kimselere hak olarak verildiği görülür. Meselâ, Peygamberler, âlimler, şehidler, hafızlar ve bazı salih kullar.²¹ Efendimiz ise, en çok şefaât hakkına sahip kimsedir ve biz-zat kendisi şefaâtlerinin daha ziyade ümmetinden büyük günah işleyenler için olacağını beyan buyurmuşlardır.²²

Havz

Ahirette hesap ve kitaplar görülünce peygamberlerin havuzlarının başında toplanılacaktır. Her peygamberin havuzu olacaktır ve onlar kendi ümmetlerine ondan ikram edeceklerdir. Efendimiz'in havuzunun adı ise, Kur'ân'da da ismi geçen "Kevser"dir. Bazı âlimler bunun Cennet'in içinde ve ırmak olabileceğini de söylemişlerdir. Efendimiz

²⁰ Bkz. Buhârî, *Rikâk* 48; Müslim, *İman* 81; İbn Mâce, *Zühd* 33.

²¹ Bkz. Bakara, 2/255; Yûnus, 10/3; Enbiyâ, 21/28.

²² Ebû Dâvûd, *Sünnet* 21; Tirmizî, *Kıyâme* 11.

bir hadislerinde bize şu bilgiyi verir: “Benim havzumun bir kenarı bir aylık yoldur. Suyu süttten daha beyaz, kokusu miskten daha güzel, kadehleri de gökteki yıldızlardan daha çoktur. Ondandır bir kere içen daha ebediyen susamaz.”²³

“Benim havzım, Eyle²⁴ ile Aden²⁵ arasındaki mesafeden daha uzundur. O kardan daha beyaz, sütle karışık baldan daha tatlıdır. Kapları yıldızların adedinden çoktur.”²⁶ Ancak birtakım insanlar havuza yaklaştıklarında ondan içemeyeceklerdir. Efendimiz bu durumu şöyle anlatır: “Ümmetim havuza, benim yanıma gelecek. Ben de tıpkı bir adamın kendi develerinden başkasının develerini kovduğu gibi birtakım insanları havuzumdan kovacağım.” Sahabîler, “Ey Allah’ın Resûlü, Sen bizi tanıyabilecek misin?” dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle cevaplandırdı: “Evet, sizin başka hiç kimsede bulunmayan bir simanız olacak, benim yanıma abdest eserinden yüzleriniz ve ayaklarınız nurlu olarak geleceksiniz. Ama sizden bir grup yanıma gelmekten mutlaka alıkonulacak ve gelemeyecek. Ben, ‘Ya Rabbi! Bunlar benim ashabımdandır.’ diyeceğim. Bana bir melek şöyle cevap verecek: ‘Onların senden sonra ne işler işlediklerini bilmiyorsun?’²⁷

A’râf

Kelime anlamı olarak, sırt, tepe demek olan “A’râf”, Cennet ile Cehennem arasındaki tepenin adıdır. Bu uzun seya-

²³ Tirmizî, *Kıyâme* 14,15.

²⁴ Eyle: Akabe Limanı’na yakın bir şehir.

²⁵ Aden: Yemen’de bir şehir.

²⁶ Müslim, *Tahâre* 36.

²⁷ Bkz. Müslim *Tahâre* 38.

hatin sonuna doğru varılan bir menzil olan A'râf, Cennet ile Cehennem arasında perde vazifesi görür. Burada sevabı ve günahı eşit olanlar, herkesin hesabı görülünceye kadar beklerler. Bazı rivayetlere göre deliler, çocuklar, ehl-i fetret vs. de burada kalırlar.²⁸ Daha sonra bunlar Allah'ın rahmeti ile Cennet'e girerler. Kur'ân'da bir sûreye de ad olan A'râf'ta, orada olacak bazı şeyler hakkında şunlar haber verilir:

“Âyetlerimizi yalan sayanlara ve onları kabule tenezzül etmeyenlere gök kapıları açılmayacak ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da Cennet'e giremeyeceklerdir. İşte Biz, suçlu kâfirleri böyle cezalandırırız! Onlara Cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız! İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise -ki hiç kimseye Biz gücünün yetmeyeceği yük yüklemeyiz- Cennetlik olup orada ebedî kalacaklardır. Öyle bir hâlde ki içlerinde kin kabilinden ne varsa hepsini söküp çıkarırız, önlerinden ırmaklar akar. “Hamdolsun bizi bu Cennet'e erıştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmısaydı biz kendiliğimizden yol bulamadık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler. Kendilerine de: “İşte güzel işlerinize karşılık, karşınızda duran şu muhteşem Cennet'e varis kılındınız, buyurun!” (A'râf, 7/40-43) diye nida edilir.²⁹

²⁸ Değişik rivayetlerin değerlendirildiği Subhi Salih'in, *Ölümden Sonra Diriliş* adlı eserinin 72. sayfasına bakılabilir. (Tercüme: Şerafeddin Gölcük, İst. 1981.)

²⁹ Cennetliklerin bu başarıyı kendilerinden değil, sırf Allah'ın lütfundan bilerek hamdetmelerinden sonra Allah tarafından onların bu başarılarına dünyadaki güzel davranışlarının vesile olduğunun bildirilmesinde pek latif bir durum vardır. Hem kulluk âdabı öğretiliyor, hem de Allah'ın, az amelî büyük bir takdir ve teşekkürle karşılamaındaki ilahî lütfu tecelli ediyor. Şu hâlde insan çalışmalı, fakat işlerine güvenmeyip daima ilahî hidâyete sığınmalıdır. Amel Cennet'e girmeye sebep olur, fakat Allah'ın yardımını ile! Âyetteki vâris

“Cennetlikler Cehennemliklere: “Biz, Rabbimizin bize vadettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vadettiklerinin gerçekleştiğini gördünüz mü?” deyince onlar: “Evet” diye cevap verirler. Derken bir görevli aralarında: “Allah’ın lâneti o zalimlere olsun ki onlar insanları Allah yolundan uzaklaştırır, onu eğri büğrü göstermek isterlerdi ve onlar âhireti de inkâr ederlerdi.” diye nida eder.” (A’râf, 7/44-45)³⁰

“İki taraf arasında bir perde, A’râf üzerinde de Cennetlik ve Cehennemliklerin her birini simalarından tanıyacak kimseler vardır ki onlar, henüz Cennet’e girmemiş, fakat girmeyi şiddetle arzular olarak Cennetliklere “selamün aleyküm” diye seslenirler.” (A’râf, 7/46)³¹

kılınma kavramını, Peygamberimiz (a.s.m) şu hadisle açıklamıştır: “Cehennem’e girenlerin her biri iman etmiş olması hâlinde, Cennet’te kendisine ayrılan konağı görecek ve diyecek ki: “Keşke Allah bizi hidâyet etseydi!” Böylece bu görmeleri onlar için pişmanlık olur. Cennet’e girenlerden her biri de iman etmemiş olması hâlinde Cehennem’de varacağı yeri görüp diyecek ki: “Allah bizi hidâyet etmemiş olsaydı hâlimiz ne olurdu! İşte bu da onların şükürleri olur.”

³⁰ Geçmiş asırlarda *Cennet* ile Cehennem arasında çok uzun mesafe olması itibariyle sesin nasıl gideceği sorusu sorulmuştur. 20. asırdaki iletişim keşifleri on binlerce km. ötesi ile konuşmayı çocuklar için bile günlük iş hâline getirmiştir.

³¹ A’râf: Arf’in çoğuludur. Yüksekçe olan her şeye arf denilir. Meşhur görüşe göre A’râf, *Cennet* ile Cehennem arasındaki sūrun yüksek tepeleri demektir. Hasan el-Basrî (radiyalahu anh) demiştir ki: “A’râf, marifet kelimesinden olup Cennetliklerle Cehennemlikleri simalarından tanıyan kimseler demektir.” Hâsılı A’râf hakkında iki görüş vardır: Birincisi Ebû Huzeyfe ve diğer bazı zevattan rivâyet edildiği üzere bunlar, amelde kusur etmiş ve mizanda iyilikleri ile kötülükleri eşit gelmiş, Allah’ı bir tanıyan kimselerdir ki *Cennet* ile Cehennem arasında bir süre kalırlar. Sonra Hak Teâlâ, haklarında bir hüküm verir. İkincisi: Bunlar peygamberler (a.s.), şehitler, hayırlılar, âlimler gibi yüksek dereceli zatlardır. Âyetin sonundaki lem yedhulûhâ (henüz Cennet’e girmemiş olanlar) birinci görüşe göre A’râf ehlini tavsif eder: Yani Cennetlikler Cennet’e girmiş, bunlar girmemişlerdir. Fakat arzu ve ümit ederler. Onlara özenirler de “Selam ve selamet size.” derler. İkinciye göre ise, o sırada *Cennet* ehlinin halidir. Yani henüz Cennet’e girmemiş ve girmek ümidinde bulunmuş oldukları sıradadır ki A’râf ehli, onları selamete ereceklerine dair müjdeliler.

“Gözleri Cehennemlikler tarafına çevrildiğinde: “Aman ya Rabbenâ, aman bizleri o zalimlerle beraber eyleme!” derler. A’râf ashâbı, simalarından tanıdıkları bir kısım kimselere seslenip: “Gördünüz ya, ne topladığınız mallarınızın, ne onca taraftarlarınızın, ne de büyüklük taslamalarınızın ve o çalılımlarınızın size bir faydası oldu!” O Cennetlikleri göstererek, “Sahi, şunlar, “Allah, bunları asla lütfuna nail etmez.” diye yeminler edip hor gördüğünüz kimseler değil miydi? İşte onların ne yüce mevkide olduklarını şimdi anladınız değil mi?” derler ve sonra o Cennetliklere dönerek: “Buyurun girin Cennet’e!” derler, “Size korku ve endişe olmadığı gibi, siz asla üzüntü de görmeyeceksiniz.” Cehennemlikler Cennetliklere: “Ne olur, lütfen suyunuzdan, Allah’ın size nasip ettiği nimetlerden biraz da bize gönderin!” diye seslenirler. Onlar da: “Allah bunları kâfirlere haram etmiştir, bunlar kâfirlere yasaktır.” diye cevap verirler. O kâfirlere ki onlar dinlerini oyun ve eğlence konusu hâline getirmişlerdi; dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. İşte onlar, kendilerinin en önemli günü olan bugünkü karşılaşmayı unuttular ve âyetlerimizi bilerek inkâr ettikleri gibi, Biz de bugün onları unutup kendi hâllerine terk edeceğiz.” (A’râf, 7/47-51)

Evet, âhiretin bundan sonraki safhasında mü’minler için ebedî Cennet hayatı ve kâfirler için de ebedî Cehennem hayatı vardır. Ölümle beraber başlayan ve nihayet Cennet veya Cehennem’e kadar insanın başına gelebilecek serencâmeyi, olayları kısaca bu şekliyle özetledikten sonra asıl konumuz olan Cennet ve Cehennem’e geçelim. Tevfik Allah’tandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CENNET

CENNET'İN TANIMI VE TARİFİ

Cennet, Allah'ın âhirette mü'minlere, bu dünyada iken iman edip salih amel işlemelerine mukabil lütfundan bahsettiği saadet diyarının adıdır. Arapça “cen-ne” kökünden türemiş ve örtülmüş, gizlenmiş, manasına gelen bir kelime olup dünya gözü ile görülemediği için bu ismi almıştır. Gecenin ortalığı kaplayıp etrafı görünemez hâle getirmesini ifade etmek için de aynı kökten “cenne” fiili kullanılır. Gözümüzle göremediğimiz ve tıpkı bizim gibi irade sahibi varlığa “Cin”, akli perdelendiği için deliye “mecnun”, göğüs kafesinde gizlendiği için kalbe “cinân”, anne karnında gizli kaldığı için yeni oluşan bebeğe “cenîn” ismi verilir ki, hepsi de aynı kökten gelir. Bazı dilcilere göre ise, “bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe, yeşillikleri bol, sık dal ve yaprakları ile yeri gölgelendiren bağlık, bahçe” manasına gelir. Bazı dilcilere göre ise, özel bir isimdir.³²

Cennet, bu dünyaya imtihan edilmek üzere gönderilen

³² İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim, *Lisanu'l Arab*, c. 13, “Cenne” maddesi.

insanların ve cinlerin, kıyamet kopup hesaplar görüldükten sonra, içlerinden bu dünyada iken Allah'a, âhiret gününe ve Allah'ın elçileri vasıtasıyla gönderdiği bütün mesajlara inanan, elinden geldiği kadar kulluk ve taatte bulunan müttakî ve temiz olanlarının gideceği ebedî huzur ve saadet yurdudur. Çoğulu cinân ve cennâttır.

Cennet bizim için gayb durumundadır. Zira onu burada iken göremiyoruz. Onun hakkındaki bilgilerimiz de Kur'ân ve hadislerin bize bildirdiği ile sınırlıdır. Bu hususta bize bildirilene inanmak ve olduğu gibi kabul etmek durumundayız. Gayba ait bilgiler oldukları için üzerinde akıl yürütmek, yorum yapmak, hüküm vermek durumunda değiliz. Zâten, Kur'ân'da ve hadislerde bizi tatmin edecek miktarda epey bilgi mevcuttur. Bu sayede biz Cennet'in mahiyeti, yaratılış hikmeti, katları, nimetleri, Cennetliklerin vasıfları, onların Cennetteki hâlleri, Cemâlullâh'ı müşâhede ve Cennet'in ebediliği gibi pek çok konuda yeteri kadar bilgi sahibi olabilmekteyiz.

Cennet'in varlığı kat'îdir. Bu hususta asla şüphe yoktur ve buna iman etmek Müslüman olmanın bir gereğidir. Cennet'in varlığı hakkında en başta ilâhî kitabımız Kur'ân olmak üzere pek çok hadiste şüphe götürmez bilgiler mevcuttur.

Cennet'in yaratılışına ve varlığına şu âyetler önemli birer delil teşkil ederler: İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan Cennetler vardır. Öyle Cennetler ki, ne zaman meyvelerinden kendilerine bir şey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların

tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.³³

“Rabbiniz tarafından mağfirete, genişliği göklerle yer kadar ve müttakiler için hazırlanmış bir Cennet’e doğru yarışarcasına koşuşun!” (Âl-i İmrân, 3/133)

“Rabbiniz tarafından verilecek mağfirete ve Cennet’e girmek için yarışın! Öyle bir Cennet ki eni göklerle yerin eni gibi olup Allah’a ve resûllerine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu, Allah’ın dilediği kimselere olan bir ihsanıdır. Allah büyük lütuf sahibidir.” (Hadîd, 57/21)

Cennet, âhirete inanan herkesin canla başla istediği bir mükâfat diyarıdır. Evet, ötelerde başlayan seyahat; anne karnı, dünya hayatı, kabir ve derken tekrar ötelere doğru devam eder ve nihayet Cennet nimeti veya Cehennem nimeti ile son bulur. Ancak şu bilinen bir gerçektir ki, Cennet ucuz değil, Cehennem de lüzumsuz değildir. Her güzel ve kıymetli şey bir bedel ister. Aynen öyle de, Yüce Mevlâ, ikram olarak takdim edeceği Cennet için de bir bedel istemektedir. Aslında bu istenilen şeyler Cennet’e tam bedel olamayacağı için Cennet yine fazl-ı ilâhîdendir. Ama bu istenilen

³³ Bakara, 2/25. (Cennetlikler için, Cennetlerde tertemiz, eşler vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmişlerdir. Hem her türlü maddî pisliklerden hem de ahlâksızlık, geçimsizlik gibi manevî kirlilerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat başta gelen önemli fark, dünyanın geçiciliğine karşı, Cennet’in daimî olmasıdır. Birtakım kimseler, bu gibi müjdelerde, bilhassa yemek içmekten, kadınlardan bahsedilmesine itiraz etmek istiyorlar ve: “Dine ait duygular, insanı bunlardan kesip, yalnız ruhanî lezzetler ile uğraştırmalı.” diyorlar. Fakat şurası gariptir ki, böyle diyenlerin hepsi, bedene ait bu iki çeşit zevk peşinde koşanlardan çıkmaktadır. Halbuki bu müjdeler, görüldüğü üzere, her yönü kapsayan eksiksiz zevkleri bir araya getirmektedir. Ve âhiret zevklerinde dünyadaki zevklerden hiçbirinin benzerinin eksik olmadığını ve bunun karşısında dünyaya ait şehvetlerin âdilliğini, çirkinliğini de gösteriyor..) (Bkz. Suat Yıldırım, Kur’ân-ı Kerîm Meâlî)

şeyler, Cennet ehlinde bulunması gereken hususiyetlerdir ve âdeta bir maya mahiyetindedir. Evet, Allah'ın dilediği ve bildirdiği bir kısım insanlar, nebiler, aşere-i mübeşşere ve şehitler dışında kimsenin Cennet'e gitmesi garanti değildir. İslâm dinine göre, Hristiyanların veya Yahudilerin inandığının aksine, hesapsız Cennet'e girmek yoktur.

Bu yüzden inanan herkes Allah'ın rızası, Cemâlullâh'ı müşahede gibi büyük nimetlerin yanında Cennet'i de elde etmek için bütün bir hayat boyu çalışır, didinir, yanlışlarını düzeltir ve Cennet'e ehil bir hâle gelmeyi hedefler. Hatta Efendiler Efendisi, kimsenin kendi ameli ile Cennet'e gidemeyeceğini ifade ettiğinde ashâbı sorar: "Siz de mi Yâ Resûlallah?" Efendimiz: "Evet, ben de, ancak Rabbim beni mağfiret ve rahmetiyle sarıp sarmalarsa o başka."³⁴ buyururlar. O hâlde kimse kendi ameline güvenmemelidir. Mü'min, hep Rabbin kapısında dileyen, dilenen, isteyen, dua dua yalvaran, âciz, fakir ve sadık bir kul olarak arz-ı endam etmelidir.

Bunca gönül tarafından iştiyakla istenen Cennet haddizâtında bizim için bir gâib hükmündedir. Onu Efendiler Efendisi'nin dışında ne bir gören, ne girip ziyaret eden ve gelip haber veren vardır. Ancak Hak Teâlâ Kur'ân'ında, Resûl-u Edîp'i de Mirâç mucizesi esnasında gezip gördüğü şeyleri hadislerinde bize haber vermişlerdir. Bunlar ışığında bizim için gâib olan Cennet, belli ölçüde malûm hâle gelmiştir. Ancak şu var ki, bu bilgi bizde ilme'l-yakînin ötesine geçemez. Zira her ne kadar bir kısım tarifler bulunsa da, elde ettiğimiz bu bilgi asla gerçeğini hakkıyla idrak etmeye yetmez. Biz onu ancak, bizzat ötede gördüğümüzde idrak edebileceğiz.

³⁴ Buhârî, *Rikak* 18.

Bununla beraber mühim bir noktanın altını çizmek gerekir ki, asıl olan Allah'ın rızasıdır. O razı olduktan sonra bizleri de razı eder. Bir kısım âlimler, yalnız Cennet'i istemeyi, oturup kalkıp oranın arzusuyla dolup taşmayı biraz mahzurlu görmüşler ve bu tür insanlara "Cennet'in kulu" manasında "abdu'l-Cennet" demişlerdir. Yani, bütün hayırları, ibadetleri Cennet'i elde etme maksadına matuf yapmayı bir yönüyle yadırgamışlardır. Onlar bunu derken elbette Cennet'i hiç istememeli demek istemiyorlar. Zira Allah Resûlü bizzat Cennet'in istenebileceğini bildirmiştir. Ancak, vurgulanmak istenen nokta, asıl hedef Rabbin rızasıdır. O'nun rızası ve hoşnutluğu hepsinin ötesindedir. Tıpkı şu misalde olduğu gibi: Bir gün Hârûn-u Reşîd büyük devlet adamlarını yanına çağırır ve "İsteyin bugün benden ne isterseniz." der. Çağırdıkları içinde Hakk Dostu Behlûl-i Dânâ Hazretleri de vardır. Herkes bir şeyler ister. Kimisi, bir yerin beyliğini, kimisi kıymetli bir araziyi, kimisi sultanın atını, kimisi mal vs. Sıra Behlûl'e gelince, "Seni isterim Efendim." der. Hârûn-u Reşîd, "Başka bir şey iste, mal mülk adına bir şeyler istemeyecek misin? Bak herkes bir şey istiyor." der. Behlûl: "Efendim, Siz benim olduktan sonra, sevginiz benim olduktan sonra zaten hepsi benim demektir." diye cevap verir. Hak Dostu Yunus'un ifadelerini de ancak bu bakış açısıyla doğru anlayabiliriz. O çok engin bir gönlün tatlı nağmeleriyle,

*"Cennet Cennet dedikleri,
Birkaç köşkle, birkaç hûri,
İsteyene ver sen ânı,
Bana Seni gerek Seni"*

niyaz etmiştir. Bununla asla Cennet'i ve içindekileri hafife almak yoktur. Sadece asıl hedefe kilitlenme söz konusudur.

İnsanoğlunun, Allah'a iman edip O'na sınıksız sarılmasında ahirete, Cennet'e iman etmesinin payı küçümsenemeyecek kadar büyüktür. O bu sayede, kendisi için en büyük endişe verici bir duygu olan "yok olma" dan kurtulacak ve bitmek tükenmek bilmeyen ebedî bir saadetin kendisini beklediği ümidi içinde olacaktır. Bu ümit sayesinde, Yâsir ailesi ölüme göz kırpmadan yürümüştür. Mus'ab, bir kasapta doğranıyor gibi doğranmayı gülerek karşılamıştır. Hz. Talha, atılan oklara elini siper etmiştir. Halid b. Zeyd (Ebu Eyyub el-Ensârî) ilerlemiş yaşına rağmen at üstünde İstanbul önlerine gelmiştir. Alparslan âdeta kefenini giyip Romen Diyojen'in karşısına çıkmıştır. Osman Gazi Han tekfurlarla yakapaça olmuştur. Fatih cennetmekân ordusunu İstanbul önlerine sevk etmiştir. Yavuz ve Kanunî –saltanat sürüp yan gelip yatabilecekleri hâlde- at sırtından inmemiştir. İmam-ı Nevevî bir öğün yemek yemeği, onu da bir miktar sütle geçirmeyi yeğlemiş, geri kalan zamanını ilimle meşgul olmaya ayırmıştır. Muhammed İbn-i Münkedir, Yahya İbn-i Saîd el-Kattân ve Esved b. Yezîd en-Nehâî gibi daha nice-leri hak ve hakikatler karşısında gözyaşlarını ceyhun etmiş, bütün bir hayatı ağlama hâline getirmişlerdir.

Cennet, Allah'ın bir ikramı, bir ihsanı olması hasebiyle çok önemlidir. Hak Teâlâ, daha bu dünyada iken bizlere, oraya iştiağ duyalım, oraya gireceklerin hâlleriyle hâlle-nelim, oraya ehil hâle gelelim diye, oralar hakkında pek önemli malûmatlar vermiştir.

CENNET'İN TABAKALARI

Cennet kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de 147 defa geçmektedir. Bazen bizzat “Cennet” kelimesinin çoğulu “Cennât” olarak geçerken bazen de tabakalarının isimleri ile, “Firdavs” gibi “Adn” gibi isimlerle beraber geçmektedir. İslâm literatüründe Cennet'i ifade etmek üzere kullanılan isimleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- Cennet: Ebedî saadet yurdunu ifade etmek üzere Kur'ân'da, çeşitli hadislerde ve diğer İslâmî eserlerde yer alan isimler içinde en çok kullanılan, içindeki bütün mekân ve imkânları kapsayacak şekilde muhtevası geniş olan bir terimdir. Kur'ân'da 147 yerde geçmektedir. İslâm literatüründe ebedî saadete ilgili vaadler, özendirici anlatım ve tasvirler genellikle Cennet ismiyle kullanılır. Diğer isimler tekil olarak kullanıldığı hâlde, Cennet'in çok sayıdaki âyet-te çoğul şekliyle de (cennât) yer alması, saadet yurdunun belli bir bölgesinin değil; tamamının adı olduğunu gösterir.

2- Cennetü'n-Naîm: 13 âyette geçmektedir. Arap-

ça'da "refah, huzur, mutlu hayat" anlamına gelen nimet kelimesinden daha kapsamlı bir muhtevaya sahip olan naîm, insana huzur ve mutluluk veren maddî-manevî bütün güzellikleri ifade etmektedir. Buna göre Cennâtü'n-naîm; mutluluğa vesile nimetlerle dolu Cennetler manasına gelir. "*Beni Cennetü'n-naîm'in vârislerinden kıl.*" (Şuarâ, 26/85) âyetinde olduğu gibi.

3- Adn Cenneti: En belirgin anlamı ile ikamet etme, ikamet edilen yer demek olan "adn", 11 âyette kullanılmıştır. Adn'in, Cennet'in belli bir bölümünün adı olduğu veya çoğul şeklinde kullanılmasına bakarak onun, pek çok mertebeleri olduğu veya birbirinden farklı pek çok bahçeleri olduğu anlaşılabilir. "*Şüphesiz ki, iman edenler ve güzel amel işleyenler yok mu, işte onlar mahlukatın en hayırlısıdır. Onların Rabbileri katındaki mükâfatı, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn Cennetleridir. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da O'ndan râzı olmuşlardır. Bu, Rabbinden korkan O'na saygı gösterenler içindir.*" (Beyyine, 98/7-8)

4- Firdevs: Özellikle, içinde üzüm bulunan bağ bahçe anlamına gelir. İki âyette geçer. Firdevs, Cennet'in tamamını ifade eden bir isim olabileceği gibi, onun ortası, en yüksek ve en değerli bölgesinin özel adı da olabilir. "*Şüphesiz, iman edip güzel amel işleyenler için barınak olarak Firdevs Cennetleri vardır.*" (Kehf, 18/107)

5- Hüsnâ: İyilik yapanlara, ihsanda bulunanlara Hak Teâlâ tarafından daha büyük bir iyilikle karşılık verileceğini, ayrıca buna bir de ilave (ziyade) yapılacağını ifade eden Yunus 26. âyetindeki hüsnâ (daha güzel, daha iyi, en güzel, en iyi)

kelimesinin Cennet anlamına geldiğinde pek çok müfessir hemfikirdir. Âyetteki “ziyade”den maksat da, Cennet’te Allah’ı görme şerefine nail olmaktır. *“Güzel davrananlara hüsnâ (daha güzel karşılık), bir de ziyade/fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır, ne de bir horluk (gelir). İşte onlar Cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.”* (Yûnus, 10/26)

6- Dârüs’s-Selâm: Maddî ve manevî âfetlerden, hoşa gitmeyen şeylerden korunmuş olma manasındaki selâm ile dâr/yurt kelimesinden oluşan bu terkip, iki âyette Cennet’in adı veya tabakası olarak zikredilmiştir. Cennet’in esenlik yurdu olduğu şüphesizdir. Gerçek esenliğin ancak Cennet’te bulunabileceği, sonsuz hayatın, ihtiyaç bırakmayan zenginliğin, zillete yer vermeyen şeref ve üstünlüğün, eksiksiz bir sıhhatin sadece orada mevcut olduğu anlaşılır. *“Halbuki Allah, Dârü’s-Selâm’a çağırıyor ve O, dilediği kimseleri dosdoğru bir yola hidayet buyurur.”*(Yûnus, 10/25)

7- Dârü’l-Mukâme: Asıl durulacak yer, ebedî ikamet edilecek yurt manasındaki bu terkip, Cennet’e girenlerin Allah’a hamd ve şükür sırasında buldukları mekân için kullanacakları bir tabir olmalıdır. *“O (Rab) ki lütfuyla bizi Dârü’l-Mukame’ye/asıl oturulacak yurda (Cennet’e) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak, ne de orada bize bir usanç gelecektir.”*(Fâtır, 35/35)

8- Cennetü’l-Me’vâ: *“İman edip güzel amel işleyenlere gelince, onlar için Me’vâ Cennetleri vardır.”*(Secde, 32/19)

Bu isimlerin dışında, “ev, konak, şehir, ülke” anlamlarına gelen “dâr” kelimesi, Kur’ân’da **dârü’l-huld** (ebedi-

yet/sonsuzluk yurdu), **dâru'l-âhire** (âhiret yurdu), **âkıbetü'd-dâr, ukbe'd-dâr** (dünya yurdunun sonu) terkipleriyle Cennet anlamında kullanılmıştır.

İsmi zikredilen bu yerler, pek çok âlime göre Cennet'in tabakalarını teşkil etmektedir. Buhârî'nin bir rivayetinde Efendimiz, Allah yolunda savaşılan mücahidler için Cennet'te yüz derece (tabaka) hazırlandığını ve iki derecenin arasının yerle gök arası gibi olduğunu haber vermekte ve sözlerine devamla şöyle buyurmaktadır: “Allah'tan istediğiniz zaman *Firdevs*'i isteyiniz. Çünkü *Firdevs*, Cennet'in ortası ve en yükseğidir. Cennet'in nehirleri *Firdevs*'ten doğar.”³⁵ Dünyada iken herkesin aynı seviyede imana sahip olmadığı, aynı seviyede Allah'a kulluk etmediği muhakkaktır. Aynen öyle de ahirette de aynı Cennet içinde yüzlerce seviye olacak ve herkes seviyesine göre onun nimetlerinden istifade edecektir. Bu ve buna benzer rivayetlerde bahsedilen dereceler cismânî dereceler, yani tabakalar olabileceği gibi, nimetlerden istifade farklılıkları da olabilir. Tıpkı, sağlıklı bir insanın muz yerken alabileceği lezzet ve zevk ile, grip olmuş bir insanın ondan alacağı lezzetin aynı seviyede olmadığı gibi, herkes Cennet nimetlerinden aynı seviyede haz alamayabilir. İman kuvveti, kalp saffeti ve salih amel seviyesine göre farklılıklar gösterecektir. Cehennem'in 7 kat olduğu³⁶ açıkça Kur'ân'da zikredildiği hâlde, Cennet'in katları hakkında net bir şey söylenmez. Ancak hadislerde sekiz katı ve sekiz kapısı olduğuna dair rivayetler vardır. Meselâ, bazı rivayetlerde, namazlarını

³⁵ Buhârî, *Cihad* 4.

³⁶ Bkz. Hicr, 15/44.

dosdoğru kılanların namaz kapısından, cihada katılanların cihad kapısından, Allah yolunda infak yapanların sadaka kapısından, oruç tutanların da “reyyân” (suya kandıran) kapısından Cennet’e girecekleri ifade edilmektedir. Cennet’in katlarının ve kapılarının Cehennem’e göre daha fazla olması Hak Teâlâ’nın rahmetinin enginliğine ve gazabının önünde olduğuna bir işarettir. Bazı rivayetlerde de Cennet ehlinin Cennet’e girip doldurmasından sonra yine Cennet’te bir kısım boşluklar kalacağı ve Rabbü’l-Âlemîn’in yeniden bazı nesiller yaratıp Cennet’i dolduracağı zikredilir ki, bu da Cennetliklerin Cehennemliklerden fazla olacağına dair bir fikir verebilir.³⁷

³⁷ Buhârî, *Tefsir* 1; Müslim, *Cennet* 34.

CENNET'İN VASIFLARI

İnsan, ebedî hayatını elbette ebedî saadet yurdunda geçirmeyi arzu eder. Hristiyan'ı ile Yahudi'si ile Müslüman'ı ile âhirete inanan herkes öteden beri hep Cennet'i istemiştir. Hatta hak edip etmediğine bakmaksızın onun arzusunun içinde taşımıştır. Öyle olunca daha burada iken oranın nasıl bir yer olduğunu, şartlarını, özelliklerini çok merak etmiştir. Onların içine bu arzuyu koyan, onların isteklerini en iyi bilen Rabbü'l-Alemîn, oralar hakkındaki en ikna edici bilgileri Kur'ân-ı Kerîm'inde kullarına sunmuş, dahası biricik kulu, Habîb-i Edîbi Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) Miraç ile nimetlendirip Cennet'i temaşa ettirmiş, oralara şahid kılmış ve onun vasıtasıyla da merak içindeki gönülleri oraların haberiyle tatmin etmiştir. Böylelikle bizim için gayb olan âhîret hayatı ve dolayısıyla Cennet, bize belli yönleri ile gayb olmaktan, yani tamamen bilinmeyen mevhum bir şey olmaktan çıkmıştır.

Efendimiz bir beyanlarında, “Onu ne bir göz görmüş,

ne bir kulak işitmiş, ne de bir kimsenin kalbine doğmuştur.”³⁸ buyurarak kendisinin dışında kimsenin bu nimete mazhar olmadığını, dolayısı ile bir süprizler kuşağı olarak müttakileri beklediğini ifade etmiştir. Baştan şunu belirtmek gerekir ki, Cennet, ne terakki ne de tedenni yeridir. Orası, zevklerde derinleşme iklimidir.³⁹

Biz bu eserde, Cennet hakkında yegâne bilgi kaynağımız olan Kur’ân ve hadisler çerçevesinde bir harita çizmeye, oranın güzelliklerini hayalen gözler önüne sermeye çalışacağız.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri Marifetnâmesi’nde, kaynak göstermeden Cennet ile alâkalı şu bilgilere yer verir: “Cennet’in sekiz katı vardır. Birincisi, Dâru’l-Celâl, beyaz incidir; ikincisi Dâru’s-Selâm’dır ki, kırmızı yakuttandır; üçüncüsü Cennetü’l-Me’vâ’dır ki, yeşil zebercedden; dördüncüsü Cennetü’l-Hulddür ki, sarı mercandandır; beşincisi Cennetü’n-Naîmdir ki, beyaz gümüştür; altıncısı Cennetü’l-Firdevs’tir ki, kırmızı altındandır; yedincisi Cennetü’l-Karâr’dır ki, sarı misktendir; sekizincisi Adn Cenneti’dır ki, en güzel Lü’lu’ dendir. Rivayetler incelendiğinde Cennetlerin iç içe ve kat kat, yani spiral bir yapıya sahip olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Adn Cenneti bu Cennetlerin ortasında ve en üsttedir. Cenâb-ı Hakk’ın müşahede edildiği mekan da bu Adn Cenneti’dır. Cennetlerde akan nehirlerin pek çoğunun kaynağı da burasıdır. Sıddîklerin ve hafızların yeridir burası. Her Cennet’in sarı altından yekpare bir kapısı vardır. Kapılar rengârenk mücevherlerle

³⁸ Buhârî, *Bed’ül-Halk* 8, Tefsir, *Secde* 1, *Tevhid* 35; Müslim, *Cennet* 2.

³⁹ M. Fethullah Gülen, *Ölçü veya Yoldaki Işıklar* 98.

süslüdür. Birinci Cennet'in kapısında “Lâilâhe illallâh Muhammedü'r-Rasûlullah” yazılıdır. Diğerlerinde ise, “Ene Lâ uazzibu men kâle Lâ ilâhe illallah – Ben Lâilâhe illallah diyene azap etmem.” yazılıdır.

Cennetlerin toprağı misk, taşları mücevherdir. Binalarının taşları altın ve gümüşten, harcı amberdendir. Köşkleri, en güzel lü'lü'den ve sarı yakuttandır. Kapıları yine mücevherlerle süslüdür. Her evin önünden dört nehir akar. Birisi, âb-ı hayat (hayat suyu), diğeri halis yoğurt (veya süt), diğeri Cennet şarabı ve sonuncusu da süzölmüş baldır. Nehirlerin çevresi, meyveli ağaçlarla bezenmiştir. Bu ağaçlar hep taptazedir, asla dalları kurumaz, yaprakları sararıp dökölmez, meyveleri hiçbir zaman bitmez. Cennetlerde bu sayılanların dışında da nehirler vardır. Bunlardan birisi Rahman nehridir ki, bütün Cennetlerden geçer, suyu bütün nehirlerden saf ve baldan tatlıdır. Rengi kardan beyaz, kumu inciden güzeldir. Cennet nehirlerinden bir diğeri de Kevser'dir. Hak Teâlâ onu sevgili Habibi Hz. Muhammed Mustafa'ya (sallallahu aleyhi ve sellem) has vermiştir. Bunun eni 900 mil ve kaynağı arşın altındadır. Oradan Sidre'ye gider ve en son Firdevs Cenneti'ne dökölür.”⁴⁰

Pek çok hadislerinde Efendimiz, merak edip durduğumuz Cennet hakkında bizi aydınlatarak hem meraklarımızı gidermiştir hem de biz de oraya karşı özenti hâsıl etmiştir. Bu hadislerinden birinde ashâbın meraklı sorularına Efendimiz şöyle cevap verir: Bir gün Sehl ibn-i Sa'd Allah Resûlü'ne sordu: “Yâ Resûlullah, insanlar neden yaratıldılar?” Fahr-i Kâinat “sudan” buyurdular. “Ya Cennet?”

⁴⁰ İbrahim Hakkı, *Mârifetnâme* 17.

“Cennet gümüş ve altın tuğlalardan inşa edildi, harcı da kokulu misktir. Cennet’in çakılları inci ve yakuttan, toprağı da za’ferandır. O’na giren nimete mazhar olur, eziyet görmez, ebediyet kazanır, ölümle karşılaşmaz, elbisesi eskimez, gençliği kaybolmaz.” buyurmuşlardır. Daha sonra Aleyhissalâtu Vesselâm şöyle devam ettiler: “Üç kişi vardır ki, bunların duaları reddedilmez (mutlaka kabul edilir): Adil imam (devlet başkanı), iftarını yaptığı esnada oruçlu kimse ve zulme uğrayanın duası. Allah (mazlumun) duasını bulutların fevkine çıkarır ve onlara sema kapıları açılır. Allah Teâlâ Hazretleri: “İzzetime yemin olsun! Vakti uzasa da, duanı mutlaka kabul edeceğim.” buyurur.”⁴¹

Cennet, mertebe mertebe, derece derecedir. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bu dereceleri anlattığı bir yerde buyurdular ki: “Cennet’te yüz derece vardır. Her bir derecenin diğer derece ile arası, sema ile arz arası kadar geniştir. Firdevs bunların en yukarıda olanıdır. Cennet’in dört nehri buradan çıkar. Bunun üstünde Arş vardır. Allah’tan Cennet istediğiniz vakit Firdevs’i isteyin.”⁴²

Cennet’in yapısı asla bu dünyada görüp bildiğimiz şeyler gibi değildir. Belki, yeni bir âleme gittiğimiz için her şey çok garip her şey insana yabancı olmasın diye birtakım benzerlikler olsa da yapı malzemesinden güzelliğinin aklı alacak kadar muhteşem olmasına kadar çok farklıdır. Bunların anlatıldığı bir hadislerinde Fahr-i Kâinat, iki Cennet’in gümüşten ve iki Cennet’in de altından yaratıldığını haber verir. Bu iki gümüş Cennet’in bütün kapları, kaşık çatal gi-

⁴¹ Tirmizî, *Sıfatü'l-Cennet* 2.

⁴² Tirmizî, *Sıfatü'l-Cennet* 4.

bi diğler bütün eşyaları da gümüştedir. İki altın Cennet'in de, bütün kap, kacak, çatal, kaşık ne varsa altından olduğunu bildirir. Aynı hadiste, Adn Cenneti'nden bahseder ve, "Orada, Cennetliklerle Rabbilerini görmeleri arasında Allah'ın vechindeki ridau'l-kibriyadan (büyüklük perdesinden) başka bir şey yoktur."⁴³ buyururlar.

Yine bir hadislerinde Fahri Âlem Efendimiz Cennet'te akan nehirlerden bahisle şöyle buyurur: "Sidretü'l-Müntehâ'ya çıkarıldım. Orada dört nehir gördüm: İki nehir zahirdi, iki nehir de bâtın. Zahir olan iki nehir Nil ve Fırat nehirleriydi. Bâtın olanlar da Cennet'in iki nehri idi."⁴⁴

Bu rivayetleri karşılaştırdığımızda, bu dört nehrin de kaynağının Firdevs Cenneti olduğu, Cemâlullah'ı müşahedenin (Allah'ın cemalini seyretmenin) ise Adn Cenneti'nde olacağı görülür.⁴⁵

Küçük bir ilave ile yukardaki hadis şu şekilde de rivayet edilmiştir: "Firdevs Cennetleri dörttür: İkisinin ziynetleri, kap-kacakları ve içindekiler altındandır. İkisinin ise ziynetleri, kapkacakları ve içindekiler gümüştedir. (Adn) Cenneti'ndekilerle Allah'ın vechi (yüzü) arasında ancak bir Ridâ-yı Kibriyâ (büyüklük perdesi) vardır. Ve bu nehirler (süt, bal ve su nehirleri) Adn Cenneti'nden kaynar, sonra diğelerine dağılır."⁴⁶

Cennet'in her derecesindeki kişi kendine göre zevk alacaktır. Ancak Cennet ehlerinden bir kişi, bir üst derecedeki

⁴³ Buhârî, *Tefsir Rahmân*, 1-2; *Bedu'l-Halk* 8, *Tevhid* 24; Müslim, *İman* 180; Tirmizî, *Sıfatü'l-Cennet* 3.

⁴⁴ Buhârî, *Eşribe* 12; Müslim, *İman* 264.

⁴⁵ Buhârî, *Tevhid* 22; Tirmizî, *Sıfatü'l-Cennet* 4.

⁴⁶ Gümüşhanevî Ahmed Ziyâüddin, *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/272/4.

kişinin aldığı zevkten dolayı herhangi bir kıskançlık veya kendinde bir eksiklik hissetmeyecektir. Kur'ân'da Allah mü'minlerin Cennet'te "hoşnut edilmiş" (Fecr, 89/28) olduklarını, Allah'tan "razı"⁴⁷ olduklarını ve orada "mahzun" olmayacaklarını⁴⁸ bildirmektedir. Nitekim Cennet ehlinin her derecesinin ne kadar fazla nimetle dolu olduğu bir hadiste şöyle tarif edilmektedir:

"Cennet ehlinin en aşağı derecesinde bulunan kişinin seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki eşi olacaktır. Ayrıca onun için inci, zeberced⁴⁹ ve yakuttan yapılmış bir çadır dikilecek ve bunun uzunluğu Câbiye⁵⁰ ile San'â⁵¹ arası kadar olacaktır."⁵²

Bir diğer rivayette İbn-i Ömer (radiyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Cennet ehlinin mertebeye en düşük olanı o kimse dir ki, bahçelerine, zevcelerine, nimetlerine, hizmetçilerine, koltuklarına bakar. Bunlar bin yıllık yürüme mesafesini doldururlar. Cennetliklerin Allah nezdinde en kıymetli olanları ise, vech-i ilahiye sabah ve akşam nazar ederler." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şu âyeti okudu: "Yüzler vardır, o gün ter ü tâzedir, Rabbilerini görecekler." (Kıyâme, 75/22-23)"⁵³

Kur'ân, iman ve salih amel sahibi kimselerin ebediyet

⁴⁷ Bkz. Beyyine, 98/8.

⁴⁸ Bkz. Âl-i İmrân, 3/170.

⁴⁹ Zeberced: Zümrüt cinsinden ve onun kadar kıymetli olmayan, sarımtırak yeşil, cam parlaklığında kıymetli taş. (Heyet, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat* 1054).

⁵⁰ Şam diyarında bir şehir.

⁵¹ Yemen'in başkenti olan tarihî bir şehir.

⁵² Tirmizî, *Cennet* 23.

⁵³ Tirmizî, *Cennet* 17, *Tefsir Kıyame*.

âleminde, ravzâtü'l-cennâta (Cennetlerin has bahçelerinde) yaşayacaklarını ifade eder.⁵⁴ Kelime anlamı itibariyle bahçe anlamına gelen *rauzât* ile *cennât* kelimelerinin her ikisi de çoğul gelmiştir. Yani pek çok bağ bahçe olacak demektir. Birçok var ise, bunlar belli yönleriyle birbirinden farklı olacaklar demektir. Zira aynı olsa idi bir bahçe zikretmek daha uygun olacaktı. O hâlde farklı hislere hitap edecek, farklı özellikler taşıyan pek çok Cennet bahçeleri bahşedilecek demektir. Kur'ân'da bu bahçelerin çok geniş olduğu, **Cennet'in, göklerin ve yerin genişliği kadar olduğu**⁵⁵ ifade edilmektedir ki, bununla Cennetlerin tasavvur edilmeyecek kadar geniş olduğu anlaşılmaktadır.

Yine Kur'ân, Cennet için “*güzel meskenler*”⁵⁶, “*üst üste kurulmuş konaklar*”⁵⁷ ve “*ev*”⁵⁸ kavramlarını kullanır, Cennet ehli için çadırların kurulacağından bahseder.⁵⁹

Cennet yemyeşil ve bol ağaçlı bir yerdir. Oranın ağaçları hakkında, Buhârî ile Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber, idmanlı ve hızlı bir binicisinin, gölgesinde yüz yıl koştuğu hâlde sonuna ulaşamayacağı kadar büyük bir ağacın bulunduğunu haber vermiştir.⁶⁰ Hadisin çeşitli rivayetlerini nakleden İbn Kesir'in Ahmed b. Hanbel'den aktardığı bir rivayette söz konusu ağacın, *şeceretü'l-huld* olduğunu söyler. Yine bazı rivayetlerde, kökleri semada, meyveleri yere doğru sarkmış Tûbâ ağaçlarından bahse-

⁵⁴ Bkz. Şûrâ, 42/22.

⁵⁵ Bkz. Âl-i İmrân, 3/133; Hadid, 57/ 21.

⁵⁶ Bkz. Tevbe, 9/72; Sâff, 61/12.

⁵⁷ Bkz. Zümer, 39/20.

⁵⁸ Bkz. Tahrîm, 66/11.

⁵⁹ Bkz. Rahmân, 55/72; Müslim, *Cennet* 23-25.

⁶⁰ Buhârî, *Bed'ü'l-halk* 8; Müslim, *Cennet* 6-8.

dilir. Efendimiz, “Cennet’te hiçbir ağaç yoktur ki gövdesi, altından olmasın.”⁶¹ buyurmuşlardır. Bazı rivayetlerde ise, insanın bildiği ve bilmediği pek çok ağaçların olduğu, bunlardan bazılarının renk, bazılarının koku, bazılarının şekil, bazılarının da tat itibarıyla dünyadaki ağaçları, meyveleri andırdığı, bazılarının ise sadece isim olarak dünyadakilere benzediği ancak çok farklı ve daha harika bir surette yaratılmış oldukları haber verilir.

Şu bir gerçek ki, gözlerin görmediği bu müstesna âlemi, hiçbir dil, hiçbir edip Kur’ân’ın anlattığı güzellikte anlata-
maz. Meselâ, Nebe’ Sûresi 31 ilâ 36. âyetlerde Cennet şöyle resmediliyor: “Şüphesiz Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir kurtuluş, bahçeler, üzüm, kendileriyle bir yaşta, göğüsleri çıkmış genç kızlar ve dolu dolu kadehler vardır. Orada boş sözler, yalanlar işitmezler. İşte bu da Rabbinden mükâfat, yeter mi yeter!”

Bu âyetlere şöyle bir nazar attığımızda, “Şüphe yok ki, takva sahipleri için bir kurtuluş vardır.” emri ile Yüce Allah, Allah’ın emrine muhalefet etmekten sakınanların bu mükâfata ereceğini ifade etmektedir.

Cennet nimetleri katiben dünya nimetleri ile kıyas edilemez. Zira onlar ebedîdir ve asla dünya nimetleri gibi değildir. Efendimiz, Ebu Sa’îd’i’l-Hudri’nin rivayet ettiği bir hadislerinde, “Cennet’te bir karışık yer (ebedî olduğu için, fâni olan) küre-i arz ve üzerinde bulunanlardan -dünya ve içindekilerden- daha hayırlıdır.”⁶² Sehl İbn-i Sa’d’ın rivayetinde ise, “Cennet’te bir kamçılık yer (ebedî olduğu için, fâni olan)

⁶¹ Tirmizî, *Sıfatü’l-Cennet* 1.

⁶² Canan İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi* 17/641.

dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.”⁶³ buyurarak bu gerçeği ifade eder.

Cennet eşi menendi olmayan güzelliklerle doludur. Hz. Üsâme İbn-i Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (aley-hissalâtu vesselâm) bir gün Ashâb-ı Kiram’ına: “İçinizde Cennet için gayret edecek kimse yok mu? Zira Cennet’in eşi yoktur. Kâbe’nin Rabbine yemin ederim ki, Cennet, parıl parıl parlayan nurları, güzel kokulu yeşillikleri, sağlam yüksek köşkleri, devamlı akan nehirleri, çok çeşitli olgun meyveleri, güzel genç zevceleri, pek çok takım elbiseleri ile yüksek, sağlam ve güzel saraylarda saadet ve yüz parlaklığı içinde yaşanan ebedî mekândır.” buyurdu. Sahabîler: “Biz zaten onun için gayretteyiz, ey Allah’ın Resulü!” dediler. Aleyhissalâtu Vesselâm: “İnşallah” deyiniz” dedi ve sonra cihad-dan söz açtı ve ona teşvik etti.”⁶⁴

Cennet, iman eden ve salih amel işleyen kulların tam bir kurtuluş ve mutluluk yeridir. Orada altından ırmaklar akan bahçeler vardır ve bu bahçeler çeşit çeşit inceliklere, güzelliklere veya her türden sık ağaçlara sahiptir.⁶⁵ Allah Teâlâ boyları birbiriyle yarışan ve iç içe girmiş ağaçlı bahçelerden bahseder,⁶⁶ bu ağaçların hiç solmadan, kurumadan, yapraklarını dökmeden sonsuza kadar bütün güzelliği ve ihtişamıyla arz-ı endam edeceğini haber verir. Bir hadislerinde Fahri Kâinat bu ağaçların ihtişamına dair şöyle buyurur: “Cennet’te öyle bir ağaç vardır ki bir süvara ri gölgesinde yetmiş yahut da yüz sene gider (de bitiremez). O

⁶³ A. y.

⁶⁴ İbn-i Mâce. *Zühd* 39.

⁶⁵ Bkz. *Bürûc*, 85/11; *Rahmân*, 55/48.

⁶⁶ Bkz. *Abese*, 80/30.

huld -ebedîlik- ağacıdır... Cennet'te bir ağaç daha vardır ki, bir kimse dört yaşına girmiş bir dişi deve yavrusuna yahut da beş yaşına girmiş olan bir dişi deveye binmiş olsa da sonra ağacın dip tarafındaki gövdesini dönmeye başlasa hareket ettiği yere ulaşmadan deve ihtiyarlayarak düşer... Onun taze dalları Cennet surlarının ötesindekilere ulaşmaktadır. Cennet'teki her ırmak muhakkak o ağacın dibinden çıkmaktadır..."⁶⁷ Bir başka hadiste, "Cennet'te bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse yüz yıl gölgesinde yürüse onu kat edemez. İsterseniz şu âyeti okuyun: "Daimi gölgededirler, çağlayıp duran su başlarındadırlar." (Vâkı, 56/30-31)"⁶⁸ buyrulur.

Cennet'teki sistem elbette bizim bu dünyamız gibi olmayacaktır. Madde âleminden çok farklı özelliklere sahiptir Cennet. Ancak bununla beraber Cennet ehlinin orada ne sıcak ne de soğuk göreceklerini, tam hoşlarına gidecek bir tatlılıkta gölgelikler altında safe süreceklerini Kur'ân'dan öğreniyoruz.⁶⁹ Kur'ân dünyada iken Allah'tan korkup sakınan takva sahiplerinin, altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetlere sokulacaklarını, onlara burada türlü türlü yemişler ikram edileceğini ve içinde huzur buldukları gölgeliklerde daimi olacaklarını, yani verilen bu nimetlerin sonsuza kadar devam edeceğini haber vermektedir.⁷⁰ Cennetlikler ve eşleri o gölgeliklerde, tahtlar üzerinde arkalarına yaslanarak keyif süreceklerdir.⁷¹ Belli ki,

⁶⁷ Kurtubî Ahmed, *et-Tezkire fî Ahvâl-il Mevtâ ve Umuru'l-Âhire* 311, 513.

⁶⁸ Tirmizî, *Tefsir Vâkıa, Cennet* 1.

⁶⁹ Bkz. Nisâ, 4/57.

⁷⁰ Bkz. Ra'd, 13/35.

⁷¹ Bkz. Yâsîn, 36/ 56.

oraya has bir güneş olacaktır ama bu asla rahatsız edici olmayacak. Hava mutedil, nefsi okşayan bir edada olacak, ehl-i Cennet ne sıcak ne de soğuk görecektir.⁷² Ancak, yine de gölgenin kattığı bir lezzet olacaktır. Ayrıca su sesi, suyun manzarası insana tarifi imkânsız bir zevk verecek. Cenâb-ı Hakk, bu dünyada iken takva dairesinde yaşayan kullarına ötede Cennetlerde, gölgeliklerde, pınar başlarında haz aldıracaktır.⁷³

Kaynaklarda Cennet bahsi geçince ilk akla gelen unsurlardan birisi **Tûbâ ağacıdır**. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) pek çok hadislerinde bu ağaca yer vermiştir. Cennet’i süsleyen bu ağacın çok heybetli olanlarından bahsedilir. Büyüklüğünün yüz yılda varılabilecek bir mesafeyi bulduğu, Cennet elbiselerinin bu ağacın tomurcuklarından yapıldığı bildirilir.⁷⁴ Diğer ağaçlarla alâkalı olarak onların gövdelerinin inci ve altın, yukarılarının ise meyveler olduğu haber verilir.⁷⁵ Cennet’in ağaçları sürekli taptaze ve canlıdır. Asla dalları kurumaz, yaprakları dökülmez, meyveleri pörsümez ve meyveleri hiç tükenmez.

Cennet’te türlü türlü çağlayan nehirler, akan ırmaklar vardır. Kur’ân bizzat bunlara dair bize şu bilgileri verir: “Takva sahiplerine va’dedilen Cennet’in misali (şudur): İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenler için lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır ve orada onlar için meyvelerin her türlüşünden ve Rabbilerinden bir mağfiret

⁷² Bkz. İnsân, 76/13.

⁷³ Bkz. Mürselât, 77/41.

⁷⁴ Râmûzu’l-Ehâdis 2/313/7.

⁷⁵ Tirmizî, Cennet 1; Tezkiretül’ Kurtubî 315, 523.

vardır...” (Muhammed, 47/15) Bu âyette Cennet’teki akacağı söylenen şeyler hep insanın hoşuna giden şeyler. Bunların ırmak olarak akması, onların hem gözlerinin hem gönüllerinin tam olarak doyurulacağına işarettir. Ayrıca Cennet şarabı olarak zikredilen şey, asla dünyada sarhoşluk veren şarap gibi değildir. Zaten, aslen Arapça olan “şarâb” kelimesi içilen şey, içmek anlamlarına gelir. Bizim dilimizde kullandığımız “şarap”ın Arapçası ise “hamr”dır. İnsanın fıtratına ters olan ve dünyada iken yasaklanan bir şeyin orada nehir olarak akacağını düşünmek imkânsızdır. O hâlde bu şarap, bembeyaz, içenlere lezzet veren, rahatsızlık verip de kendinden geçirmeyen bir şaraptır. Onu içenin akli katıyyen perdelenmez, sadece tarifi imkânsız bir lezzet alır.⁷⁶ Müminlerin başları üzerinde bu Cennet şarabıyla doldurulmuş kadehler dolaştırılır.⁷⁷ O hayırlı insanlar, Naîm Cennetlerinde rahat koltuklarına kurulurlar, etrafı neşe içinde seyrederek, yüzlerine bakınca mutluluklarını yüzlerinden okuyabilirsin. Onlara ağız hiç açılmamış, mühürlü kaplarda Cennet şarabı takdim edilir. Bu şarabı içtiklerinde ağızlarında misk kokusu kalır. Daha sonra adına “Tesnîm” denen Cennet içeceklerinden getirilir ve bu şaraba karıştırılır. Katıksız tertemiz olan bu içecek Allah’a yakın olanlara ikram edilir.⁷⁸ Bir rivayete göre Cennet’teki bu nehirler misk dağlarının yahut da misk tepelerinin altından çıkar.⁷⁹

Cennet’in suları tatlı ve topırağı güzeldir. Cennet bina-

⁷⁶ Bkz. Sâffât, 37/46-47.

⁷⁷ Sâffât, 37/45.

⁷⁸ Mutaffifin, 83/22-28.

⁷⁹ Tezkiretü’l Kurtubi 307, 501.

larının bir tuğlası altın, bir tuğlası gümüş, harcı misk, çakılı inci ve yakut ve toprağı da safrandır.⁸⁰

Cennet'te bağlar, bahçeler, evler, saraylar, köşkler; hepsi geniş, ferahfeza mekânlardır. İnsan ruhu ferah mekânlardan, açık ve havadar ortamlardan hoşlanır. Cennet de buna uygun halkedilmiştir. Kur'ân bize Cennet'in genişliğinin yer ve gökler arasındaki mesafe kadar olduğunu haber verir.⁸¹

Öte yandan, insan tabiatı güzel kokulardan hoşlanır. Cennet'te bu duyguya da hitap edilecek ve her yer nefsin hoşuna giden en güzel kokularla doldurulacaktır. Her şeyde ayrı bir güzel koku bulunacak. Meselâ Cennet'teki kadınlar o kadar enfes kokuya sahip olacaklardır ki, rivayete göre, onlardan birisi yeryüzüne baksa, misk kokusundan yeryüzü dolar ve yüzünün nuru güneş ve ayın ziyasını bastırırdı.⁸² Ve eğer bir huri parmaklarından birini dünyaya gösterse yeryüzündeki her can sahibi onun kokusunu duyardı.⁸³ Cennet'in kendine has öyle güzel ve güçlü bir kokusu vardır ki, beş yüz yıllık mesafeden duyulur.⁸⁴ Cennet'teki yiyeceklerden de kokuların en hoşu en güzeli hâsıl olur. Bir hadislerinde Efendimiz, "... Derken şimal (kuzey) rüzgârı eser de onların yüzlerine ve elbiselerine en güzel koku çeşitlerini serper." buyurmuşlardır.⁸⁵ Bu kokuların ne tür kokular olduğuna dair bazı ipuçlarını

⁸⁰ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/ 200/6.

⁸¹ Bkz. Âl-i İmrân, 3/133.

⁸² *Râmûzu'l-Ehâdis* 2/355/5.

⁸³ *Râmûzu'l-Ehâdis* 2/355/4.

⁸⁴ Hadisin devamında, ahiret amelisiyle dünyayı isteyenlerin bu kokudan mahrum kalacağı bildirilmektedir. (*Râmûzu'l-Ehâdis* 1/292/3.)

⁸⁵ *Tezkiretü'l-Kurtubi* 325, 562.

yine hadis-i şeriflerden öğreniyoruz. “Muhakkak ki kına (boyası ve kokusu) Cennet kokularının reisidir... Allah Teâlâ, Cennet’i yarattığı zaman onu (güzel) fesleğen kokusu ile kuşattı, fesleğeni de kına (kokusu) ile çepeçevre kuşattı...”⁸⁶ Cennet’teki bu kokular süreklidir, kalıcıdır. Ayrıca, asla bu dünyada insanı rahatsız eden kötü kokular orada bulunmamaktadır.⁸⁷

Cennet ehli nimetlerin en güzeline mazhar olacaklardır. Güzel söz dinleme, güzel konuşma ve güzel ses dinleme de bu dünyada iken insanı mutlu eden, zevk veren şeylerdir. Hiç kimse, çirkin-kaba söz veya çirkin ses dinlemeden zevk almaz. Cennet’te de bu hususla alâkalı olarak nimetler bahşedilecektir. Mesela, oradakiler hiç kimseden asla boş ve saçma söz işitmeyecekler, yalana hiç rastlamayacaklardır.⁸⁸ Cennet ehli sürekli hayırlı sözler işitir, Cehennem ehli ise tam tersine şer sözler duyar.⁸⁹ Bu dünyada birlikte kullukta bulunmuş, hizmet etmiş Cennetlikler, oraya gittiklerinde bu dünyadaki güzel hâllerini, tatlı sohbetlerini yâd ederler. Orada birbirlerini görmek isterler. Kendileri bunu ister istemez birinin sediri, oturağı ötekisinin yanına gider. Arkalarına yaslanırlar ve karşılıklı muhabbet etmeye başlarlar. Birisi ötekisine, “Ey kardeşim, hatırlar mısın, biz dünyada falan mescitte iken Allah’a dua etmiştik. İşte Allah da bizi bağışladı.”⁹⁰ şeklinde hitap eder. Cennet’e giren her bir kimsenin baş ve ayak ucunda iki huri durur ve ins ü

⁸⁶ *Tezkiretü'l-Kurtubî* 342, 619.

⁸⁷ Bir hadislerinde Efendimiz, “... Her tarafından güzel kokular dalgalanmaktadır...” şeklinde bildirmişlerdir. (*Râmûzu'l-Ehâdis* 1/170/1)

⁸⁸ Bkz. Nebe, 78/35-36.

⁸⁹ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/155/2.

⁹⁰ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/29/12.

cinnin işittiği en güzel sesle neşide (şair) okurlar.⁹¹ Cennet'te hurilerin toplanma yerleri vardır. Onlar oralarda seslerini yükseltirler. Var edilen hiç kimse onların sesi kadar güzel bir sesi o ana kadar hiç duymamıştır.⁹²

Cennet, daha akla hayale gelmedik nimetlerle bezenmiştir. Bunların hepsi Allah'ın fazlını, cömertliğini sergilemesi içindir. Mesela, bir gün bir adam Resûlullah'a (aleyhissalatu vesselam): "Cennet'te at var mı?" diye sorar. Aleyhissâlâtu Vesselâm da: "Allah Teâlâ Hazretleri şayet seni Cennet'e koyarsa ve sen kızıl yakuttan bir at üzerinde orada dolaşmak isteyecek olsan, bu gerçekleşek ve o seni istediğin her yere uçuracaktır." buyururlar. Bunun üzerine diğer biri de: "Cennet'te deve var mı?" diye sorar. Ama buna Aleyhissâlâtu vesselâm öncekine söylediği gibi söylemez de şöyle buyururlar: "Eğer Allah seni Cennet'e koyarsa, orada canının her çektiği, gözünün her hoşlandığı şey bulunacaktır." Hadiste geçen canın çektiği, gözün hoşuna giden her şeyi bu dünyada var olan şeylerle sınırlamak da doğru değildir.⁹³

Cennet ehlinin istekleri anında gerçekleşecek, neyi murat etseler hiçbir zorlukla karşılaşmadan yerine getirilecektir. Bu dünya hayatı dâr-ı hikmet, Cennet ise dâr-ı kudrettir. Dolayısıyla bu dünyada bir şeyin gerçekleşmesi belli sebep ve şartlara bağlı iken belli bir prosese ihtiyaç duyulurken orada her şey İlâhî kudret sayesinde anında ve hiçbir müşkilte karşılaşmadan gerçekleşecek, onların her isteği

⁹¹ Râmûzu'l-Ehâdis 2/384/7.

⁹² Tirmizî, Cennet 24.

⁹³ Şu âyetler de, nefsin arzu ettiği her şeyin orada verileceğini bildiriyor: Enbiyâ, 21/102; Fussilet, 41/31; Zuhruf, 43/71.

derhâl yerine getirilecektir. Mesela, birisinin canı kuş eti isteyecek ve hemen kızartılmış olarak kuş önüne konacaktır. Cennet ehli bundan istediği kadar yiyecek, doyacak, sonra da kuşun kemiklerini bir araya getirecektir. Kuş Allah'ın izniyle yeniden dirilecek, uçup gidecek ve Cennet'te otlanmaya devam edecektir.⁹⁴ Bir başka adam Cennet'te ziraat yapmak için Rabb'inden izin isteyecek. Rabbi ona diyecek ki: "Sen arzuladığın hâl üzerine değil misin? O da şöyle diyecek: "Evet. Fakat ben ziraati seviyorum." Ona izin verilecek, hemen tohum ekecek bir anda ekin verecek, büyüyecek, harmanı yapıpıp dağlar gibi mahsul yığılacak.⁹⁵

Bu dünyada iken bir vasıta ile bile olsa çok büyük zevk veren uçma hâdisesi, Cennet'te korkusuzca, endişe duymadan ve at üstünde bile gerçekleşebilecektir. Fahri Kâinat bir sahabîsine bunu şöyle müjdeler: "Eğer nasip olur da Cennet'e girersen, "Kızıl yakuttan bir beygire bineyim." dersen binersin. "Uçayım dersen uçarsın."⁹⁶

Bir gün Allah Resûlü'ne bir bedevî geldi ve Cennet hakkında değişik sorular sordu. Bu sorulara Resûlullah şöyle cevap verdi: "Cennet'te bir çarşı vardır. Ancak orada ne alış, ne de satış vardır. Sadece erkek ve kadın suretleri vardır. İnsan bunlardan bir suret arzu ederse o surete girer."⁹⁷

Cennet haddizatında tenâsül yeri değildir. Yani orada çocuk dünyaya gelmeyecektir. Ama insandaki çocuk sevgisinin tatmini de bir yolla gerçekleşecektir. Bebekken vefat eden çocuklar veya anne babası kâfir olarak giden çocuklar

⁹⁴ *Tezkire-i Kurtubi* 1/58.

⁹⁵ Bkz. Rûdânî, *Büyük Hadis Külliyyatı (Cem'u'l-Fevâid)* Çev. Naim Erdoğan, 5/413.

⁹⁶ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/149/5.

⁹⁷ Tirmizî, *Cennet* 15.

Cennet ehline bağışlanacaktır. Bununla beraber Tirmizî’deki hadisin ziyadesinde: “Mü’min Cennet’te çocuk arzu ettiği zaman onun hamli, doğması, yaşı bir anda olur.”⁹⁸ buyrulmaktadır. Bundan başka Cennet’te çocukların durumu ile ilgili hadislerde şunlar bildirilmektedir: “Mü’minlerin çocukları Cennet’te bir tepededir. Onlar, kıyamete kadar Hz. İbrahim (aleyhisselâm) ile zevcesi Sara’nın terbiyesi altındadır.”⁹⁹

Dünya hayatında gece ve uykunun yaratılışının bir hikmeti vardır. Geceyi örtü, uykuyu da bir istirahat kaynağı¹⁰⁰ kılan Cenâb-ı Hakk, Cennet’te bunları yaratmamıştır. Cennet’te gece yoktur, o tamamen ışıktan ve nurdan ibarettir.¹⁰¹ İnsan bu dünyada ihtiyaç duyduğu için uyumak mecburiyetindedir. Aslında hayatının pek mühim bir kısmını da uykuda geçirerek yok etmektedir. Ancak Cennet’te yorgunluk, hastalık gibi dinlenmeyi gerektirecek hususlar olmadığı için uykuya da ihtiyaç olmayacaktır.¹⁰² Bir hadislerinde Fahri Kâinat: “Cennet ehli uyur mu?” sorusuna mukabil “Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli uyumazlar.” buyurmuşlardır.¹⁰³

Cennet tam bir huzur ve saadet yeri olduğu için, insanı bu dünyada rahatsız eden pek çok şey orada bulunmaz. Mesela, Cennet ehlinin en önemli özelliklerinden birisi de hepsinin güzel ahlâk sahibi olmalarıdır. Asla kıskanma, nefret etme, haset etme, iğbirar, kin, intikam duygusu,

⁹⁸ Tirmizî, *Cennet* 23; *Tezkire-i Kurtubi* 1/55.

⁹⁹ *Râmûzu’l-Ehâdis* 1/73/2.

¹⁰⁰ Bkz. *Furkân*, 25/47.

¹⁰¹ *Râmûzu’l-Ehâdis* 2/366/4.

¹⁰² Bkz. *Hicr*, 15/48.

¹⁰³ Bkz. *Büyük Hadis Külliyyatı* 5/414.

kibir, ucb, hırs, kapris, tembellik, cimrilik, kötü konuşma gibi daha pek çok ahlâk-ı seyiyeye ait şeyler orada bulunmaz. Orada herkes birbirine muhabbet nazarları ile bakar. Dostça, kardeşçe ve güven içinde bir hayat sürerler. Hatta kardeşlerine ait daha yüksek makamlar, yüce nimetleri gördüklerinde bundan neşe duyarlar.¹⁰⁴ Efendiler Efendisi onları anlatırken "...Kalpleri, tek bir kimsenin kalbi gibidir. Aralarında ihtilaf, husumet yoktur..." buyurmuşlardır.¹⁰⁵

Cennet'teki nimetlerin en büyüklerinden biri de Cennet ehlinin bir iç huzuruna erdirilmesidir. Artık en ufak bir istikbal endişesi,¹⁰⁶ bir kaygı, bir korku yoktur. Kur'ân o manzarayı şöyle dillendirir. "(O Adn Cennetlerine girenler) derler ki: Hamdolsun bizden her türlü endişeyi gideren Allah'a. Gerçekten Rabbimiz Gafûr'dur, Şekûr'dur (çok affedicidir, kullarının mükâfatlarını fazlasıyla verir)." (Fâtır, 35/34) Bir hadislerinde de Efendimiz: "... (O gün) her kaygının da arkası kesilecektir. Cehennem ehlinin kaygısı müstesna..."¹⁰⁷ Tirmizî'deki bir diğer hadislerinde de: "... onlar şöyle diyecekler: "Biz ebedîleriz, asla helak olmayız, biz mutlu kişileriz, asla kederlenmeyiz..."¹⁰⁸

¹⁰⁴ Bkz. Hicr, 15/47.

¹⁰⁵ Bkz. *Tezkiretü'l Kurtubî* 329/579.

¹⁰⁶ Elbette buradaki endişe ifadesi ile ilk akla gelen, dünyada iken kişinin, istikbalde dünyadaki geleceği hakkında duyduğu; sonunun nasıl olacağı, kimin kendisine yaşlılığında yardımcı olacağı, malı, mülkü, makamı muhafaza edip edemeyeceği gibi hususlarda yakın ve uzun vadeli istikbale ait endişeleri olabilir. İyi inanmış bir mü'minde bunlar asla tevekkülü zedeleyici, kaderi tenkit edici mahiyette gerçekleşmez. Esbaba sarılmanın yanında, bir kısım plan, proje vs. yapılır ve netice Allah'tan beklenir. Bu da istikbal endişesi sayılmaz. Ancak, iyi inanmış insanın istikbale dair imansız âhirete göçme, inananların imanlarını muhafazası (özellikle yakınlarının) ve âlem-i İslâm'ın hâli pür-melâli hakkında endişe duyması normaldir. O dahi imanının gereğidir.

¹⁰⁷ *Râmûzu'l-Ehâdis* 2/342/15.

¹⁰⁸ Tirmizî, *Cennet* 24.

Bu öyle bir lütuftur ki, Cennet'in nimetlerinin kıymetini birden bine çıkarır, zira nimete nail olurken en ufak bir endişe duymama, onun bir gün elinden alınacağı korkusunu yaşamama, nimetin bir şekilde dönüp sana nikmet olma-
yacağını, onlara ait bir hesap bir bedel ödeme mecburi-
yetinde bırakılmayacağını bilmesi nimetin kadrini kat kat artırmaktadır. Kur'ân Cennet'e ehil olanların hâlleriyle ilgili olarak: “(Onlar) Allah'ın lütfundan ihsan ettiği nimetlere ka-
vuşmaktan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine kavuşmayan müstakbel şehitlere, “kendilerine hiçbir korku olmayacağına ve üzüntü hissetmeyeceklerine” dair de müjde vermek isterler.” (Âl-i İmrân, 3/170) “Allah da onları o günün felaketinden korur, onların yüzlerine nûr, gönüllerine sürûr verir.” (İnsan, 76/11) Efendimiz, hayata geli-
şin, hayatı yaşayışın, ölümün, mahşerin, hesabın, mîzânın, sıratın vs. hepsinin kendine göre belli bir sıkıntısı, ızdırabı, endişesi olduğunu ima ederek ancak Cennet'e girenlerin rahata kavuşacaklarını beyan buyurmuşlardır.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Ramuzu'l-Ehadis 1/138/13.

CENNET'TEKİ NİMETLER

Cennet Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına bir ikramı olarak sunduğu mükâfat diyarıdır. Cennet'in yapısı ve içindeki nimetler hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın onun güzelliği ve zenginliğini hakkıyla işitmediği ve hiç kimsenin hayaline misafir olmadığı kadar harikadır. Her şeyden önce buradaki nimetler sonsuzdur. Ebedî bir hayat bahşedilen Cennet'te, ona uygun olarak nimetleri de sayısız ve ebedîdir. Nimeti idrak edecek insanların hisleri ve kabiliyetleri de tam kapasite olunca, yani bu dünyada iken milyonda beş-altı oranında bir kapasite ile çalışan hisler, duygular ve kabiliyetler orada tam kapasite, milyonda milyon çalışınca o nimetlerden alınacak haz ve lezzet de ona göre müthiş olacaktır. Bu nimetlerin sonsuzluğu ve ebediliği ile bu dünya hayatını kıyas edersek, bu tıpkı rüyadaki iki adamın durumu gibidir. Bu iki adam rüyada mükellef bir sofraya otururlar. Türlü türlü leziz nimetler, yemekler, tatlılar, içecekler, meyveler vs. Fakat birisi bunun rüya oldu-

ğunu bilmiyor, yediği her şeyden hakkıyla istifade ediyor. Nimetleri gerçek biliyor ve asla sonrası adına bir teessür hissetmiyor. Diğeri ise, sofraya oturuyor ama kendisinin rüyada olduğunu biliyor. Biraz sonra uyanacağını ve bütün bu güzelliklerin yok olup gideceğini de biliyor. Bu ona öyle bir elem veriyor ki, o leziz nimetleri acılaştırıyor, tam lezzet alamıyor.

İşte dünyadaki insanın da; ne kadar sağlıklı, genç, zengin ve güzellik sahibi olursa olsun, bir gün bunların birer birer elinden gideceğini bilmesi, nitekim böyle birer birer yitirenleri her gün gözü önünde görmesi, o nimetlerden aldığı lezzeti acılaştırıyor. Belki de bu sebepten, âhîret inancı sağlam olmayan Batılı milletlere ölümden bahsetmeniz onların hoşuna gitmiyor. Âhîrete iman tam anlamıyla, sahih olarak kalplerinde oturmadiğı için bu dünyaya ve içindekilere bir aşk seviyesinde bağlanıyorlar. Bunları kaybetmeyi düşünmek bile arzu etmiyorlar. Unutmak için de ya içip kendilerinden geçiyorlar veya her şeyle olduğu gibi ölüm ve ötesi ile de alay ediyorlar.

İnanan insan ise hep o sonsuz nimetlere kavuşma ümidiyle, burada başına gelenlere sabreder, bencillikten ve cimrilikten korunarak elindekileri paylaşır. Kendini bir gün bu misafirhaneyi terk edecek bir yolcu olarak görür. Hep ötelere nazar-ı itibara alarak yaşar. Daima bir hazırlık içinde, ne zaman ötelere davet edileceğini bekler. Hayatı hep yaşatma duygusuyla yaşar ki, buna fazilet hissi denir. Fazilet hissine en büyük sebep de Allah'a duyduğu saygı ve haşyettir. Evet, bunun mükâfatı olarak da ötede nimetlerin en güzelleri ile serfiraz olur.

Cennet'teki nimetler hem paha biçilmez kıymettedir hem de ebedîdir. Orada Cenâb-ı Hakk'ın zenginliği, cömertliği en güzel şekliyle tecelli eder. Nimetlerin ardı arkası kesilmez. Kur'ân, Cennet nimetlerinin bu özelliğinden bahsederek: “Şüphesiz bu, Bizim rızıkımızdır, bitip tükenmesi de yok.” (Sâd, 38/54) buyurur. Başka bir âyette ise Allah, “Kesilip-eksilmeyen ve yasaklanmayan (meyveler).” (Vâkı'a, 56/33) buyurarak Cennet'teki yiyeceklerin bolluğu ve ulaşılmasının kolaylığını vurgulamaktadır. Evet, bu ifadelerden anlaşılabilir ki, Cennet nimetleri için tükenme, eksilme, kaybolma söz konusu olmaz. Bu nimetler Cennet ehline sürekli olarak verilir.

Mülkün, zenginliğin hesapsızca bol olması Cennet'e has bir özelliktir. Efendimiz: “Ehl-i Cennet'in en aşağı dereceli olanının Cennet'teki mülkünü temaşası (seyretmesi, gezmesi) iki bin sene sürer ve bu mülkün en uzak kısmını en yakını gibi görür...” buyurarak buna işaret eder.¹¹⁰

Yüce Mevlâ, nimetlerini art arda sıraladığı bir yerde şöyle buyuruyor: “Ama Allah'ı sayıp fenalıklardan sakınanlar başarı ve mutluluğa ererler. Onlara bahçeler, üzüm bağları, turunc göğüslü genç yaşıt dilberler, dolu dolu kadehler var. Orada boş sözler, yalanlar işitmezler. İşte bu da Rabbinden mükâfat, yeter mi yeter!” (Nebe, 78/31-36)

Âyette geçen “mefâz” kelimesi, bir anlamda başarı, bir anlamda “kurtuluş”, Cehennem ehlinin içinde buldukları hâlden (ve yerden) kurtulması ve umduğunu elde etmesi, demektir. “Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar” âyetinde, sanki yeni büluğa ermiş gencecik kızlar gibi, birbiriyle

¹¹⁰ Râmûzu'l-Ehâdis 1/113/8.

yaşıt Cennet kızları kastedilmektedir. Dolu kadehler hakkında, İkrime'den ve Zeyd b. Eslem'den saf ve katıksız anlamına gelen bir açıklama vardır. Yani dünyadaki gibi içtiği zaman kendisine rahatsızlık veren, aklını alıp götüren şarap değil, bilakis içimi hoş, tertemiz Cennet şerbeti demektir.

Orada, Cennet'te “boş bir söz de işitmezler, yalan bir söz de” buyruğundaki “boş”, bâtil demektir. Bu da anlamsız ve hiç itibara alınmaması gereken sözler demektir. Çünkü Cennet ehli dünyadakilerin aksine içki içecek olursa, akılları değişmez ve boş (bâtil) bir söz söylemez.¹¹¹

“Yalan bir söz de” lafzı ile kastedilen, onlar birbirlerini yalanlamazlar ve yalan bir söz de işitmezler. el-Kisâî, bunu şeddesiz (Kizâben) şeklinde mastar olarak okumuştur. Yani onlar, Cennet'te birbirlerine yalan söylemezler demektir. “Rabbinden amellerine uygun bir mükâfat olmak üzere.” emrinde daha önceki mükâfatları gibi bunları da onların amellerinin güzelliğine uygun bir mahiyette, onları doyuracak, onları memnun edecek şekilde verilen mükâfatlardır denmektedir. İbn Abbas ise “nun” ile, “hısânen” yani “güzel bir şekilde” diye okumuştur.¹¹²

Cennet'in mahiyetini anlattığımız yerde de kısmen de-ğindiğimiz bu nimetler saymakla bitmez. Allah, kullarına bir rahmet eseri olarak o nimetleri bizim anlayacağımız üslupta Kur'ân ve sünnette bize bildirmiş ve oraya iştihalarını artırmak, özendirmek istemiştir. Meselâ, Kur'ân Cennetliklerin giyecekleri elbiseler hakkında bize şu bilgileri verir. Cennet ehlinin elbiseleri yeşil ipekten ince ve kalın olarak

¹¹¹ *Müsned* 2/272.

¹¹² İmam Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân* 18/351-355.

hazırlanmış giysilerdir.¹¹³ Ayrıca ipekli elbiselerin yanında parlak atlastan da giysiler verilecektir.¹¹⁴

Hadislerde ise Cennet ehlinin elbiselerinin ipekten olduğu farklı bir şekilde ifade edilmiştir: “Kim dünyada ipek giyerse onu âhirette giyemez.”¹¹⁵ ve “...İpek ve dîbâc dünyada onların, âhirette ise sizindir.”¹¹⁶ Bunun yanında bu elbiselerin solmadığını, yıpranmadığını, eskimediğini şu hadisler anlatmaktadır: “Cennet’e giren kimse; nimetlenir, üzülmaz; elbiseleri eskimez...”¹¹⁷ Öte yandan Cennet’te hurilerin giydiği elbiselerle alâkalı olarak, yetmiş kat ve çeşit giymelerine rağmen hurilerin bedenlerini gösterecek kadar şeffaf oldukları bildirilmektedir: “(Hurilerin) İlikleri, yetmiş kat elbisenin üzerinden görülecektir.”¹¹⁸

Cennet’teki elbiselerin Cennet ağaçlarından, özellikle de Tûbâ ağacından elde edildiği haber verilmiştir: “Bir adam, Ey Allah’ın Resûlü, Tûbâ nedir? dedi. Resûlullah: “Cennet’te bir ağaçtır, yüz yıllık bir mesafesi vardır. Cennet ehlinin elbiseleri onun tomurcuklarından çıkar.”¹¹⁹ buyurdular. Bir başka hadiste ise bir bedevînin, “Cennet ehlinin elbiselerinden haber ver, onlar yaratılırlar mı yoksa doku-

¹¹³ Bkz. İnsân, 76/21; Kehf, 18/31; Hacc, 22/23; Fâtır, 35/33.

¹¹⁴ Bkz. Duhân, 44/53. Âyetlerde geçen “istibrak” kelimesini müfessirler, “kalın ipek” şeklinde tefsir ederlerken “sündüs”ü de “ince ipek” şeklinde izah etmişlerdir (*Taberî, Câmiu’l-Beyan* 8/243; 13/135; 14/220; *Fahredden Râzî, Mefâtihu’l-Gayb* 17/254; *Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili* 8/5508-9; Kurtubî, *Tezkire* 583). Bazıları da “istibrak” için “sık dokunmuş” şeklinde mânâ vermiştir.

¹¹⁵ Buhârî, *Libas* 25; Müslim, *Libas* 37.

¹¹⁶ Buhârî, *Libas* 25.

¹¹⁷ Müslim, *Cennet* 8; Tirmizî, *Cennet* 2, 8; Dârimî, *Rikak* 98, 100, 104; Ahmed bin Hanbel, 2/305, 370, 407, 416, 445, 462.

¹¹⁸ Ahmed bin Hanbel, 2/345. Bu elbiseler hakkında Üstad Bediüzzaman hazretlerinin yaklaşımı ileride verilecektir.

¹¹⁹ Ahmed bin Hanbel, 3/71.

nurlar mı?” demesi üzerine Resûlullah şöyle buyurur: “... Hayır, Cennet meyveleri yarılr, onların içinden Cennet elbiseleri çıkar, yani onun tomurcuklarından çıkar.”¹²⁰

Cennet ehlinin elbiseleri ve aksesuarı olarak iki şeyden daha bahsedilir: mendil ve başörtüsü. “Cennet’te bir kadının nasîfi, dünyadan ve bir o kadar daha şeyden de hayırlıdır.” Dedim ki: “Ya Resûlullah, nasîf nedir?” “Başörtüsüdür” buyurdular.”¹²¹

Ukeydir bin Du’met, Efendimize ince has ipekten bir cübbe hediye etti. İnsanlar onun güzelliğine hayran oldular. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz buyurdular ki: “Sa’d’ın (İbn Muaz) Cennet’teki mendilleri bundan daha güzeldir.”¹²²

Âyetler incelendiğinde Cennetliklerin elbiselerinin genel olarak ipekten olduğu, bunların kalın ve ince ipekten/atlastan yapıldıkları görülür. Renk olarak ise genellikle “yeşil” belirlenmektedir. Hadisler ise Cennet elbiselerinin daha çok eskimez olduğunu, onların Cennet ağaçlarının tomurcuklarından çıktığını ifade eder. Yani adeta hadisler âyetlerdeki elbiselerin bir kısım özelliklerini vererek o âyetleri tefsir eder. Bunun yanında ek malumatlar da verir ki, Cennet giysisi ve aksesuarı olarak mendil ve başörtüsünü zikretmesi bu kabildendir.

Efendimiz: “... Orada muazzam köşkler, geniş nehirler, bol ve olgun meyveler, güzel ve dilber zevceler (kadın, eş), ebedî pek çok ve renkli güzel elbiseler vardır. Orası yük-

¹²⁰ Ahmed bin Hanbel, 2/224.

¹²¹ Ahmed bin Hanbel, 2/483.

¹²² Buhârî, *Bed’u’l-Halk* 8; Müslim, *Fedâilu’s-Sahâbe* 24.

sek, güzel ve selim yurtlardan parlak hayat sürülen bir yerdir...”¹²³ buyurmuşlardır. Bu elbiseler onların en rahat edeceği şekilde bol ve rahattır. Hiçbir eksiklik veya ihtiyaç hâsıl olmaz. Hadiste bu şöyle ifade edilmektedir: “... Onların içinde herhangi bir şeyi eksik olan kimse yok ki karşılaşmasının üzerinde gördüğü süs elbiselerinden dolayı rahatsız olsun. Sözünün sonu gelmeden üzerinde daha güzel bir kıyafet bürünür...”¹²⁴

Cennet elbiselerinin türlü türlü olduğu kesindir. Zira Efendimiz değişik zamanlarda, değişik rivayetlerde elbiselerin yapılışını farklı şekillerde anlatmıştır. Mesela daha önce geçtiği üzere Tûbâ ağacının tohumlarından yapılan elbiseler olduğu gibi,¹²⁵ hurma ağaçlarının yapraklarından da yapılacağını haber vermiştir. Rivayete göre; Cennet'te hurma ağaçlarının dalları yeşil zümrüttür. Budakları kırmızı altındır. Yaprakları Cennet ahalisi için giyecek kıyafetleridir. Onun bir kısmı kısa (iç) elbiseleri, bir kısmı da içi astarlı dış elbiseleridir.¹²⁶

Cennet ehli güzelliğin her türlüsüne sahip olacaktır. Meselâ, onların sahip olacakları takıları, süsleri Kur'ân'da şöyle ele alınmaktadır: “Orada altın bileziklerle bezenirler.” (Kehf, 18/31) “Orada altın bilezikler ve inciler takınırlar.” (Hacc, 22/23)¹²⁷ ve “gümüş bilezikler takınmışlardır.” (İnsan, 76/21)

Kur'ân âyetlerine bakıldığında, Cennetliklerin takıları-

¹²³ Ramuzu'l-Ehadis 1/170/1.

¹²⁴ Tezkiretü'l-Kurtubi 325-326, 563.

¹²⁵ Bir rivayette, “Cennet ehlinin üzerinde yetmiş kat elbisesi olur. En aşığı Tuba ağacından yapılmış, gelincik çiçeği gibidir.” (Ramuzu'l-Ehadis 1/99/8.)

¹²⁶ Tezkiretü'l-Kurtubi 314.

¹²⁷ Ayrıca bkz. Fâtır, 35/33.

nın altın ve gümüşten bilezikler ve inciler olduğunu anlattığı görülecektir. Takılarla ve süslerle ilgili olarak bir hadiste ise onların mükemmelliğini ifade eden muhtevâya rastlamaktayız. “Cennet ehlinde biri uzanıp bakacak olsa ve onun bileziği görünse, o bilezik; -güneşin, yıldızların ışığını söndürdüğü gibi- güneşi söndürürdü.”¹²⁸ “(Cennet kadınlarının) başlarında taşlar vardır. O taşlarda bulunan en kıymetsiz inci, doğu ile batı arasını aydınlatır.” Bu hadisin çok az farklı bir varyantını da Müsned’de buluyoruz: “Kadının üzerinde taşlar vardır. O taşlar üzerindeki en düşük inci doğu ile batı arasını aydınlatır.”¹²⁹

Rahman sûresinde Kur’ân, Cennet hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Cenâb-ı Hak, haşyet içinde, tüyleri ürpererek Rabbinin katına çıkan, muhasebe duygusuyla iki büklüm, hesap endişesi ile kıvrım kıvrım, Hakk’a saygıyla büklüm büklüm olan kimse için iki Cennet var edileceğini, bu iki Cennet’te iki pınarın akıp gideceğini haber verir. Bu pınarlardan birinin adı “Tesnîm”, öbürünün adı da “Selsebîl”dir. Orada her çeşit meyve yaratılmıştır. Hem de çift çift, yaşı kurusu, dünyadakine benzeyeni benzemeyeni ... Oradakiler, astarları kalın atlastan döşeklere yaslanırlar. Cennet’in meyvelerini elde etmek için hiçbir zahmete girmezler. Hepsi ellerinin altındadır, yaslandıkları yerden ellerini uzatır ve tadarlar. Hem onlar için iffetli mi iffetli, gözleri eşlerinden başkasını görmeyen, tatlı bakışlı, bakışları yürek hoplatan güzel eşler vardır. Onlar sadece eşleri için yaratılmışlardır, daha önce ne insanlardan ne de cinlerden

¹²⁸ Tirmizî, *Cennet* 7.

¹²⁹ Ahmed bin Hanbel, 3/75.

bir kimse onlara dokunmamıştır. O hanımlar o kadar göz kamaştırıcı güzelliğe ve parlaklığa sahiptirler ki, parıltıları yakut ve mercan gibidir. Bütün bunlar hayatlarını iyilik ve güzellik dairesinde geçirenler içindir. İyiliğin mukabili de iyi ve güzel şeylerdir. Bununla da kalmaz. Onlara tıpkı bu iki Cennet gibi ayrıca ikişer Cennet daha verilecektir. Bunlar da yeşil mi yeşil. İnsana iç huzuru veren latif görüntüleri vardır. Bu Cennetlerde de kaynayan ikişer pınar vardır. Bunlarda da türlü türlü meyveler vardır, hurmalar vardır, narlar vardır... Onlarda da, iyi huylu, güzel hanımlar vardır. Bunlar otaklara kurulmuş eşlerini beklerler. Bunlar öyle güzellerdir ki, onlara da ne bir insan eli ne de bir cin değmiştir. Bu hanımların beyleri ise, yemyeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.¹³⁰

Bu âyetlerdeki bir iki nokta hakkında müfessirlerimizin yaklaşımlarına göz atmamız faydalı olacaktır. Bir kısım müfessirlere göre önceki iki Cennet diğer ikisinden daha üstündür. Zira ilk iki Cennet'te ağaçlar, meyve ağaçları ve meyveler varken, sonraki iki Cennet yemyeşil olarak tavsif ediliyor. Hem ilkinde nehirler akarken, ikincilerinde fışkırıyor. Berâ ibn Âzib, akmanın fışkırmadan daha üstün olduğunu ifade eder. İçlerinde iki meyve özellikle zikredilir. Hurma ve nar. Elbette özellikle bu ikisinin zirkedilmesinin bir kısım hikmetleri vardır. Bu iki meyve hem gıda hem deva olma hususunda diğer meyvelerden üstündür. Ayrıca bunlar hem sonbahar hem de kış mevsimlerinde bile bulunabilen meyvelerdir. Bu yönleriyle diğerlerine göre daha üstündürler. Diğer taraftan içlerinde güzel huylu güzel yüz-

¹³⁰ Bkz. Rahmân, 55/46-70.

lü hanımlardan bahsedilmektedir. Yani bu iki Cennet'te de maddesi ve manasıyla güzel kadınlar vardır. Üstün ahlak ve fazilet sahibi, yüzleri güzel hanımlar vardır. “el-Hayrâtü” kelimesi “hayyiretün” kelimesinin çoğuludur, bu da huyu ve yüzü güzel olan saliha hatun demektir. Bu görüş cumhura aittir. Bu görüşün delili Hasan el-Basrî'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiği şu hadistir: Rasulullah'a “Ya Rasulallah “Hayrâtün hisânün” âyetinde ne kastediliyor söyler misiniz?” dedim. O da “Ahlâkı güzel, yüzleri güzel olan kadınlardır.” dedi. Diğer bir hadiste huriler:

“Güzel huylu güzel yüzlü dilberlerimiz biz. Kerem sahibi eşler için yaratılmışız biz” diyerek şarkılar söyleyeceklerdir.” şeklinde rivayet edilmiştir.

Katâde'ye göre “Hayrâtün hisânün”den maksat Cennet'te pek çok güzel ve hayırlı şeylerin olduğunu ifade etmektedir.

“Otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş huriler vardır.” Yukarıda geçen iki Cennet'in kadınları “gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş kadınlar” şeklinde vasedilmişti. Elbette onlar burada “otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş” olanlardan mertebe bakımından daha üstündürler. Çünkü -her ne kadar hepsi de yabancı gözlerden gizlenmiş olsa da hiç şüphe yok ki kendiliklerinden gözlerini kocalarından ayırmayanlar, başkası tarafından “eşlerine tahsis edilmiş” olanlardan daha üstündür. Evinden ayrılmayan kadınlar daha çok tercih edilir ve övülür. Çünkü onlar iffetlerini daha kolay ve iyi korurlar. “Allah'ın bu ve benzeri nimetlerini nasıl yalanlayabilirsiniz?”

“Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.” Yani Cennet ehli Cennet’te, desenli, sanatkârane dokunmuş, son derece alımlı halılar üzerinde yeşil yastıklara yaslanırlar. Daha önce zikri geçen o iki Cennet’in eşyalarını Allah buradakinden daha üstün vasıflarla anlattı. Orada şöyle buyurmuştu: “Astarları atlastan olan minderlere yaslanırlar.” Ve orada sayılan sıfatları “iyiliğin (ihsanın) mükâfatı iyilikten başka mıdır?” sözüyle bitirerek o Cennetlere girenleri “ihsan” sıfatıyla anmıştı ki “ihsan (Allah’ı görür gibi ibadet etme)” ibadet mertebelerinin en yücesidir.¹³¹

Cenâb-ı Hakk, Cennet’tekilerin yüksek köşklerde oturacaklarını, bu köşklere altından nehirlerin akacağını orada onların ebedî kalacaklarını haber vermektedir. Ayrıca bu mekanlarda bulunurken en ufak bir rahatsızlığa maruz kalmadan huzur ve emniyet içinde buralarda safâ sürecekleri bildirilmektedir. Bu hususu haber verdiği âyetlerde bir nokta dikkati çekmektedir. Kur’ân, insanları bu mekanlara, bu ferah ve refaha özendirirken, oraya gidebileceklerin en önemli vasıflarının iman edip salih amel işlemek olduğunu belirtir.¹³²

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)’in bir hadisinde ise Cennet köşklere şöyle tarif edilir:

“*Gurfeler* (Cennet köşklere) kırmızı yakut, yeşil zeberced ve beyaz incidendir. Onlarda hiçbir kusur ve ayıp yoktur. Cennet ehli bunlara, sizin gökte, doğu ve batıdaki parlak yıldızlara baktığınız gibi bakarlar...”¹³³

¹³¹ Vehbe Zuhayli, *et-Tefsirü'l-Münir* 14/198-200.

¹³² Bkz. Ankebut, 29/58; Sebe, 34/37.

¹³³ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/225

Cennet'teki her detay en hoşça gidecek güzelliklerle yaratılmıştır. Cennet köşkleri ile ilgili olarak Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir başka hadisinde şöyle buyurmaktadır:

*“Cennet'te bir köşk vardır. Etrafı burçlar (hisar, kule), otluk, sulak yerlerle çevrilidir. Beş bin de kapısı vardır...”*¹³⁴

Söz konusu köşklerin güzelliğine güzellik katan bir diğer özellik ise bu köşklerin son derece görkemli mekanlar içinde olmalarıdır. Örneğin yukarıdaki hadiste de tarif edildiği gibi bazı köşklerin yeşilliklerle çevrili olması ve su kenarında yer almaları ayrı bir güzelliştir. Bu köşkler göl kıyılarındaki, nehir yanlarında, çağlayan bir şelaleye karşı ve bunlar gibi hayranlık uyandıran yerlerde kurulmuş olabilirler.

Ayrıca hadislerde Cennet köşkleri ile ilgili şöyle bir özelliğe daha dikkat çekilmektedir:

*“Cennet'te öyle köşkler vardır ki, içindeki dışındakini, dışındaki içindekini görür...”*¹³⁵ *Cennet'te gurfeler vardır. Dışları içlerinden, içleri dışlarından görünür.*¹³⁶

Yukarıdaki hadislerden anladığımıza göre Cennet'teki bazı köşkler, kişilerin hem içeriği hem dışarıyı görebilmelerini mümkün kılan cam veya başka bir saydam malzemeden yaratılmış olabilirler. Zemin, duvarlar ve tavanın bu şekilde şeffaf olması ise içinde oturan kişilere ferahlık ve zevk vermesi açısından çok güzel bir özelliktir. İnsan hiçbir şeyden endişe duymayacağına göre buralar böyle şeffaf

¹³⁴ Râmûzu'l-Ehâdis 1/125

¹³⁵ Râmûzu'l-Ehâdis 1/125

¹³⁶ Tirmizî, Birr 53.

olmakla beraber mahremiyet hususunda bir problem de yaşanmayacaktır.

Yine bazı rivayetlerde, Cennet'te (Mümin kimse için) içi boşaltılmış bir tek inciden bir çadırın olduğu, bu çadırın eninin altmış mil (yaklaşık 100 km) mesafe genişliğinde olduğu, bunun her köşesinde (Mümin kimseye mahsus) birtakım ev halkının olacağı, onların başkalarını (yani birbirlerini) görmeyecekleri ama o çadırın sahibi Mümin kimsenin bütün köşeleri teker teker dolaşıp ziyaret edeceği haber veriliyor.¹³⁷ Bir başka rivayette de, "Cennet ehlerinden derecesi en düşük olanın seksen bin hizmetçisi olduğu, onun için inciden, zebcedden ve yakuttan bir çadır kurulacağı ve bu çadırın, Câbiye'den San'â'ya kadar uzanan bir büyüklükte olacağı haber verilir.¹³⁸

Cennet'te pek ihtişamlı, süslü ve göz kamaştırıcı saraylar da vardır. Bir hadislerinde Fahri Kâinât şu bilgileri verir: "Cennet'in içinde inciden bir saray vardır. O sarayın içinde kırmızı yakuttan yetmiş konak vardır. Her konağın içinde yeşil zebcedden yetmiş ev vardır. Her evin içinde yetmiş taht, her taht üzerinde de her renkten yetmiş yatak vardır. Her evin içinde yetmiş sofraya, her sofranın üzerinde de yetmiş çeşit yemek vardır. Keza her evin içinde yetmiş adet hizmetçi vardır."¹³⁹ Bir diğer hadiste ise: "Muhakkak ki Cennet saraylarından bir sarayın içinde yetmiş menzil (yer, dünya, ev) bulunur. Her menzilde, içerisine girilmek üzere yetmiş kapı, her kapının da bir diğer kapıdan girmekte

¹³⁷ Tezkiretü'l-Kurtubi 325/560.

¹³⁸ Tirmizî, Cennet 23.

¹³⁹ Tezkiretü'l-Kurtubi 323/554.

olan kokusundan başka Cennet'in kendine has kokusu da girer."¹⁴⁰ Belli ki, saraylar hem çok geniş, hem de hizmetçilerle bezenmiş durumda. Tam bir saltanat havası içinde. Dâr-ı imtihanda sıkıntı çekerek başarılı olanların Dâr-ı mü-kafââtteki halleri ne kadar da hoş.

Dünyada iken insanlar, hem ihtiyaçlarını karşılamak hem de dost ve ahbablarıyla karşılaşip hoş beş etmek için çarşı pazara giderler. Allah Rasûlü, ashabını görmek için zaman zaman pazara gider, sahabenin pek çoğu da namaz aralarında çarşıya uğrar, hem piyasayı kolaçan eder, hem de dostlarıyla muhabbet ederlerdi. (Bugün kirlenen çarşı pazar için aynı şeyleri söylemek oldukça zor tabii.) İşte bu yukardaki sebeple Cennât-ı Hak, Cennet'te de çarşılar yaratmıştır. Ehli Cennet, canları isteği zaman buralara gidecekler, canlarının istediği her şeyi ve daha fazlasını orada bulacaklar ve sınırsızca alabileceklerdir. Bir hadislerinde Fahri Kâinat Efendimiz, "Muhakkak Cennet'te bir çarşı vardır ki, melekler orayı ziyaret ederler. Orada gözlerin mislini görmediği, kulakların duymadığı ve kalplere gelmeyen nimetler vardır. Canımızın istediği her şey bize getirilir. Fakat orada satılan ve satın alınan hiçbir şey yoktur. O çarşıda Cennet halkının bazıları diğer bazıları ile karşılaşır. Yüksek menzil ve mevki sahibi döner de mevki bakımından kendinden aşağı derece olan kimse ile karşılaşır. Onların içinde herhangi bir şeyi eksik olan kimse yok ki, karşılaştığının üzerinde gördüğü süs elbiselerinden dolayı rahatsız olsun. Sözüne daha bitirmeden üzerine daha güzel bir kıyafet büründüğünü görür. Şu muhakkak ki, Cennet'te hiçbir kimsenin üzülmesi, kederlen-

¹⁴⁰ Tezkiretü'l-Kurtubi 323-324/555.

mesi yoktur.”¹⁴¹ buyurmuşlardır. Bir başka hadislerinde de, “Şüphesiz ki Cennet’te bir çarşı vardır. Fakat orada hiçbir şeyi satın almak ve hiçbir şeyi satmak yoktur. Ancak erkekler ve kadınların suret ve şekilleri vardır. Binaenaleyh Cennet ehli, orada hangi kılığı isterse ona girecektir.”¹⁴² Cennet’teki çarşılarda türlü güzellikte kadın erkek suretleri olduğu ve isteyenin istediği o suretlere girebileceği, elbise değiştirir gibi, kendisinde bazı değişikliklere gidebileceği ve bununla keyif alacağı da bazı rivayetlerde mevcuttur. Bir hadiste Efendimiz, Cennet ehlinin birbirleri ile çarşılarda karşılaşır hoşbeş edeceklerini de haber vermektedir: “Muhakkak Cennet’te öyle çarşılar var ki, orada alışveriş yoktur. Fakat Cennet ahali oraya vardığı zaman taze ve parlak inci ve misk toprak üzerine yaslanarak otururlar. Dünyada oldukları gibi o Cennetlerde tanışırlar. Dünyada nasıl olduklarını ve Rabbilerine ibadetlerinin nasıl olduğunu, geceleri nasıl ihya ettiklerini, gündüzleri nasıl oruç tuttıklarını, dünyanın zenginliği ile fakirliğinin nasıl olduğunu, ölümün nasıl olduğunu ve nasıl Cennet ahalisinden olduklarını konuşup müzakere (ve sohbet) ederler”¹⁴³

Cennet’te bu güzel köşklere, saraylardan ve çarşılarından oluşan şehirler de vardır. Cennet’te “Reyyan” denilen bir nehir vardır. Üzerinde mercandan bir şehir kurulmuştur. Onun altın ve gümüşten yetmiş bin kapısı bulunur. Bu şehir, hamil-i Kur’ân olan hâfız kimseye mahsustur.¹⁴⁴ Cennet’te, altından bir direk üzerine zebercedden yapılmış ev-

¹⁴¹ Tezkiretü'l-Kurtubi 325-326/564.

¹⁴² Tezkiretü'l-Kurtubi 326/554.

¹⁴³ Tezkiretü'l-Kurtubi 326/555.

¹⁴⁴ Ramuzu'l-Ehadis 2/326/4.

lerden oluşan şehirler olduğu ve bunların yıldızlar gibi parladığı haber verilir.¹⁴⁵ Yüksekte oturmak insana hem gönül ferahlığı verir hem de bir nevi eğlence kaynağıdır. Cennet ehli de yüksekler kurulu evlerden müteşekkil şehirde yaşarlar Cennet'in manzarasını yüksekten seyrederek. Âyet-te de yüksek köşklere bahsedilmektedir ki¹⁴⁶ onlar bu hadisteki şehirleri oluşturan evler olmalıdır. Şehir denince dünya hayatında akla gelen şehre ait problemler asla Cennet'te mevcut değildir. Nizam, temizlik, güzellik ve hoş kokuların hakim olduğu şehirlerde asla izdiham yaşanmaz. Herkes rahat ve ferah bir şehir hayatı sürerler.

Cennet sonsuz nimetlerin inananlara bahşedileceği mekandır. Nimet deyince ilk akla gelenlerden birisi de yiyecektir. Yüce Mevlâ, kâinatı yaratmış ve bunun merkezine hayatı koymuştur. Hayatın ortasına da insanı koymuştur. İnsan kâinâtın özü, meyvesi ve misal-i müsağğarıdır. İnsanın hayatîyetinin ortasına da rızık koymuştur. Yani insanın hayatîyeti ancak rızık ile mümkündür. Lezzetli yiyecekler, meyveler vs. insanlar için reddedilemez cazip nimetler cümlesindedir. Zira insan yapısı gereği rızka muhtaçtır, hatta iştihalıdır. Yokluk, özellikle de yiyeceğin yokluğu insanın tahammülünü zorlayan en mühim imtihanlardandır. Rivayette vardır ki, Cenâb-ı Hak, nefse demiş, “Ben kimim sen kimsin?” Nefis, “Ben benim, Sen de Sen’sin.” diye cevap vermiş. Allah ona azap etmiş, Cehennem’e atmış, çıkarıp tekrar sormuş, nefis yine “Ene ene, ente ente” (Ben benim, Sen de Sen’sin) diye cevap vermiş. Hangi nevi azabı vermiş,

¹⁴⁵ Ramuzu'l-Ehadis 1/125/6.

¹⁴⁶ Bkz. Zümer, 39/20.

nefis yine enaniyetten vaz geçmemiş. Nihayet Allah nefsi aç bırakmış. Sonra tekrar sormuş “Men ene, ve mâ ente-Ben kimim ve sen nesin?” Nefis dize gelmiş: “أَنْتَ رَبِّي الرَّحِيمُ وَأَنَا عَبْدُكَ الْعَاجِزُ” (Sen, benim Rabb-i Rahîm’imsin ve ben Sen’in âciz bir kulunum) demiş.¹⁴⁷

İnsan bir ömür boyu rızık peşinde koşar, çalışır didindir. Belki bu uğurda, gençliğini, huzurunu ve ömrünü tüketir. İşte hayatını bütünüyle Allah’ın çizdiği dairede, helal rızıkla sürdüren imanlı ve gayretli salih kullarına Yüce Mevlâ Cennet’te yiyecek adına da akla hayale gelmedik lezzette, harika güzellikte ve enfes kokuda türlü türlü nimetlerle ikramda bulunacaktır. Cennet’te insanların bu dünyada iken de sevdikleri ve rağbet ettikleri yiyeceklere yer verilecektir. Meselâ, yüklü dallarıyla eğilmiş kiraz dalları, üst üste dizili meyveleri sarkmış muz ağaçları,¹⁴⁸ benzersiz güzellikte ve tadda hurma ve nar¹⁴⁹ gibi daha nice nimetler bahşolunacaktır.

İnsanlar bu rızıkları görünce, bunlar tıpkı dünyada yediklerimiz gibi diyecekler.¹⁵⁰ Ancak, asla aynısı olmayacaktır. Çok daha leziz ve hoş kokulu olacaktır. Meyve ağaçlarının gölgesi tepelerine düşecek de onlar istedikleri kadar meyveyi hiç zahmet çekmeden oturdukları yerden toplayıp yiyeceklerdir.¹⁵¹

Bir diğer hadislerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Sidretü’l-müntehâ ağacının meyvesinden her bir meyve yarılınca içinden yetmiş iki renk ve çeşit ye-

¹⁴⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nüfûs, 275-276.

¹⁴⁸ Bkz. Vâkı’a, 56/28-29.

¹⁴⁹ Bkz. Rahmân, 55/68.

¹⁵⁰ Bkz. Bakara, 2/25.

¹⁵¹ Bkz. İnsan, 76/14.

mek çıkar ki orada öbürüne benzeyen hiçbir renk ve çeşit yoktur.”¹⁵² Bir başka rivayette Fahr-i Kâinat: “Cennet ehlinin en aşağı derecede olanının baş ucunda 10.000 hizmetçi, her hizmetçinin elinde farklı renkte altın ve gümüşten iki sahan ve içlerinde ayrı ayrı meyveler vardır. En son yediğini de ilk iştiha ile yer.”¹⁵³ buyurmuşlardır.

Başka bir rivayette Peygamberimizin bir bedevî ile aralarında geçen bir konuşmadan bahsedilir: “Bedevî, “Ey Allah’ın Rasûlü Cennet’in içinde meyve var mıdır?” diye sordu. Rasûlullah:

“Evet Tûbâ denilen bir ağaç vardır” buyurdu. O zat: “Yâ Râsûlallah bizim arazimizdeki hangi ağaç ona benzer?” dedi.

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

“Senin arazindeki ağaçlardan hiçbir şey ona benzemez. Fakat sen hiç Şam’a gittin mi? Çünkü orada ceviz denilen bir ağaç vardır ki, bir gövde üzerine biterek yukarısı -yani dalları- yayılır. İşte bu ağaç Tûbâ ağacına benzer.” buyurdu. O zât:

“Yâ Rasûlallah, o ağacın dip gövdesinin kalınlığı ne kadardır?” dedi. Allah’ın Rasûlü: “Senin ev halkının develelerinden beş yaşına basan genç bir deve yola çıksa dibini dolaşıp kuşatamaz da nihayet ihtiyarlığından boynu kırılır.” buyurdu. Bedevî:

“Cennet’te üzüm var mı?” diye tekrar sordu. Rasûlullah:

“Evet vardır.” buyurdu. O zat:

¹⁵² Tezkiretü'l-Kurtubi 312, 517.

¹⁵³ Ramuzu'l-Ehadis 1/71/5.

“O üzümün salkımının büyüklüğü ne kadardır?” dedi. Rasûl-i Ekrem:

“Alaca karganın hiç durmadan bir aylık uçup gideceği mesafe kadardır.” buyurdular. O zat:

“O üzümün taneleri(nin büyüklüğü) ne kadardır?” dedi. Allah’ın Rasûlü:

“Büyük bir kova gibidir.” buyurdu. O zat:

“Ey Allah’ın Rasûlü, o üzüm tanesi beni ve ev halkımı muhakkak doyurur.” dedi. Rasûlullah:

“Evet seni ve ev halkını ve akrabasının ekserisini doyurup. Cennet’in hurması, ağacın dibinden dallarına doğru intizamlı bir şekilde yığılıp istif edilmiştir. Meyveleri büyük testiler misalidir. Ne zaman bir meyve koparılrsa yerine başkası gelir. Cennet’in suyu, çukur olmayan yerlerden akar. Cennet üzümünün her bir salkımı on iki arşındır.”¹⁵⁴

Bir hadiste hurma ile ilgili olarak şöyle rivayet edilmiştir:

Bir kişi, “Yâ Rasûlallah Cennet’in içinde hurma var mıdır? Çünkü ben hurmayı seviyorum.” diye sordu. Rasûlullah: “Evet vardır. Cennet hurmalarının altından dalları vardır. Altından budakları vardır. Budaklarının başları da altındandır. Alemlerden herhangi bir kimsenin görmekte olduğu elbiselerin en güzeli gibi yaprakları vardır. Altından hurma salkımları vardır. Hurma salkımlarının çöpü de altındandır. Altından hurma tanesinin dibinde yapışık pul gibi şeyler vardır. Büyük küpler gibi meyveler vardır ki (onlar) köpükten yumuşak, baldan tatlıdır.”¹⁵⁵

¹⁵⁴ Tezkiretü'l-Kurtubi 312-313, 518.

¹⁵⁵ Tezkiretü'l-Kurtubi 315/522.

Hurmanın tarif edildiği bir başka hadis de şöyledir:

“Cennet’teki hurma ağacının dalları kırmızı altındır. Sapları yeşil zümrüttür. Yaprakları ipek gibidir. Meyvesi kule gibi iri taneli, kaymaktan yumuşak ve çekirdeksizdir.”¹⁵⁶

Cennet’teki hurma tanelerinin büyüklüğüne dikkat çekilen bir başka hadis ise şöyledir:

“Cennet’te hurma ağaçlarının dalları yeşil zümrüttür. Budakları kırmızı altındır. Yaprakları Cennet ahali için giyecek kıyafetleridir. Onun bir kısmı kısa (iç) elbiseleri, bir kısmı da içi astarlı dış elbiseleridir. Cennet hurmasının meyvesi büyük testiler ve kovalar gibidir. Sütten daha beyaz, baldan tatlı, köpükten yumuşaktır. İçinde de çekirdek yoktur.”¹⁵⁷

Bazı rivayetlerde Efendimiz’in inciri överken onun Cennet’ten indirildiğini ifade ettiği, muzun tıpkı bu dünyada sevilen bir meyve olduğu gibi ahirette de ikram edileceği, karpuzun da Cennet nimetleri arasında yer aldığı belirtilir.¹⁵⁸

Âyet ve hadislerde meyve dışında bahsi geçen nimetlerden biri de ettir. Allahu Teâlâ bir âyetinde “Onlara, istek duyup-arzuladıkları meyvelerden ve etten bol bol verdik.” (Tûr, 52/22) buyurarak etin bir Cennet nimeti olduğunu haber vermektedir.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de bir hadiste et hakkında şöyle buyurmuştur: “Cennet halkının ekmeğe katığının en faziletlisi, en nefisi ettir.”¹⁵⁹

¹⁵⁶ Ramuzu’l-Ehadis 2/451/4.

¹⁵⁷ Tezkiretü’l-Kurtubî s 314.

¹⁵⁸ Bu husustaki hadislere İmam Şa’rânî eserinde yer vermektedir. *Ölüm-Kıyamet-Ahiret ve Ahirzaman Alametleri* 312-313.

¹⁵⁹ Tezkiretü’l-Kurtubî 363/654.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde özellikle dikkat çekilen et çeşidi ise kuş etidir. Kur'ân'da “canlarının çektiği kuş eti” âyetiyle haber verilen (Vâkı'a, 56/21) kuş eti bir hadiste şöyle vurgulanmıştır:

“Cennet'te senin canın kuş isteyecek. Hemen kızartılmış olarak önüne getirilip konacaktır.”¹⁶⁰ Et türleri arasında Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçenlerden özellikle “bıldırcın eti” makbul bir yiyecektir.

Cennet nimetlerinin âyet ve hadislerde vurgulanan bir diğer özelliği de çok bereketli olmalarıdır. Allah ahiret yurdu için, orada rızkın hesapsızca olduğunu ve tükenmenin söz konusu olmadığını Sâd Suresi'ndeki âyetlerde şöyle bildirmektedir: “İşte hesap günü size va'dedilen budur. Şüphesiz bu, Bizim rızkıımızdır, bitip tükenmesi de yok.”¹⁶¹

Efendimiz de, Cennet'te bir meyve, dalından koparıldığında bu meyvenin yerinde bir eksilme olmadığını, yerine yenisinin geldiğini haber vermiştir.¹⁶²

Her şeyiyle güzellikler meşcereliği olan Cennet'te Cennet ehlinin kendisi de güzelliğe mazhar olacaktır. Hem kendileri güzelleşecek hem de pek güzel huri ve gılmânlara sahip olacaktır. Meselâ bir hadislerinde Efendimiz: “Hurilerden her kadının üzerinde yetmiş kat elbise vardır ki, birinin rengi diğerinde yoktur. Keza kendisine diğerinde bulunmayan yetmiş çeşit renkli koku verilir. Hurilerden her kadın için, inci ile süslenmiş kırmızı yakuttan yetmiş taht, her taht üstünde yetmiş döşek, her döşek üzerinde koltuk

¹⁶⁰ Tezkiretü'l-Kurtubi 333/591.

¹⁶¹ Bkz. Sâd, 38/53-54.

¹⁶² Ramuzu'l-Ehadis 1/98.

vardır. Hurilerden her kadın için ihtiyacı ve hizmeti için yetmiş bin hizmetçi kız ve yetmiş bin hizmetçi erkek vardır. Her hizmetçinin beraberinde, içinde çeşitli yemek bulunan altından tepsiler vardır ki, Müminlerden biri öbüründe önceki kapta bulamadığı tadı, lezzeti bulur.”¹⁶³

Pek çok hadiste ise Cennet ehlinin özellikle yüz güzelliğine dikkat çekilmiş, hatta bu güzelliklerinin sürekli arttığı haber verilmiştir: “Cennet ehlinin bir çarşısı vardır. Her Cuma oraya gelirler. Derken kuzey rüzgarı eser, elbiselerini ve yüzünü okşar. Bunun tesiriyle hüsün (güzellik) ve cemalleri (yüz güzelliği) artar. Böylece ailelerine, daha da güzelleşmiş olarak dönerler. Hanımları:

“Vallahi, bizden ayrıldıktan sonra sizin cemal ve güzelliğiniz artmış!” derler. Erkekler de:

“Sizler de Allah’a kasem (yemin) olsun, bizden sonra çok daha güzelleşmişsiniz.” derler.”¹⁶⁴

Cennet ehli kadınlarının nurlu güzelliklerinden bir başka hadiste de şöyle bahsedilir: “Eğer Cennet ehli kadınlardan bir kadın yer ehline görünseydi, dünyayı ve içindekileri aydınlığa boğar ve ikisinin arasını da güzel koku ile doldururdu.”¹⁶⁵

Cennet’teki insan güzelliğinin tarif edildiği hadislerden bazı hadisler de şöyledir:

“Cennet’teki huriler yakut ve mercan gibidirler. Adam onlardan birinin yüzüne bakar da, kendini onun yanağın-

¹⁶³ Tezkiretü'l-Kurtubi 333/591.

¹⁶⁴ Müslim, Cennet 13; Tirmizî, Cennet 15.

¹⁶⁵ Râmûzu'l-Ehâdîs 2/355/5.

da, aynada gördüğünden daha berrak görür. Onların incilerinin en ednası (en küçük, en önemsizi) şark ile garbı ışıqlandırır.”¹⁶⁶

“Cennet ehlinin vücudu kılsız, yüzü sakalsız, gözleri sürmelidir, gençlikleri zâil olmaz (tükenmez), elbiseleri eskimez.”¹⁶⁷

“Cennet ehli Cennet’e, otuz ya da otuz üç yaşında sakalsız, kılsız ve gözleri sürmeli olarak girecekler.”¹⁶⁸

“Ona giren nimete mazhar olur, eziyet görmez, ebediyet kazanır, ölümle karşılaşmaz. Elbisesi eskimez, gençliği kaybolmaz.”¹⁶⁹

Hadislerde Cennet ehlinin gözlerinin yaratılıştan sürmeli olduğundan da bahsedilmektedir. Sürme, göz rengini ve şeklini ön plana çıkaran bir süstür. Dünya şartlarında yapay olarak elde edilmeye çalışılan, fakat yine de mükemmel olmayan bu güzellik, ahirette Müminlerin doğal hallerinde mevcut olacaktır.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)’in, Cennet’teki insan güzelliği ile ilgili kendisine soru soran ashabına şöyle cevapları vermiştir. Efendimizin zevcesi Ümmü Seleme vâlidemiz bize şunları aktarır:

“Yâ Rasûlallah! Allah Teâlâ’nın: “İri gözlü hurilerdir.” (Vâkı’a, 56/22) sözünü bana anlat” dedim.

“Onlar beyaz tenli, iri gözlü, kara kuşun kanatları gibi sürmelidir” dedi.

¹⁶⁶ Râmûzu’l-Ehâdis 2/337.

¹⁶⁷ Tirmizî, Cennet 8.

¹⁶⁸ Bkz. Tirmizi, Cennet 23 ve 8.

¹⁶⁹ Tirmizî, Sıfatü’l-Cennet 2.

“Yâ Rasulallah! Allah’ın: “Sanki o kadınlar birer yakut ve mercandır” (Rahmân, 55/58) âyetini anlat.” dedim.

“Onlar el değmemiş sedefteki inci gibi güzeldirler.” dedi.

“Yâ Rasûlallah! Allah’ın: “O Cennetlerde iyi ahlaklı güzel kadınlar vardır.” (Rahmân, 55/70) âyetini anlat.” dedim.

“Onlar çok güzel huylu ve güzel yüzlüdürler.” buyurdu.

“Yâ Rasûlallah! Allah’ın: “Onlar, toz konmamış yumurta gibidirler.” (Sâffât, 37/49) âyetini anlat.” dedim.

“Onlar yumurtanın zarı gibi beyaz ve naziktirler” dedi.

“Yâ Rasûlallah! Allah’ın: “Kocalarına sevimli ve birbirlerinin akranıdır” (Vâkı’a, 56/37) âyetini söyle.” dedim.

“Onlar dünyada ihtiyar, gözleri çapaklı, saçları ağarmış ve zayıf olarak ölmüşken, Allah onları Cennet’te bakire, kocalarına sevimli, aşık ve bağlı, birbirlerinin akranı kıla-cak” buyurdu.

“Yâ Rasûlallah! Dünya kadınları mı üstündür, yoksa iri gözlü huriler mi?” dedim.

“Elbisenin yüzü astarından kıymetli olduğu gibi, dünya kadınları da hurilerden üstündürler.” dedi.

“Neden “Yâ Rasûlallah?” dedim, şöyle açıkladı:

“Namazları, oruçları ve Allah’a ibadetleri sebebiyle Allah onların yüzlerini nurlandırır, kendilerine ipek elbiseler giydirir. Onların tenleri beyaz, elbiseleri yeşil, ziynetleri sarı, buhurdanlıkları (tütsülükleri) inci ve tarakları altındır. Onlar şöyle söylerler:

“Biz burada ebedi kalacağız. Biz sevimli ve mutluyuz.

Asla üzülp sıkılmayız. Başka aleme geçmeden hep burada kalacağız. Biz bu halimizden memnunuz ve her şeye razıyız. Hiç kimseye kızmaz ve öfkelenmeyiz. Ne mutlu kendilerine eş olduğumuz ve bize eş olan kimselere.”¹⁷⁰

Cennet'teki kadınların âyetteki ifadesiyle “temiz eşler” olarak ifade edilmesinden maksat, onların hem hayız ve nifasla beraber istihâzâ (bunlar dışındaki kanamalar) gibi bir nevî pislik kabul edilen şeylerden hem de kin, garaz, lüzumsuz kıskançlık, memnuniyetsizlik gibi kötü ahlaklardan temizlenmiş olmalarıdır. Rivayetlerden anlaşıldığına göre kadın da erkek de sümük gibi, balgam gibi, kötü kokulu ter gibi, ıtrahat gibi (küçük büyük abdest bozma) ve yellenme gibi insanı rahatsız eden şeylerden kurtulacak, bunların hiçbirisi kendilerinde bulunmayacaktır. Yedikleri hoş kokulu bir ter veya genirme şeklinde kendilerinden dışarı atılacaktır.

Hak Teâlâ, insanı yaratınca ona beşerî garizalar yüklemiş ve bununla hayırlar murad etmiştir. Cismânî bu zevkler, yine O'nun çizdiği çerçeve dahilinde tatmin edilmiş, temiz, helal zevc ve zevcelerle hayatların birleştirilmesi öngörülmüştür. Kur'ân'ın ifadesiyle Cennet'teki nimetler içinde cinsî arzuların tatminine matuf yaratılan eşler önemli yer tutar. “Gerçekten Cennetlik olanlar, o gün eğlenceyle meşguldürler.” (Yâsîn, 36/55) “O Cennetlerde gözlerini kocalarından başkasına çevirmeyen hanımlar vardır ki, bu kocalarından önce kendilerine ne bir insan dokunmuştur, ne de bir cin.” (Rahmân, 55/56) “Onlar yakut ve mercan gibidirler.” (Rahmân, 55/58) “Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara

¹⁷⁰ Münziri, *et-Terğîb ve't-Terhib* (Hadislerle İslam) 7/369.

kurtuluş, bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve dolu kadehler vardır. Orada boş ve yalan söz işitmezler. Bunlar Rabbinin katından hesapları karşılığı verilenlerdir.” (Nebe, 78/31-36) “Cennet’te onlar için işlediklerine karşılık olarak sedefteki inciler gibi hûriler / ceylan gözlüler vardır.” (Vâkı’a, 56/22-23) “Biz hûrileri / ceylan gözlüleri (Cennetlikler için) yeniden yaratmışızdır. Onları, bâkire, şuh, eşlerine düşkün ve yaşıtları kalmışızdır.” (Vâkı’a, 56/35-37) “Ebedî gençliğe erdirilmiş genç hizmetçiler, baş ağrısı ve dönmesi vermeyen bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kâseler, ibrikler ve kadehlerle (Cennetliklerin) etrafında dolaşırlar.” (Vâkı’a, 56/17-19)

Hız. Enes’in (radıyallahu anh) Efendimiz’den rivayet ettiği bir hadislerinde: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): “Mümine Cennet’te şu kadar (kadınla) cima gücü verilir!” buyurmuşlardı. Kendisine:

“Ey Allah’ın Rasûlü! Buna tâkat getirilebilir mi?” diye soruldu.

“Yüz (kişinin) gücü verilir! (Böyle olunca takat getirir!)” buyurdular.”¹⁷¹

Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Cennet ehlinde derecesi en düşük olanın seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki zevcesi vardır. Onun için inciden, zebcedden ve yakuttan bir çadır kurulur. Bu çadır, Câbiye’den San’a’ya kadar uzanan bir büyüklüktedir.”¹⁷²

¹⁷¹ Tirmizî, Cennet 6.

¹⁷² Tirmizî, Cennet 23.

Orada her türlü ihtiyaç ve garizeler tatmin edilecektir. Çocuk sahibi olmak da fitrî bir eğilimdir. Cenâb-ı Hak onu da tatmin adına Cennet'te küçük yavrular lutfedecektir. Ancak, bazı rivayetlerde, bunun dünyadaki gibi, hamilelik ve doğum suretiyle değil, Cenâb-ı Hakk'ın bahşetmesiyle olacağı haber verilir. Ebu Rezîn el-Ukaylî (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Cennet ehlinin çocuğu olmaz, (orada doğum yoktur).”¹⁷³ Ancak, Tirmizî'deki ziyade rivayette daha önce geçtiği üzere Allah'ın kudretinin aşıktan tecelli ettiği yer olan Cennet'te insanlar Allah'tan isterlerse çok kısa sürede hamilelik, doğum ve bir yıl geçirir, bebek hemen sevilme yaşında anne babasının kucağına düşer.¹⁷⁴

Kur'ân Cennetlik kadınların güzellikleri ve yaşları ile alakalı olarak şunları söyler: “Orada huyları güzel, yüzleri güzel kadınlar vardır.” (Rahmân, 55/70) “Onları hep bakireler olarak kıldık, eşlerine sevgiyle tutkun (ve) hep yaşittir.” (Vâkı'a, 56/36-37)

Cennet ehlinin yaşıt olması Allah'tan büyük bir nimettir. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadisinde Cennet ehlinin yaşlarının ebediyen değişmeyeceğini haber verir:

“Bir kimse Cennetlik olarak ölünce, büyük veya küçük, yaşı ne olursa olsun, otuz yaşında bir kimse olarak Cennet'e girer ve artık bu yaş ebediyen değişmez. Cehennemlikler için de durum böyledir.”¹⁷⁵

¹⁷³ Tirmizî, *Cennet* 23.

¹⁷⁴ A.Ş.

¹⁷⁵ Tirmizî, *Cennet* 6.

Burada bir mühim mevzunun altını çizmek gerekmektedir. Cennet'te Müminlere va'd edilen bunca nimetin bedene hitap ettiği, daha çok maddî zevklerini tatmin eden nimetler gibi görünse de asıl bunlar içinde onun ruhuna, maneviyatına hitap eden kısmı çok daha fazla ve çok daha önemlidir. Nasıl, ruh bedenden daha kapsamlı ve engindir, Cennet nimetlerinin ruha, mânâyâ hitap eden yanları da öyle derin ve daha üstündür. Meselâ, emniyet ve güven böyledir. İç huzuru içinde endişesiz bir hayat, elbette tedirginlik ve korku içindeki bir hayatla kıyas edilemeyecek kadar daha kıymetlidir. Hele bu mânevî huzur maddi refahla taçlanırsa bunun keyfine diyecek yoktur. Aynı şekilde, burada göremediğimiz ve hep bir kerecik bile görmek için her şeyimizi vereceğimiz, peygamberler, hususiyle de İki Cihan'ın Serveri, Alemlerin Efendisi, Sultan-ı Rusûl, Şah-ı Mümecced, Fahr-i Âlem Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa aleyhi ekmelüttehâyâ ile görüşme, O'nun birbirinden güzide ashabı ile görüşme, Hz. Cebrâil ile Hz. Mîkâil ile sohbet etme kim bilir nasıl bir haz kaynağıdır. Anne-baba, akraba, eş dost ve arkadaşlarla o zevki paylaşma, herhalde Cennet nimetlerin maddî yönünü birkaç kata katlayacak enginliktedir. Yine meselâ, Alah'ın cemâlini görme.. bu da manevî bir lezzettir. İlerde geleceği üzere Cennet nimetlerini unutturacak kadar da büyük bir lütuftur. Hele Allah'ın rızasına nâil olma....

Bedenî ve cismanî zevkler Cennet nimetleri aslında, Cennet sakinleri için asıl gaye değildir. Ulaşılmak istenen hedef Allah'ın rızasıdır. İnsan için bu rızaya nail olmak, Al-

lah'ın kendi katından bedene bahşettiği ruhu¹⁷⁶ yine O'na yöneltmek, O'nu müşahede etmek, O'nunla konuşmaktır. Müslümanlar arasında minnet ve şükran duygularını dile getirmeye vesile olan en samimi ve en yaygın dua ifadesi, “Allah râzı olsun!” cümlesidir. Allah'ın dostları O'na en yakın olan, O'nun rıza ve muhabbetini kazanan, O'nu gönülden sevip rıza ve teslimiyetle en büyük mutluluğa erenlerdir. Cennet ve Allah rızası münasebetini dile getiren bir âyette, “Allah Mümin erkeklerle Mümin kadınlara içlerinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Cennetler, Adn bahçelerinde güzel meskenler vaad etti. Allah'ın rızası ise hepsinden daha üstündür. İşte en büyük saadet budur.” (Tevbe, 9/72) denilerek uhrevî saadetin bu manevî unsurunun, maddî içerikli kavramlarla anlatılan diğer bütün nimetlerden daha değerli olduğu açıkça ifade edilmiştir. “Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan râzı/hoşnut, O da senden râzı/hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve Cennet'ime gir!” (Fecr, 89/27-30) Sahih hadislerde belirtildiği gibi bütün Müminler Cennet'teki yerlerini aldıktan sonra Cenab-ı Hak kendilerine hitap ederek hallerinden memnun olup olmadıklarını soracak, onlar da son derece memnun olduklarını ifade edeceklerdir. Bunun üzerine Allah, “Size bundan daha değerli bir şey veriyorum: Size rızamı indiriyorum, artık size gazabım bir daha dokunmayacak”¹⁷⁷ diyecektir.

Cennet, (dolayısıyla Cehennem ve ahiret hayatı) sadece ruhlar âleminde değil; ruh ve bedenden oluşan, ayrıca bağı bahçesi,

¹⁷⁶ Bkz. Hicr, 15/29.

¹⁷⁷ Buhârî, *Rikâk* 50, *Tevhid* 38; Müslim, *Cennet* 9; Tirmizî, *Cennet* 18.

nehri, yapısı vb. bulunan bir maddeler ve realiteler dünyasında başlayıp devam edecektir. Sadece Kur'ân âyetleri çerçevesinde bile mevcut nasların içerdiği maddî unsurları, manevî ve ruhî anlatımlar veya sembollerle te'vil etmek mümkün değildir. İmam Gazzâlî, Cennet zevklerinin hissî, hayalî ve aklî olmak üzere üçe ayrıldığını ve herkesin kendi kabiliyetine göre bunların tamamından veya bir kısmından faydalanacağını kabul etmiştir. Dünya hayatında özellikle hayalî ve aklî zevklerin kusuru olan kesintiler ahirette bertaraf edilip bu zevkler süreklilik kazandığında son derece câzip olurlar.

Allah'ın rızası, bütün bu sayılan Cennet nimetlerinin hepsinden daha büyüktür. Çünkü her hayrın ve her mutluluğun, her şerefin ve her yüceliğin dayanağı odur. Bunun doğrudan doğruya vaad olunan nimetler dizisi içinde gösterilmemesi dikkat çekici bir şeydir. Allah bilir, bunun hikmeti, her vaadin içeriğinde her iki dünya için geçerli olan bir mânânın yatmasıdır, denilmiştir.¹⁷⁸

Ancak, burada Kur'ân bir eğitim metodu takip etmekte ve genelin daha kolay anlayacağı, nefsin hoşuna gidecek maddi nimetleri daha fazla nazara vermektedir. Bundaki hikmetleri ifade sadedinde Üstad Bediuzzaman Hazretleri, bir kısım suallere cevap vermek suretiyle şunları ifade ediyor:

“Evet, Cennet bütün lezâiz-i mâneviyeye medâr olduğu gibi, bütün lezaiz-i cismâniyeye de medârdır.

Sual: Kusurlu, noksaniyetli, mütegayyir, kararsız, elem-

¹⁷⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* 4/384.

li cismâniyetin ebediyetle ve Cennet'le ne alâkası var? Mâdem, ruhun âlî lezaizi vardır; ona kâfidir. Lezâiz-i cismâniye için, bir haşr-i cismanî neden îcabediyor?

Elcevab: Çünkü: Nasıl toprak suya, havaya, ziyaya nisbeten kesafetli, karanlıklıdır.. fakat masnuat-ı İlahiyenin bütün enva'ına menşe' ve medâr olduğundan bütün anâsır-ı sairenin mânen fevkine çıktığı gibi.. hem kesafetli olan nefs-i insâniye; sırr-ı câmiyet itibariyle, tezekki etmek şartıyla bütün letâif-i insâniyenin fevkine çıktığı gibi.. öyle de, cismâniyet; en câmi', en muhit, en zengin bir âyine-i tecelliyat-ı Esmâ-i İlâhiyedir. Bütün hazâin-i rahmetin müdeharatını tartacak ve mizana çekecek âletler, cismâniyettedir. Meselâ: Dildeki kuvve-i zâika, rızık zevkinde envâ'-ı mat'ûmat adedince mizanlara menşe' olmasaydı; her birini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı. Hem ekser Esmâ-i İlâhiyenin tecelliyatını hissedip bilmek, zevkedip tanımak cihazatı, yine cismâniyettedir. Hem gâyet mütelevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek istidadlar, yine cismâniyettedir. Mâdem şu kâinatın Sâniî, şu kâinatla bütün hazain-i rahmetini tanıttırmak ve bütün tecelliyat-ı Esmâsını bildirmek ve bütün enva'-ı ihsânâtını tattırmak istediğini; kâinatın gidişatından ve insanın câmiyetinden, -Onbirinci Söz'de isbat edildiği gibi- kat'î anlaşıyor. Elbette şu seyl-i kâinatın bir havz-ı ekberi ve bu kâinat tezgâhının işlediği mahsulâtın bir meşher-i âzamı ve şu mezraa-i dünyanın bir mahzen-i ebedîsi olan dar-ı saadet, şu kâinata bir derece benzeyecektir. Hem cismanî, hem ruhânî bütün esâsâtını muhafaza edecektir. Ve o Sâni'-i Hakîm ve o Âdil-i Rahîm; elbette cismanî âletlerin vezai-

fine ücret olarak ve hidematına mükâfat olarak ve ibâdât-ı mahsusalarına sevab olarak, onlara lââyık lezaizi verecektir. Yoksa hikmet ve adâlet ve rahmetine zıd bir hâlet olur ki, hiçbir cihetle onun cemâl-i rahmetine ve Kemâl-i Adâletine uygun değildir; kabil-i tevfik olamaz.

Sual: Cisim, eğer hayatî olsa; ecza-yı bedenî daim terki b ve tahlildedir.. inkıraza mahkûmdur, ebediyete mazhar olamaz. Ekl ve şürb, beka-yı şahsî ve muamele-i zevciye ise beka-yı nev'î içindir ki; şu âlemde birer esâs olmuşlar. Âlem-i Ebediyette ve Âlem-i uhrevîde, şunlara ihtiyaç yoktur. Neden Cennet'in en büyük lezaizi sırasına geçmişler?

Elcevab: Evvelâ, şu âlemde cism-i zîhayatın inkıraza ve meute mahkûmiyeti ise, varidat ve masarifin müvâzenesizliğindedir. Çocukluktan sinn-i Kemâle kadar varidat çoktur; ondan sonra masarif ziyadeleşir, müvâzene kaybolur.. o da ölür. Âlem-i ebediyette ise; zerrat-ı cisim sâbit kalıp terki b ve tahlile mâruz değil veyahut müvâzene sâbit kalır¹⁷⁹ varidat ile masarif müvâzenettedir. Devr-i daimî gibi, cism-i zîhayat; telezzüat için, hayat-ı cismâniye tezgâhının işlettilmesiyle beraber ebedîleşir. Ekl ve şürb ve muamele-i zevciye; gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazifeye gider. Fakat, o vazifeye bir ücret-i muaccele olarak öyle mütenevvi leziz lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sâir lezâize tereccuh ediyor. Mâdem bu dâr-ı elemde, bu kadar acib ve ayrı ayrı lezzetlere medâr; ekl ve nikâhtır. Elbette

¹⁷⁹ (Haşije): Şu dünyada cism-i insanî ve hayvanî, zerrat için güya bir misafirhane, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; câmid zerrelere ona girerler, hayatdar olan âlem-i bekaya zerrat olmak için liyakat kesbederler, çıkarlar. Âhirette ise الدَّارَ الْآخِرَةَ لِهِيَ الْحَيَوَانُ إِنَّ نUR-u hayat orada âmmdır. Nurlanmak için o seyrüsefere ve o tâlimat ve tâlime lüzum yoktur. Zerreler demirbaş olarak sâbit kalabilirler.

dâr-ı lezzet ve saadet olan Cennet'te o lezzetler; o kadar ulvî bir Sûret alıp ve vazife-i dünyeviyyenin uhrevî ücretini de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyacı dahi uhrevî bir hoş iştiha sûretinde ilâve ederek, Cennet'e lâyık ve ebediyete münasib, en câmi' hayatdar bir mâden-i lezzet olur. Evet, وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ sırrınca, şu dâr-ı dünyada, câmid ve şuursuz ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayatdardırlar. Buradaki insanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar; emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen : «Filân meyveyi bana getir», getirir. Filân taşta desen: «Gel», gelir. Mâdem taş, ağaç, bu derece ulvî bir sûret alırlar. Elbette ekl ve şürb ve nikâh dahi hakikat-ı cismâniyelerini muhafaza etmekle beraber.. Cennet'in dünya fevkindeki derecesi nisbetinde, dünyevî derecelerinden o derece yüksek bir sûret almaları iktiza eder.”¹⁸⁰

¹⁸⁰ Bediuzzaman Saîd Nursî, Sözlür 666-668 (28. Söz).

CENNETLİKLERİN BAZI HÂLLERİ

Yukarıda anlatılan Cennet'in nimetlerine nail olan Müminlerin bazı hallerine de değinmek, orada manzarayı daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır. Rivayette vardır ki, Cennet'e ilk giren bir cemaatin yüzleri ayın on dördüncü gecesindeki gibi berraktır. Onlardan sonra girenler de en keskin ışık yayan yıldızlar gibidir. Hz. Muhammed ümmetinden yetmiş bin kişi hesap ve azap görmeksizin ilk olarak Cennet'e girecektir.¹⁸¹

Hadislerden öğrendiğimize göre Cennet'e en son girecek kimseye, bu dünyanın iki misli (diğer rivayette on misli) kadar Cennet verilecektir.¹⁸² Çeşitli rivayetlerle sabittir ki, son sözü kelime-i tevhid olan kimsenin mükâfatı Cennet'tir.¹⁸³ Bu durumu hadisçiler şöyle yorumlarlar: Sadece “Lâ ilâhe illâllah” demekle, birinin müslümanlığına hükmedilmez; “Muham-

¹⁸¹ Ahmed Naım – Kâmil Mîras, *Muhtasar-ı Sahîh-i Buhârî Şerhi Tecrid-i Sarîh Tercümesi*, 4/41-43.

¹⁸² *Tecrid* 2/845.

¹⁸³ *Tecrid* 4/264-275

medü'r-Rasûlullah” sözünü de eklemesi gerekir. Hatta İslâm dininden başka bütün dinlerden uzak olması icap eder. Bu inançta olan kimse, ehl-i kebâir (büyük günah işleyen) de olsa, günahı kadar Cehennem’de ceza gördükten sonra Cennet’e girecektir. Nitekim Muaz b. Cebel’in (radıyallahu anh) Efendimiz’den rivayet ettiği şu hadis meseleyi açıklığa kavuşturur: “Hiçbir kimse yoktur ki, kalben tasdik ederek Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in, Allah’ın kulu ve rasulü olduğuna şahadet etsin de, Allah ona Cehennem’i haram etmiş olmasın.”¹⁸⁴

“Lâilâhe illâllah Muhammeddün Rasûlullah” diyen ve bunun gereğince iman edip salih amel işleyen her insan Allah’ın izniyle mutlaka Cennet’e girecektir. Cennetlikler, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, huysuzluk vs. hallerden uzak olarak yaşayacaklardır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Cennet ucuz değildir. Orası ebedî bir saadet yurdudur. O halde o saadeti az çok hak etmek gerekir. Daha doğrusu bu ikram-ı İlâhiye layık olmak gerekir. Bu dünyada buna gayret eden, her zaman Hakk rızasını talep eden salih ve müttakilerin Cennet’teki halleri ise, anlatılması mümkün olmayan bir güzelliكتedir. Allahu Teâlâ Hazretleri, Zuhurf Sûresinde meâlen, “Ne mutlu onlara ki onlar, âyetlerimize inanmış ve Allah’a itaat etmişlerdir. Haydi siz de, eşleriniz de neş’e dolu olarak buyurun Cennet’e! Altın tepsi ve kâselerle kendilerine ikram eden hizmetçiler, etraflarında fır döner. Hülâsa orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var! Hem siz burada devamlı kalacaksınız. İşte dünyada yaptığınız mak-

¹⁸⁴ *Tecrîd* 4/271.

bul işlerden dolayı vârisi yapıldığınız Cennet! Size orada, istediğiniz şekilde yiyeceğiniz her türlü meyve vardır.” (Zuhruf, 43/69-73) buyurmaktadır. Bu âyette zikredilen, “canınız ne isterse” ifadesiyle, maddî, manevî, fizyolojik, psikolojik, ferdî, içtimâî yani akla gelebilecek her tarzda ve insanın her yönüne hitap edecek nimetler kastediliyor.

Müslim’in rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz, kıyamet günü Cennet kapısını ilkin kendisinin çalacağını ve ondan önce bu kapının kimseye açılmayacağını söylemiştir.¹⁸⁵ Cennet’e giriş sırasında bütün Müminler görevli melekler tarafından karşılanacak ve melekler: “*Selam olsun sizlere! Saadetler içinde olun, bir daha çıkmamak üzere Cennet’e buyurun!*” (Zümer, 39/73) diyeceklerdir.

Cennet’teki sayısız nimetlerden bazıları hadislerde şöyle ifade edilir. Hz. Büreyde (radiyallahu anh) anlatıyor: “Bir adam Rasûlullah’a (aleyhissalâtu vesselâm): “Cennet’te at var mı?” diye sordu. Aleyhissalatu vesselam da:

“Allah Teâla Hazretleri seni Cennet’e koyduğu takdirde, kızıl yâkuttan bir at üzerinde orada dolaşmak isteyecek olsan, o seni istediğin her yere uçuracaktır.” buyurdular. Bunun üzerine diğer biri de:

“Cennet’te deve var mı?” diye sordu. Ama buna Aleyhissalatu vesselam öncekine söylediği gibi söylemedi. Şöyle buyurdular: “Eğer Allah seni Cennet’e koyarsa, orada canının her çektiği, gözünün her hoşlandığı şey bulunacaktır.”¹⁸⁶

Hz. Ali (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu

¹⁸⁵ Müslim, İmân, 333.

¹⁸⁶ Tirmizî, Cennet 11.

vesselâm) buyurdular ki: “Cennet’te siyah gözlülerin (hurilerin) toplanma yerleri vardır. Orada, benzerini mahlukâtın hiç işitmediği güzel bir sesle şarkı okurlar ve şöyle söylerler:

*“Bizler ebedileriz, hiç ölmeyiz!
Bizler nimetlere mazharız, fakr bilmeyiz!
Rabbimizden razıyız, mükedder olmayız!
Kendisinin olduğumuz beylerimize ne mutlu!”¹⁸⁷*

H. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:”Cennet ehlinin bir çarşısı vardır. Her cuma oraya gelirler. Derken kuzey rüzgârı eser, elbiselerini ve yüzlerini okşar. Bunun tesiriyle hüsün ve cemalleri artar. Böylece ailelerine, daha da güzelleşmiş olarak dönerler. Hanımları:

“Vallahi, bizden ayrıldıktan sonra sizin cemal ve güzelliğiniz artmış!” derler. Erkekler de: “Sizler de, Allah’a kasem olsun, bizden sonra çok daha güzelleşmişsiniz!” derler.”¹⁸⁸

H. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Cennet’te bir çarşı vardır. Ancak orada ne alış, ne de satış vardır. Sadece erkek ve kadın sûretleri vardır. Erkek bunlardan bir suret arzu ederse o sûrete girer.”¹⁸⁹

Cennet’in saadet yurdu olabilmesinin bir diğer önemli sebebi de, Cennet’e girecek insanların yani Cennetliklerin, hem dünyada hem de kabir, haşır, hesap, mizan, sırat gibi binbir bâdireyi geçerken elene elene belli bir kıvama

¹⁸⁷ Tirmizî, *Cennet* 24.

¹⁸⁸ Müslim, *Cennet* 13.

¹⁸⁹ Tirmizî, *Cennet* 15.

gelmeleridir. Böylelikle, onların kalbinden kin, nefret, husumet, düşmanlık, kıskançlık, haset, bıkkınlık, beğenmezlik vs. gibi kötü duygular sökülüp alınacak, böylelikle kimse kimseyi kıskanmayacak, birbirinin makamında veya nimetlerinde gözü olmayacaktır. Bunu ifade sadedinde Kur'ân: "Gönüllerindeki kini söküp atacağız." (A'râf, 7/43) buyurmaktadır. O aleme gittiklerinde oranın sakinleri olan melekler inançlı ve dürüst insanlara hizmet edecekler, yeni hayata intibakları sırasında korku ve üzüntüye düşmemelerini telkin ederek onlara şöyle diyeceklerdir: "Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Canlarınız ne isterse, gönlünüz ne dilerse burada sizin için hazırdır. Bütün bunlar, merhamet eden ve bağışlayan Allah'ın bir ikramıdır." (Fussilet, 41/30-32)

Cennetlikler, kendilerini rahatsız edecek şeyleri istemeyecekler, dünyada iken yaptıkları kötü şeyleri de hatırlamayacaklardır. Bu da Allah'ın onlara bir merhametidir. Hatta dünyada iken sevdiği kimselerden Cehennem'e gidenlerin olduğunu bildiği halde, adeta ev sahibi mülahazasıyla hadiseye bakacaklardır. Eğer, Rabbim onu affetmedi, Cennet'ine koymadı ise, hak etmiştir. Cezasını çekmelidir mülahazalarına sahip olacaklardır veya onlara bu elem verici şeyler unutturulacaktır. Dolayısıyla onların azabının kederini çekmeyecekler, olanlardan rahatsız olmayacaklardır.

Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli, gurfelerde (odalarda) kalanları seyrederek, tıpkı gökteki yıldızları seyretmeniz gibi."¹⁹⁰

¹⁹⁰ Buhârî, *Rikâk* 51; Müslim, *Cennet* 10.

Ebu Sa'id (radiyallahu anh) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli gurfelerde kalanları (ehl-i guraf) görürler. Tıpkı, ufukta doğudan batıya giden inci gibi parlak yıldızları gördüğünüz gibi. Aralarındaki fazilet farkı, (gurfe ehlini) böyle yukarıda gösterir."

Bunun üzerine ashâb: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu söylediğiniz, herhalde peygamberlerin makamı olmalı, başkaları oraya ulaşamamalı!" dedi. Ancak Aleyhissalatu vesselâm: "Hayır! Ruhumu kudret elinde tutan Zât'a yemin olsun! Gurfelerde kalanlar (peygamberler değil), Allah'a inanıp peygamberleri tasdik eden kimselerdir!"¹⁹¹ buyurdular."

Hz. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir diğer hadiste Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet'e ilk girecek zümre, dolunay gecesindeki ay suretindedir. Onu takip eden zümre, parlaklık yönüyle gökteki en büyük yıldız gibidir. Cennetlikler bevletmezler, büyük abdest de bozmazlar, tükürmezler, sümkürmezler de. Tarakları altındandır, terleri misktir. Buhurdanları öd ağacından, zevceleri kara gözlü hurilerden olacak. Onlar ataları Âdem'in yaratılışı üzere, altmış zirâ boyunda tek bir adam suretinde olacaklar."¹⁹²

Hz. Câbir, Allah Rasûlü'nün şöyle dediğini rivayet eder: "Cennet ehli Cennet'te yerler ve içerler ancak tükürmezler, küçük ve büyük abdest bozmazlar, sümkürmezler de!" buyurmuştu. Ashab:

"Peki yedikleri ne olur?" diye sordular. Aleyhissalatu vesselam:

¹⁹¹ Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8; Müslim, *Cennet* 11.

¹⁹² Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Enbiya* 1; Müslim, *Cennet* 15; Tirmizî, *Cennet* 7.

“Geçirmek ve misk sızıntısı gibi ter! Onlara tıpkı nefes ilham olunduğu gibi tesbih ve tahmid ilham olunur.”¹⁹³

Cennetlikler, Cennet’te genç olarak diriltilecekler ve nimetlerden en sağlıklı bir şekilde istifade edeceklerdir. Ebu Said el-Hudri (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Bir kimse Cennetlik olarak ölünce, büyük veya küçük, yaşı ne olursa olsun, otuz yaşında bir kimse olarak Cennet’e girer ve artık bu yaş ebediyyen değişmez. Cehennemlikler için de durum böyledir.”¹⁹⁴

Onlar, şekil ve şemâil olarak da birtakım değişikliklere uğrayacaklardır. Hz. Ebû Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

Cennet ehlinin vücudu kılsız, yüzü sakalsız, gözleri sürmelidir, gençlikleri zail olmaz, elbiseleri eskimez.”¹⁹⁵

Tirmizî’nin bir rivayetinde şu ziyade var: “Cennetliklerin başlarında taçlar vardır. Taçtaki tek bir inci, meşrik ile mağrib arasını aydınlatır.”

Ebû Saîd el-Hudrî (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Kıyamet günü arz, tek bir çörek olacak. Cebbâr (olan Allah Teâla hazretleri), onu, Cennetliklere azık olarak elinde çevirecektir, tıpkı sizin sefer sırasında çöreğinizi çevirdiğiniz gibi!” Bu sırada bir Yahudi gelerek:

“Ey Ebe’l-Kâsım! Rahman (olan Allah) seni mübarek kıl-

¹⁹³ Müslim, *Cennet* 18; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 23.

¹⁹⁴ Tirmizî, *Cennet* 23.

¹⁹⁵ Tirmizî, *Cennet* 8.

sın! Kıyamet günü Cennet ehlinin (iştah açıcı) ikramı ne olacak haber vereyim mi?” dedi. Efendimiz:

“Söyle bakalım!” buyurdular. Adam, tıpkı Aleyhissalâtu vesselâm’ın söylediği gibi:

“Arz, tek bir çörek olur!” dedi. Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize baktılar. Sonra azı dişleri görününceye kadar tebessüm buyurdular ve “Peki Cennet ehlinin katıklarını sana haber vereyim mi?” dediler. Adam: “Buyurun!” dedi. Aleyhissalatu vesselam: “Bâlâm ve nûn!” buyurdular. Adam: “Bu nedir?” dedi. Aleyhissalatu vesselam: “Öküz ve balıktır. Bunların ciğerlerinin kenarından yetmişbin kişi yer.” buyurdular.”¹⁹⁶

Ebû Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Bana Cennet’e giren ilk üç kişi arz edildi. Bunlardan biri şehid, biri iffetli olan (ve azla yetinecek) iffetini koruyan, biri de Allah’a ibadetini güzel yapan ve efendilerine hayırhah olan bir köle idi.”¹⁹⁷

Bu dünyada iken kötülöklere kapanan, sürekli hayır soluklayan, takva dairesinde yaşayan Müminler meleklerden gelen iltifatlarla Cennet’e girecekleri sırada şöyle diyeceklerdir: “Bize karşı vaadini gerçekleştirip dilediğimiz yerinde yerleşebileceğimiz Cennet’e bizleri vâris kılan Allah’a hamdolsun!” (Zümer, 39/74) Âyetin ifade tarzından, müminlerin yerleşim açısından serbestlik içinde olacakları anlaşılmaktadır. Rahmân sûresinde sözü edilen iki veya dört Cennet’in bir anlamı da bu olmalıdır. Cennet meskenlerindeki yaygı, sergi vb. ev eşyasının son derece konforlu,

¹⁹⁶ Buhârî, *Rikâk* 44; Müslim, *Münafikûn*,30.

¹⁹⁷ Tirmizî, *Fezâilu'l-Cihad* 13.

alabildiğine süslü olması yanında yiyecek ve içeceklerin, ayrıca giysilerin de olağanüstü zevk verici özelliklere, temizlik ve zarafete sahip olacağı muhtelif âyetlerde yer yer ayrıntılı olarak tasvir edilir.

Hadislerde belirtildiğine göre Cennet ehline ilk verilecek yemek, bir balığın ciğerinden sunulan ziyafettir.¹⁹⁸ Cennet'te ekmek, et, meyve, tatlı, ayrıca su, süt ve şarap gibi yiyecek ve içecekler mevcut olmakla birlikte, bunların dünyadaki benzerleriyle isimden başka bir münasebetinin bulunmayacağı âlimlerce belirtilir. Nitekim daha önce ifade edildiği üzere fevkalâde zevk veren Cennet şarabı kadehler dolusu içileceği halde sarhoşluk ve rahatsızlık vermeyecektir.¹⁹⁹ Cennet nimetleri içinde meyvelerin önemli bir yer tuttuğu çeşitli âyetlerin beyanlarından anlaşılacaktır.

Ahirette öncelikle kitaplar dağıtılacak, mizanlar kurulacak, hesaplar görülecek, sırattan geçilecek ve nihayet Cennet ve Cehennem'e girilecektir. Kâfirler direk Cehennem'e giderken, Müminlerin durumu biraz farklı olacaktır. Allah'ın mağfiretine ve rızasına mazhar olan bir kısım has kullar, peygamberler, belki siddikler, şehidler, âlimler, salih kullar direk Cennet'e girecekler, bir kısım mizanda günahı ağır basan veya herhangi bir şefaathat ve külli mağfirete mazhar olamayan Müminler de önce Cehennem'e girecekler. İşledikleri günah nisbetince azab görecekler ve nihayet imanları sebebiyle birgün Cehennem'den çıkarılıp Cennet'e alınacaklardır.

¹⁹⁸ Buhârî, *Enbiyâ* 1; Müslim, *Münâfikîn* 30.

¹⁹⁹ Bkz. Sâffât, 37/45-47; Muhammed, 47/15.

Hz. Ebu Sa'îd el-Hudrî'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Müminler Cehennem'den kurtarılıp, Cennet'le Cehennem arasındaki köprüde bir müddet hapsedilirler. Bu sırada, aralarında dünyada geçmiş olan haksızlıklar kısas edilir. Böylece günahlardan temizlenip paklandıktan sonra Cennet'e girmelerine izin verilir. Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, onlardan her biri, Cennet'teki evini, dünyadaki evinden daha iyi bilir.”²⁰⁰

İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Muhammed'in (aleyhissalâtu vesselâm) şefaati ile, bir kısım insanlar Cehennem'den çıkacak, Cennet'e girecektir. Bunlara Cehennemlikler denecektir.”²⁰¹

İbnu Mes'ud'un rivayetinde ise Cennet'e en son giren müminin hali anlatılır: Rasûlullah Efendimiz buyurdular: “Cennet'e en son giren kimse, bazan yürür, bazan ağlar. Ateş de arada sırada onu yalar geçer. Cehennem'i tamamen geçince dönüp ona bir nazar eder ve: “Senden beni kurtaran Allah münezzehdir! Allah Teâlâ Hazretleri, bana evvelkiler ve âhirkilerden hiç kimseye vermediği şeyi verdi!” der. Derken ona bir ağaç gösterilir. “Ya Rabbi!” der, “Beni şu ağaca yaklaştır da altında gölgeleneyim, suyundan içeyim!” Allah Teâlâ Hazretleri:

“Ey Âdemoğlu! Dilediğini versem benden başka bir şey istemezsin değil mi?” der. Adam:

²⁰⁰ Buhârî, *Mezâlim* 1; *Rikâk* 48.

²⁰¹ Buhârî, *Rikâk* 51; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 23; Tirmizî, *Cehennem* 10.

“Ey Rabbim, ondan başka bir şey istemeyeceğim!” der ve başka bir şey istemeyeceğine dair söz verir. Rabbi de onun ömrünü kabul eder. Çünkü o, sabredemeyeceği şeyi (ağacı) görmüştür. Onu ağaca yaklaştırır. Adamcağız, onun gölgesinde gölgelenir, suyundan içer. Sonra adama, evvelkinden daha güzel bir ağaç daha gösterilir. Dayanamayıp:

“Ey Rabbim! Beni şuna yaklaştır, gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim, artık Senden başka bir şey istemeyeceğim!” der. Allah Teâlâ:

“Ey Âdemoğlu! Bana öncekinden başkasını istememeye söz vermemiş miydin? Ben seni yaklaştıracak olsam başka şeyler isteyeceksin!” der. Adam, başka şey istemeyeceği hususunda söz verir. Rabbi de onu mazur görür. Çünkü o, sabredemeyeceği şeyi görmüştür. Adamı ona yaklaştırır. Adam onun gölgesinde gölgelenir, suyundan içer.

Sonra ona Cennet’in kapısının yanında bir ağaç yükseltilir. Bu ağaç diğer ikisinden daha güzeldir. Adam yine:

“Ey Rabbim” Beni şuna yaklaştır da gölgesinde gölgeleneyim, suyundan içeyim, Senden başka bir şey istemiyorum!” der. Rab Teâlâ:

“Ey Âdemoğlu! Sen ondan başka bir şey istemeyeceğine dair bana söz vermemiş miydin?” der. Adam:

“Evet, Rabbim! Senden başka bir şey istemeyeceğim!” der. Rabbi onu mazur görür. Çünkü o, sabredemeyeceği bir şey görmüştür. Onu bu ağaca yaklaştırır. Adam ona yaklaştırılınca Cennet ehlinin seslerini işitir. (Dayanamayıp):

“Ey Rabbim! Beni Cennet’e sok!” der. Rab Teâlâ:

“Ey Âdemoğlu! Beni senden kurtaracak şey nedir! Dün-

ya kadarını ve beraberinde mislini versem razı olur musun!” der. Adam:

“Ey Rabbim! Benimle istihza (alay) mı ediyorsun? Sen ki âlemlerin Rabbisin!” der.”

İbnu Mes’ûd bu noktada güldü ve: “Niye güldüğümü sormuyor musunuz?” dedi.

“Niye güldün söyle!” dediler.

“Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da böyle gülmüştü. “Niye güldünüz?” diye soruldu da:

“Rabbülâlemin’in, adamın “Sen ki âlemlerin Rabbisin, benimle istihzâ mı ediyorsun?” demesine gülmesine gülüyorum!” dedi.

Allah Teâlâ Hazretleri:

“Ben seninle istihza etmiyorum. Lâkin ben Azimüşşân, dilediğimi yapmaya kâdirim!” buyurdular.”²⁰²

Cennet ehlinin Allah’ın huzurunda olmaktan ötürü duydukları mutluluk belki onlara bahşedilen en büyük nimetlerdendir. Onların bu mutluluğu şöyle dile getirilir: “Cennet ehli Allah’ın huzuruna iki defa girer... Onlardan her biri o mecliste, amellerine göre, inci, yakut, zümrüt, altın ve gümüşten minberler üzerinde otururlar. Gözleri hiçbir zaman bu kadar aydın olmamıştır... Bunun tekrarına kavuşmak ümidi ile ertesi günü bekler halde yerlerine dönerler.”²⁰³

Kur’ân’da Müminlerin Cennet’te her yönden hoşnut olacakları ise şu âyetlerle bildirilir:

“Ey mutmain (tatmin bulmuş) nefis, Rabbine, hoşnut edici

²⁰² Müslim, *İmân* 310.

²⁰³ *Râmûzu’l-Ehâdis* 1/120.

ve hoşnut edilmiş olarak dön. Artık kullarımın arasına gir. Cennet'ime gir.” (Fecr, 89/27-30)

“Rabbileri katında onların ödülleri, içinde ebedi kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan Adn Cennetleridir. Allah, onlardan razı olmuştur, kendileri de O'ndan razı (hoşnut, memnun) kalmışlardır. İşte bu, Rabbinden ‘içi titreyerek korku duyan kimse’ içindir.” (Beyyine, 98/8)

Kuşkusuz Cennet nimetlerinin her biri ayrı ayrı çok mübarek ve değerlidir. Özellikle Cehennem'in varlığı, Cennet ehlinin bu nimetlerden aldıkları zevki kat kat artırır. Çünkü ahirette Cennet ve Cehennem dışında insanların gideceği başka bir yer yoktur. Dolayısıyla Allah'ın Cennet'ine kabul etmediği bir kişinin gideceği yer Cehennem'dir. Allah dünyada insanlara iyi ile kötüyü, güzel ve çirkini, olumlu ile olumsuzu aynı anda göstermektedir. Bu da iman edenlerin kıyas yapmalarına ve güzellikten aldıkları zevkin artmasına vesile olmaktadır. Nitekim Cennet ehlinin Cehennem azabından Allah'ın rahmetiyle kurtulmuş olmalarından duydukları sevinç bir hadiste şöyle haber verilir:

“Cennet ehlinen herkes Cehennem'deki yerini görür de “Ya Allah bana hidayet vermeseydi?” der ve bu ona şükür olur.”²⁰⁴ Efendimiz, bir başka hadislerinde: “Cennet'e girip, Cehennem'den kurtulmak, nimetin tamamındandır.”²⁰⁵ buyurarak bu azim nimetin kadrine işaret etmektedir.

Cennet ehlinin bu sevinçleri Kur'ân'da şöyle haber verilir:

²⁰⁴ Râmûzu'l-Ehâdis 2/342/1.

²⁰⁵ Râmûzu'l-Ehâdis 2/449/6.

“... Derler ki: “Bizi buna ulaştıran Allah’a hamd olsun. Eğer Allah bize hidayet vermeseydi biz doğruya ermeyecektik. Andolsun, Rabbimiz’in elçileri hak ile geldiler.” Onlara: “İşte bu, yaptıklarınıza karşılık olarak mirasçı kılındığınız Cennettir” diye seslenilecektir.” (A’râf, 7/43)

Ayrıca Müminlerin istediklerinde Cehennem ehlinin ibretlik durumunu, dünyada yaptıklarına nasıl bir karşılık aldıklarını görmeleri de mümkündür. Allah Kur’ân’da Cennet ehlinin Cehennem ehli ile konuşmalarını şöyle bildirir:

“Onlar mutlaka Cennetler’de mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: “Neydi bu Cehennem’e sizi sürükleyen?” Onlar şöyle cevap verecekler: “Biz namaz kılanlardan değildik. Fakirleri doyuramaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik. Bâtil sözlere dalanlarla beraber biz de daldık. Bu hesap gününü yalan sayardık. Ölüm bizi yakalayınca kadar hep böyle idik.” (Müddessir, 74/40-47)

Cennetliklerin hepsi de aynı seviyede bulunmazlar. Kur’ân’da bildirilen “Allah katında onlar derece derecedir...” (Âl-i İmrân, 3/163) âyetinden de anlaşılacağı gibi Cennet’e girecek kimseler takvalarının derecesine göre karşılık görürler. Bu durumdan bir hadiste şöyle bahsedilmektedir:

“... Cennet’i de amellere göre taksim ederler. (Çok ameli olan çok pay alır.)”²⁰⁶

Elbette ki bir kimse Cennet’in hangi derecesinde olursa olsun bundan kesinlikle razı olacaktır, çünkü Allah Cennet’eki tüm kullarına hoşnutluk vaat etmiştir. Rabbimiz samimi kullarının Kendisi’nden razı olarak Cennet’e gire-

²⁰⁶ Râmûzu’l-Ehâdis 1/198/17.

ceklerini bildirir. Fakat nasıl ki dünyada aynı nimetten herkes farklı zevk ve lezzet alıyorsa benzer şekilde ahirette de nimetlerden alınan zevkin derecesi farklı olacaktır. Allah’a en yakın olan, Allah’ın kadrini daha iyi takdir edebilen kişiler, bu güzellikten daha çok zevk alabilirler. Allah yüksek derecelere layık olacak kullarının özelliklerini bir âyetinde şöyle bildirmektedir:

“İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cehd edenlerin (çaba sarfedenlerin) Allah katında büyük dereceleri vardır. İşte ‘kurtuluşa ve mutluluğa’ erenler bunlardır.” (Tevbe, 9/20)

Mugîre İbnu Şu’be’nin (radiyallahu anh) haber verdiği bir hadislerinde Fahr-i Alem Efendimiz buyurdular ki: “Hz. Musa (aleyhisselâm) Rabbine sordu:

“Derece itibariyle Cennet ehlinin en düşüğü nasıldır?” Rab Teâlâ buyurdu:

“O, Cennet ehli Cennet’e dahil edildikten sonra gelecek olan bir adamdır ki, kendisine: “Cennet’e gir!” denilir. Adam: “Ey Rabbim nasıl gireyim. Herkes yerlerine yerleşti, mekanlarını tuttu!” der. Ona şöyle denilir: “Sana dünya meliklerinden birinin mülkü kadar mülk verilmesine razı mısın?”

“Rabbim, razıyım!” der. Rab Teâlâ: “Sana bu verilmiştir. Onun misli, onun misli, onun misli, onun misli de.” Adam beşincide:

“Ey Rabbim razı oldum (yeter!)” der. Rab Teâlâ:

“Bu sana verildi, on misli daha verildi. Ayrıca gönlün her ne isterse, gözün neden zevk alırsa, sana hep verilmiş-

tir!” buyurur. Adam: “Rabbim razı oldum(yeter!)” der. (Hz. Musa sormaya devam eder): “Ya derecesi en üstün olan (nasıldır)?”

“İşte irade ettiklerim bunlardı. Onların keramet fidanlarını kendi elimle diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Onlara hazırladığımı, ne bir göz görmüş ne bir kulak işitmiştir, hiçbir beşer kalbine de hutur etmemiştir.”²⁰⁷

Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Allah Teâlâ Hazretleri ferman etti ki: “Ben Azimu’ş-Şân, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım.” Ebû Hureyre hadisi rivayet ettikten sonra dinleyenlere:

“Dilerseniz şu âyet-i kerimeyi okuyun: “Yaptıklarına karşılık Allah katında onlar için göz aydınlığı olacak ne mü-kâfaatların saklandığını kimse bilemez.” (Secde, 32/17)” buyurdu.²⁰⁸

Bir hadiste de “Onlar, Cuma günleri güzel kokular saçan rüzgârların estiği bir çarşığı dolaşacaklar, bu şekilde zarafetlerine zarafet katacaklardır.”²⁰⁹ buyurulmuştur.

Sehl İbnu Sa’d hadisin aynısını kaydettikten sonra der ki: “Muhammed İbnu Ka’b dedi ki: “Onlar Allah için ameli gizli tuttular. Allah da onların sevabını gizli tuttu. Kullar yanına gelince onları nimete boğacak.”²¹⁰

Harise İbnu Vehb (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah

²⁰⁷ Müslim, *İman* 312; Tirmizi, *Tefsir Secde*.

²⁰⁸ Buhârî, *Bed’ü’l-Halk* 8, *Tefsir Secde* 1, *Tevhid* 35; Müslim, *Cennet* 2.

²⁰⁹ Müslim, *Cennet* 13.

²¹⁰ Hâkim, *Müstedrek* 2/413-414.

(aleyhissalâtu vesselâm): “Size Cennet ehlini haber vereyim mi?” buyurdular. Ashab:

“Evet ey Allah’ın Rasûlü” dedi. Aleyhissalatu vesselâm:

“Her bir biçare addedilen zayıf kimsedir. Bu kimse, bir hususta Allah’a yemin etse, Allah onun dilediğini yerine getirerek tebrie eder ve hânis kılmaz (yeminin boşa çıkarmaz)” buyurdu ve tekrar sordu:

“Size Cehennem ehlini haber vereyim mi? Bunlar kaba, cimri ve kibirli kimselerdir.”²¹¹

Ebu Dâvûd’da Hârîse’ten (radiyallahu anh) gelen bir rivayette, Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:

“Cennet’e ne zengin cimri, ne de kaba merhametsiz girer.”²¹²

Sa’d İbnu Ebi Vakkâs (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Cennet’te olan şeyden bir tırnağın azalttığı miktar, semavat ve dünya arasında dört ciheti de tezyin etmiş olarak görünürdü. Eğer Cennet ehlinde bir adam dünya ehline zuhûr etse ve bilezikleri görünse o(nun şavkı) güneşin ziyasını bastırırdı, tıpkı güneşin, yıldızların ziyasını bastırması gibi.”²¹³

Bu yüzden Cennet’tekiler hem nimetlerin en güzellerine nâil olacaklar, hem de bunun dâimî olduğunu bilmenin hazzıyla tarifi imkansız hazlara ereceklerdir.

²¹¹ Buhârî, *Tefsir Kalem* 1, Edeb 61, Eymân, 9; Müslim, *Cennet* 46; Tirmizî, *Cehennem* 13.

²¹² Ebû Dâvûd, *Edeb* 8.

²¹³ Tirmizî, *Cennet* 7.

CENNET'İN EBEDİLİĞİ

Cennet hayatı ebedîdir. Kur'ân pek çok yerde bu husus üstüne basa basa ifade etmiştir. “Orada, ilk ölümün dışında başka ölüm tatmazlar.” (Duhân, 44/56); “Mutlu olanlar ise Cennet'tedirler. Senin Rabbinin dilemesi hariç gökler ve yer durdukça orada ebedî kalacaklardır. Kesintisi olmayan bir ihsan içinde olacaklardır.” (Hûd, 11/108); “Rabbileri onlara katından bir rahmeti, bir hoşnutluğu ve onlar için, kendisine sürekli bir nimet bulunan Cennet'leri müjdeler. Onda ebedi kalıcıdır. Şüphesiz Allah, büyük mukafaat, katında olandır.” (Tevbe, 9/21-22); “Onda ebedi olarak kalıcıdır, ondan ayrılmak istemezler.” (Kehf, 18/108); “Çevrelerinde (gençlikleri ve dinçlikleri) ebedi kılınmış civanlar dolaşır-durur; sen onları gördüğün zaman saçılmış birer inci sanırsın.” (İnsan, 76/19.)

Bir başka âyette ise Allah, Cennet ehli için “Çevrelerinde ölümsüzlüğe ulaşmış gençler dönüp dolaşır.” (Vâkı'a, 56/1, 7)

buyurarak gençliğin ve ölümsüzlüğün Cennet'te bir nimet olarak yaşanacağına dikkat çeker.

Cennet ebedî bir hayat olması itibariyle asla bu dünya ile kıyas götürmez. İnsan bu dünyada rahat edebilmek için çalışır didinir durur. Meselâ, bir evi olsun diye pek çokları bir ömür boyu yaz kış çalışır. Ancak o bile tam gönlüne göre olmayabilir. Dünyada ne kadar mükemmel imkanlar ve zenginlik elde edilirse edilsin bir gün onları kaybetme gerçeği bütün onların kıymetini –dünyaya bakan yönü itibariyle– alır götürür. Oysa Cennet bakîdir. Bitmeyen bir saadet alemidir. Bunun misali, tıpkı rüyada iken mükellef bir sofranın başına oturan insan, tam o birbirinden lezzetli nimetleri tadacağı esnada birden bire rüyada olduğunu hatırlasa nasıl o bütün güzel nimetler nazarında birden acılaşır. Onları az sonra kaybedeceği düşüncesi onu alabildiğine rahatsız eder. Tıpkı onun gibi dünya nimetleri de bir gün zâil olup, kaybedileceği için hakiki saadetin kendisi olamazlar. Efendimiz bir hadislerinde”Cennet'te, yay kadar bir yer, güneşin üzerine doğduğu veya battığı şeyden (dünyadan) daha hayırlıdır.”²¹⁴ buyurarak bu gerçeğe parmak basar. Tirmizî, bu hadisi zikrettiği yerde Hz. Enes'ten şu ziyadede bulunmuştur: “Sizden birinizin yayı kadar veya kamçısı kadar Cennet'teki bir yeri, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Cennet ehlinde bir kadın, arz ehline görünecek olsa, dünya ve içindekileri aydınlatır, arzla semâ arasını güzel koku ile doldururdu, onun başörtüsü dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.

Cennet ehli Cennet'e, Cehennem ehli de Cehennem'e

²¹⁴ Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Tefsir Vakı'a* 1; Müslim, *Cennet* 6; Tirmizî, *Cennet* 1.

girdikten sonra onlara “artık size ölüm yoktur, sonsuza kadar burada kalacaksınız.” denir.²¹⁵

Cennet'teki ebedi hayat hadislerde şöyle haber verilir:

“Ehli Cehennem'e deneydi ki: “Dünyadaki taşlar adedince Cehennem'de kalacaksınız.” buna ferahlanırlardı. Cennet ehline de denseydi ki, “Taşlar adedince kalacaksınız.” hüzünlenirlerdi. Lakin onlara ebediyet mukadder (miktarı tayin ve takdir edilmiş olan) kılındı.”²¹⁶

“... Oraya giren kimseye nimetler ihtiyaç olmaksızın gelir. Orada ebedi olarak yaşar. Ölmez, elbisesi eskimez ve gençliği de gitmez.”²¹⁷

Hem Kur'ân âyetlerinde hem de Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadislerinde, Cennet nimeti olarak gençliğin sonsuza kadar süreceği vurgulanmıştır:

“Cennet'e sürmeli ve sakalsız olarak Yusuf (a.s.) güzelliğinde, Eyüp (a.s.) muhabbetinde ve otuz yaşlarında gençler olarak girersiniz.”²¹⁸

“İnsanlar, düşük çocuktan şeyhi faniye (yaşlıya) kadar, otuz üç yaşındaki oğullar olarak, Âdem (a.s.) yaratılışında ve Yusuf (radiyallahu anh) güzelliğinde, Eyüp (a.s.) ahlakında sürmeli ve süslü olarak haşrolur. (Ve öyle Cennet'e girerler.)²¹⁹

²¹⁵ Buhârî, *Rikâk* 50.

²¹⁶ *Râmûzu'l-Ehâdis* 2/358.

²¹⁷ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/200.

²¹⁸ *Râmûzu'l-Ehâdis* 1/249.

²¹⁹ *Râmûzu'l-Ehâdis* 2/507.

CEMÂLULLÂH'I MÜŞAHADE

Cennet'teki nimetlerin önde gelenlerinden birisi Cemâlullâh'ı müşâhede etmektir. Bu husus ehl-i sünnete göre kat'îdir. Hakkında pek çok âyet ve hadisten deliller vardır. Ancak mühim bir husus şudur ki, Allah'ın Cemâli'ni müşâhede Cennet'te değil, Cennet'tendir. Yani, Allah için mekan düşünülemez. Cennet buna dahildir. Ancak, (temsilde hata olmasın) bir rasat merkezi gibi Müminler, O'nun Cemâl-i Pâkini Cennet'ten görebileceklerdir. Bu ancak oradan mümkün olacaktır. Ayrıca, bu müşâhadenin keyfiyeti de bizce malum değildir. Baş gözümüzle mi, bütün hücrelerimizle mi, kalp gözümüzle mi olacak bunun keyfiyeti bizce net bilinmemektedir. Şu kadar ki, hadislerde anlatıldığı kadarıyla gökteki ayı müşâhedeye benzetilmiş. Bu teşbihî bir anlatım olmakla beraber, bize bunun baş gözümlü de görme imkânının sağlanabileceğine dair bazı fikirler vermektedir. Evet bu müşâhede, Cennet ehli için en büyük nimetlerden biri olacaktır. Buna "rü'yetullah" de-

nir. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “O gün Rablerine bakan ışık saçan yüzler vardır.” (Kıyâme, 75/22-23) Efendimiz de bir hadislerinde şöyle buyururlar: “Siz gerçekten tıpkı şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi gözle (açıkça) göreceksiniz. O'nu görmekte haksızlığa uğramayacak, izdihama düşmeyeceksiniz.”²²⁰ Süheyb'ın (radiyallahu anh) rivâyetine göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): “İyi iş ve güzel amel işleyenlere daha güzel karşılık ve bir de ziyâde (Allah'ı görmek) vardır.” (Yûnus, 10/26) âyetini okuduktan sonra şöyle buyurdu: “Cennetlikler Cennet'e girdiği zaman Allah şöyle buyuracak: “Size daha da vermeme istediğiniz bir şey var mı?” Cennetlikler de şöyle derler: “Yüzlerimizi ak çıkarmadın mı, bizi Cennet'e koymadın mı, bizi Cehennem'den kurtarmadın mı? (Bunlar yetmez mi, daha ne isteyelim!)” Rasûlullah hadislerine devam ederek: “Cenab-ı Hak perdeyi kaldırır, Cennetliklere artık Rablerine bakmaktan daha sevimli gelecek hiçbir şey verilmiş olmaz.”²²¹

İnsan, Cennet'te her an dünyadaki duygu, düşünce ve tefekkürüne denk ayrı bir lezzet duyacaktır. Meselâ, Cennet'te Cenâb-ı Allah'ı (celle celâluh) müşâhede, burada marifetullah adına ulaşılan seviyeye göre olacaktır. Diyelim ki, mukarrabîn belki günde birkaç defa Allah'ı müşâhede edecek ve her defasında daha değişik bir hâl alacaktır. O kadar ki, hadisın ifadesine göre, kul İlâhî Cemâli seyredip de eşinin yanına döndüğünde, eşi kendisini tanıyamayacaktır. Yani, zâhirî hüviyet ile batınî hüviyet iç içe girdiğinden, insanda devamlı bir değişme meydana gelecektir.²²²

²²⁰ Buhârî, *Mevâkit* 16, 26.

²²¹ İbni Mâce, *Mukaddime* 187; *Tâc* 5/423.

²²² Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/49.

Müminlerin Allah Teâlâ'yı Cennet'ten görmeleri, herhangi bir yön, yer ve şekilden uzak olarak vuku bulacaktır. Bunun keyfiyeti bizce meçhuldür.

Suheyb (radiyallahu anh) anlatıyor: Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “İyi işler yapanlara daha güzeli (Cennet), bir de fazlası (Cemâlullah) vardır.” (Yûnus, 10/26) âyetini okudu ve: “Cennet ehli Cennet'e, ateş ehli ateşe girdiklerinde bir dâvetçi: “Ey Cennet ehli! Şüphesiz Allah katında sizin için bir va'ad vardır. (Allah) O va'dini size tamamlamak diler!” diye çağırır. Cennet ehli ise: “O (va'ad) nedir? Allah mîzânlarımızı (hasenât-la) ağırlaştırmadı mı? Yüzlerimizi ağartmadı mı? Cennet'e dahil etmedi mi? Bizi ateş (Cehennem) den kurtarmadı mı?” derler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “Bunun üzerine (Allah yüce Zâtı ile kulları arasındaki) hicabı (perdeyi) açar da Cennet ehli O'na bakakalırlar. Allah'a andolsun ki ALLAH, Cennet ehline zâtına bakmaktan daha sevilen (sevimli ve gözleri doyurucu) bir (ni'met) vermemiştir.!” buyurdu.²²³

Cerîr İbnu Abdillâh (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir dolunay gecesi, aya baktı ve: “Siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de böyle perdesiz göreceksiniz ve O'nu görmede bir sıkışıklığa düşmeyeceksiniz (herkes rahatça görecektir). Artık, güneşin doğma ve batmasından önce hiçbir namaz hususunda size galebe çalınmamasına gücünüz yeterse bunu yapın (namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin).” Cerîr der ki: “Rasûlullah, sonra şu âyeti okudu: “Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamd ile tesbih et” (Tâhâ, 20/13).²²⁴

²²³ Müslim, *İman* 297; Tirmizî, *Cennet* 16; İbni Mâce, *Mukaddime* 185.

²²⁴ Buhârî, *Mevâkitu's-Salât* 6, 26, *Tefsîr Kâf* 1, *Tevhid*, 24; Müslim, *Mesâcid* 211; Ebû

Bir rivâyete göre ise Peygamberimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bu konu ile ilgili sözleri şöyledir:

Cennet ehli Cennet'e girdiklerinde amellerinin derecelerine göre oraya yerleşecekler. Sonra onlara dünya günlerinden Cuma günü kadar bir süre Rabbilerini ziyaret etmelerine izin verilecek. Onlara Allah'ın Arş'ı gösterilecek. Onlara Cennet bahçelerinden bir bahçe de gözükecektir. Onlara, nur minberleri, inci minberleri, yakut minberleri, zeberced (zümrüt cinsinden parlak, yeşil, kıymetli bir taş) minberleri, altın minberleri ve gümüş minberleri kurulacak. En aşağı dereceli kişileri bile –ki içlerinde aşağı dereceli kimse yoktur– misk yığını üzerinde oturacak. Kürsi sahiplerinin onlardan daha üstün meclisleri bulunduğunu görmezler... O mecliste Allah'ın yanında bulunup, O'na muhatap olmayacak hiç kimse olmayacaktır.”²²⁵

Dâvûd, *Sünnet* 20; Tirmizî, *Cennet* 16.

²²⁵ *Büyük Hadis Külliyyatı* 5/409-410/10100 (Tirmizî rivâyet etmiştir.)

CENNETLİKLERİN VASIFLARI

Kur'ân ve sünnette ifade buyrulduğuna göre, peygamberlerin davetine uyup iman eden ve amel-i salih işleyen kimseler Cennet'e gireceklerdir. Bu kimseler Cennetliktir. Esasen Allah'a ve insanlara karşı görevlerini yerine getirmekle insan daha dünyada iken mânevî bir huzura kavuşur, maddî refah sağlar ama tam mânâsıyla huzur ve kardeşlik Cennet'te gerçekleşir: "Takvâ sahipleri, elbette Cennetlerde ve pınarlardadır. Girin oraya selamete, emin olarak. Biz, o Cennetliklerin kalplerindeki kinleri çıkarır atarız. Hepsi kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşı karşıya otururlar. Orada kendilerine hiçbir zahmet dokunmaz ve onlar oradan çıkarılacak da değiller." (Hicr, 15/45-48)

Kur'ân-ı Kerîm namazını eksiksiz kılanların, malından bir kısmını yoksullara ayıranların, hesap gününe inananların, Allah'ın gazabından korkanların, ırzlarına sahip olanların, sözlerine ve emanete sadık kalanların, doğru şahit-

likte bulunanların Cennet'e gireceklerini bildirmektedir.²²⁶ Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın rızasını dileyerek sabredenlere²²⁷, şükredenlere²²⁸, yürekten tevbe edenlere²²⁹; Allah yolunda canını feda eden şehidlere²³⁰ ve Allah'a yönelmiş bir kalble hayatını tamamlayan Müslümanlara²³¹ içinde ebedî kalacakları Cennetlerin bahşedileceği yüce Rabbimiz tarafından müjdelenmiştir.

Kur'ân'da Cennet'e ehil kimseler için, ibadetlerin yanında pek çok âyet-i kerîmede, yüksek ahlâk, edep ve temiz kalple alâkalı konular işlenmektedir. Allah insanlara hem kendilerinin güzel ahlâklı yaşamalarını, hem de diğer insanlara bunu tavsiye etmelerini emreder. Allah'ın emir ve tavsiyelerine uyulduğu ve herkesin güzel ahlâk sahibi olduğu topluluklarda daha bu hayatta iken Cennetnümâ bir hayat yaşanır ki, Asr-ı Saadet bunun en güzel mîsâlidir. Meleklerin dahi gıpta ettiği sahnelerle dolu semâvî bir hayat...

Müslümanlar Allah'ın muhlis kullarıdır. Her düşüncelerinde, tavırlarında ve konuşmalarında Allah'ın rızasını gözetir, O'na karşı saygı duyar ve O'ndan korkup sakınarak hareket ederler. Bu hâlis kimseler, şeytanın telkin ettiği gizli açık hiçbir olumsuzluğa asla izin vermeyen, akli ve vicdânî temiz kişilerdir. Âhirete de bu temiz vicdânla giderler. Allah, "Hani o, Rabbine arınmış (selim) bir kalb ile gelmişti." (Sâffât, 37/84) âyetiyle Müslümanların ruhlarındaki bu temizli-

²²⁶ Bkz. Meâric, 70/23-29, 33.

²²⁷ Bkz. Ra'd, 13/20-23.

²²⁸ Bkz. Ahkâf, 46/15-16.

²²⁹ Bkz. Tahrim, 66/8.

²³⁰ Bkz. Bakara, 2/154.

²³¹ Bkz. Kâf, 50/31-34.

ği bildirirken, “İçlerinde ebedî kalacakları altından ırmaklar akan Adn Cennetleri de (onlarındır). Ve işte bu, arınmış olanın karşılığıdır.” (Tâhâ, 20/76) âyetiyle Cennet’ini bu kullarına vaat etmiştir.

Samimi Müslümanlar hırs, kin, kıskançlık gibi kötü ahlak özelliklerinden arınarak,²³² kalblerini Allah’a bağlayarak yaşarlar. Allah’ın “Bunlar, iman edenler ve kalbleri Allah’ın zikriyle mutmain olanlardır...” âyetiyle bildirdiği kişilerdir ve “İmân edip salih amellerde bulunanlar ve ‘Rablerine kalbleri tatmin bulmuş olarak bağlananlar’, işte bunlar da Cennet’in halkıdır. Onda süresiz kalacaklardır.” (Hüd, 11/23) âyetinde bildirdiği gibi Cennet’le müjdelenmektedirler. Başka âyetlerde de Allah, “Ey mutmain (tatmin bulmuş) nefis, Rabbine, hoşnut edici ve hoşnut edilmiş olarak dön. Artık kullarımın arasına gir. Cennet’ime gir.” (Fecr, 27-30) buyurmakta ve dünyada arınarak nefsi mutmain bulmuş kullarını Cennet’ine çağırmaktadır.

Allah’ın râzı olduğu bu özelliklere sahip olan imân sahiplerinin düşünceleri ve fiilleri imânlarının derinliğini yansıtır. Allah sevgisi ve korkusuyla hareket ettikleri için her hâlleri güzeldir. Sahip oldukları bu güzellik Allah’a samimi olarak kulluk etmelerinden kaynaklanan bir nurdur. Bu kişiler Allah’ın “... Onları, rüku edenler, secde edenler olarak görürsün; onlar, Allah’tan bir fazl (lütuf ve ihsan) ve hoşnutluk arayıp-isterler. Belirtileri, secde izinden yüzlerindedir. İşte onların Tevrat’taki vasıfları budur: İncil’deki vasıfları ise: Sanki bir ekin; filizini çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış, sonra sapsarı üzerinde doğrulup-

²³² Bkz. Ra’d, 13/28.

boy atmış (ki bu,) ekicilerin hoşuna gider...” (Fetih, 48/29) âyetinde bildirdiği gibi yüzlerindeki secde izinden tanınırlar.

Cennetliklerin hâllerini dile getiren Kur’ân âyetlerinden bâzılarında şöyle buyrulur:

“İmân edip salih amel işleyen kimseleri, Rabbileri, imanları sebebiyle, ağaçları altından ırmaklar akan, nimeti bol Cennetlere hidâyet buyurur. Bunların, Cennet’te duâları: ‘Allah’ım, seni tesbih ve tenzih ederiz,’ sözüdür ve aralarındaki dilekleri de hep selamdır. Duâlarının sonu ise; ‘bütün hamd, âlemlerin Rabbine mahsustur’ gerçeğidir.” (Yûnus, 10/9-10)

“Kim de O’na bir Mü’min olarak sâlih amel işlemiş olduğu hâlde varırsa, işte onlara en yüksek dereceler var. Adn Cennetleri vardır ki, (ağaçları) altından nehirler akar, orada ebedî kalacaklar. İşte böyle Cennetlerde ebedî kalış, küfür ve isyandan temizlenenlerin mükâfâtıdır.” (Tâhâ, 20/75-76)

İmran b. Husayn’dan (radiyallahu anh) rivayete göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Cennet ehlinin çoğunun fakirler olduğunu ifade buyurmuşlardır.²³³ Hadis yorumcuları bunu şöyle açıklarlar: Birçok kötülükleri insana para iletir. Çoğu insan para ve mal yüzünden azar. Belki bu yüzden Efendimiz böyle söylemiştir. Belki de, maldan mahrum fakirler çoğunluğu oluşturduğundan, bunların Cennet ehlinin çoğunluğunu teşkil etmesi normaldir.

Hadislerde de Cennet’e hak kazanacak kimselerin özellikleri şu şekilde anlatılır:

“... (Onların) Cennet’e girmelerine en çok vesile olan şey-

²³³ *Tecrîd* 9/40.

ler nelerdir biliyor musunuz? **Allah korkusu ve güzel ahlaktır...**²³⁴

“... Allah’tan hayâ, kabirlerde çürümeyi unutmamak, içinizi ve ondakileri unutmamak, başı ve baştakileri unutmamanızdır. Kim ahiret ikramını isterse, dünya ziynetini terk etsin. İşte o vakit kul “Allah’tan hakkıyla hayâ etmiş” olur. O vakit Allah’ın dostluğuna nâil olmuş olur.”²³⁵

Güzel ahlâkın özellikleri çeşitleri adına Efendimiz, adaletli, merhametli, sabırlı, cömert, nazif (temiz), iffetli, namuslu ve doğru sözlü olmayı hadislerinde sıkça hatırlatmıştır.

²³⁴ Râmûzu'l-Ehâdis 1/12/8.

²³⁵ Râmûzu'l-Ehâdis 2/343/2.

CENNET'E GİDEN YOLUN ENCÂMI

Her şeyin bir bedeli olduğu gibi Cennet'in de kendine has bir bedeli, daha doğru tabiriyle bir kısım şartları vardır. Cenâb-ı Hak, Efendimiz'e hitaben, Cennet'i, imân eden, salih amel işleyen, takva dairesine girmiş, haramları haram bilip onlardan sakınmış, helalleri helal bilmiş onlarla iktifa etmiş, hatta harama girme korkusuyla şüpheli şeylerden de el etek çekmiş, Hz. Ömer felsefesiyle harama girme korkusuyla helalin onda dokuzunu terk etmişlere müjdelemesini ferman buyurmuştur. Onlar, kendilerine gelen mesaja kulak vermiş, kendilerinden istenen şeyleri en güzel şekli ile yerine getirmeye çalışmış sâlih insanlardır.

Sağlam İman

Onlar, her şeyden önce inanılması gerekli olan şeylere istendiği şekliyle imân etmişlerdir.

Cenâb-ı Hakk'ın varlığına birliğine..

- eşi ve benzeri olmadığına..
- mekandan münezzeh olup zamanla mukayyed olmadığına..
- uluhiyetinde ve rububiyetinde eşinin, ortağının olmadığına..
- kemal sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan berî olduğuna..
- O'nun var olduğuna, varlığının kendinden, diğer varlıkların varlığının ise O'nun varlığına bağlı olduğuna..
- O'nun ezeli olduğuna, hiçbir şey yok iken O'nun var olduğuna..
- O'nun sonunun olmadığına, her şeyin bir ömrü olduğu halde O'nun ebedî olduğuna, ebediliğinin kendinden olduğuna..
- O'nun bir tek olduğuna, her şeyinde tek ve yektâ olduğuna..
- ve yaratılan hiçbir şeye benzemediğine..
- hayatta ve hayat verici olduğuna..
- ilminin olmuş olacak her şeyi kuşattığına..
- her şeyi –büyük nebülozların hareketleri esnasında çıkardıkları seslerden gözle görülmeyecek kadar küçük mikropların çıkardıkları seslere varıncaya kadar- en kamil manada işitip ihtiyaçlarını gördüğüne..
- yine her şeyi – zifiri karanlık bir gecede simsiyah taşın üzerindeki simsiyah karıncayı dahi- görüp onun dahi ihtiyacını giderdiğine..
- her şeyin O'nun dilemesiyle olduğuna, O'nun dileme-

si olmadan hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğine, hatta olmayan bir hususun bile O'nun olmamasını dilemesi hasebiyle olmadığına..

– her şeye gücünün kudretinin yettiğine, hiçbir şeyin O'nu aciz bırakamayacağına..

– kendine has bir mahiyette konuştuğuna, fakat bunu yaparken bizim gibi havaya, ses tellerine vs. ihtiyaç duymadığına, kelamının en güzel örneğinin Kur'ân olduğuna..

– her şeyi O'nun yarattığına, her şeyin O'nun var etmesiyle varlığa erdiğine..

– rahmetinin her şeyi kuşattığına ve gazabının önünde olduğuna..

– hiç kimseye zulmetmediğine, her işinde bir hikmet bulunduğuna iman etmek gerekir.

– O'nun bizim dışımızda da yaratmış olduğu, kendisinin emrinden hiç çıkmayan, yapıları nur, işleri Allah'ın emirlerini harfiyen yerine getirmek olan meleklerine de iman etmek gerekir. Bunun yanında yine mükellef mahlukları olan cinler ve yoldan çıkmış olan İblis'in mevcudiyetine de inanmak gerekir.

– O'nun insanlara mesaj mahiyetinde gönderdiği ve iki cihan saadetine vesile kitaplarının, Tevrat, Zebur, İncil gibi hakikat kaynaklarının asıllarına ve son ilâhî kitap Kur'ân'a da iman etmek gerekir.

– Bu mesajları insanlara ulaştırmak için, Hak Teâlâ tarafından seçilmiş, günahattan masum, emanete asla hıyanet etmeyen, devrinin insanları içinde en ileri görüşlü, çok büyük problemleri bile bir kahve içme kolaylığında çözebil-

me fetanetine sahip, asla yalanın gölgesine dahi girmeyen, insanlığın en doğruları, kendilerine gelen mesajı en güzel şekli ile insanlara tebliğ eden, Hz. Âdem'den Efendimiz'e kadar gelmiş geçmiş bütün peygamberlere ve onların getirdiklerine inanmak da bir diğer önemli mevzudur.

– Kaderin O'nun ilmi dairesinde, ilminin bir tecellisi olarak yazıldığına, hayır-şer her ne varsa O'nun yarattığına.. ancak hayra rızası olup, şerre asla rıza göstermediğine.. şerrin yaratılmasının değil kesbedilmesinin şer olduğuna.. bu yüzden hayrı dilemek ve onun yollarına başvurma sayesinde O'nun da hayrı kolaylaştıracağına.. aksi halde, şerri dileyip şerrin yoluna sülûk edildiği takdirde de şerri kolaylaştıracağına.. bunu tercihte insana cüzi bir irade verdiği.. bu sayede insanoğlunu bu dünyada imtihan ettiği.. ne de iman etmelidir.

– Nihâî olarak, bu imtihan salonunun kapanıp yepyeni ve sonsuz bir hayatın başlayacağına.. ölümün son olmadığına.. onu kabir, haşır, hesap, mîzân, sırat ve Cennet veya Cehennem'in takip edeceğine imân etmelidir.

Çok kısa olarak inanılması gereken hususların altını çizmeye çalıştık. Zira Cennet'e girmenin ilk ve en önemli şartı sağlam bir imâna sahip olmaktır.

Efendimiz bunu ifade sadedinde kalbinde zerre miktar imân bulunan kimsenin Cehennem'den çıkarılacağını ve dolayısıyla Cennet'e gireceğini²³⁶, yine kimin son sözünün Lâilâhe illallâh olursa, yani imânla giderse Cennet'e gireceğini²³⁷ beyân buyurmuşlardır.

²³⁶ Tirmizî, *Sıfatu Cehennem* 10.

²³⁷ Ebû Davûd, *Cenâiz* 20; Ebû Davûd, *Salat* 361.

Bir keresinde, kendisine bir bedevî gelmiş ve kendisine Cennet'i kazandıracak amellerden haber vermesini istemiştir. Efendimiz ona, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan kulluk etmekten, günde beş vakit farz namazdan bahsetmiş, o, "Hepsi bu kadar mı?" diye sorunca "daha fazla (nafile olarak) yaparsan daha iyi olur buyurmuşlardı. Aynı şekilde Ramazan'da bir ay oruçtan bahsetmiş, yine nâfile oruç tutarsa daha çok sevap elde edeceğini bildirmişti. Aynı konuşma tarzı zekat için de olmuş ve bu konuşmanın sonunda bedevî "Vallahi bu istenenlerden ne bir eksik ne de bir fazla yaparım!" diyerek huzurdan ayrılmıştı. Efendimiz, onun arkasından şöyle süzerek "Cennetlik birine bakmak kimi sevindirecekse bu adama baksın."²³⁸ buyurmuştur. Bu iki hadiste de iman ve amel-i salih vurgu yapılmıştır.

Amelsiz imân, üstüne binâ edilmemiş bir temele benzer. Kimse orada yaşayamaz. İmânsız amel ise temelsiz bir binaya benzer ki, o da ayakta duramaz. Hasılı, Cennet ebedî bir saadet yurdu olduğu için, onun elde edilmesi sağlam bir imânın yanında onun gereği olan salih amel işlemeye ve birtakım fedakarlıkları yerine getirmeye bağlıdır.

Salih Amel

Salih amel kavramı Kur'ân'da o kadar çok işlenmiştir ki, adeta imânın ikizi halini almış denebilir. Hemen her yerde imânın peşinden salih amel gelmektedir. Amel-i salih kavramı, Mevlâ'yı hoşnut edecek, razı olduğu her türlü ameli içine alır. Dolayısıyla, ibadetleri, muameleleri ve güzel ah-lâkı bütünüyle içine alan geniş bir yelpazeye sahiptir.

²³⁸ Buhârî, *Zekât* 1; Müslim, *İmân* 15.

Salih ameli ele alırken ilk akla gelen, Kur'ân'da ve Efen-dimiz'in hadislerinde en çok üzerinde durulan, Hz. Ali fel-sefesiyle, âdeta kafirle Mümini birbirinden ayıran en büyük özelliklerden biri olan namazdır. Miraçta bu ümmete hediye edilen, kulluğun en güzel sergilendiği, küçüklüğü idrakle başyüceliğe erildiği, Hakk'a en yakın olunan an namaz ânıdır. Hak Teâlâ, kullarından beş vakitte beş namaz edâ edilmesini emretmiş, bunları edâ edene Süleyman Çelebi-nin ifadesiyle elli vaktin ecrini va'detmiştir. O halde Cennet murad ediliyorsa her şeyden evvel beş vakit namazı hak-kıyla edâ etmek gerekir..

Ramazan-ı Şerif'i meşru bir mâzeret dışında, oruçla geçi-rip, Hakk'a bir adım daha yaklaşmak gerekir..

Allah'ın verdiği maldan, şartları tutuyorsa her yıl malı-nın her birinin hesabına göre zekatını ihtiyaç sahiplerine vermek gerekir..

Yine şartları gerçekleşirse ömürde bir defa yollara dü-şüp Rasûlullah'ın köyüne ziyarete gitmek, haccı îfâ etmek gerekir...

Bu farzlara ilâve olarak, nâfilelerle onları taçlandırma, emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i an'i-l münker yapma, Allah yo-lunda canla malla mücadele etme, haramlardan yılandan çıyandan kaçır gibi kaçırma ve daha insan-ı kâmil olma yo-lunda dinimizin emir ve ferman buyurduğu nice güzellikleri hayata geçirme, bu yolun en mühim esaslarındandır.

Ahlâk-ı Âliye

Cennet'i peyleyen hakikat aşıkları, hep hayatlarını Ra-sûl-ü Ekrem'in o yüce ahlâkı çerçevesinde örgülerler. Ana-

ya babaya hürmet eder, en ufak bir söz veya hareketle dahi olsa onları incitmezler. Büyüklere hürmeti, küçüklere şefkati bir vazife bilirler. Haramı haram bilip ondan sakınır, helal dairesinin keyfe kâfi olduğuna inanırlar ve hiç onun dışına çıkmamaya çalışırlar. İhtiyaç sahiplerinin yardımına koşma, kimseyi aldatmama, kimseyi hafife almama, kimsenin hukukuna tecavüz etmeme, doğruluğu ahlak edinme, ihsanı tabiatının bir parçası haline getirme, hep hayrın peşinde koşma, hiçbir zaman yaptığını sahiplenmeme, yaptığını yetinmeme ve yaptığını beğenmeme Cennet yolcularının vasıflarındandır.

Belalarla İmtihan

Cennet yolunun encamından biri de belalarla imtihandır. Hak Teâlâ, sevdiği kullarını, bu sevgiye liyakat kesbetmeleri için imtihana tâbi tutar. Tıpkı, topraktan çıkarılan altının saflığına erdirilmesi için kazanlarda eritilip, eleklerden süzülmesi gerektiği gibi, insan da bu dünyada işlemiş olduğu hatalardan ancak bir kısım imtihanlara maruz bırakılma, bazı belâlara düşer olma sayesinde temizlenebilir. Kur'ân pek çok yerde türlü türlü imtihanlara sabredenlere, sabretmelerine mukâbil Cennet'i va'dediyor. Bakara sûresinde, "Elbette sizi korku ile, açlık ile, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmek sûretiyle imtihan ederiz. Sabredenlere müjdele" (Bakara, 2/155) buyurulmaktadır. Elbette bu, O'nun rızası için ve O'ndan razı olarak gerçekleşecek bir sabır neticesinde olacaktır. Cennet'e aday kimse, başına gelen her şeyde bir hayır olduğunu bilecek ve Rabbine şükür, hamd ve dua ile yönelecektir. Yoklukla olan imti-

hanını, iktisat ve kanaatle.. varlıkla olan imtihanını, hamd ve tasaddukla aşacak. Elindeki nimetleri israf etmeyecek ve hep O'ndan geldiği mülhazası ile yine O'nun yolunda harcaacaktır. Rabbilerine sağlam bir itimatla bağlanan has kullar için de Cennet va'di vardır. Olup biten her şeyde O'nun mührünü görme, her şeyde bir hikmet arama, başa gelen her şeye “kahrın da hoş, lütfun da hoş” diyerek bakabilme bu Hak erlerine ait vasıflardır.

Evet, Hak dostu olarak bilinen nice binlerce güzîde insan vardır ki, bunların hayatlarını masaya yatırdığımızda, hep çile, ızdırap, çoğu zaman yokluk, varlıkta bile yokluğu soluklama, başkaları için yaşama, benlikten, gururdan, kibirden, kendini beğenmişlikten sıyrılmaya ve sadece Hakk'ın rızâsını hedefleyen bir hayat buluruz.

Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadîslerinde Efendimiz şöyle buyurmaktadır: “Cennet çepeçevre nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle sarılmış, Cehennem de (bedenî arzu ve iştihâları kabartan) şehevâtla...”²³⁹

Evet, hayırlı işlerin muzır mânileri çok olur, şeytanlar (Kur'ân'a) hizmet edenlerle çok uğraşır.²⁴⁰ Yaz demeden, kış demeden, soğuk demeden sıcak demeden abdest alıp huzur-ı İlâhîde kemer beste-i ubudiyet içinde namaza durmak, yazın kısa gecelerinde geç saatlerde yatsıyı, çok erken saatlerde sabahı kılmak.. yoldu, kardı, tipi ydi, borandı demeden seccadeye koşmak.. meşgaleyi, işi gücü ve yorgunluğu çığneyip geçip O'na teveccüh etmek elbette nefisle ciddi yaka paça olmayı gerektirecek.. yazın sıcak ve uzun günle-

²³⁹ Buhârî, *Rikak* 28; Müslim, *Cennet* 1.

²⁴⁰ Bkz. Nursî, *Lem'alar*, 21. *Lem'a* (İhlas Risâlesi) 150.

rinde güneşin altında oruç tutmak, en çok sevdiği yiyeceklerden, içeceklerden ve hayat arkadaşından ictinâb etmek elbette nefisle esaslı bir mücadeleyi gerektirecek.. çalışıp didinip alın teriyle kazandığı maldan başkalarının istifade etmesini temin de çok büyük bir irade isteyecektir. Nefis, mal sevgisiyle doldurulmuştur.²⁴¹ Onu paylaşmak nefse en ağır gelen şeylerden biridir. Ancak, şu da Kur'ân'ın açık bir talimidir ki, nefis hiçbir zaman iyiliği emretmez.²⁴² Bilakis hep kötülüğü salıklar. Yine, kazandığın malla farz olan hac ibadeti için yollara düşmek de nefse zor gelir. Zira, çevrede, "Araplara ne diye para kaptırıyorsunuz!", "Hele bir işini yoluna koy, çoluğu çocuğu evlendir, öyle gidersin!", "Bir sürü insan vefat etti yine oralarda bu sene!" gibi insanları Hakk'a kulluktan alıkoyan, iradeye ciddi baskı yapan engeller hiç eksik olmayınca, insana bu tür ibadetler olabildiğince ağır gelecektir. Herkes sıcak yatağında uyurken, Hak yolunda birilerine Allah'ı anlatmak için vatanını, sevdiklerini bırakıp hicrete gitmek.. gittiği yerlerde binbir türlü cefaya ve yokluğa katlanmak.. gece gündüz, hafta içi haftasonu nedir bilmeden irşad ve tebliğ vazifesinde koş-turmak elbette nefsin feryat ettiği hadiselerdir.

Öte yandan binbir zorlukla kazandığını bu irşad erlerini desteklemek için Hz. Osman misillü, Abdurrahman b. Avf misüllü o yolda tasadduk ediverenlerin.. kadınıyla erkeğiyle kapı kapı koşup insanların gönüllerinde bir iman meşalesi yakmaya çalışanların.. bunu yaparken defaatle ters yüz edilmeye sabredenlerin.. birileri ne bulursa hesapsızca yi-

²⁴¹ Bkz. Adiyât, 100/8.

²⁴² Bkz. Yusuf, 12/53.

yip içerken, temizini bulayım diye aylarca yıllarca pek çok nimetten mahrum kalanların nefisleri ile olan mücadeleleri de pek kolay olmasa gerek. Başkaları, makamı, malı, parayı ve şohreti en ön plana koyarken, Hakk’a müştak gönüllerin –diğerlerinden daha da kabiliyetli oldukları halde- bu tür şeylere hiç önem vermeden, sadece Mevlâ’nın rızası için çalışmaları, bu uğurda pek çok hakaret, tahkir, tezyif, iftiraya maruz kalıp sabretmeleri, sadece O’nun rızası için hareket ettikleri ve bu yüzden intikam peşinde koşmadıkları için de çoğu zaman haklı oldukları halde dertlerini Allah’a açıp, gözyaşlarını için için akıtıp dertlerinden “ah” etmemeleri, âh edip ağyarı dertlerine “âgâh” eylememeleri o kadar da kolay bir hadise değildir. “Rabbim Allah!” dediği için dayak yemek.. inandığı güzellikleri yaşadığı için hapislere atılmak veya sürgüne gönderilmek.. namazını kıldığı için içinden, aşından olmak.. işte, bütün bunlar Cennet’i çepeçevre kuşatan, yani Cennet’e giden yolun encâmı olan ve nefsin hoşlanmadığı şeylerdir. Haddizâtında, sretâ, dışı itibariyle zor gibi görülen bu şeyler, işin künhüne erenler için o kadar zor değildir. Onlar, bunların içindeki güzellikleri, Cennetnmâ tatlı bir hayatı görmüşler ve başkalarının dışarda, villada, yatta, katta aradıkları Cennet’i onlar bu zorlukların içinde bulmuşlardır. Bu sayede onlar kendi içlerinde hep Cennet’i yaşamışlar, zindanda da olsa orayı bir Cennet bahçesi haline getirmişlerdir.

CENNET'İN YARATILIŞ HİKMETLERİ

Cennet, Cenâb-ı Hakk'ın Rahmân, Rahîm, Kerîm, Cemîl gibi pek çok isimlerinin tecelli ettiği yerdir. Cennet, bu dünyada imtihanlarını başarıyla kazananların mükafaatlarını bihakkın alacakları beldedir. Bu dünya hayatı “insanlardan kimlerin amel olarak daha güzel şeyleri ortaya koyacağını tesbit için” (Mülk, 67/2) yaratılmıştır. O halde buranın kendine göre kuralları vardır. Allah'ın âdeti gereği, bu imtihan dünyasında başarılı olmak için bir kısım ibadetlere, sıkıntılara, hastalıklara, nefsin arzuladığı şeylere karşı sabretmek icâb etmektedir. Öyle ki, bazıları bu dünyada hiç gün yüzü görmeden, ömürleri yokluk ve yalnızlık içinde, hep horlanarak, alay edilerek, anlaşılamayarak, hastalıklı, çaresiz, kimsesiz olarak yaşar ve öteye giderler. İmanları sayesinde aslında onlar ne yalnız ne de kimsesizdir. Fakat dünya lezzeti namına da bir şey tatmadan buradan göçer giderler. Şayet bütün bu çektiklerine mukabil bir mükafaat almayacak olsalar, bu hayatın zorluklarını göğüslemenin pek bir anlamı kalmaz. Kant dahi ahlaklı olmayı ahirete

inanmaya bağlar. Ahiret olmasa ne için insan erdemli, ahlaklı olsun ki? der. Evet, “*Hangi tohum vardır ki, toprağa atılmış da başağa yürümemiştir.! Hangi sperm vardır ki, “rahm-i mâder”e düşmüş de, orada yokluğa mahkûm olmuştur! Allah, insanı kendi ruhuyla şereflendirmiş ve onu bir ebediyet üveyki olarak donatmıştır. Ceset çürüyüp dağılsa da ruh, O’nun varlığının gölgesinde ebedlere kadar yaşayacaktır.*”²⁴³

Bir hadislerinde Efendimiz buyurdular ki:

“Cennet ve Cehennem, aralarında (ihtilaf ederek Allah nezdinde) dâvâ açtılar. Cehennem: “Ben, mütekebbirler (dünyada büyüklük taslayanlar) ve mütecebbirler (zorbalık yapanlar) için tercih edildim!” diye övündü. Cennet de: “(Ey Rabbim!) Bana niçin sadece zayıflar ve (insanlar nazarında) düşük olanlar, (hakir görülenler) girer?” dedi. Allah Teâlâ Hazretleri önce Cennet’e hitap etti: “Sen benim rahmetimsin. Kullarımdan dilediklerime rahmetimi seninle ulaştıracağım!” Sonra da Cehennem’e hitap etti: “Sen de benim azabımsın. Kullarımdan dilediğimi seninle azablandıracağım!” (Her ikisine yönelerek): “İkiniz(in de vazifesi var! İkiniz de) dolacaksınız!” buyurdu. Ancak Cehennem, bir türlü dolmak bilmedi. Allah Teâlâ da ayağını üzerine bastı. Derken Cehennem: “Yeter! Yeter!” diye inledi. Bu suretle dolmuş olan Cehennem’in ağzı birbirine kavuştu. Allah mahlûkatından hiçbir ferde asla zulmetmez.

Cennet’e gelince, Allah onu yeni mahlûkat yaratarak dolduracaktır.”²⁴⁴

²⁴³ M. Fethullah Gülen, *Sızıntı*, Mart 2000, cilt: 22, sayı: 254.

²⁴⁴ Buhârî, *Tefsir Kâf* 1, *Tevhid* 25; Müslim, *Cennet* 35; Tirmizî, *Cennet* 22.

İKİNCİ BÖLÜM
CEHENNEM

CEHENNEM'İN TANIMI VE TARİFİ

Cehennem, azap yurdu olan ateşin özel ismidir. Bazı dilcilere göre, Cihinnâm veya cühünnâm da denen Cehennem, dibi derin kuyu anlamına gelir. Kafirler için ebedî, Müminlerin bazıları için geçici azab yurdu olan bu yere bu ismin verilmesinin sebebi derince bir çukur şeklinde olmasındandır.²⁴⁵ Bazı dilciler ise şöyle bir izah getirirler: Arapça “cehmân” kelimesinden alınmış olup, bu da “cehm” den türetilmiştir. Cehm, sert ve çirkin olmak; cehmân, dibi görünmez derin kuyu demektir. “Kehennam” kelimesinden Arapçalaştırılmış, yabancı bir kelime olduğu da söylenmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de Cehennem kelimesi 77 yerde zikredilmekle birlikte; aynı anlamda kullanılan başka kelimeler de bulunmaktadır. Cehennem için Kur’ân’da en çok “nâr (ateş) ismi kullanılır. Cehennem’in diğer isimleri ise şunlardır: Harîk (yangın), hutame (ezip yok eden), saîr (alevler), hâviye (uçurum, çukur), lezâ (hâlis ateş, bedenini iç organlarını söküüp koparan), sa-

²⁴⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, “Cehennem” maddesi.

kar (insanın derisini kavuran ateş), **cahîm** (yakıcı ateş), **hamîm** (kaynar su), **semûm** (sıcak rüzgâr), **siccîn** (hapishane, derin çukur), **veyl** (anlam olarak, “vay haline!” demek olsa da Cehennem’de bir kuyunun adıdır), ğayy (azıp sapmak anlamında Cehennem’de bir vadi veya kuyu ismidir).²⁴⁶

Nâr ise ateş demektir. Gözle algılanan alevli ateş anlamına gelir. Kur’ân’da 145 yerde geçer. Ateş, insan bedenine çok büyük acı ve ızdırap verdiği için ahirette kâfir, münafık ve âsilerin cezası ateşle verilecektir. Cehennem, ahirette suçlulara ceza olarak tutuşturulan ateşin ismidir. Cehennem’in en açık vasfı ateş olduğu için, bazen Cehennem yerine ateş anlamına gelen “nâr” kullanılır.

İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre, kâfir, münafık ve müşrikler Cehennem’de ebedî kalırlar. Tevbe etmeden günahkâr olarak ölen ve Allah’ın kendilerini affetmediği Müminler ise, Cehennem’de ebedî kalmazlar. Kendilerine günahları kadar azab edilir. Sonra oradan kurtulup Cennet’e girerler ve orada ebedî kalırlar.

Kur’ân-ı Kerîm’de inanan ve güzel amel işleyen kimselelere Cennet vadedildiği gibi²⁴⁷; kâfir ve günahkâr kimselere de Cehennem vâdedilmiştir. Kâfir, münâfık ve müşrikler Cehennem’de ebedî kalırlar, orada ölmezler ve azabları hafifletilmez. Tevbe etmeden günahkâr olarak ölen ve Allah’ın kendilerini affetmediği müminler ise Cehennem’de ebedî kalmazlar. Kendilerine günahları kadar azap edilir. Sonra oradan kurtulup Cennet’e girerler ve orada ebedî kalırlar.²⁴⁸

²⁴⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili* 2/64.

²⁴⁷ Bkz. Kehf, 18/107.

²⁴⁸ Alâuddin Âbidîn, *el-Hediyetü'l-Alâiyye* 468.

Allah Cehennem’i diğ er yaratıklardan önce yaratmıştır ve Ő u anda mevcuttur, yok olmayacaktır. Nitekim Ő u âyet bu durumu gayet açık ifade eder:

“Artık o ateş ten sakının ki, onun tutuŐ turucu odun (kâfir) insanlarla taş lardır. O (ateş) kâfirler için hazırlanmıştır.” (Bakara, 2/24) “Kâfirler için hazırlanan ateş ten korkun.” (Âli İmrân, 3/131)

Enes b. Mâlik’ten rivâyet olunan bir hadiste de Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ő öyle buyurmuşlardır: “Demin Cennet ile Cehennem Ő u duvarın yüzünde bana arz olundu.”²⁴⁹

Ateş , insan cismine ç ok büyük acı ve ızdırıp verdiğ i için ahirette kâfir ve münâfıkların cezası ateş le verilecektir. “Böylelikle Cehennem, Allah’ın tutuŐ turulmuş ateş inin ismidir.”²⁵⁰

²⁴⁹ *Tecrid-i Sarîh Terceme ve Ő erhi* 2/483.

²⁵⁰ *Râğb el-İsfahâni, el-Müfredât* 102.

CEHENNEM'İN TABAKALARI

Nasıl ki, Cennet bir seviyede yaratılmamış, dünyada iken iyilerin seviyesine göre gidecekleri yerleri vardır. Aynen onun gibi Cehennem de tek seviye değildir. Bu dünyadaki kötülüklerinin ve küfürlerinin seviyesine göre insanlar Cehennem'in farklı tabakalarında farklı şekilde azap göreceklendir. Kur'ân-ı Kerîm'de Cehennem'in yedi kapısının olduğu bize haber vermektedir. “Oranın yedi kapısı vardır ve onlardan her kapıdan kimlerin gireceği belirlenmiştir. Onlar kapılara bölüştürülmüşlerdir.” (Hicr, 15/44) Bu âyette belirtilen yedi tabakanın sebab-i hikmeti hakkında iki temel husus akla gelir:

a- Cehennem'e gireceklerin sayısı çok olduğu için, sınıf sınıf bölünceklendir.

b- Cezalandırma, azgınlığın çeşit ve derecelerine göre olacağı için Cehennem'in yedi kapısı veya tabakası vardır.²⁵¹ Bu kapı veya tabakalar nelerdir? Bunlar hakkında yine Kur'ân'a müracaat ediyoruz ve şu isimlerle karşılaşırız:

²⁵¹ Elmalılı, 5/212.

1- Cehennem: “Derin kuyu” demektir. Cehennem tabakalarına ait yedili tasnif sisteminde azabı en hafif olan en üst tabakadır. Sünnî âlimlere göre burası günahkâr Müminlerin azap yeri olacak, bunların azabı sona erdikten sonra boş kalacaktır. Bu durumda Cehennem, genel olarak ahiretteki azap yerinin bütünüdür; özel olarak da en üst tabakasının adı olmaktadır. Kur’ân-ı Kerim’de 77 âyette geçmektedir.

2- Lezâ: “Hâlis ateş” anlamına gelen bu kelime Kur’ân’da bir yerde geçmekte ve “bedenin iç organlarını söküp koparan” (Meâric, 70/15-16) diye nitelendirilmektedir.

3- Saîr: “Tutuşturmak, alevlendirmek” anlamındaki 16 âyette ve hadislerde geçer. Kur’ân’da daha çok Cehennem yerine, birkaç âyette de “tutuşturulmuş yakıcı ateş” anlamında kullanılmıştır. “O şeytanlara (ahirette) çılgın ateş azabı hazırladık.” (Mülk, 67/5) Ayrıca on beş âyette daha bu isimle geçmektedir. (22/4; 31/21; 34/12 vs.)

4- Sakar: “Şiddetli bir ısı ile yakıp kavurmak” anlamındaki sakr kökünden isimdir. Dört âyette Cehennem kelimesi yerine kullanılmış, bunlardan Müddessir 74/28-29. âyetlerde “yaktığı şeyi tüketircesine tahrip etmekle birlikte sönmeyip yakmaya devam eden ve insanın derisini kavuran” şeklinde nitelendirilmiştir. “Hem ey Rasûlüm bilir misin, nedir o sakar (Cehennem). O, içine atılanı yer, bitirir. Yine de bırakmaz, eski haline çevirip bu işi tekrar eder. Sürekli olarak derileri kavurur. Üzerinde on dokuz görevli vardır.” (Müddessir, 14/27-30)

5- Hâviye: “Yukarıdan aşağıya düşmek” anlamındaki hüviy kökünden isim olan hâviye, “uçurum, derin çukur”

manasına gelir. Kur'ân'da sadece bir yerde zikredilmiş ve âyetin devamında “harareti yüksek ateş” diye izah edilmiştir.” O, kızgın bir ateştir...” (Kâria, 101/9-11)

6-Hutame: “Kırmak, ufalayıp tahrip etmek” anlamındaki hatm kökünden olup, “Allah’ın yüreklere kadar tırmanan tutuşturulmuş ateşi” (Hümeze, 104/4-7) diye açıklanmıştır.

7- Cahîm (yanan kızgın ateş): “Kat kat yanan, alevi ve ısı derecesi yüksek ateş” anlamında sa’r kökünden sıfat olup, Kur’ân’da 26 âyette yer alır. Kur’ân’da çoğunlukla Cehennem’in bir adı olarak, bazen de “tutuşturulmuş, alevli ateş” manasında kullanılmıştır. “Küfredenler ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar Cahîm’in yarânıdır.” (Mâide, 5/10)

“Cehennem’in yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer grup ayrılmıştır.” (Hicr, 15/44) âyetindeki yedi kapıdan ve oraya girecek olanlardan kimlerin kastedildiği hususunda, bazı kimseler, âyetlerin geçtiği yerlere bakarak, siyak ve sibâktan şöyle bir sınıflandırma ortaya koymuşlardır.

1. Hâviye: Günahkar müminler için,
2. Sakar: Yahudiler için,
3. Saîr: Hıristiyanlar için,
4. Cahîm: Yıldızlara tapanlar için,
5. Lezâ: Ateşperestler için,
6. Hutame: Putperestler için,
7. Değişik isimlerle: Münafıklar için. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

Kur’ân’da Cehennem için kullanılan başka kelime ve terkipler de mevcuttur. Beş âyette “azâbü’l-harîk” (yakıcı, ateş, yan-

gın azabı) Cehennem için kullanılır. 12 Âyette geçen “hamîm” (kaynar su) Cehennem’deki azap türlerinden biri olup, Cehennemliklere içirileceği ve başlarından aşağı döküleceği beyan edilir. “Semûm”, temas ettiği şeyi zehir gibi etkileyip dokularına işleyen sıcak rüzgâr anlamındadır ve iki âyette geçer. Derin çukur anlamındaki “Siccîn” kelimesinin Cehennem’in veya oradaki vadilerden birinin adı olduğu kabul edilir. Azıp sapmak anlamındaki “ğayy” kelimesi ile, yazıklar olsun, vay haline! anlamındaki “veyl” kelimesinin Cehennem’deki bir kuyu, dağ veya vadinin adı olduğu da belirtilir.

İslam âlimleri, Cehennem’in yedi kapılı (yedi tabaka) oluşu üzerinde durmuşlardır. Elmalılı, Ebussuud’dan nakille, kapıların daha az veya daha çok değil de yedi oluşu, oraya girmeye sebep olan vasıtaların, yani beş duyu organıyla, şehvet ve gazap temayüllerinin toplam aynı sayıda olmasıyla ilgilidir, der. Elmalılı ise kendisi şöyle bir yorum yapar: Bilindiği gibi insanın mükellef organları sekiz tanedir: Kalp, dil, kulak, göz, el, ayak, ağız ve tenasül uzvudur. Bunların yedisi açık, birisi gizlidir ki, o da kalptir. Manevî anlamdaki kalp kapısı açık olursa kişi doğru yoldan yürüyerek Cennet’e girer, aksi takdirde yedi organ, mükellefi yedi çeşit azaba sürükler. Nitekim Cennet ehlinde söz eden âyetlerde onların kalplerinde kin ve kötülüğün bulunmadığı ifade edilir.²⁵²

Hadislerde Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem bize Cehennem hakkında şu bilgileri veriyor. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra

²⁵² Elmalılı, 5/212.

bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır.”²⁵³ Yani onun ateşi nursuzdur.²⁵⁴

Ebu Saidi'l-Hudri'nin (radiyallahu anh) rivayet ettiği bir başka hadiste Rasûlullah Efendimiz: “Cehennem’i kuşatan suyun dört (ayrı) duvarı vardır. Her duvarın kalınlığı kırk yıllık yürüme mesafesi kadardır.”²⁵⁵ buyurmuşlardır.

Hasan Basrî rahimehullah anlatıyor: “Utbe İbnu Gazvân (radiyallahu anh), Basra’da minberde (hutbe esnasında) dedi ki:

“Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle buyurmuşlardı: “Cehennem’in kıyısından büyük bir taş bırakıldı. Bu taş yetmiş yıl aşağı doğru düştü de henüz dibe ulaşmadı.” (Utbe İbnu Gazvân, devamla) der ki: “Hz. Ömer (radiyallahu anh): “Ateşi çok zikredip hatırlayın. Zira onun harareti pek şiddetlidir; derinliği çok fazladır, çengelleri demirdendir.” buyurdu.”²⁵⁶

Bir başka rivayette Efendimiz Cehennem’deki Veyl vadisinden bahseder: “Veyl, Cehennem’de bir vadidir. Kâfir orada, kırk yıl batır da dibine ulaşamaz.”²⁵⁷

Cehennem hakkında bazı rivayetlerde şu bilgiler yer alır. “Cehennem, Rabbine şikâyet ederek: “Ey Rabbim! Bir parçam diğer bir parçamı yemektedir.” dedi. Bunun üzerine, Allah Teâla Hazretleri ona, iki nefes almaya izin verdi: Bir nefes kışta, bir nefes de yazda. (Yazdaki nefesi) sizin rastladığınız en şiddetli sıcaktır. (Kıştaki nefesi de) sizin rastladığınız en şiddetli (soğuk olan) zemherirdir.”²⁵⁸

²⁵³ Tirmizî, *Cehennem* 8; Muvattâ, *Cehennem* 2. Metin Tirmizî’ye aittir.

²⁵⁴ Nursî, *Mektubat*, 1. Mektup 6.

²⁵⁵ Tirmizî, *Cehennem* 4.

²⁵⁶ Tirmizî, *Cehennem* 2.

²⁵⁷ Tirmizî, *Tefsir Enbiya*.

²⁵⁸ Buhârî, *Bed’ü'l-Halk* 10; Müslim, *Mesâcid* 185; Tirmizî, *Cehennem* 9.

Ebû Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Kıyamet günü, ateşten bir parça, boyun şeklinde uzanır. Bunun, gören iki gözü, işiten iki kulağı, konuşan bir dili vardır. Der ki: “Ben üç takım (insanı cezalandırmak) için vazifelendirildim: Allah’la birlikte bir başka ilaha dua eden kimse, bile bile zulmeden cebbâr, tasvirciler.”²⁵⁹

İbnu Mes’ûd’un bir rivayetinde Fahri Alem (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: “Kıyamet günü Cehennem, yetmiş bin yuları olduğu halde getirilir. Her yularında, onu çeken yetmiş bin melek vardır.”²⁶⁰

Mücahid anlatıyor: “İbnu Abbâs (radiyallahu anhumâ) bana: “Cehennem’in genişliği ne kadardır, biliyor musun?” diye sordu. Ben: “Hayır!” deyince: “Doğru, Allah’a yemin olsun, bilemezsin!” dedi ve ilave etti: “Bana Hz. Aişe (radiyallahu anhâ) dedi ki: “Rasûlullah’a (aleyhissalâtu vesselâm):

“Kıyamet günü Arz toptan O’nun bir kabzasıdır (tam tasarrufundadır). Gökler de O’nun sağ eliyle dürülmüşlerdir.” (Zümer, 39/67) âyetinden sormuş ve:

“Bu sırada insanlar nerede olurlar (ey Allah’ın Rasûlü)” demiştim. Aleyhissalatu vesselam: “Cehennem köprüsünde!” cevabını verdi.”²⁶¹

Ebû Hureyre’den gelen bir hadiste Efendimiz, (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Allah Teâlâ Hazretleri Cennet’i yarattığı zaman Cibril’e (aleyhissalâm):

“Git ona bir bak!” buyurdular. O da gidip Cennet’e bak-

²⁵⁹ Tirmizî, *Cehennem* 1.

²⁶⁰ Müslim, *Cennet* 29; Tirmizî, *Cehennem* 1.

²⁶¹ Tirmizî, *Tefsir Zümer*.

tı ve: “(Ey Rabbim!) Senin izzetine yemin olsun, onu işitip de ona girmeyen kalmayacak, herkes ona girecek!” dedi. (Allah Teâlâ Hazretleri) Cennet’in etrafını mekruhlarla çevirdi. Sonra: “Hele git ona bir daha bak!” buyurdu. Cebrail gidip ona bir daha baktı. Sonra da:

“Korkarım, ona hiç kimse girmeyecek!” dedi. Cehennem’i yaratınca, Cebrail’e:

“Git, bir de şuna bak!” buyurdu. O da gidip ona baktı ve:

“İzzetine yemin olsun, işitenlerden kimse ona girmeyecektir!” dedi. Allah Teâlâ Hazretleri de onun etrafını şehvetlerle kuşattı. Sonra da:

“Git ona bir kere daha bak!” dedi. O da gidip ona baktı. Döndüğü zaman:

“İzzetine yemin olsun, tek kişi kalmayıp herkesin ona gireceğinden korkuyorum!” dedi.”²⁶²

Hız. Enes’in rivayet ettiği bir başka hadiste Fahri Kâinât (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Cehennem, içerisine âsiler atıldıkça: “Daha var mı?” demekten geri durmaz. Bu hal, Rabbu’l-İzze’nin Cehennem’in üzerine ayağını koyup, iki yakasını dürüp birleştirmesine kadar devam eder. İşte o zaman Cehennem: “Yeter, yeter. İzzet ve keremine yemin olsun yeter!” der. Cennet’te fazlalık devam eder. Allah, ona mahsus yeni bir halk yaratır ve bunları Cennet’in fazla kısmına yerleştirir.”²⁶³

²⁶² Ebû Dâvûd, Sünnet 25; Tirmizî, *Cennet* 21; Nesâî, Eymân, 3.

²⁶³ Buhârî, *Tefsir Kâf* 1, Eymân 12, Tevhid 7; Müslim, *Cennet* 37; Timizî, *Tefsir Kâf*.

CEHENNEM'İN VASIFLARI

Cehennem ve oradaki hayat, Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde tasvir edilir: Suçlular Cehennem'e vardıklarında, Cehennem onlara büyük kıvılcımlar saçar²⁶⁴, uzaktan gözükütüğünde onun kaynaması ve uğultusu işitilir.²⁶⁵ İnkârcılar için bir zindan olan Cehennem,²⁶⁶ ateşten örtü ve yataklarıyla²⁶⁷, Cehennemlikleri her taraftan kuşatan,²⁶⁸ yüzleri dağlayan ve yakan,²⁶⁹ deriyi soyup kavuran,²⁷⁰ yüreklere çöken,²⁷¹ kızgın ateş dolu bir çukurdur.²⁷² Yakıtı insanlarla taşlar olan Cehennem,²⁷³ kendisine atılanlardan bıkmayacaktır.²⁷⁴ İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan

²⁶⁴ Bkz. Mürselât, 77/32-33.

²⁶⁵ Bkz. Furkân, 25/12.

²⁶⁶ Bkz. İsrâ, 17/8.

²⁶⁷ Bkz. A'râf, 7/40-41.

²⁶⁸ Bkz. Kehf, 18/29.

²⁶⁹ Bkz. İbrahim, 14/50; Müminûn, 23/104.

²⁷⁰ Bkz. Meâric, 70/16.

²⁷¹ Bkz. Hümeze, 104/7.

²⁷² Bkz. Kâri'a, 101/9-11.

²⁷³ Bkz. Tahrim, 66/6; Bakara, 2/24.

²⁷⁴ Bkz. Kâf, 50/33.

bir kara dumanın gölgesinde bulunacak Cehennemliklerin²⁷⁵ derileri, her yanışında, azabı tatmaları için başka derilerle değiştirilecektir.²⁷⁶ Onların yiyeceği zakkum ağacı,²⁷⁷ içecekleri kaynar su ve irindir.²⁷⁸ Orada serinlik bulamadıkları gibi, içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır.²⁷⁹

Allah'ı görmekten mahrum kalacak inkârcılara²⁸⁰ Allah bağışlayıp rahmet etmeyecek,²⁸¹ Cehennem azabı onları kuşatacaktır.

Günahkâr müminler, Cehennem'de kâfirlerin aksine ebedî kalmayacaklar, Peygamberimiz'in hadislerinde de bildirildiği gibi, cezalarını çektikten sonra Cennet'e konulacaklardır.²⁸²

Bazı hadislerde Cehennem'le alâkalı şu bilgiler verilmektedir. "Cehennem irininden bir kova dünyaya dökülmüş olsa, dünyadakilerin hepsi kokardı."²⁸³

"Cehennem, şehvetlerin perdeleriyle örtülmüştür. Oraya şehvetler (irtikâbı) ile (girilir). Cennet de nefsin hoşlanmadığı ibadetlerle korunmuştur. (Buraya da ibadet meşakkatleriyle girilir)"²⁸⁴

"Âdemoğlunun yaktığı ateş, Cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir parçadır."²⁸⁵

²⁷⁵ Bkz. Vâkı'a, 56/42-44.

²⁷⁶ Bkz. Nisâ, 4/56.

²⁷⁷ Bkz. Sâffât, 37/64-66.

²⁷⁸ Bkz. Vâkı'a, 56/53-55; Nebe, 78/25.

²⁷⁹ Bkz. Nebe, 78/24.

²⁸⁰ Bkz. Mutaffifin, 83/15.

²⁸¹ Bkz. Nisâ, 4/137, 168.

²⁸² Buhârî, *Rikak* 51, *Tevhid* 19; Tirmizî, *Birr* 61; İbn Mâce, *Mukaddime* 9.

²⁸³ Tirmizî, *Cehennem* 4; *Müsned* 3/28, 83.

²⁸⁴ *Tecrid* 12/195.

²⁸⁵ *Muvattâ*, *Cehennem* 1; *Müsned* 2/467.

“Sizin (şu dünya) ateşiniz, Cehennem ateşinin yetmiş cüz’ünden bir parçadır.” Ashab: “Ya Rasûlallah, Dünya ateşi (kâfirleri, fâcirleri azap için) herhalde kâfidir.” dediler. Rasûlullah: “Cehennem ateşi (miktar ve sayıca) dünya ateşleri(nin tümü) üzerine altmış dokuz derece fazla kılındı. Bunlardan her birinin harareti, bütün dünya ateşinin harareti gibidir.”²⁸⁶

Cehennem’de görülecek azabın miktar, şiddet ve şekillerini ancak Allah ve Rasûlü’nün bizlere bildirmesiyle ve bildirdikleri kadarıyla bilebiliriz. Kur’ân-ı Kerîm’de belirtildiğine göre; Cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatır: “Cehennem inkâr edenleri şüphesiz çepeçevre kuşatacaktır.” (Tevbe, 9/49) Kaynarken ses çıkartır: “Rabbilerini inkâr eden kimseler için Cehennem azabı vardır. Ne kötü bir dönüştür. Oraya atıldıkları zaman onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Nerede ise öfkesinden çatlayacak gibi olur. İçine her bir topluluğun atılmasında bekçileri onlara: “size bir uyarıcı gelmemiş miydi” diye sorarlar. Onlar “evet, doğrusu bize bir uyarıcı geldi; fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir, siz büyük bir sapıklık içerisindeyiz, demiştik.” (Mülk, 67/6-9) Cehennem ateşi asla sönmez: “Biz sapık kimseleri kıyamet günü yüzü koyun, körler, dilsizler ve sağırlar olarak haşrederiz. Varacakları yer Cehennem’dir. Onun ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa hemen alevini artırırız.” (İsrâ, 17/97) Cehennem dolmak bilmez: “O gün Cehennem’e: “Doldun mu?” deriz. O! “Daha var mı?” der.” (Kâf, 50/30) “Ateş onların yüzlerini yalar, dişleri sırtıp kalır.” (Müminûn, 23/104) “Boyunlarında halkalar ve zincirler olarak kaynar suya sürülür, sonra ateşte yakılırlar.” (Mümin, 40/70-72) İnkâr edenlere ateş-

²⁸⁶ Tecdîd 9/50.

ten elbiseler kesilmiştir. Başlarına kaynar su dökülür de bununla karınlarındakiler ve derileri eritilir. Demir topuzlar da onlar içindir. Orada uğradıkları gamdan ne zaman çıkmak isteseler, her defasında oraya geri çevrilirler. Ve kendilerine “Yakıcı azabı tadın.” (Hâcc, 22/19-22) denir. Ölümü isterler fakat azabları devamlıdır, ölmezler.²⁸⁷

Bu âyetlerde resmedilen Cehennem sanki canlı bir varlık gibi, galeyâna gelen, kendi kendini yiyen, gayzından köpüren bir yaratıktır.

Kur’ân Cehennemliklerin yiyeceği olan Zakkum ağacı hakkında bize bazı bilgiler verir. O, Cehennem’in dibinde bitip, yetişen bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir. Cehennem’dekiler ondan yerler ve karınlarını onunla doldururlar. Sonra onun üzerine kaynar su karıştırılmış bir içki içerler. Sonra çılgın bir ateşe girerler.²⁸⁸ Zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. O, karınlarda madden eriyiği gibi, suyun kaynaması gibi kaynar.²⁸⁹

İbnu Abbas’tan gelen bir rivayette Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Eğer zakkûmdan, dünyaya tek damla damlatılacak olsa, bu dünya ehlinin yiyeceklerini ifsad ederdi. Öyleyse, yiyecek ve içeceği zakkum olan Cehennemliğin hali ne olur (anlayın)!”²⁹⁰

Cehennem ateşle azap edilen bir yerdir. Onu söndürecek veya içi ferahlatacak bir su da bulunmayacaktır. Orada onların içlerine işleyen bir ateş, kaynar su ve irin verilecektir.²⁹¹

²⁸⁷ Bkz. 43/74-77; 35/36.

²⁸⁸ Bkz. Sâffât, 37/64-68.

²⁸⁹ Bkz. Duhân, 44/43-44.

²⁹⁰ Tirmizî, *Cehennem* 4.

²⁹¹ Vâkı’a, 56/42; Nebe, 78/24-25; Gâşiye, 88/5.

CEHENNEMLİKLERİN HÂLLERİ

Kur'ân âhiretten ve bizzat Cehennem'den bazı manzaratları anlatarak, Cehennem ehlini oradaki hallerini gözler önüne serer. “Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler. Nihayet oraya geldikleri zaman, kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeyler hakkında onların aleyhine şahitlik edecektir. Derilerine “Niçin aleyhimize şahitlik ediyorsunuz?” diyecekler. Onlar da şu karşılığı verecekler: “Her şeyi konuşuran Allah, bizi de konuştu.” (Fussilet, 41/19-21)

“Ona her yandan ölüm gelecek, fakat ölmeyecek ki kurtulsun. Bunun ötesinde şiddetli bir azap vardır.” (İbrahim, 14/16-17)

“Biz o zalimler için öyle bir Cehennem hazırladık ki, duvarları onu kuşatıvermiştir. Susuzluktan imdat dilese, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena içecek ve ne kötü bir kalma yeri.” (Kehf, 18/29)

“Rabbilerini inkar edenler için Cehennem azabı vardır.

O, ne kötü dönüş yeridir. Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Neredeyse Cehennem öfkesinden çatlayacak.” (Mülk, 67/6-8)

“O gün Cehennem’e ‘Doldun mu?’ denir. O da, ‘Daha yok mu?’ der.” (Kâf, 50/30)

“Arkadan çekiştirmeyi yüze karşı alay etmeyi âdet eden herkesin vay haline! O ki, mal toplamı ve onu sayıp durmuştur... Hayır, yemin olsun ki o Hutame’ye atılacaktır. Hutame’nin ne olduğunu bilir misin? O Allah’ın tutuşturulmuş yandıkça kalpleri gönülleri yakan bir ateştir. Onlar bu ateşin içinde uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette ateş üzerlerine kapatılmıştır.” (Hümeze, 104/1-9)

Kur’ân ayrıca, Cennet ehli ile Cehennem ehli arasında konuşmalar olacağını belirterek bu konuşmalardan nakiller yapar: “O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar (sür’atle Cennet’e girmekte olan) Müminlere derler ki: “(Ne olur) bize bakın da sizin nurunuzdan alalım.” Onlara: “Arkanıza dönün de nur arayın!” denilir (Kendileriyle alay eden bu ses, onlara diyor ki: Arkada kalan dünyaya dönün, nur orada aranır. Nurun kaynağı, dünyada yapılan işlerdir. Böyle denilir ve Müminlerle münafıkların) aralarına kapılı bir sur çekilir ki, onun içinde rahmet vardır. Dış yönünde de azap. (Münafıklar), onlara seslenirler: “Biz de sizinle beraber değil miydik?” Müminler derler ki: “Evet ama, siz kendi canlarınıza kötülük ettiniz. (İnananların başlarına felaket gelmesini) gözlediniz. Şüphe ettiniz, kuruntular sizi aldattı. Allah’ın emri (olan ölüm) gelinceye kadar (böyle hareket ettiniz). O çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah hakkında aldattı.” (Hadîd, 57/13-14)

Başka bir yerde de şöyle anlatılır: “Cennet halkı, ateş halkına seslendi: Rabbimiz’in bize vadettiğini biz gerçek bul-

duk. Siz de Rabbiniz'in size vadettiğini gerçek buldunuz mu? (Onlar da): Evet dediler ve aralarında bir münâdî: 'Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun!' diye nidâ etti." (Arâf, 7/44-45)

Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Cehennem'de) kafirin vücudu büyür. Öyle ki bir azı dişî Uhud dağından büyük olur. Vücudunun dışından büyüklüğü, sizden birinin vücudunun dışından büyüklüğü gibidir."²⁹²

Nu'mân İbnu Beşir (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennemliklerin azab cihetiyle en hafif olanı, ayağında ateşten bir nalın ve nalın bağı olan kimsedir ki, ayağındakiler sebebiyle, tıpkı tencerenin kaynaması gibi, başında dimağı kaynar. Öyle tahammülfersa bir ızdırap duyar ki, azabca insanların en hafifi olduğu halde, kendinden şiddetli azab çeken olmadığını zanner."²⁹³

Semüre İbnu Cündeb'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayette Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Cehennemlikler derece derecedir.) Bir kısmı vardır, ateş onları topuğuna kadar yakalar, bir kısmı vardır, dizlerine kadar yakalar, bir kısmı vardır kemere kadar yakalar, bir kısmı vardır köprücük kemiğine kadar yakalar."²⁹⁴

Ebu'd-Derdâ hazretleri şunları aktarıyor: Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem ehline açlık musallat edilir. Bu, içinde buldukları azaba eşit dereceye ulaşır. Açlığa karşı yardım talep ederler. Onlara besleyici

²⁹² Bkz. Müslim, *Cennet* 44; Tirmizî, *Cehennem* 4.

²⁹³ Buhârî, *Rikâk* 8; Müslim, *İman* 363; Tirmizî, *Cehennem* 12.

²⁹⁴ Müslim, *Cennet* 33.

olmayan ve açlığı gidermeyen darî (denen dikenli bir ot) verilir. Tekrar yiyecek isterler, bu sefer de boğazda tıkanıp kalan bir yiyecek ile imdat edilir. (Bu da boğazlarında takılır kalır, ne ileri geçer, ne de geri gelir.) Derken, dünyada iken, bu durumda, bir içecek ile takılan lokmaları kaydıldıklarını hatırlarlar ve bir içecek talep ederler. Kendilerine demir kancalar bulunan kaplarda kaynar sular verilir. Bu kaplar, yüzlerine yaklaştırılınca, yüzlerini dağılayıp atar. Su karınlarına girince, içerilerini paramparça eder. Bu sefer de:

“Cehennem’in bekçilerini çağırın, ola ki azabımızı biraz hafifletir!” derler. Onları çağırırlar. Onlar gelince:

“Size peygamberleriniz bu halleri açıklayan haberleri getirmemiş miydi?” derler. Onlar:

“Evet getirmişti (ama dinlemedik)” derler. Bunun üzerine, bekçiler:

“Siz isteyin durun! Kâfirlerin istekleri (burada) boşadır!” derler.” (Gâfir, 42/50). Cehennemlikler bekçilerden ümidi ke-since:

“(Cehennem’e müvekkel melek) Mâlik’i çağırın!” derler. (Mâlik gelince):

“Ey Mâlik, (söyle de) Rabbin bizim hakkımızda ölüme hükmetsin!” derler. Mâlik de onlara:

“Hayır! (Siz burada canlı olarak ebedi) kalıcılırsınız!” diye cevap verecek” (Zuhruf, 43/77).

(Hadisin ravilerinden) A’miş rahimehullah der ki: “Cehennemliklerin Mâlik’e yalvarmaları ile Mâlik’in onlara verdiği cevap arasında bin yıllık zaman geçecektir. Cehennemlikler, bu sefer aralarında:

“Rabbimize dua edin, sizin için O’ndan daha hayırlı kimse yok!” diyecekler ve hep birlikte şöyle yakaracaklar:

“Ey Rabbimiz, bedbahtlığımız bize galebe çalmıştı, biz gerçekten sapıtmış kimselerdik. Ey Rabbimiz bizi bundan çıkar. Eğer (yine) küfre dönersek artık hiç şüphesiz ki zâlimlerden oluruz” (Müminûn, 23/106-107). Rab Teâlâ, onlara: “Cehennem’in içine yıkılıp gidin! Bana bir şey söylemeyin!” diyecek” (Müminûn, 23/108).

Resûlullah devamla dedi ki: “Bu cevap üzerine, Cehennem ehli her çeşit hayırdan ümidlerini keserler; hıçkırmaya, nedâmet etmeye, dövünüp yırtınmaya başlarlar.”²⁹⁵

Hz. Ebû Hureyre (radiyallahu anh) haber veriyor, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Cehennemliklerin tepelerine kaynar su dökülür. Bu su, vücudlarının içine nüfuz eder, öyle ki karınlarına kadar ulaşır; içlerinde ne var ne yok, söker atar ve ayaklarını delip geçer. Bu hâdise “Bununla karınlarının içinde ne varsa hepsi ve derileri eritilecektir” (Hacc, 22/20) âyetinde zikri geçen eritme (es-Sahru) hâdisesidir. Sonra (eriyen cesedleri) eski haline iade edilir.”²⁹⁶

Yine Hz. Ebû Hureyre’den gelen bir rivayette Fahri Âlem (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Kâfirin Cehennem’deki bir azı dişi Uhud dağı kadardır. Derisinin kalınlığı da üç gecelik yol mesafesidir.”²⁹⁷

²⁹⁵ Tirmizî, *Cehennem* 5.

²⁹⁶ Tirmizî, *Cehennem* 4.

²⁹⁷ Müslim, *Cennet* 44; Tirmizî, *Cehennem* 3.

Bir başka hadiste İbnu Ömer (radiyallahu anhumâ) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Kâfir, bir iki fersah uzunluğundaki dilini Kıyamet günü yerde sürür, (Mevkîf te) insanlar onun üzerine basarlar.”²⁹⁸

Hz. Ebû Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Kıyamet günü ilk çağrılacak olan, Hz. Âdem’dir. Hak Teâlâ Hazretleri:

“Ey Âdem!” der. Hz. Âdem:

“Buyur ey Rabbim, emrindeyim!” der. Rabb Teâlâ:

“Zürriyyetinden Cehennem’e girecekleri ayır!” emreder. Âdem:

“Ey Rabbim ne miktarını ayırayım?” diye sorar. Rabb Teâlâ:

“Her yüzden doksan dokuzunu!” ferman buyurur.”

(Ashab bu esnada atılıp): “Ey Allah’ın Rasûlü! Bizden geriye ne kaldı?” derler. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Benim ümmetim, diğer ümmetler yanında siyah öküzün başındaki beyaz tüy gibi (az)dır!” buyurdular.”²⁹⁹

Yine Ebû Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Kıyamet günü, babası Azer’i (yüzü) üzerinde bir siyahlık ve toz toprak olduğu halde görür. Babasına:

“Ben sana dünyada iken, “Bana, âsi olma!” demedim mi?” der. Babası ona:

²⁹⁸ Tirmizî, *Cehennem* 3.

²⁹⁹ Buhârî, *Rikak* 45.

“İşte bugün ben artık sana âsi olmayacağım!” der. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm:

“Ey Rabbim! Sen yeniden diriltilme gününde beni rüsvay etmeyeceğini vaadetmiştin. Rahmetten uzak babamın halinden daha rüsvay edici başka ne var?” diye yakarır. Allah Teâla Hazretleri:

“Ben Cennet’i kâfirlere haram kıldım!” cevabında bulunur. Sonra şöyle nida edilir:

“Ey İbrahim, ayaklarının altında ne var, biliyor musun?” İbrahim yere bakar ve kana bulanmış bir sırtlan görür. Derhal ayaklarından tutulup ateşe atılır. (İşte bu, İbrahim’in babasıdır, o çirkin surete sokulmuştur).³⁰⁰

Rivayetler tahlil edildiğinde bu yürekler hoplatan Cehennem ateşi herkese aynı şekilde tesir etmeyecek veya herkes aynı şekilde azap edilmeyeceklerdir. Meselâ, iman eden ve fakat günahlarının çokluğu sebebiyle Cehennem’e girenlerle hiç iman etmeden bu dünyadan ayrılmışların azabı da bir olmayacaktır Bir hadislerinde Efendimiz bunu şöyle haber verir:

Ebu Sa’id (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“Hakıyla Cehennemlik olan Cehennemlikler var ya, onlar Cehennem’de ne ölürlere ne de yaşarlar. Lâkin günahları -yahut hataları- sebebiyle ateşe dûçar olan birkısım kimseler vardır ki, ateş onları tamamen öldürür. Yanıp kömür olduktan sonra, kendilerine şefaât edilme izni verilir.

³⁰⁰ Buhârî, *Enbiyâ* 8, *Tefsir Şu’arâ* 1.

Böylece grup grup getirilirler ve Cennet nehirlerine dağıtırlılar. Sonra:

“Ey Cennet ehli! Bunların üzerlerine su dökün” denilir. Bunlar, sel yatağında biten bir ot gibi yeniden biterler.”³⁰¹

Cehennem’de çaresizlik içinde iken Allah’ın rahmetine nâil olan iki kişinin hadisesinin anlatıldığı bir yerde Hz. Ebû Hureyre, Efendimiz’den şunları aktarır:

“Cehennem’e giren iki kişinin oradaki bağırılırları şiddetlenecek. Allah Teâlâ Hazretleri: “Çıkarın bunları!” buyuracak. Onlara:

“Niçin bağırıyorsunuz?” diye sorulacak. Onlar:

“Bize merhamet edesin diye böyle yaptık!” diyecekler. Rab Teâlâ:

“Benim size rahmetim, gidip kendinizi ateşe atmanız şeklindedir!” buyuracak. Onlar gidecekler. Biri kendisini ateşe atacak. Allah da ateşi ona soğuk ve selametli kılacak. Diğer kalkacak fakat kendini ateşe atamayacak. Allah Teâlâ Hazretleri:

“Arkadaşının attığı gibi, seni de kendini atmaktan alıko-yan nedir?” diye soracak. Adam:

“Ey Rabbim, beni ondan çıkardıktan sonra oraya bir kere daha göndermeyeceğini ümid ediyorum!” diyecek. Allah Teâlâ Hazretleri de buna mukabil:

“Haydi ümidini verdim!” diyecek. İki de Allah’ın rahmetiyle Cennet’e gireceklerdir.”³⁰²

³⁰¹ Müslim, *İmân* 306.

³⁰² Tirmizî, *Cehennem* 10.

CEHENNEMLİKLERİN VASIFLARI

Cennet nasıl Allah'ın rahmetinin, fazlının, ihsanının bir tecellisi ise, Cehennem de bir anlamda azabının, gadabının ama daha çok adaletinin tecelli ettiği yerdir. Kur'ân pek çok âyetinde insanın bu dünyaya gelirken belli kriterlere riayet etmek üzere buraya gönderildiğini,³⁰³ insan ancak kendi eliyle bu dünyada ne kazanırsa ötede onu göreceğini,³⁰⁴ Cennâb-ı Hakk'ın kimseye asla zerre miktar bir zulümde bulunmayacağını, ancak insanın elindeki nimetleri iyi değerlendirmemek, nimeti vereni tanımamak, dolayısıyla küfür ve isyan ederek kendine zulmettiği³⁰⁵ haber verilmektedir.

İman ile kişinin davranışları arasında sıkı bir münasebet vardır. Gerçekten iman eden kimse, bütün bir hayatını da o imanı ekseninde yaşar. Kur'ân, pek çok yerde insanın kurtuluş vesilelerini iman-amel bütünlüğüne bağlar. İmanın ve salih amelin insanın necâtına, dolayısıyla Cennet'e girmesine sebep olacağı müjdesine; aksi durumda ise, yani

³⁰³ Bkz. Zâriyât, 51/26; Mülk, 67/2.

³⁰⁴ Bkz. Necm, 53/39; Nahl, 16/18; Tevbe, 9/105.

³⁰⁵ Bkz. Yûnus, 10/44.

insanın iman etmesi gerekli olan hususlara iman etmemesi, şirk koşması, isyan etmesi, zulüm ve taşkınlık yapması durumunda da kaybedeceği ve dolayısıyla Cehennem'e gideceği tehdidine yer verilir. Hâricîler³⁰⁶ ve Mu'tezile³⁰⁷ âlimleri, samimi bir tevbe ile telafi edilmeyen büyük günahları işleyenlerin, inkârcılar zümresine gireceğini ve ebedî olarak Cehennem'de kalacağını söylemişlerdir. İslam tarihinde daima büyük çoğunluğu oluşturan Ehl-i Sünnet³⁰⁸ âlimleri

³⁰⁶ Hâricîlik: Hz. Ali döneminde ortaya çıkan siyasi ve itikadî mezhep. Harice çıkanlar anlamına Hz. Ali'nin, dolayısıyla Ehl-i sünnetin çizgisinden çıkan bir grup. Hz. Ali'nin Hz. Muâviye ile halife seçimi mevzuundaki anlaşmazlıklar sebebiyle aralarında Siffin savaşı zuhur etmişti. Hâricîler başlangıçta, Hz. Ali tarafında savaşa katıldılar. Hz. Muâviye tarafında bozgun yaşanınca, o tarafta yerini alan Amr b. Âs, kumazca bir planla mızrakların ucuna Kur'ân âyetlerini astırıp "Aramızda Kur'ân hakem olsun" dedirtti. Hz. Ali, bunun bir harp taktiği olduğunu söylediyse de, yeni İslâm'a girmiş, çoğu gençlerden oluşan bir gruba söz geçiremedi. Onlar savaştan çekildiler ve Kur'ân'ı arada hakem yapma talebinde bulundular. İki taraf da (o dönemin âdeti üzere) hakem tayin etti ve sulh yapıldı. Bu sefer de niçin siz insanları hakem yapıyorsunuz, diye baş kaldırdılar. "Allah'tan başka kimsenin herhangi bir konuda hüküm verme yetkisi yoktur" (lâ hukme illâ lillâh), cümlesinin arkasına sığındılar. Daha sonra Nehrevân'da üslenen bu grup çok Müslüman kanı dökmüş, radikal bir gruptur. Bunlar daha sonra "büyük günah" işleyeni kafir kabul etmişler. Dine muhalif hareket eden imama isyanı vacip saymışlardır. Geniş bilgi için bkz. "Muhammed Ebû Zehrâ, Çev. Abdulkadir Şener, *İslâm'da Siyâsî İtikâdî ve Fikhî Mezhepler Târîhi* 71-116."

³⁰⁷ Mu'tezile: Hakem olayından sonra, büyük günah işleyip tevbe etmeyenleri, "el-menzile beyne'l-menzileteyn" diyerek ne kâfir ne de Mümin kabul eden bir gruptur. Kurucusu Vâsil b. Atâ'dır. Bu fikrini söyleyip de Hasan-ı Basrî'nin sohbetini terkettiği için Hasan-ı Basrî, ona "i'teze annâ"-(bizden ayrıldı) demiş ve zamanla bu şahsın fikirlerini savunanlara "ayrılanlar" anlamında "Mu'tezile" denmiştir. İlk defa ciddi anlamda itikadî tartışmalar içine girmişler, aklı esas kabul etmişler, nası akla uydurmaya çalışmışlardır. Bir yönüyle bu tartışmalarla, Kelâm ilminin ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır ki, Kelâm İlmi, delillerle İslâm itikadını savunma ve muânzlarına cevap vermeyi, müntesiplerin imânının delillerle takviye etmeyi gaye edinir. Mu'tezilenin Ehl-i Sünnet'ten farklı belli başlı yönleri şunlardır: Onlara göre, kişi kendi fiilini kendi yaratır, Allah gözle görülmecektir, büyük günah işleyen tevbe ederse Cennet'e gider tevbe etmezse ne Mümin ne kâfir kabul edilir, Allah iyilik yapanı Cennet'e koyamaya mecburdur, Allah'ın kelâmı Kur'ân mahluktur... Geniş bilgi için bkz. "Muhammed Ebû Zehrâ, Çev. Abdulkadir Şener, *İslâm'da Siyâsî İtikâdî ve Fikhî Mezhepler Târîhi* 154-196."

³⁰⁸ Ehl-i Sünnet: Eş'arî, Mâtürîdî ve Selefîyyünu içine alan ve dünya Müslüman nüfusunun

ise, irade zaafı ve benzeri faktörlerle işlenecek günahların kalpteki imanı yok etmeyeceğine kani olmuşlar ve açık inkâr dışında kalan günahları işleyenlerin, bir süre Cehennem’de cezalandırılırsalar bile eninde sonunda oradan çıkıp Cennet’e gireceklerini kabul etmişlerdir.

Meryem sûresinde Cehennem’den ve onun ehlinden bahsedildikten sonra, “İçinizden oraya gitmeyecek hiçbir kimse yoktur.” (Meryem, 19/71) denilmektedir. Buradaki gidişin (vürûd) yorumu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Söz konusu âyetlerden edinilen ilk kanaat, müminler de dahil olmak üzere herkesin Cehennem’e uğrayacağı ve onu göreceği şeklindedir. Fakat bu uğrama, doğrudan Cennet’e gireceklere bir zarar vermeyecektir. Hatta Cennetliklerin nuru Cehennem’in ateşini söndürmeye sebep olurken Cehennem dile gelip “Ey Mümin, çabuk geç üstümden, nurun narımı söndürüyor.”³⁰⁹ diyecektir. Ancak bu uğramanın da ehl-i Cennet’e, ellerindeki nimetlerle Cehennem azabını bir kıyas yapmaya, böylelikle Cennet’in kıymetini anlamaya yardımcı olacağı açıktır. Cennet ile Cehennem halkı arasında vuku bulacağı haber verilen karşılıklı konuşmalardan, Cehennemliklerin de Cennet’teki nimetlerden haberdar olacakları anlaşılmaktadır.³¹⁰

“Yüce Allah, azabı en hafif olan kimseye ‘dünyada olan her şey senin olsaydı (kendini kurtarmak için) onu fidye olarak

yaklaşık %80’inini oluşturan. Daha çok dört halife ve arkasından gelen tabiin ve tebe-i tâbiinin görüş ve düşünceleri istikametinde hareket eden geniş grup. Geniş bilgi için bkz. “Muhammed Ebû Zehrâ, Çev. Abdulkadir Şener, *İslâm’da Siyâsî İtikâdî ve Fıkhi Mezhepler Târîhi 197-257.*”

³⁰⁹ Heysemî, *Mecmau’z-zevâid* 7/360.

³¹⁰ Bkz. A’râf, 7/50.

verir miydin?’ diye soracak. O: ‘Evet’ diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah Teala: ‘Ben senden, sen henüz Âdem’in sulbünde iken bundan çok daha kolayını istemiştin. O da, Bana şirk koşmamandı. Fakat sen şirkten başkasını kabul etmedin.’ buyuracaktır.”³¹¹

“Kıyamet gününde bir kişi getirilip Cehennem’e atılır da Cehennem’de onun bağırsakları derhal karnından dışarı çıkar. Sonra o kişi (bağırsakları etrafında) değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi döner. Bunun üzerine Cehennem halkı o kişinin başına toplanıp da: ‘Ey filan! Halin nedir? Sen bize (dünyada) iyilikle emredip bizi kötülükten nehyeden (bir öğütçü) değil miydin?’ derler. O da: ‘(Evet ben öyleydim, fakat) ben sizi ma’ruf ile emrederdim; halbuki kendim yapmazdım. Yine ben sizi münkerden nehyederdim de kendim işlerdim!’ diye cevap verir.”³¹²

Cehennem azabı ile cezalandırılacak kişiler, ilgili âyetlerin ışığında tasnife tâbi tutulacak olursa, Allah hakkı (hukûkullah) ile kul hakkına (hukûku’l-ibâda) tecavüz edenler şeklinde bir gruplandırma yapmak mümkündür. Hukukullahı tecâvüz, iman yolunu terk edip inkâra sapmak şeklinde özetlenebilir. Bu tecavüz türü küfür, şirk, nifak, Allah’ın âyetlerini ve peygamberlerini tekzip gibi kavramlarla birçok âyette dile getirilerek eleştirilmiş ve mücrimler diye nitelendirilen bu mütecâvizler için “Allah’ın düşmanı” tabiri kullanılmıştır. Yanılmak, kula ait bir hususiyet ise, bağışlamak da Allah’ın en çok vurgulanan bir sıfatıdır. Ancak, kul, hatalarında ısrar eder ve “suçu kendisini çepeçevre kuşatırsa” muhakkak ki ebediy-

³¹¹ Buhârî, *Rikâk* 49; Müslim, *Müsafirûn* 51, 52.

³¹² *Tecrîd* 9/51.

yen Cehennem’de kalır.³¹³ Şu âyetler de Cehennemlik insan tipini etkileyici bir şekilde tasvir etmektedir: “*Alabildiğine inat eden, hayra* (veya Allah yolunda harcamaya) *var gücüyle engel olan, Allah’a ortak koşan, şüpheli, nankör.*” (Kâf, 50/24-26)

Kul hakkına tecavüz eden tiplerle ilgili de birçok âyet ve hadis mevcuttur. Âyetlerde bu kişiler hakkında zalim, katil, kibirli, müminlere işkence yapan, yetim malı yiyen gibi vasıflar sıralanmakta, duyu organları sağlam ve zihnî muhakemeleri yerinde olduğu halde gerçeği görüp idrak etmeyen bu kişiler için “*dört ayaklı hayvanlar gibi, hatta onlardan da şaşkın*” (A’râf, 7/179) ifadesi kullanılmaktadır. Bir âyetin tasviri de şöyledir: “*Alabildiğine yemin eden, izzet-i nefsi bulunmayan, ötekini berikini ayıplayan, laf getirip götürüren, cimri, aşırı zalim, günaha dadanmış, kaba, haşin, şerefsiz ve soysuz.*” (Kalem, 68/10-13) Hadis kitaplarında yer alan çeşitli rivayetler de bu tür tasvirleri dile getirmektedir. Bir hadiste, kişileri Cehennem’e en çok sürükleyen iki şeyin ağız ile tenasül organı olduğu ifade edilmiştir.³¹⁴ Kadınların Cehennem halkının çoğunluğunu teşkil ettiğini belirten rivayet³¹⁵ eğer hadis kritiği açısından sahih ise, genelde kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğunu göstermiş olabilir. Çeşitli hadislerde, mümin oldukları anlaşılan, fakat günahları sebebiyle Cehennem’e giren kimselerin secde halindeyken yere temas eden organlarına, iman mahalli olan kalplerine, Allah korkusundan yaşaran ve Allah yolunda uykusuz kalan gözlerine Cehennem ateşinin nüfuz etmeyeceği belirtilmiştir.

³¹³ Bkz. Bakara, 2/81.

³¹⁴ Ahmed b Hanbel, *Müsned* 2/291, 392, 442.

³¹⁵ Buhârî, *Rikâk* 16; Müslim, *İman* 132.

Cehennem ehli, devamlı tartışacak ve çekişecektir. Dünyadayken şerli önderlerinin sözünü dinleyenler, onları kendilerini saptırmakla suçlayacak, önderleri ise kendilerini bütün suçlamalardan temize çıkarmaya çalışacaktır.³¹⁶

Hadislerde belirtildiğine göre Cehennem'e girenlere farklı derecelerde azap edilecektir. Peygamberleri öldürenler, sapıklığa ön ayak olup topluma bu şekilde yön verenler ve zalim devlet başkanları en şiddetli azaba mâruz bırakılacak kimselerdir.³¹⁷ Müslüman olmamakla birlikte Hz. Peygamber'i himaye eden ve dolayısıyla İslamiyet'in yayılışını destekleyen Ebu Talib'e ise nisbeten hafif bir azap uygulanacaktır.³¹⁸ Cehennem'dekilerin kimi ayak bileklerine, kimi dizlerine, kimi de beline ve göğsüne kadar ateşe gömülecek,³¹⁹ kâfirlerin bedenleri büyütlülerek farklı şekillere sokulacaktır.³²⁰

İman edenle etmeyenin, Allah'a itaat edenle O'na isyan edenin eşit tutulmaması, ilahî adâlet ve hikmetin gereğidir. Kur'ân'ın çeşitli âyetlerinde, Allah'ın lütuf ve keremine güvenerek inkâr ve isyana düşülmemesi konusunda bütün insanlar uyarılmaktadır.³²¹ İyilerle kötülerin hem dünya hayatında hem de ahirette farklı muamelelere tâbi tutulacakları ısrarla belirtilmektedir. Unutmamalıdır ki, Allah'ın, bağışlayıcı olması yanında, azabı da şiddetlidir.³²² İnkârcı ve isyan-kâr kullara azap etmek, hem bir adalet hem de rahmet olarak düşünülebilir. Nitekim günahkârlardan ilahî azabın geri

³¹⁶ Bkz. Sebe, 34/31-33; Sâd, 38/64; Kâf, 50/27-28.

³¹⁷ *Müsned* 1/375, 407; 2/55.

³¹⁸ *Müsned* 1/290.

³¹⁹ *Müsned* 3/13; Müslim, *Cennet* 33.

³²⁰ Müslim, *Cennet* 44, 45; Tirmizî, *Sıfatü Cehennem* 3.

³²¹ Bkz. Lokmân, 31/33; Fâtır, 35/5; Hadîd, 57/14.

³²² Bkz. Hicr, 15/50.

çevrilmeyeceği anlatılırken Allah'ın geniş bir rahmet sahibi oluşuna da temas edilmesinde ³²³ böyle bir hikmet aramak mümkündür. Kur'ân ile birlikte bütün semavî kitaplarda yer alan bu temel hükmü yok farzedecek bir yorum, tümüyle isabetsiz ve geçersizdir. Ancak, suçluya uygulanacak cezanın sonsuza kadar ateş ve Cehennem olup olmaması tartışmalı konudur. Cehennem'de görülecek azabın miktar, şiddet ve şekillerini ancak Allah ve Rasûlü'nün bizlere bildirmesiyle ve bildirdikleri kadarıyla bilebiliriz.

Ahiret hayatının her devresinde olduğu gibi Cehennem azabını ruh, beden ile birlikte çekecektir. Ancak Cehennem hayatında sözü edilen acı, ıstırap, azap, ateş vb. şeyler, bu dünyadakilerine tam benzetilemez. Bunların iç yüzünü insanların bilmesi mümkün değildir; ancak Allah bilir.

Rahîm Mevlâ, hakikatte asla kulunu yakmayı arzu etmez. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir. Ancak kul kendisi hiç gayret sarfetmez, inat eder, isyan bayrağını çeker ve böylece hayatını tamamlarsa, o durumda da adaletin tecellisi beklenir. İnsanlar dahi kendi içlerinde toplumun düzenini yokeden eşkıya, katil, hırsız, hain, tecavüzkar tiplere karşı adaletin tecellisini beklerler. Bu durumda kraldan çok kralcı olup, humanizm çılgınlıkları atmak, hiçbir aklı selîmi insafa getiremez. Zira akreplere merhamet civcivlere zulüm olur.

Efendimiz bir hadislerinde şöyle buyuruyor: “Benim halim ateş yakan bir adamın misali gibidir. Ateş, etrafını aydınlatınca, pervaneler ve şu küçük hayvanlar, başlar içine düşmeye. O adam onlara mani olmaya çalışır. Onlar adama galebe çalarlar da, düşünmeden kendilerini ate-

³²³ Bkz. En'âm, 6/147.

şin içine atarlar. İşte benimle sizin örneğiniz budur. Ben, sizi eteğinizden tutup ateşten çekiyor (alıkoymaya çalışıyorum). Ateşten uzak durun! Ateşten uzak durun! diye çağırıyorum. Sizler benim elimden kurtulmaya çalışıyor ve düşünmeden kendinizi ateşin içerisine atıyorsunuz.”³²⁴

Evet, nihayet insandan iradesini kullanması ve yanlış bırakıp, bunca eğri büğrü yolun içinden Sırât-ı Müstakîm’i bulup, yol tutup gitmesi beklenmektedir. Hâris İbn-i Ukayş (radiyallahu anh) anlatıyor: “Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Şurası muhakkak ki, benim ümmetimde öyle şefaati makbul kimseler var ki, birinin şefaatiyle Mudar kabilesinin insanlarından daha çok kimse Cennet’e girecektir. Benim (davetime muhatap olan) ümmetimden öylesi de var ki, vücudu ateş için irileşir ve Cehennem’in bir köşesini teşkil eder.”³²⁵

İmtihani kaybedip de âkibeti hüsrân olanların hallerini bakınız Fahri Kâinat nasıl tasvir ediyor. Hz. Enes (radiyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Ağlama, Cehennem ahali üzerine gönderilir. Bunun üzerine onlar da (ağlamaya başlarlar ve) gözyaşları kuruyuncaya kadar ağlarlar. Sonra (yaş yerine) kan ağlarlar. Öyle ki yüzlerinde kanallar meydana gelir. Eğer bu kanallara gemiler salınsa gemiler yürür.”³²⁶

³²⁴ Buhârî, *Rikâk* 26; Müslim, *Fedâil* 1719. Lafız Müslim’den alınmıştır.

³²⁵ *Kütüb-i Sitte* 17/639.

³²⁶ *Kütüb-i Sitte* 17/640.

CEHENNEM'İN EBEDÎLİĞİ

Kur'ân'daki “ebedâ” kaydıyla anlatılan Cennet hayatının ebedîliği mevzuunda hiç ihtilaf edilmezken, hemen arkasından gelen âyetlerde Cehennem için bu kaydın genelde zikredilmeyip “hâlidîne fihâ” ile yetinilmesi, Cehennem hayatının ebedî olmayabileceği gibi bir anlayışa sebep olmuş ve üzerinde epey fikir ileri sürülmüştür. Hanefi mezhebinin imamı İmâm-ı Azam bu tartışmalarda tavrını Cehennem'in de tıpkı Cennet gibi ebedî olacağı yönünde net koymuş ve aksini iddia edenleri çok sert bir dille eleştirmiştir.³²⁷

Kur'ân'daki şu âyette ise kafirlerin Cehennem'de kalacakları anlatılmış ve “ebedâ” kaydıyla da Cehennem hayatının ebedîliğine parmak basılmıştır. “Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlara harlı bir ateş hazırlamıştır. Onlar onun içinde ebedî kalacak ve kendileri için ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulacaklardır.” (Ahzâb, 33/64-65) Bunun dışında

³²⁷ *el-Vasıyye* 75; *el-Fıkhü'l-Ekber* 62.

daha pek çok yerde orada ölümün olmayacağı, “Orada ne ölür ne de yaşarlar.” (Tâhâ, 20/74) “O ateşe yaslanan orada ne ölür ne de yaşar!” (A'lâ, 87/11-12) dolayısıyla ebediyen azaba dûcâr olacakları haber verilmektedir.

Onlar o tahammül edilemez azap karşısında bin kere ölmeyi cân-ı gönülden isterler ama nafîle, artık ölüm yoktur. Ölümü isterler fakat azabları devamlıdır, ölmezler.³²⁸

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Kıyamet günü ölüm getirilir. Sırat üzerinde durdurulur ve: “Ey Cennet ahali!” diye nida edilir. Cennet’tekiler, (bu çağrı üzerine) içinde buldukları (o güzel) yerden çıkarılacakları korku ve heyecanıyla bakarlar. Sonra da: “Ey Cehennem ahali!” diye nida edilir. Onlar da içinde buldukları (o fena) yerden çıkarılacakları ümid ve sevinciyle bakarlar. (Ölüm gösterilerek) “Bunu tanıyor musunuz?” denilir. (Cennetlikler ve Cehennemlikler hepsi bir ağızdan:) “Evet! Bu ölümdür” derler.”

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: “Bundan sonra emredilir ve Sırat üzerinde ölüm kesilir. Sonra her iki tarafa birden: “Haydi bulunduğunuz hal üzere ebediyet sizindir, burada artık ölüm yoktur.” denilir.”³²⁹

³²⁸ Bkz. 43/74-77; 35/36.

³²⁹ *Kütüb-i Sitte* 17/640.

CEHENNEM'DEKİ AZAP ŞEKİLLERİ

Yüce Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerim'de Cehennem ve Cennet hayatını idraklerimize yaklaştırarak bütün ayrıntılarıyla bildirmektedir. Bu açıklamalar o derece canlıdır ki, bazen ruhun etkileneceği şekilde tablolştırılır ve seslendirilir.

Kur'ân-ı Kerim'de Cehennem azabı çeşitli etkileriyle yakıcı olan ateşle tasvir edilmiştir. Azap âyetlerinin incelenmesinden anlaşılacağı üzere ateş, maddî bir ateş olup yakıtı insanlar ve yanma özelliği bulunan taşlardan (yahut putlardan) ibârettir. Bu ateş; alevlenen, sönmeye yüz tuttukça tekrar tutuşturulan, vücudu saran, tahripkâr yakıcılığı ile bedeni pişirip parçalayan ve iç organlara kadar nüfuz eden bir ateştir. Bir âyette Cehennem ateşinin develer ve saraylar kadar kıvılcım saçtığı belirtilir.³³⁰ Bir hadiste de, dünya ateşinin kemmiyet ve keyfiyet açısından Cehennem ateşinin yetmişte biri olduğu ifade edilmiştir.³³¹

Bir âyetin dolaylı,³³² bir hadisin de açık ifadesine göre³³³

³³⁰ Bkz. Mürselât, 77/32-33.

³³¹ Müslim, *Cennet* 30; Tirmizî, *Cehennem* 8.

³³² Bkz. İnsan, 76/13.

³³³ Buhârî, *Bed'ü'l-halk* 10; Tirmizî, *Cehennem* 9.

Cehennem'in yakıcı ateşi gibi dondurucu soğuğu da bir azap türüdür. Çeşitli âyetlerde Cehennem'e gireceklerin simalarından tanınacakları, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanarak yüzleri üstü ateşe atılacakları, Cehennem'in kaynamaktan doğan uğultusunu duyacakları, hiddetli ve dehşetli görüntüsünü müşahede edecekleri anlatılır. Yine Kur'ân'ın beyanlarına göre Cehennemlikler kaynar sular, ateşten prangalar ve zincirler, ateşten elbiselerle cezalandırılacaktır. Kur'ân'daki en açık ve etkili azap tasvirlerden biri ise şöyledir: "Altını ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlar için bu altın ve gümüşler Cehennem ateşinde kızdırılacak, sahiplerinin alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacaktır." (Tevbe, 9/34-35) Cehennem ehli açlık ve susuzluk hissedecek, fakat yemek olarak kendilerine, karınlarında erimiş madenler gibi kaynayacak zakkum ağacı, darî' denilen zehirli nebat, içecek olarak da bağırsakları parçalayan kaynar su, kanla karışmış irin verilecektir.

Cehennem ehli, açlık ve susuzluklarını hiçbir şeyle gide remeyecek,³³⁴ Cennet ehlinden su talepleri geri çevrilecektir.³³⁵ Yiyecek olarak hayvanların dahi yiyemediği bir nebat "darî'"³³⁶ ve zakkum ağacı³³⁷ takdim edilecektir. Bu kâfir ve âsilerin kalacakları yer, bir hapisanedir,³³⁸ bu hapisane nin, her biri muayyen bir gruba ayrılmış olmak üzere, yedi kapısı vardır,³³⁹ bu hapisanenin bekçileri, çok sert olan

³³⁴ Bkz. Nebe, 78/24; A'lâ, 87/5.

³³⁵ Bkz. A'râf, 7/50.

³³⁶ Bkz. Gâşiye, 88/6.

³³⁷ Bkz. Sâffât, 37/62-66.

³³⁸ Bkz. İsrâ, 17/8.

³³⁹ Bkz. Hicr, 15/44.

meleklerdir,³⁴⁰ fakat bu yeraltı hapishanesi de, bazısı diğerlerinden daha aşağıda olan birçok odalara bölünmüştür,³⁴¹ üzerlerine ise, kapıları kilitlemiş ateş³⁴² saliverilecektir. Bu, kızgın ve yakıcı bir ateştir³⁴³; uzaktan bakıldığında homurtusu ve uğuldaması duyulan,³⁴⁴ doymaz bir ateştir bu.³⁴⁵ Lâvlar fışkırtan volkan gibi de kıvılcımlar saçmaktadır.³⁴⁶ Günahkârlar ise kâh kısıkırak olarak,³⁴⁷ kâh boyunlarında bu kağılar olduğu halde³⁴⁸ alınlarından ve ayaklarından tutulup³⁴⁹ uzun zincirlere vurularak³⁵⁰ yüz üstü sürüklenirler³⁵¹ ve yüz üstü³⁵² ateşe, hem de sıkışık bir yere atılırlar³⁵³; yakıcı bir ateşle³⁵⁴ tutuşturulurlar. Artık Cehennem için yakıt ve odun olmuşlardır.³⁵⁵ Sıkıntı ve acıdan kendilerinden geçmiş olan suçlular, kaçmak istedikleri her seferde demirden kamçılarla³⁵⁶ dövülerek ateşin ta ortasına itilirler. Ateşten bir döşeğe yatırılacak, yine ateşten örtülere bürünecekler³⁵⁷ ve ateş tarafından tamamen kuşatılacaklardır.³⁵⁸ Bu öylesine bir alev

340 Bkz. Tahrim, 66/6; Müddessir, 74/30-31.

341 Bkz. Nisâ, 4/145.

342 Bkz. Beled, 90/20; İnşirâh, 94/8.

343 Bkz. Kâri'a, 101/11.

344 Bkz. Furkân, 25/12.

345 Bkz. Kâf, 50/30.

346 Bkz. Mürselât, 77/32.

347 Bkz. Furkân, 25/13; Fecr, 89/26.

348 Bkz. Ra'd, 13/5; Nûr, 24/33.

349 Bkz. Rahmân, 55/41.

350 Bkz. Mûmin, 40/71; Hâkka, 69/32.

351 Bkz. İsrâ, 17/97; Furkân, 25/34.

352 Bkz. Naml, 27/90.

353 Bkz. Furkân, 25/13.

354 Bkz. Enfâl, 8/50; Hacc, 22/9.

355 Bkz. Bakara, 2/24; Cin, 72/15.

356 Bkz. Hacc, 22/21-22; Secde, 32/20.

357 Bkz. A'râf, 7/41.

358 Bkz. Kehf, 18/29; Ankebût, 29/54-55; Zümer, 39/16.

ki, hep yüzlerini yalayacak,³⁵⁹ derilerini veya parmaklarını söküp alacak, istisnasız her yeri yakacak,³⁶⁰ kasıp kavuracak,³⁶¹ kömüre çevirecektir.³⁶² Onun nüfuzu bu kadarla da kalmayacak, ruhları ve gönülleri saracaktır.³⁶³ Cezanın hafifletilmesi veya bu işin artık bitirilmesi dileğiyle feryad edecekler,³⁶⁴ fakat bu boşuna olacak, bitmeyen bir azab içinde derileri yenilenecek,³⁶⁵ tekrar feci inilti ve solumalarla baş başa kalacaklardır. Derken kaynar suya sürülecekler,³⁶⁶ kaynar su dökülecek tepelerinden.³⁶⁷ Derilerindeki gözeneklere nüfuz edecek yakıcı bir rüzgâr (semûm) ve sonsuz derecede kaynar bir su (hamîm) içindedirler. Üstlerinde ise bütün ümitleri çökertecek bir tarzda kesat olan karanın karanısı dumandan bir gölge³⁶⁸...

Bu âyetler üzerinde biraz derince düşünmekte fayda var. Bazı benzetmeler bizim anlayacağımız şekilde, bizim hayatımızdaki bazı enstrümanlar kullanılarak veriliyor. Ancak asla tıpkı burada görüp bildiklerimiz gibi olmayacaktır. Meselâ, “Cehennem o azgınların hepsinin buluşma yeridir. Onun yedi kapısı vardır. Her kapıdan onların girecekleri ayrılmış bir kısım vardır.” (Hicr, 15/43-44) Dünya hayatında da o azgınlar hep aynı yerlerde buluşurlardı. Şeytanın süslü gösterdiği batakhanelerde, eğlence yerlerinde. Orada da aynı yerde

³⁵⁹ Bkz. İbrahim, 14/50; Müminûn, 23/104.

³⁶⁰ Bkz. Meâric, 70/16.

³⁶¹ Bkz. Müddessir, 74/28.

³⁶² Bkz. Müddessir, 74/29.

³⁶³ Bkz. Hümeze, 104/7.

³⁶⁴ Bkz. Müminûn, 107; Fâtır, 23/36-37.

³⁶⁵ Bkz. Nisâ, 4/56.

³⁶⁶ Bkz. Mümin, 40/71-72; Rahman, 55/48.

³⁶⁷ Bkz. Hacc, 22/19-20; Duhan, 44/48.

³⁶⁸ Bkz. Vâkıa, 56/43-44.

buluşurlar. O Cehennem'in yedi kapısından her biri, başka bir koğuşa açılır. Her kapıya o azgınlardan bir miktar, nasıl olduklarına ve ne yaptıklarına göre, bölünüp ayrılmışlardır. Herkes konulduğu koğuştaki cefa çeker. “Zaten onlar kıyamet saatini de yalanladılar. O saatin geleceğini yalanlayanlara çılgın alevli bir ateş hazırlamışsınız. Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükmünce, onun kaynamasını ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlanarak, dar bir yerden atıldıkları zaman, orada yok olup gitmeyi isterler. “Bir kere yok olmayı değil; birçok defa yok olmayı isteyin!” denir. De ki “Bu mu iyidir, yoksa ebedî Cennet mi daha iyidir?” (Furkân, 25/11-15) Cehennem'in homurtusu ve uğultusu; kızdırılmış ve sinirlenmiş bir canavarın sağa sola saldırmaya hazırlanışını andırıyor. Haydi yaklaşın bakalım! Böylesi bir canavarın önüne atılan avın halini bir düşünelim! Aynı şekilde Cehennem'e atılanların, Cehennem'in uğultusuna karışan, bitmek tükenmek bilmeyen feryatları... Sonsuza dek...

“O (Cehennem) ne geri bırakır, ne de azaptan vazgeçer, insanın derisini kavurur.” (Müddessir, 74/28-29) Adiy bin Hatem'den (radiyallahu anh) Rasulullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Rasulullah sanki ateşe bakıyor gibi Cehennem'den çekindi.” Sonra “Ateşten korununuz!” buyurdu. Sonra üç defa sakınıp yüzünü çevirdi. Hatta biz, Cehennem'e bakıyor zannettik. Sonra: “Yarım hurma ile de olsa ateşten korununuz: Onu da bulamayan güzel bir söz (söylemek)le (korunsun).” buyurdu.³⁶⁹

Kur'ân, “Allah, şüphesiz kâfirlere lânet etmiş ve onlara içinde sonsuz olarak temelli kalacakları çılgın alevli Cehen-

³⁶⁹ Müslim, *Zekat* 20, 95; Ebû Davûd, *Zekât* 46.

nem'i hazırlamıştır. Onlar bir dost ve yardımcı bulamazlar. Yüzleri ateşte çevrildiği gün: “Keşke Allah’a itaat etseydik, keşke Peygamber’e itaat etseydik!” derler. “Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik. Fakat onlar bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver, onları büyük bir lânete uğrat!” derler.” (Ahzâb, 33/64-68) buyuyor. Çılgın alevli bir ateş, “imdat” diyerek yardım isteyecekleri hiçbir dost ve yardımcı yok. Böyle bir pozisyonda birileri ateşte evire çevire pişiriliyor. Tıpkı şişlere takılmış etlerin ateşte çevrilerek pişirilmesi gibi. “Yüzleri ateşte çevrildikleri gün...” Ve ardından faydası olmayan pişmanlık feriyatları. “Rabbimiz biz Sana ve Rasûlüne itaat edeceğimize, yönetici ve büyüklerimize itaat etmiştik, onları razı etmeye çalışmıştık...” Kendilerinin bu duruma düşmesine sebep olan yönetici ve büyüklere öyle öfkelenmişler ki, Rabbilerinden onlara iki kat azap talebinde bulunuyorlar, onlara lânet edilmesinin, yüreklerine su serpeceğine inanıyorlar.

“Tâğîlere/azgınlara kötü bir gelecek vardır. Onlar için Cehennem’de bir döşek vardır, orası ne kötü döşektir.” (Sâd, 38/55-56) “Kitapları soldan verilenler; ne yazık o sol ashabına! İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serinliği ve hoşluğu olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunurlar. Çünkü onlar, bundan önce dünyada nimet içinde bulunurlar iken, büyük günah işlemekte direnir dururlardı.” (Vâkı’a, 56/41-45) Hava kavurucu sıcaktır. İnsanın derilerinin gözeneklerine işler ve vücutları kavurur. Su ise, son derece sıcaktır, ne serinletir ne de susuzluğu giderir. Orada bir gölge vardır. Kara dumandan bir gölge. Görünce çok sevinirler. Serinlemek için oraya doğru koşarlar. Fakat yakıcı,

yalayıcı ve boğucu bir gölge olduğunu görünce müthiş bir hayal kırıklığına uğurlarlar. Psikolojik azap. Azap içinde azap. Bir gölge ki ne serinletir ve ne fayda verir. Şımarıklara bu sıkıntı ne acıdır. “Onlar için Cehennem’den bir yatak ve üstlerine de örtüler vardır. Zalimleri böyle cezalandırırız.” (A’râf, 7/41) Cehennem bir yatakhane gibi hazırlanmış. Konuklarının altına ateşten bir döşek, üstlerine ateşten bir yorgan ve başlarının altına ateşten bir yastık. Yatakhane, döşek, yorgan denilince insanın aklına istirahat, uyumak ve tatlı rüyalar gibi güzel şeyler gelir. Fakat buradaki bambaşka. Tabii yine aşağılayıcı alaycı bir sahne.

“Yakıcı ateşe yaslanırlar, kızgın bir kaynaktan içirilirler. Beslemeyen, açlığı gidermeyen kötü kokulu bir dikenden başka yiyecekleri yoktur.” (Gâşiye, 88/4-7) Cehennem konuklarının altına minderleri, yatakları serilmiştir. Tabii hava çok sıcak olunca hemen içecek bir şeyler ikram edilir. Meşrubatlar gelir, fakat o da ne, fokur fokur kaynıyor. Ardından konuklara yemek ikram edilir. Öyle bir yemek ki insanın boğazında durunca ne ileri gider ne geri çıkar. İnsana boğulma ânını sürekli yaşatır. Dikenli olduğu için boğazı da parçalamış ve oraya takılmış duruyor. Yiyenlerin açlığını da gidermiyor. Ne ağırlama!

“Allah’ın Rasûlü’ne muhalefet etmek için (cihaddan) geri kalanlar, (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; ‘Bu sıcakta sefere çıkmayın.’ dediler. De ki: ‘Cehennem ateşi daha sıcaktır!’ Keşke anlasalardı! Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!” (Tevbe, 9/81-82)

“Kitabı solundan verilmiş olana gelince; o, ‘keşke, der, bana kitabım verilmeseydi de, Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke onunla (ölümümle) her iş olup bitseydi! Malım bana fayda sağlamadı. Saltanatım (gücüm ve belgelerim) da benden ayrılarak yok olup gitti. (Böyle kimse hakkında, görevli Cehennem bekçilerine şu ilâhî buyrukla hitap edilir:) Onu yakalayın da (ellerini boynuna) bağlayın; Sonra alevli ateşe atın onu! Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire sarın! Çünkü o, ulu Allah’a iman etmezdi. Yoksulu doyurmaya (kendi yanaşmadığı gibi, başkalarını da) teşvik etmezdi. Bu sebeple, bugün burada onun herhangi bir candan dostu yoktur. Ancak günahkârların yediği kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur.” (Hâkka, 69/25-37) Amel defterlerini sollarından alanlar okurlar kitaplarını. Okudukça renkleri gider. İçlerini bir haşyet ve pişmanlık ateşi kaplar. Bir taraftan kapkara bir geçmişini okur, bir taraftan hatırlar yaptıklarını; sevap hanesinde bir şeyin olmadığını, öbür tarafta ise isyan, fücür ve tuğyanla dolu amellerini görür. Mücrimler o zaman bolluğun ve darlığın bir imtihan, gerçek hayatın ise ahiret hayatı olduğunu anlarlar. Dünya hayatını gerektirdiği gibi kullanamadıklarını, emanetlere ihanet ettiklerini hatırlarlar. Ama ne yazık ki, vakit çok geçmiştir. Bu ceza gününde hatırlamanın ve pişmanlık duymanın bir faydası yoktur. Sadece; dünya hayatında, amel yurdunda, fırsatların geçmesine yanmaktan başka bir şey gelmez ellerinden.

“O gün, gerçek hükümdarlık Rahmân’ındır. İnkârcılar için yaman bir gündür o. O gün, zalim kimse iki elini ısırarak; “Ne olurdu ben de Peygamberlerle beraber bir yol tutsaydım.” diyecektir.” Vay başıma gelene! Keşke falancayı

veli (dost ve lider) edinmeseydim. Andolsun ki bana gelen Kur'ân'dan o saptırdı beni. Şeytan insanı yapayalnız ve yardımcısız bırakıyor.” Nebî de: “Ya Rabbim, kavmim, bu Kur'ân'ı mehcür/terkedilmiş bıraktılar (buna iltifat etmediler, inananları da buna gelmekten alıkoydular) demiştir.” (Furkân, 25/26-30) Kendilerine gelen Rasûle ve Kur'ân'a bigâne kalanların karşılaştıkları pişmanlık, kendilerini yiyip bitirir. Kur'ân'ı terk eden, ona Rahmân'ın tüm insanlığın hayat nizamı ve düsturları, esenliğe götüren hidayet rehberi olarak değil; sıradan yazılan bir kitapmış gibi bakanların, ona yabancı kalanların içerisine düşükleri pişmanlık ve hasret böyle tasvir ediliyor. Sonlarının korkunçluğunu gören, hassasiyet ve duyarlılıktan yoksun olarak yaşamış insanlar farkında olmadan iki ellerini birden ısırlar. Akılları başlarına gelmiş, dehşet etraflarını sarmıştır. Ama bugün yapılacak bir şey yoktur artık.

Bu dünyada iken sapkınların, azgınların ve nefislerinin arkasından gidip de, ötede hasaret içinde kalanların hayıflanışları, pişmanlıkları da Kur'ân'da yer alır. “Onların, ateşin başında durdurulmuş iken: “Ah ne olurdu keşke biz (dünyaya) geri çevrilseydik de Rabbimiz'in âyetlerini yalanlamasaydık, iman edenlerden olsaydık” dediklerini bir görsen!” (En'âm, 6/27) Elllerine geçirmiş oldukları güçle, haksız yere mal toplayıp biriktiren, insanlara zulmeden mütekebbirler, Karunların, tağutların ve onlara yordakçılık yapıp, onları yaşatanların, tuğyanın bizatihi Allah'ın dinine karşı galebesi için müslümanlara savaş açan zavallıların acı sonu böyle ifade ediliyor. Elllerine geçirdikleri saltanatın biteviye devam edeceğini zannediyorlardı. Bugün ümitsizlik, hasret ve zillet içerisinde, yaptıkları zulmün, katliamın ve haksızlığın, şerri ayakta tut-

manın karşılığını göreceklerdir. Allah yolunun erlerine karşı zalimlerin yanında yer aldıklarına, onlara itaat ettiklerine pişman olacaklardır. Kendilerini yüceltip, takdis ettikleri erkânın da aynı akıbette, güçsüz, hakir, aşağılanmış halini görünce pişmanlıkları daha da artacaktır. Mala ve mülke, saltanat ve dünyaya olan sevgisini ve zaafiyetini aşamayıp kullara kul olanlar elem ve acılarla yanmaya mahkûm olacaklardır.

“İtaat edilenler (kendilerine) itaat edenlerden uzak durdu- lar; azabı gördüler, aralarındaki bağlar kesildi. İtaat eden- ler, şöyle dediler: “Ah keşke bir daha dünyaya dönmemiz mümkün olsaydı da şimdi onların bizden uzak durdukları gibi biz de onlardan uzak dursaydık.” Böylece Allah, onla- ra işledikleri bütün fiilleri hasretler (pişmanlık ve üzüntüler kaynağı olarak) gösterecektir.” (Bakara, 2/166-167) O gün yok olup git- mek de aranıp ele geçmeyen bir arzudur. Bu tâkat götür- mez sıkıntıdan kurtulmanın biricik yolu yok olup gitmektir. Ama, işte onların isteklerine karşı verilen cevap: “Bir kere değil, birçok kereler yok olmayı isteyin.” (Furkân, 25/14) “Yüz- leri ateşte (pişirilip) çevrildiği gün derler ki; “Eyvah bize keşke Allah’a ve Rasûlü’ne itaat etseydik!” (Ahzâb, 33/66) “O gün ki- şî, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü işlere bakar ve kâfir: ‘Keşke ben toprak olsaydım!’ der.” (Nebe, 78/40)

“Cehennem, (kendisine atılacaklara) uzak bir yerden gözü- künce, onlar, onun kaynamasını ve uğultusunu işitirler.” (Furkân, 25/16) İşitirler de tam bir nedâmet ve hüsrân içerisin- de şöyle vahlanırlar: “... Keşke ölüm katî olaydı (da bir daha di- rilmeyeydim) Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı.” Allah da ilgili meleklerle şöyle buyurur: “Onu tutun, bağla- yın. Sonra da Cehennem’e yaslayın.” (Hâkka, 69/27-31)

İnkârcı ve isyancı kullar Cehennem'e atıldığında; azap onları alttan üstten kuşatacak: "... Azap, onları tepelerinden ve ayakları altından saracak." (Ankebât, 29/55)

"İşte siz, ey sapıklar, yalanlayanlar! Doğrusu bu zakkum ağacından yiyeceksiniz, karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Onun üzerine (erimiş maden tortusu gibi) kaynar su içeceksiniz. Hem de susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz." (Vâkıa, 56/51-56)

"Bu içki, ne fena bir içki ve bu ateş de ne kötü konaklama yeridir." (Kehf, 18/29)

İslam âlimleri, en büyük saadet olan cemâl-i ilâhîyi müşahede etmekten mahrum bulunmayı en ızdıraplı azap olarak telakki etmişlerdir. "Acıklı, büyük, şiddetli, aşağılayıcı, sürekli, uzun süreli" gibi nitelikler taşıyan Cehennem azabının kâfirler için "ahkab" adı verilen uzun devirler süreceği, bunun kâinatın ömrü kadar sürekli olacağı, fakat ilahî iradeye bağlı olarak sürenin uzatılıp kısaltılabileceği,³⁷⁰ Kur'ân'da verilen bilgiler arasında yer alır.

Dünyada işlenen günahlara karşılık ahirette uygulanacak cezanın yeri anlamındaki Cehennem'e sadece lâıyk olanlar girer. Rahmeti gazabını aşmış bulunan Allah, diletiğini hak ettiğinden fazla mükâfatlandırdığı halde,³⁷¹ kimseye hak ettiğinden fazla azap vermez.

Önceki peygamberlerin ümmetleri de dönemlerinde nebilerine samimiyetle uymuşlarsa ebedî cezadan kurtulmuşlardır. Allah Teâlâ, kendilerinden ahid aldığı İsrailoğulları'na şöyle demiştir: "Ben sizinle beraberim. Eğer namaz kılar, ze-

³⁷⁰ Bkz. En'âm, 6/128; Hûd, 11/107; Nebe, 78/23.

³⁷¹ Bkz. Bakara, 2/105.

kât verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve ihtiyacı olanlara faizsiz borç verirseniz günahlarınızı örter, sizi zemininden ırmaklar akan Cennetlerime koyarım. Bundan sonra inkâr yolunu tutanınız iyi bilsin ki doğru yoldan sapmıştır.” (Mâide, 5/12) Ne var ki bunu takip eden âyetlerde anlatıldığı üzere İsrailoğulları da, kendilerinden benzer ahid alınan Hristiyanlar da ahidlerini bozmuşlar, Allah’tan “bir nur ve apaçık bir kitap” getiren son peygambere uymamışlar ve böylece Allah’ın rızasından uzaklaşmışlardır.³⁷²

Allah, kullarından dilediğine azap etmeye muktedir olmakla birlikte,³⁷³ O, azabının inkâra ve isyana karşılık olduğunu bildirmiştir.³⁷⁴ İman edip ilahî emirlere itaat edenlerin dışında kalan insanlarla cinler, inkârlarının derecesi ve günahlarının büyüklüğüne bağlı olarak Cehennem’de azap göreceklerdir.³⁷⁵ Peygamber gönderilmeyen (ve kendilerine ilahî mesaj hiç ulaşmamış olan) topluluklara azap edilmeyecektir.³⁷⁶ Buna karşılık Allah’ın huzuruna çıkacaklarına inanmayıp âyetleri inkâr eden kâfirler, Kur’ân’a sırt çeviren Yahudiler, Hristiyanlar, münafıklar, müşrikler, peygamberlerin bir kısmına inanıp diğerlerini inkâr edenler şiddetli azaba uğratılacaktır.³⁷⁷ Kur’ân’da belirtilen sınırları (hudûdullah) aşırıp peygamberlerin bildirdiklerine aykırı davranan büyük günah sahibi Müminler de azaptan kurtulamayacaklardır.³⁷⁸ Sözü edilen bu züm-

³⁷² Bkz. Mâide, 5/13-16.

³⁷³ Bkz. Mâide, 5/40; Ankebût, 29/21.

³⁷⁴ Bkz. A’râf, 7/96; Tevbe, 9/95.

³⁷⁵ Bkz. Nisâ, 4/145; Nahl, 16/88.

³⁷⁶ Bkz. İsrâ, 17/15.

³⁷⁷ Bkz. Kehf, 18/105-106; Nisâ, 4/139, 145, 161, 172; Mâide, 5/72-73; Âl-i İmrân, 3/151; Ahzâb, 33/73.

³⁷⁸ Bkz. Nisâ, 4/10, 14, 93, 97; Mâide, 5/94-95; Nûr, 24/23, 63.

reler, kısaca kâfirler ve âsi Müminler, azaplarını Allah'ın dilediği sürece kalacakları Cehennem'de çekeceklerdir.³⁷⁹

Görüldüğü üzere Kur'ân, müdeaddid âyetlerde Cehennem'in yürekler hoplatan tasvirleriyle hiç yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde bizleri uyarmaktadır...

Psikolojik Cezalar

Kur'ân'daki Cehennem tasvirlerinden anlaşıldığına göre yukarıda özellikleri belirtilen fizyolojik cezalardan başka, bir de psikolojik nitelikli azap vardır. Bu tür azap, ruh-lara en şiddetli ıztırabı verecektir. Bu azap, buna müstahak olanların Allah'ı görmekten ve O'nunla konuşmaktan mahrum bırakılarak ilahî lanete uğratılmaları şeklinde vuku bulacaktır.³⁸⁰ Bütün amellerinin boşa gitmesi,³⁸¹ Allah'a ortak kılınan putların kendisine bağlananları terk etmesi,³⁸² ahirette nasiplerinin olmaması,³⁸³ ahirette unutulmaları,³⁸⁴ yardımsız bırakılmaları,³⁸⁵ kovulmaları,³⁸⁶ dostsuz ve yardımsız kalmaları,³⁸⁷ göğün kapılarının onlara açılmaması,³⁸⁸ özür beyan edemeyecek olmaları,³⁸⁹ ziyanda olmaları gibi psikolojik azaplarla da cezalandırılırlar.³⁹⁰

³⁷⁹ Bkz. Hûd, 11/106-107; Nebe, 78/23.

³⁸⁰ Bkz. Bakara, 2/161-162; Âl-i İmrân, 3/77.

³⁸¹ Bkz. Bakara, 2/217, 264, 266, 276.

³⁸² Bkz. En'âm, 6/94; Hûd, 11/21.

³⁸³ Bkz. Bakara, 2/102; Âl-i İmrân, 3/77, 176.

³⁸⁴ Bkz. A'râf, 7/51; Câsiye, 45/34.

³⁸⁵ Bkz. İsrâ, 17/22.

³⁸⁶ Bkz. İsrâ, 17/18, 39.

³⁸⁷ Bkz. Şûrâ, 42/8.

³⁸⁸ Bkz. A'râf, 7/40.

³⁸⁹ Bkz. Mürselât, 77/35-36.

³⁹⁰ Bkz. Bakara, 2/27, 121; Âl-i İmrân, 3/85, 149.

Yine bunların yanında, yeniden dirilme zamanında suçlular başları eğik olduğu halde Allah'ın huzurunda dururlar,³⁹¹ yüzleri kara³⁹² ve somurtkan olacaklardır.³⁹³ Amel defterleri büyük küçük her şeyi kaydetmiştir.³⁹⁴ Kendi organları, kendi aleyhine şahitlik ederler³⁹⁵, günahlarını sırtlarına yüklenmişlerdir.³⁹⁶ İnfakında cimrilik gösterdikleri malları boyunlarına dolanacaktır,³⁹⁷ zemmedilmiş,³⁹⁸ kınanmış³⁹⁹ ve Allah'ın buğzuna uğramışlardır,⁴⁰⁰ hor ve hakirdirler,⁴⁰¹ üzüntüler içinde parmaklarını ısıracaklardır.⁴⁰²

Ne acı bir azap... Tek ümit kapıları olan Cenâb-ı Rab-bü'l Âlemîn, onların yüzüne bakmayacak, onlarla konuşmayacak, muhatap almayacak, mazeretlerini dinlemeyecek, zaten buna gerek de kalmayacak. Allah'ım bizleri bu haletten muhafa buyur.

“(Ashabım!) Cennet, sizin her birinize nalınının tasmaşından (ayakkabısının bağından) daha yakındır. Cehennem de bunun gibi (yakın)dır (Tâat Cennet'e; ma'siyet de Cehennem'e yaklaştırır).”⁴⁰³

³⁹¹ Bkz. Secde, 32/12.

³⁹² Bkz. Âl-i İmrân, 3/106.

³⁹³ Bkz. Mürselât, 77/24.

³⁹⁴ Bkz. Kehf, 18/49.

³⁹⁵ Bkz. Nûr, 24/24, 36.

³⁹⁶ Bkz. En'âm, 6/31.

³⁹⁷ Bkz. Âl-i İmrân, 3/180.

³⁹⁸ Bkz. İsrâ, 17/18, 22.

³⁹⁹ Bkz. İsrâ, 17/39.

⁴⁰⁰ Bkz. Mûmin, 40/40.

⁴⁰¹ Bkz. En'âm, 6/124.

⁴⁰² Bkz. Furkân, 25/27-29.

⁴⁰³ *Tecrîd* 12/195.

CEHENNEM'İN YARATILIŞ HİKMETLERİ

İnsan, bir yolcu olarak gönderildiği bu dünyada kendisinden isteneni yapacak ve Rabbinin huzuruna yüzü ak çıkacaktır. O'nun kendisine verdiklerini yine O'nun rızası istikametinde kullanacak, böylelikle Cennet'e ehil hâle gelecektir. Aksi takdirde, verilen emanete sahip çıkmadığı, emanetin önemini hiçe indirdiği ve emaneti vereni tanımadığı için âsî ve tâğî durumuna düşecek. Ona mukabil de Cehennem gibi bir azaba müstahak olacaktır.⁴⁰⁴ Nasslarda hakim olan temaya göre insanla Allah arasındaki aslî münasebet, sevgi ve rahmete dayanır. Esmâ-i Hüsnâ içinde kâinata ve özellikle insana yönelik olanlardan sadece iki veya üçü kahr ve gazap ifade etmekte, diğerleri karşılıklı rıza ve muhabbet anlamını içermektedir. İslam'da aslanan kulun itaat etmesi, Allah'ın dünya ve ahirette mükâfatlandırmasıdır. Ceza, aslî unsur olmayıp kötülüklerin önlenmesi için caydırıcı bir tedbirdir. İnsandaki adalet duygusu

⁴⁰⁴ Nursî, *Sözler*, 6. Söz 32.

ve müeyyide/yaptırım anlayışı, ahiret hayatındaki ceza ve mükâfatın varlığını gerekli kılar.

Allah ile kul arasındaki bağın ulûhiyet açısından rahmete, kulluk açısından tâzime dönüşen bir muhabbete dayanması esas alınmış olmakla birlikte eğitilmesi çok zor olan insanlar için azap, diğer dinlerde olduğu gibi İslam'da da bir müeyyide olarak kullanılmıştır.

İnsanın eğitimi ve iyi davranışlara yönlendirilmesi açısından Cennet ve Cehennem inancının dünya hayatına etkileri açıktır. Kişi, gizli ve açık yaptığı her şeyin karşılığını bulacağını ve Cehennem'deki cezânın dehşetini hatırladığında, elbette hareketlerine çeki düzen verme ihtiyacını duyacaktır.

Dünya hayatındaki inanç ve eylemlerin sonucu olarak Cennet ve Cehennem iki önemli neticedir. Her ikisi de Cennab-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarının gereğidir. Mümin için hem Cennet hem de Cehennem rahmettir. Kur'ân, Cehennem azabının dehşetini belirttikten hemen sonra, cin ve inse "Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlarsınız?" (Rahmân, 55/35-36) diye hitap ediyor. Burada kast edilen nimet: Cehennem'in, bütün dehşetiyle insanın içinde bir ürperti meydana getirerek, Müminin hayatını tanzim hususunda fikir ve ibret vermesidir. Cennet, yüce duygulu insanlar için, onları yüksek zirvelere sevk etmeye sebep olduğu gibi, Cehennem de, seviyesi olgunluğa ermemiş insanların ondan korkmaları sebebiyle hayatlarını ciddi bir kontrol altına almalarına sebeptir. Cehennem, tehlikeli bir yolda yakılmış bir ateş gibidir. O yola düşmekten insanı korur. Cennet ise, müstakim/dosdoğru yola kurulmuş bir sofradır;

insanı o yola davet eder. Böylece her ikisi de neticeyi düşünebilen insanlar için ayrı ayrı birer nimet olmuş olur.

“Dünya hayatını ve güzelliklerini arzulayanlara, orada işlediklerinin karşılığını eksiksiz veririz. Ancak, ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur.” (Hüd, 11/15-16) buyuruluyor âyet-i kerîmede. Hayatımız, sağ ve sol omuzlarımızdaki kameramanlarca filme alınmakta. “Kim zerre miktar hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktar şer işlemişse onu görür.” (Zilzâl, 99/7-8) Akıllı yatırım, ahirete yapılan yatırımdır. Kazançlı ticaret, Allah’la yapılan ticarettir; gerçek anlamda iman edip mal ve canla Allah yolunda cihad ederek Cennet’i satın almak, Cehennem’den kurtulmaktır. Kur’ân’da anlatılan canlı Cehennem tasvirleri, haram zevkleri insanın boğazına dizecek cinstedir. Haram-helal demeden yiyip içmek, gezip tozmak, gülüp oynamak, nefsin her istediğini yapmak, dünyadan kâim almak belki bir şey ifade ederdi.. eğer Cehennem olmasaydı. Ama unutmayalım ki Cehennem var. Ve bize çok uzak da sayılmaz. Cehennem var.. yoksa insanoğlunu hiçbir şey zaptedemezdi.

Yanma acısı, belki acıların en dayanılmazıdır. Kibrit ateşine, bir kibrit sönünceye kadar dayanamıyor parmağımız. Küçük bir yanık günlerce nasıl acı vermektedir, hemen hepimiz biliriz. Günahlarla, haramlarla iç içe yaşayan insan, gözleri kapalı uçuruma koşan, elindeki benzin bidonuyla ateşle oynayan insandan daha feci bir durumdadır aslında. Hz. Yusuf, Rabbinin bürhanını gördüğü, haramların iç yüzüne şahit olduğu için davet edildiği günahı dünya hapsine tercih etmişti.⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Bkz. Yûsuf, 12/24.

Şeytan, haramlara sahte güzellik makyajı yapmakta, insan nefsinde bir çeşit halüsinasyonlar oluşturup göz boyamaya çalışırken; Müslüman, Allah'ın yasaklarında güzellik olmadığı bilinciyle oyuna gelmemeli, şeytanın taktığı maskenin altındaki çirkinliği görebilmelidir. Her haram, Cehennem'e düşme, ateşe atılma olarak gelmeli Müslümanın gözüne. Ahirete, Cennet ve Cehennem'e yakînen iman etmek, gözle görür gibi iman etmektir.

Cehennem'e çok uzak sayılmayız. Dünyamız, ateş topunun üzerinde duruyor. 50 km.lik ince bir yer kabuğunun altı Cehennem'e benzer ateş yığınınından ibaret. Volkanik dağlardan çıkan lavlar insana altımızdaki ateşi ve Cehennem'i hatırlatması açısından ne dehşet verici görüntüler sahneliyor! Bu yüzden Cehennem'in bulunduğu yerin yer altı olduğunu söyler bazı âlimler.⁴⁰⁶

Şeytan, bazen mümine şöyle yaklaşabiliyor: "Nasıl olsa Cehennem mümine ebedî değil; günahlarını zaten Allah affeder, affetmese bile kısa bir müddet yanıp Cennet'e gidersin, çok önemli değil!" Dünyada 10-15 senelik hapis cezası ile bile karşılaştırıverelim durumu. Hangi akıllı biraz zevkleneyim diye bu kadar hapsi göze alır? Dünyadaki işkencelerle zebanilerin işkencelerini karşılaştırabiliriz. Dünyaya ateşinden 70 misli büyük ve güçlü ateşi, insanların cezası ile şedîdü'l-ıkab olan Allah'ın azabının büyüklüğünü mukayese edebilirsiniz.

Cehennem ehlinin pişmanlıkları, vicdanlarını kanatan ıztırapları hep ruhîdir; ancak, alev alev ateşin içine girmeleri, yanan derilerinin yerine azabın yenilenmesi için derhal

⁴⁰⁶ Nursî, *Mektubat*, 1. Mektup 6-9.

yeni deri giydirilmesi ve organlarının kendi aleyhinde şahitlikte bulunması gibi hususlar ise tamamen cesede mahsus azap çeşitleridir. O yüzden Cehennem azabı, hem cesede, hem ruha beraber etki edecektir.

Bizim için Cennet garanti olmadığına, Cehennem'den kurtuluşumuz kesinleşmediğine, ölüm de her an gelebileceğine, Cennet ve Cehennemin inanç ve yaşayışımıza bağlı olduğuna göre, her ânımızı Müslümanca geçirmeli, az sonra ölecekmişiz gibi ahirete hazır olmalıyız.

Bir defasında Peygamberimiz, gülen bir topluluğa uğradı da: “Aranızda Cennet ve Cehennem anılırken gülüyorsunuz ha?!” buyurdu. Artık bu kimselerden hiçbiri ölünceye kadar gülerken görülmedi.

Müminin Allah'a itaat etmek suretiyle Cehennem ateşinden kaçınması gerekir. Cehennem'in Kur'ân'da tasvir olunan dehşeti, insana gerçek anlamda iman ve salih amelle sarılıp bu feci akıbetten korunması için bir öğüt olarak algılanmalıdır. İnsanın eğitimi ve iyi davranışlara yönlendirilmesi açısından Cennet ve Cehennem inancının dünya hayatına etkileri açıktır. Kişi, gizli ve açık yaptığı her şeyin karşılığını bulacağını ve Cehennem'deki cezanın dehşetini hatırladığında, elbette hareketlerine çeki düzen verme ihtiyacını duyacaktır.

“Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi Cehennem azabından koru!” (Bakara, 2/201)
 “Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru!” (Âl-i İmrân, 3/16)

CEHENNEM KORKUSU VE CENNET ÜMİDİ

Kur'ân insanlara öğüt verirken onların duygularını denge de tutmaya çalışır. O müminlerle kâfirleri, Cennet'le Cehennem'i, iyi davranışlarla kötü davranışları, amel defterlerini/karnelerini sağdan alanlarla soldan alanları peş peşe anlatır. Ne aşırı şekilde tek taraflı ümitlenmek, ne de tek taraflı korkmak, ikisi de hoş olmayan sonuçlara götürür. İnsan, aşırı şekilde sadece ümitlenirse laubali, şımarık olur. Ve bu hal Allah'la ilişkilerinde de görülür. Kulluğu hafife alır, ciddiyetini kaybeder. Bu durum şeytanın insanı Allah ile aldatmasına yol açar. Kur'ân'da şeytanın insanı Allah ile aldatmasına dair birçok âyet vardır. Bunlardan biri şudur: "Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi aldatmasın." (Fâtır, 35/5) İnsan bazen günah dolu bir hayat içerisinde yaşarken biri kendisini Allah'tan korkmaya davet edip günahlardan alıkoymaya çalıştığı anda, hemen Allah'ın çok merhametli ve affedici olduğunu söyleyerek o günahı işlemeye devam eder. Bu, Allah'ı yanlış tanımadır.

Şüphesiz Allah'ın affedici ve çok merhametli olması, hiçbir zaman insanın O'na isyan etmesini, günah işleme-

sini gerektirmez. İnsanın aşırı şekilde, tek taraflı korkuya kapılması, bu defa insanı ümitsizliğe sevk eder. Ümitsiz yaşamak insanda karamsarlık ve hayata karşı duyarsızlık oluşturur. “Onlar Rablerine, azabından korkarak ve rahmetinden ümitvar olarak dua ederler.” (Secde, 32/16) “Gerçekten onlar hayır işlere koşarlar, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi ve bize derin saygı gösterirlerdi.” (Enbiyâ, 21/90) “O’na korkarak ve umarak dua ediniz.” (A’râf, 7/56)

Yalnız dünya için çalışanlar, çalıştıklarının karşılığını bu dünyada alırlar. Ahiret yurduna hazırlık yapanlar ise hem bu dünyada hem de ahirette karşılığını en güzel şekilde alırlar. Kâfire ahirette yakıtı insan ve taş olan Cehennem gösterilirken, Mümine ise köşklerin, suların, çiçeklerin en güzel ve tertemiz eşlerin olduğu Cennet vaad ediliyor.

Bu dünyada insanlardan bir kısmı bir villaya, arabaya ve güzel bir kadına sahip olmak için kendilerini her türlü tehlikenin içine atabiliyor. Halbuki bu dünyanın çiçekleri soluyor, sevgililer önce soluyor, sonra ölüyor. Tüm doğanlar ölüyor, yapılanlar yıkılıyor. Gençliğini harcayarak birçok şeye sahip oluyor; tam yaşayacağım dediği anda yaşlılık veya hastalık gelip çatıyor. Müminler kendilerini ahirete göre ayarlarlar. Allah, onlara bu dünyayı da verir. Ama geçici olan bu dünya nimetleri Cennet’te solmadan devam eder.

Geldiğimiz yere dönüyoruz. Yemyeşil bir ülkeden geldik. Yeşillikler üzerindeki fıskiyelerin etrafında yeşil yastıklar, nefis işlemeli döşekler üzerine yaslanmış, sevgililerinden başkasına bakmayan, kendilerine insan ve cin eli değmeyen sevgililerin bulunduğu ülkeden geldik. Altından sular akan kat kat köşkler, binası altın ve gümüşten, harcı miskten meydana gelen güzel meskenler, gümüş kaplar, billur kupalar, altın

tepsiler ve kadehlerde canların çektiği gözlerin hoşlandığı her Şeyin bulunduğu, istenilen et ve meyvelerin bol olduğu, ölümün uğramadığı, gençlik ve güzelliğin solmadığı, sonu misk kokan, mühürlü halis Cennet Őarabının içildiği, yandıran güneş, donduran soğuğun bilinmediği bir ülkeden indik.

Kin ve yalanın bilinmediği, hiçbir günahın işlenmediği, yorulmanın olmadığı, yenen ve iilenlerin ter halinde çıktığı ve güzel kokular saçtığı bir ülkeden Hz. Âdem'le - Hz. Havva validemizle bu imtihan dünyasına indik, eski ve ebedi yurdumuza, ana vatanımıza, baba ocağımıza tekrar dönmek üzere. Cennet'i yaratan ve bizi sınav için bu dünyaya indiren Rabbimiz "Rabbinizden olan rahmet ve Cennet'e doğru koşunuz." (l-i İmrân, 3/133) "İyi Şeyler için yarışanlar bunun için yarışsınlar." (Mutaffifin, 83/26) emriyle kıyamete kadar gelecek insanları uzun bir yarışa başlattı ki, varış noktası dünyada devlet, ahirette Cennet. Ödül ise Cennet nimetleri, Cemâlullah ve rızay-ı İlâhî...

Dışını halk, iini Hak için süsleyen müttakî insanlara hazırlanan bu güzellikler yurduna ancak temiz insanlar layık olduğundan bu dünyadan kalbimizi ve kalıbımızı kirlendirmemeye, kirlenen yerlerimizi de temizlemeye çalışmak bizim görevlerimiz arasındadır. Bu dış ve i temizlik, bazen gözyaşı, bazen alın teri, bazen mürekkep, bazen kanla yapılır. Cennet'e doğru koşan, bu dünyada terleyecek, tökezleyip günah bataklığına düşerse tekrar kalkıp koşacak, kirlerini gözyaşıyla yıkayıp pişmanlık ateşiyle yakacak. Dünyada pişmanlık ve tevbe ateşiyle günahlarından temizlenmeyen Müminleri Allah lutfedip affetmezse Cehennem ateşiyle temizleyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SORULAR VE CEVAPLAR

SORULAR VE CEVAPLAR

1. Cennet ve Cehennem şu an mevcut mudur?

Cennet de Cehennem de şu an mevcuttur. Hz. Âdem bizim bildiğimiz Cennet'e konmuş, bir müddet yaşamış ve oradan dünyaya inmiştir.⁴⁰⁷ İnsanın bu dünyadaki seyahati bir anlamda yitirdiği Cennet'e doğrudur. Efendimiz, mirâca çıktığında Cennet ve Cehennem'i ziyaret etti, oradakilerin mükafaat ve mücazaatlarına şahid oldu.⁴⁰⁸ Cennet ve Cehennem hâlen mevcuttur. Buldukları yeri ancak Allah-u Teâlâ bilir. Cehennem kâfirler için hazırlandığı gibi, Cennet de müminler için hazırlanmıştır. Bazı âlimlerce şu an Cennet ve Cehennem birer tohum halindedir. İnsan gün be gün yaptıkları ile Cennetini veya Cehennemini imar etmektedir. Yâni burada ihlaslı bir vakit namaz kılar, ötede onun için bir ev bina edilir. Burada bir "Lâilâhe illallâh" der ötede onun için bir Tûbâ-i Cennet bitirilir. Bu hususun şu an bu dünyada yaşayan, zamanla mukayyed insan açısından böyle olması makuldür. Fakat zamanı aşanlar için Cennet bütün müştemilatıyla el-ân mevcuttur. Nitekim, miraçta Efendimiz

⁴⁰⁷ Bkz. Bakara, 2/35-36.

⁴⁰⁸ Buhârî, *Salât* 1; Müslim, *İman* 259.

Cennet'i ve Cehennem'i içindeki insanların durumlarını müşahade etmiştir. Yani bir anlamda o istikbali görmüştür. Bazı alimlerin ise, bu hususta, Efendimiz'in orada misâlî bir alemini ve içindekilerin de misâlî alemdeki görünümelerini görmüştür gibi yaklaşımları vardır. Doğrusunu Allah bilir.

2. Cehennem'in Cehennem'de insanları terbiye edici rolü var mıdır?

Cehennem kötü amellerin cezasının çekildiği yerdir. Bu dünyada iman eden ve salih amel işleyenler Cennet'e gireceklerdir. Onlar kendilerinden bekleneni yapmışlar, Kur'ân'ın terbiyesi ile terbiye olmuşlar ve kendi kemâlât seviyelerine ulaşmışlardır. Ölümle bu hayatta kazanılacak şeyler belli ölçüde son bulacaktır. Ölümle herkes neyin doğru neyin yanlış olduğunu görecek. Müminler hayatta iken fırsatı kaçırmadıklarından dolayı sevinecek, kâfirler ve fâsıklar ise büyük bir pişmanlık duyacaklardır.

Kabirle, haşirle, hesap ve mizanla devam eden ahiret sürecinde herkes için durumuna göre bir sıkıntı olacak. Bütün bunlar Müminler için omuzlarındaki tozu silkmeye, bazı hatalarından temizlenmeye vesile olacak ve Cennet'e tertemiz gireceklerdir. Aynı şekilde Cehennem de bazı günahların temizlenmesine vesile olacaktır. Günahı ağır basan Müminler Allah'ın muradı kadar Cehennem'de yanacaklar. Orada pişmanlıklarını haykırarak, yalvarıp yakaracaklar. İmanları sayesinde nihayet bir gün bütün günah yüklerinden azâde olarak Cennet'e ehil hale geleceklerdir. Allah'ın emri ile bir havuzda yıkanacaklar ve Cennet'e girecekler. Bir rivayete göre Cennet'e girerken Cehennemlikler olarak yad edilecekler. Ancak, Cennet'e girdikten sonra onlar artık hüzünlü-

meyecekler. Çünkü çıktıkları yer Cehennem'dir. Ondan kurtulmuş olmak onlar için her şeyin ötesindedir. Bu anlamda Cehennem'in terbiye edici bir rolü olduğu söylenebilir.

Kâfirler için de doğruları anlamaya sebep olacak belki ama onlar imana sahip olmadıklarından Cehennem'den çıkamayacaklardır.⁴⁰⁹

3. Cennet ve Cehennem nerededir?

Öncelikle söylemek gerekirse bu husus bize çok net olarak bildirilmemiştir. Yani Mevlâ'nın mülkü çok geniştir ve istediği yere bunları kurar. Bize bunun bilgisi açık olarak verilmemiştir. Fakat âyet ve hadislerde bu hususa dair işaretler vardır. Ancak erbâb-ı bunu anlayabilir ve Allah'u a'lem demeden de net konuşamaz. Bu nazik noktayı belirttikten sonra kısaca soruya cevap teşkil edebilecek şu hadisi aktarmakta fayda vardır. Rum kralı Herakl'in elçisi "Sen genişliği yer ve gökler kadar olan bir Cennet'e çağırıyorsun. O halde Cehennem nerede?" şeklindeki sorusuna Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle cevap vermişlerdir:

"Sübhânellâh!.. Gündüz olduğu zaman gece nerede olur?"⁴¹⁰

Üstad Bediüzzaman Hazretleri bu ve benzeri rivayetleri nazar-ı itibara alarak kendisine Cehennem hakkında sorulan soruya Mektubat adlı eserinde, Cehennem'in yeri hakkında bazı rivayetlere dayanarak⁴¹¹, dünyanın yıl boyunca güneşin etrafını dönerken aslında haşir meydanının etrafında döndüğü, yani haşir meydanının o çerçeve içine kurula-

⁴⁰⁹ Bkz. Gülen, M. Fethullah, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 4/136-137.

⁴¹⁰ Râzî, *Tefsir* 16/6.

⁴¹¹ Aclûnî, *Kefu'l-Hafâ* 1/281; Hâkim, *Müstedrek* 4/568.

çağı, Cehennem'in de o çevresinde dönülen alanın altında olduğu şeklinde cevap verir. Perdeli ve nursuz ateş olduğu için de gözle görülemediğini ifade eder. Tıpkı semadaki ay ve pek çok gezeginin ışıklarını yitirdiklerinde gaybubete uğrayıp gözle görülemedikleri gibi. Bu izah Efendimiz'in hadislerindeki tarife tam muvafıktır. Üstad bu konuyla alakalı olarak ayrıca şu önemli bilgileri de verir. Cehennem ikidir. Biri küçük, öbürü ise büyük Cehennem. Küçük Cehennem yerin altında yani yerin merkezindedir. Jeoloji bilimi bize her 33 metre aşağı inildikçe bir derece sıcaklığın artacağını söyler. Yerin yarıçapı ise yaklaşık 6000 kilometredir. Bu da, merkeze ininceye kadar sıcaklığın 200.000 derece olması demektir. Yani merkezdeki ateş (mağma) dünya ateşinden 200 defa daha şiddetli bir ateş olmaktadır ki, hadislerde geçen tarife çok uygundur.⁴¹² Bu küçük Cehennem'in dünyada ve kabir aleminde büyük Cehennem'e ait bazı vazifeleri gördüğüne dair bazı hadislerde işaretlerin olduğunu ifade eden Üstad Bediüzzaman Hazretleri, bir gün, dünyanın tıpkı içindekilerini haşır meydanına boşaltması gibi bu küçük Cehennem'i de büyük Cehennem'e boşaltacağını belirtir. Konuya devamla bir başka ihtimal üzerinde duran Üstad, onun ya büyük Cehennem'in bir tohumu halinde olabileceğini, mahşerle birlikte açılıp büyük Cehennem'e inkılap edeceğini ya da o büyük Cehennem'in bir parçası olacağını ifade etmektedir.⁴¹³

Bunların dışında farklı bir yaklaşımla "Cennet ve Cehennem hilkat ağacından ebediyet tarafına uzanıp eğilerek giden bir dalın iki meyvesidir. Meyvenin yeri ise dalın

⁴¹² Buhârî, *Bedü'l-Halk* 10; Müslim, *Cennet* 30; Tirmizî, *Cehennem* 7; *Müsned* 2/313.

⁴¹³ Nursî, *Mektubat* 6-7.

en uç noktasıdır. Hem kâinat silsilesinin iki neticesidir. Neticelerin yerleri silsilenin iki tarafındadır. Süflîsi, ağırı aşığı tarafında; nurlusu ve ulvisi de yukarı tarafındadır. Hem şu işler selinin ve yerin manevî ürünlerinin iki ambarıdır. Ambarın yeri ise ürünün çeşidine göre, fenası altında, iyisi üstündedir. Hem ebede akan seyyal mevcudatın iki havuzudur. Havuzun yeri ise, selin durduğu ve biriktiği yerdir. Yani pislikleri ve zirzibili aşağıda, temizleri ve güzelleri ise yukarıdadır. Hem lütuf ve kahrın, rahmet ve azametın iki tecelligâhıdır. Tecelligâh ise her yerde olabilir. Rahman-i Zülcemal ve Kahhar-i Zülcelâl nerede isterse tecelligâhını orada açar.”⁴¹⁴ buyurarak, Cehennem hakkında aslında hakiki ilmin Allah’a ait olduğunu, bizim bu hususta sınırlı bilgiye sahip olduğumuzu vurgular.

4. Güzel ahlâk üzere yaşayan kafirler de ebedî Cehennem’de mi kalacak?

Bile bile Allah’ı inkar edenlerin ebedî Cehennem’e girecekleri ve iman edenlerin de ebedî Cennet nimetleriyle serfiraz olacakları daha önce belirtilmiş idi. Ancak bir takım insanlar da vardır ki, bunlara hak din tam anlamıyla tebliğ edilememiştir. Bu husus İslam alimlerini çok meşgul etmiş bir konudur. İmam Mâturîdî’ye göre, insan bir peygamber ve ilâhî kitapla tanışmasa da akli ile Allah’ı bulmakla mükelleftir. Onun mükellefiyeti yalnızca Allah’ın varlığını ve birliğini bulup inanmaktır. Bunun âfâkta ve enfüste (dış dünyada ve iç dünyasında) pekçok delilleri vardır. Allah’ın ismini, sıfatlarını ve kendisinden neler istediğini bilemeyebilir. Bunlardan amel de beklenmez. Bu insanlar ehl-i fetret ka-

⁴¹⁴ Aynı eser 8-9.

bul edilirler. Bunlar eninde sonunda Cennet'e gireceklerdir. Eş'arîler ise, "Biz peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz" (İsrâ, 17/15) âyetini delil göstererek, kendisine ilahî mesaj ulaşmayan insanın hiçbir şeyden mesul olmadığını, ne imana ne de amele mecbur olduğunu belirtirler. Bir anlamda, Mâturîdî, fetreti amelde, Eş'arî ise, hem imanda hem amelde kabul ederler.

Tebliğ, ilâhî mesaj bir kimseye onun anlayacağı bir yolla ulaştı ve o da net olarak inkar etti ise, kafirdir. Bir kimse de kendisine tebliğ ulaştı ve iman etti ise mümindir. Bir başkası hiç duymamış ise, açık ehl-i fetrettir. (Ancak, Mâturîdî, aklıyla Allah'ın varlığını ve birliğini bulup inanması şartını koşar). Bir de, tebliğ sözde ulaştı ama kötü bir üslupla, hak din karalanarak, müslümanlar kötülenerek, adeta bir korku tablosu çizilerek İslam dininden bahsedildi. Bunun tebliğ olup olmadığı net bilinemez. Bundan sonrası Allah'a kalmıştır. Allah, kuluna: "İyi veya kötü bir şeyler işittin, arkasını neden araştırmadın, sana akıl verdim, doğruyu sorup bulabileceğin doğru kaynaklar da gönderdim. Arasaydın ve bulsaydın." da diyebilir. "Sen duydun ama din sana doğru olarak sunulmadı, bu yüzden ma'zursun." da diyebilir. Burası O'na aittir. Belki burada biraz da mesuliyet dini doğru ulaştırması gerekenlerdedir. Allahu a'lem...

Ahlâkı güzel olan kafirlere gelince, bu onun karşılığını mutlaka bir şekilde görür. Âyet kimin ne kadar iyilik yaparsa onu göreceğini ve kimin de ne kadar kötülük yaparsa onun karşılığını göreceğini belirtiyor.⁴¹⁵ Öyle olunca ya bu dünyada muvaffakiyet, insanların sevgisi ve saygısı, temiz ve düzenli bir hayat gibi birtakım nimetlere ya da yaptığı birtakım iyilikler sayesinde ahirette azabının hafiflemesi şeklinde mükafa-

⁴¹⁵ Bkz. Zilzâl, 99/ 7-8.

at görebilir. Meselâ, Ebû Leheb gibi Efendimiz'in en büyük düşmanlarından birinin bile, cariyesi Efendimiz'i birkaç defa emzirdi diye Cehennem'deki azabının haftada bir gün hafiflediği ölümünden sonra rüyalarda görülmüştür.⁴¹⁶

Ancak, insan kendinden beklenen ve yaratılış hikmeti olan Allah'ı bilme, O'na kulluk etme mevzuunda gerekeni yapmazsa yaptığı diğer güzel şeyler onu kurtaramaz. Belki güzel ahlak, edep, haklara riayet, cömertlik, çalışkanlık, yardımseverlik gibi Allah'ın hoşuna giden bir kısım hasletleri taşıyan kâfirler, bu dünyada iken o güzel vasıfları sayesinde hidâyeti bulabilir, hakka uyanabilirler. Ancak, imanı elde etmeden bu dünyadan göçerlerse, tıpkı hedefe sırtını dönüp hızla koşan maratoncu gibi, ne kadar koşarsa koşsun, ne kadar yorulursa yorulsun nafi değildir. Hiçbir zaman yarışı kazanamaz, hatta bitiremez.

5. Cennet ve Cehennem hayatı haşirden sonra gerçekleşeceğine göre, Efendimiz'in "Falanı Cennet'te gördüm." demesini nasıl yorumlamalıyız?

Bu bir ayan-ı sabite, yani ilmî ve kaderî vücutların berzahdaki timsalleridir. İnsanlar yaratılmazdan önce, kimin cennette, kimin Cehennem'de olacağı belli idi. Ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onların kaderine bakıyor, görüyor ve haber veriyordu.

Cennetliklerin aldığı lezzet veya Cehennemliklerin çektikleri elemle ilgili haberlere gelince: Sözü edilen lezzet de, elem de cismanî değil, ya ruhanî veya akıbet itibarıyledir. Zira, Efendimizin haber verdiği Cennet veya Cehennem'deki vücutlar ilmî vücutlardır. Evet dünyadaki vücutla-

⁴¹⁶ İbni Sa'd, *Tabakât* 1/108; Belâzûrî, *Ensâb* 1/42.

rın haricî vücud olmasına karşılık diğerleri ilmî vücudlardır. Birincisine ilim, ikincisinde ilimle beraber meşiet ve kudret taallûk eder.⁴¹⁷

6. Bir kadın bu dünyada iken kocasını kaybedip başka biriyle evlense, onu da kaybedip başka biriyle evlense Cennet'te hangi kocası ile beraber olacaktır?

Çeşitli hadis-i şeriflerde dünyada iken, kocasının ölmesi sebebiyle ikinci bir erkekle evlenmiş olan bir kadının Cennet'te hangisiyle (öncekiyle mi sonrakiyle mi?) olacağına dair Ümm-ü Habibe'nin Peygamberimize yönelttiği soruya karşılık, Peygamberimiz, güzel ahlaklı olanla birlikte olacağını bildirmiştir. Başka bir rivâyette ise, kadının dünyada evlendiği kimseler hakkında muhayyer bırakılacağı ve dilediği birisine eş olacağı bildirilmiştir. Diğer bir rivâyette de, son evlendiği kimsenin eşi olacağı ifade edilmiştir. Nitekim Hz. Muaviye, kocası ölen Ümmü'd-Derda ile evlenmek istediğinde, Ümmü'd-Derda bu teklifi kabul etmemiş ve gerekçesini şöyle açıklamıştır: Ebu'd-Derdâ bana, "Kadın Cennet'te son kocasının olacaktır. Dolayısıyla benden sonra başkasıyla evlenme." dedi.⁴¹⁸

Bu rivâyetler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kadının, güzel ahlaklı olan, kendisine karşı iyi davranan kocasını tercih edeceği açıktır. En son evlendiği kimseye eş olması ise, eşlerin her biri güzel ahlaklı olup, birini diğerine tercih edememesi durumu için söz konusu olabilir. Burada bizim için önemli olan bu rivâyetlerin her birinin, Cennet'te bir kadının birden çok erkeğin eşi olmayacağına, birden

⁴¹⁷ Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/254.

⁴¹⁸ Rivâyetler için bkz. Şa'ranî, *Muhtasaru Tezkireti'l-Kurtubî* 103.

fazla erkekle bir arada olamayacağına dair açık delaletidir. Çünkü eğer bir kadın Cennet'te birden çok erkekle beraber olsaydı, öncelikle dünyada iken evlenip de kendisi gibi Cennet'e girmiş olan dünyevî kocalarıyla birlikte olurdu. Kadının, o erkeklerden sadece birisinin eşi olacağına belirtilmesi, Cennet'teki evlilik hayatının sadece o erkeğe münhasır olacağına apaçık delildir.

İbn-i Kesir, bu rivayetleri zikrettikten sonra bir bir başka rivayette de, kadının bekar iken ilk evlendiği erkekle beraber olacağı belirtilmiştir.⁴¹⁹ En doğrusunu Allah bilir.

7. Cennet sonsuz olunca sıkıcı olmaz mı?

Cennet ebedî olmakla beraber bir monotonluk yoktur. Her an yenilenmedir ve her gün bambaşka süprizlerle doludur. Cennet ehli süprizler kuşağında hiç sıkılmadan, sürekli bir saadetten öbürüne, bir mutluluktan diğerine koşacaktır. Zira, onun sevdiği her şey oradadır ve sınırsız istifade hakkı vardır. Bu dünya nimetlerine mukabil orada hem sonsuz miktarda hem de mahiyet olarak olabileceğin en mükem-melleri orada bulunacaktır. Ayrıca bütün sevdikleri de orada olacak ve onlarla güzellikleri paylaşacak. Hiç canını sıkan bir şeyle karşılaşmayacak. Öte yandan Cennet ehl-i dünyada iken kendini sıkan, üzen veya rahatsız eden duygulardan arınmış olarak Cennet'e girecektir. Üstad Bediüzzaman Hazretleri konuda şu tespitlerde bulunmaktadır:

Sual- Bu âlemde lezzet, elemnin def'inden hasıl olur. Halbuki âhirette elem yoktur?

Cevap- Elemin def'i, lezzetin sebeplerinden biridir. Yoksa lezzet, ona münhasır değildir.

⁴¹⁹ İbn Kesir, *Tefsir 2/548*.

Ve keza, âlem-i ebedînin bu âleme benzetilmesi, kıyas-ı maalfâriktir. Yani, aralarında çok farklar bulunduğundan, birbirine benzemez. Cennet ile Horhor bahçesinin arasında ne nisbet varsa, Cennetin lezzetleriyle dünyanın lezzetleri arasında da aynı o nisbet vardır. Cennetin, Horhor bahçesinden dereceleri ne kadar çok yüksek ise, uhrevî lezzetler de dünya lezzetlerine göre öyledir. Her iki âlem arasında bu büyük tefavüte, İbn-i Abbas, “leyse fil cenneti illa es-maühe” cümlesiyle işaret etmiştir. Yani: “Cennet’te, dünya meyvelerinin yalnız isimleri vardır.” Yani isimleri birdir, fakat lezzetleri ayrıdır.

Cennet’te lezzetin devamı meselesi ise: Evet, lezzetin hakikî lezzet olması, zeval görmeyip devam etmesindedir. Zira elemin zevali lezzet olduğu gibi, lezzetin zevali de elemdir, hattâ zevalinin tasavvuru bile elemdir. Evet bütün mecazî âşıkların enînleri, bağırip çağırılmaları, bu kısım elemdendir ve bütün dîvanlarıyla yaptıkları ağlamalar, vaveylâlar, hep mahbupların firak ve zevallerinin tasavvurundan neş’et eden elemdendir.

Evet, pek çok muvakkat lezzetler var ki, zevalleri dâimî elemeleri intaç ettiği gibi; çok elemelerin zevali de, lezzetlere bâis olur. Lezzet ve nimet ise, devam etmek şartıyla lezzet ve nimet sayılabilir.

Hülâsa: İnsan, ebed için yaratılmıştır. Onun hakikî lezzetleri, ancak marifetullah, muhabbetullah, ilim gibi umuru ebediyededir...

Sonra rızkın en ekmele, me’lûf olan kısım ki, derece-i kıymeti bilinsin. Meyvelerin lezzeti, teceddüd ve tebeddülündedir; lezzetin en sâfisi, hazır ve yakın olanıdır; ve en

lezizi, amelinin ücreti olduğunu bilmektir. Kur'ân-ı Kerim, bu kısma da “Küllema ruzigu minhe min semeratin rızgan gâlû hezellezi ruzigna min gabl” cümlesiyle işaret etmiştir.

Yani, “Bundan önce yediğimiz meyvelerdir veya dünyada yediğimiz meyvelerdir.” Çünkü Cennetin meyveleri, birbirine benzediği gibi, dünya meyvelerine de zahiren benzerler.

Yani, “Rızıkları birbirine müteşabih olarak getirilir.” Hadiste de vârit olduğuna göre, Cennet'in meyveleri suretçe birdir, ama tatları, taamları bir değildir. Bu cümlede meçhul sigasıyla zikredilen kelimesinden anlaşıldığı gibi, rızkın insana götürülmesi, büyük bir şeref ve keramete delâlet ettiğinden, büyük bir lezzeti intac ediyor...

“Hâzellezî ruziknâ min kabl” (bu daha önce rızıklandırıldığıımız şeydir) Bu cümlede mübhem bırakılıp beyan edilmeyen rızık kelimesinin dört mânâyâ gelme ihtimali vardır.

Birincisi: Rızıktan maksat, amel-i salihdir. Yani, “Bu dâr-ı dünyada rızık olarak bize nasip kılınan, amel-i salih, yani, şimdi yediğimiz rızıklar dünyada yaptığımız amel-i salihin neticesidir.” Yani amel ile ceza arasında o kadar ittisal (bağlılık) vardır ki, sanki dünyadaki amel, âhirette tecessüm edip sevap kesilmiştir. Onların sevinçleri, bu noktadan hasıl olmuştur.

İkincisi: Rızıktan maksat, dünyanın taam ve yemekleridir. Yani, “Dünyada rızık olarak bize verilen taamlar, bunlardır. Amma zevkleri, tatları arasında dağlar kadar fark vardır.” İşte onların istiğrafları bu noktadandır.

Üçüncüsü: Bu semereler, biraz evvel yediğimiz semereler gibidir, ama suretleri bir, mânâları, tatları ayrıdır. De-

mek sureten, şeklen bir olduklarından ülfet lezzetini veriyor, tatlarının ayrı olmasıyla de teceddüd lezzeti hâsıl oluyor. İşte sevinçleri bu noktadandır.

Dördüncüsü: Hemen şimdi yediğimiz meyveler, bu dallardaki meyvelerdir. Demek bir meyve koparıldığı zaman, yeri boş kalmıyor, derhal yerine bir meyve peyda oluyor. İşte bundandır ki, Cennetin meyvelerinde noksaniyet olmuyor.⁴²⁰

8. Cennet anlatılırken neden genelde cismani nimetlere yer verilmiştir?

Derecesine göre her müminde ahiret'e gitme arzusu vardır. Allah, bu arzuyu kamçılama adına tasavvur edebildiğimiz şeylerle ahireti bize resmetmektedir. Dünyada daha çok bedenimizin altında kaldığımız içindir ki, Allah Cennet'in cismânî nimetlerini öne çıkararak sürekli onları anlatıyor ve insanlara o dille konuşuyor. Cennet'te bir de bizim tasavvur ve tahayyüllerimizi çok çok aşan nimetler vardır ki; esas önemli olan da onlardır. Bununla birlikte en sevdiğimiz ve kendilerini görmek için can attığımız başta Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) olmak üzere bütün peygamberlerle, sahabeden tabiinden, alimlerden, şehidlerden ve salih kullardan daha pek çoklarıyla orada görüşmek, sohbet etmek Cennet'in cismânî zevklerini unutturacak güzelliktedir. Aynı şekilde Cemâlüllâh'ı müşâhade, Cennet nimetlerinin en üstünüdür. Ardından Cenâb-ı Allah'ın "Ben sizden razıyım." hitabı hepsinin de fevkinde bir nimettir. Bazı rivayetlerde bizzat Cenâb-ı Hak'tan Kur'ân dinlenileceği ve salih kullarına bazı hallerde kelâm buyuracağı da haber verilir ki, bunlar cismânî hiçbir zevkle ölçüşemez. Yâni, mânevî,

⁴²⁰ Bediüzzaman, Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz* 134-135.

ruhânî zevkler adına öyle enfes nimetler vardır ki, bunların hiçbiri o cismanî zevklerle kıyas bile kabul etmez. Zîrâ, cismânî nimet ne kadar harika olursa olsun, onun fani olması veya emniyet içinde ondan istifade edememe o nimeti acılaştırır. Oysa Cennet ehli hem nimetlerin sonsuza kadar ellerinde olduğunu, kimsenin onlara mani olmayacağını, ellerinden alınmayacağını bilirler hem de huzur ve emniyet soluklayarak nimetten tenâvül ederler. Bu yönüyle cismânî nimete değer katan şeyler de mânevî nimetlerdir. İkisi bir arada olunca, işte orası Cennet'tir.

9. Kuşeyri Risâlesi'nde birisi, “20 seneden beri, bugün Cennet'i isteyebildim.” diyor. Bu nasıl anlaşılmalı?

Her insanın kendine mahsus bir muhasebe ve murakabesi vardır. Hz. Âdem, o malûm zellesinden sonra 40 yıl başını yukarıya kaldıramamıştır. Aynı şeyi biz yaparsak, bu sunîlik olur. Herkes kendini yaşamalı. Sözü edilen şahsın muhasebesini yapmak bize düşmez ama; o şahıs, belki de kendisinde Cennet'i isteyecek cesareti bulduğu an, huzur ve mehabbetten ötürü geriye adım atmıştır?⁴²¹

10. Cennet dili Arapça mıdır? Eğer öyleyse buna işaret eden âyet ya da bir hadis var mı?

İmam Münâvî'nin Feyzû'l-Kadîr isimli hadis kitabında İbni Abbas'tan şu mealde bir hadis-i şerif rivayet edilir: “Üç hasletten dolayı Arabı seviniz: Çünkü ben Arabım, Kur'ân-ı Kerim Arapça olarak nazil olmuştur, Cennet ehlinin konuştukları dil Arapçadır.”⁴²² Arapça, belagat, edebiyat, fesahat ve zenginlik bakımından dünya dillerinin en güzeli. Aynı

⁴²¹ Gülen, Fasıldan Fasıla 1/27-28.

⁴²² Münâvî, Feyzû'l-Kadîr 1/178.

zamanda ses, ahenk ve cümle yapısı bakımından da diğer diller arasında bambaşka bir yeri vardır. Cenab-ı Hak da kendi kelâmı Kur’ân-ı Kerimi Arap diliyle indirmiştir. Peygamber-i Zîşân Efendimiz de kavmi de bu dili konuşuyordu. Kur’ân’da şöyle buyrulur: “Onu Rûhu’l-emin, uyarıcı nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vazih bir Arapça ile indirmiştir..” (Şuarâ, 26/195) Yine bir başka âyette: “Biz her peygamberi, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, ta ki onlara hakikatleri iyice açıklasın...” (İbrâhîm, 14/4) meâlindeki âyet-i kerime de Peygamberimizin kendi kavmi olan Araplara kendi dilleriyle tebliğde bulduklarını bildirir.

Evet, Kur’ân’ın dili, son Peygamber Hazret-i Muhammed Mustafa’nın sallallâhu aleyhi ve sellem konuştuğu dil Arapça olunca, Cennet dilinin de Arapça olacağı kuvvetle muhtemeldir. Hz. Âdem de yeryüzüne indirilmeden önce Cennet’te bulunduğu zamanlar Arapça olarak konuşurdu. Ayrıca bu dil Peygamberimizden başka diğer peygamberlerden bazılarının da konuştuğu dildir. Meselâ, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. İsmail, Hz. Salih, Hz. Şuayb Arapça konuşuyorlardı. İmam Kastalânî, Hz. Âişe’den “Cennet ehli Muhammed Aleyhisselâm’ın diliyle konuşacaklar.” meâlinde bir rivayeti zikreder.⁴²³

11. Hadislerden anlaşıldığına göre, Adn Cenneti, Cennet nimetlerinin hepsinin toplandığı bir yerdir. Bazı hadislerde ise “Firdevs Cennetini isteyin.” buyruluyor. Bunu nasıl te’lif edebiliriz?

Adn Cenneti, bütün cennet nimetleri ile dayalı-döşeli bir yerdir. Firdevs Cenneti ise, (Cenneti piramit gibi farz edersek)

⁴²³ Kastalânî, *Mevâhib-i Ledünniye* 1/276.

bütün Cennet mertebelerinin birlikte müşahede edileceği en yüksek bir yer ve uç noktadır.

Bazı insanlarda cismanî hevesler inkişaf eder. Onları şâ-irâne ilhamlar ve ruhun istifade edeceği zevkler pek alâkadar etmez. Bu açıdan Adn Cenneti üstündür. Bazılarında ise rûhî hevesler, duygular inkişaf etmiştir. Ruhânî halleri arzu ederler. Onlar için yeme, içme, huri vs. pek önemli değildir. Bu açıdan da Firdevs Cenneti üstündür.

Geçmiş ümmetlerde gaybe iman, ümmet-i Muhammed'e nispeten çok az gelişmiştir. Onlarda nazarî ilim daha galipti. Bu noktadan, bir bakıma cismaniyet Cenneti diyebileceğimiz Adn Cenneti, diğer ümmetlerin ufuk noktasıdır. Buna karşılık, Muhammed Ümmeti, gaybe imanda çok derinleştiği için, onlara da Firdevs Cenneti hedef olarak gösterilmiştir.⁴²⁴

12. Son derece basit, küçük ve zayıf bir iradeye mukabil, sonsuz bir Cennet veya Cehennem'in verilmesi nasıl izah edilebilir?

Aslında bizler Cennet gibi gelecekle ilgili lütf-u ilâhîye nail olmayı değil, daha çok, başımızdan aşağı sağanak sağanak dökülen nimetlerin şükrünü nasıl edebiliriz diye düşünmeliyiz. Karşılıksız ve peşin verilen nimetlerin şükrünü yaptığımız kullukla eda etmemiz asla mümkün değildir. Dünya hayatında bir gün yaşamak için bir gün çalışırız; altı ay yaşamak için altı ay çalışırız ve “Keşke altı ay çalışıp, bir sene yaşasaydım.” der ve iki günlük hayat için bir günümüzü seve seve vermeye razı oluruz. Gerçek bu iken, dünya nimetleriyle asla kıyaslanamayacak kadar muhteşemlerden muhteşem Cennet'i kazanmak için, çoğu uyku,

⁴²⁴ Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/261-262.

çocukluk ve dünyalık çalışmalarla geçen kısacık hayat nasıl yeterli olabilir? Bir de bu kazançta insanın yaptığı sadece düğmeye dokunmak ve parmağını uzatmak kadar ehemmiyetsiz bir fiil olursa?.. Ya, bu kadar basit bir meyil ve niyetle ebedî Cehennem'e nasıl müstahak olur insan? Şimdi meseleye birkaç cihetle ışık tutmaya çalışalım:

a. Niyet Yönünden

Ebedî Cennet, ebedî nimetler ve ebedî Cemalullah... Bütün bunlar, şu fâni, kısacık hayatımızın neticesi olamaz ve bizim maddî yönümüz de ebediyeti kat'iyen kucaklayamaz. Fakat, 'ebedî iman niyeti'dir ki, bizi ebediyete sahip kılabilir. Elhamdülillah, Rabbimiz'e iman ediyoruz; bu imanda sebata ve sadâkate kararlıyız. İrade düğmemizi bu istikamette kullandık ve yine irademizle bu ebedî imana niyet yönünden sahip olacağız. Rabbimiz'in kalbimizde bir meş'ale hâlinde yakıp tutuşturduğu bu hidayet yoluna da yine bizzat O'nun tarafından sevk olunmuş bulunuyoruz. Yetmiş yıl yaşayacaksak eğer, yetmiş yıl imanlı olmaya niyetliyiz; Rabbimiz yetmiş değil, yüz yetmiş yıl ömür verse, hatta bin yetmiş yıl ömür verse, yine dönmeyecek ve imanımızda sadakatle sebat edeceğiz. Yaşadığımız müddetçe, hatta ebediyen dünyada kalsaydık, yine imanımızdan dönmeyecek ve ebedî olarak Allah'a (celle celâluh) inanacaktık.

İşte, Cennet ve Cehennem'e girmekte asıl olan da bu niyettir. Zaten, Allah'ın Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem) "Ameller niyetlere göredir."^[1] buyurmuyor mu? Herkes, niyetinin karşılığını görecektir. Niyetimiz ebedî iman çizgisinde kalmaksa, mükâfatımız da ona göre olacaktır. Ceza ve mükâfat, amelînin cinsine göredir; ebedî imana ve ebedî

iman niyetine ebedî Cennet. Bunun tam karşısında ebedî küfre ve ebedî küfür niyetine de ebedî Cehennem. Allah (celle celâluh) suretlerimize, şeklimize ve şu fâni dünyada mademizle ne kadar süre kaldığımızı değil, taşıdığımız niyete, sahip olduğumuz azme, kalbimizdeki imana, bu imandaki devamlılık niyet ve düşüncemize bakar.

Evet, niyet, yaşanan kısacık ömürde, imandaki sadakat ve sebat düşüncesiyle, yaşanmasa da, yaşanmış gibi ebedlere kadar zamanları aydınlatan bir ışıktır. Buna karşılık, her şeyi karanlık gören, karanlık niyetli kâfirin de ebedî hayatı, Cehennem mânâsına kapkaradır. Çünkü kâfir, ebedî iman nurunu yakmamak, daha doğru bir deyişle, irade düğmesini Allah'ın (celle celâluh) kalb sarayının iman avizelerini yakmasına vesile kılmamak inat ve ısrarı içindedir ve milyonlarca yıl da yaşasa, bu inat, bu ısrarında devam edecek ve bir defa olsun o düğmeyi aydınlık yolunda kullanmak istemeyecektir. Böylece de kalbini, dünyasını ve ebedî hayatını karartan kara niyetinin kurbanı olacaktır.

Ebede uzansın niyetleriniz, ebede uzansın da, ebedler size bağrını açsın. Has niyetle geçen her saniyeniz, mukabele sırıyla binlere ulaşsın...

b. Cezada takdir, suçun ağırlığına ve işlenmesindeki kasıt, niyet ve neticeye bakar; işlenme süresine değil

Dünyada 5 dakika süren bir adam öldürme suçuna ceza olarak bazen 25 yıl, yani yaklaşık 13 milyon dakika, bazen müebbet hapis, hatta bazen de idam veriliyor ve hiçbir zaman bu cinayetin ne kadar sürede işlendiği hesaba katılmıyor; belki, suçun ağırlığına, suçu işlemekteki

kasıt, niyet ve neticeye bakılıyor. Küfür ve inkârın sırtında taşıdığı cinayetler, bir insanı öldürmekten çok daha fazla, çok daha ağırdır. Kâinatın Yaratıcısı'nın varlığına zerreler, hücreler, melekler, yağmur damlaları, atomlar ve moleküller adedince.. kısaca, sayılamayacak kadar çok şahitler vardır ve küfür, bu kadar şahidin şahadetini bir anda yok saymak demek olduğu gibi, bütün kâinatı karanlığa mahkûm etmek ve aynı zamanda bu kadar şahide âdeta yalancılık ithamında bulunmak demektir. Hem küfür, Yüce Sanatkâr'ı tahkir, onun kâinattaki nakışlarını tezyif ve sayısız delillerini tekziple, kâinatın zerrelere adedince büyük bir cinayet sayılır. Dahası, hayatlarında yalanın mümkün olmadığı binlerce peygamberi, milyonlarca evliyâyı ve en önemli hususiyetleri sıdk olan milyarlarca mümini inkârdır, yalanlamaktır. Böyle bir suçun cezası da, herhâlde kendi cinsinden, dolayısıyla da ebedî Cehennem olması gerekir.

c. Cüz'î irade gerçekten küçüktür ama, neticesi pek büyük olup, Allah (celle celâluh) da cezayı neticeye göre verir

Bir düğmeye basmakla bir anda milyonlarca lambayı söndürüp, çok büyük bir memleketi karanlıklar içinde bırakabilirsiniz. Veya bir davranışınızla –Birinci Cihan Harbi'nde olduğu gibi– milyonlarca insanın ölümüne, milyonlarca ailenin yıkılmasına, şehirlerin yerle bir olmasına, asırlık emeklerin bâd-i heva gitmesine ve dünya çapında pek büyük değişikliklere sebep olabilirsiniz. Aynı şekilde, bir kibritle koca bir ormanı yakabilir veya bir tuğlasını çekmekle büyük bir sarayı yerle bir edebilirsiniz. Küfür, tahrip demektir ve tahrip ise pek kolay ve netice itibarıyla pek şümüllü, pek şeditir.

İşte, kâfir iradesini küfür istikametinde kullanmakla, neticesi böyle pek büyük bir tahribata sebep olduğu içindir ki,

ebedî Cehennem’i hak eder. Buna karşılık mümin, irade düğmesini müspet yöne çevirmekle hem dünyasını, hem de ahiretini aydınlatır.

d. Hadsiz nimetlerin sahibine sırtını çeviren insan, elbette tokatlar yemeye müstahaktır

Allah’ın (celle celâluh) sonsuz azamet ve kudretini gösteren ve varlık adına sonsuz ağırlığı ve kıymeti bulunan o hadsiz nimetlerin sahibine sırtını çeviren.. sonra, vicdan gibi, Allah’ın (celle celâluh) varlığının sessiz şahidi bir kitabı dürüp kapatarak akıl, şuur ve ebede âşik his ve duygularını öldüren.. ayrıca, kâinat kitabını Kur’ân’la dile getirerek, saadet yolunu gösteren nebiye gözlerini kapayan ve kalbinin kapısını sürmeleyen bir insan, kâinat çapındaki bu ağırlığa hüviyeti pek zayıf olan iradesini alet etmek; yaratmada ve icrada hiçbir ağırlığı olmayan birtakım hayalî ve itibarî şeylerin tüy kadcılık ağırlığını, tercihte kullanıp, nefsinin ve şeytanın iğvalarına kapılmakla, elbette kâinat ağırlığında tokatlar yemeğe müstahak olacaktır.

e. Emanete ihanetin cezası, emanetin ve sahibinin değeriyle doğru orantılı olarak verilir

Bir pencere camını kıran çocuğa verilecek ceza ile sultanın kristal tacını suiistimalle ziyan eden bir yâverin cezası bir olmaz. Yine, bir askerle bir ordu komutanına, rütbelerine uygun sermaye verilse ve her ikisi de gidip bu sermayeyi çarşı-pazarda çarçur etseler, elbette ki komutan Divân-ı Harp’te mahkeme edilecek ve askere verilecek cezanın çok üstünde bir cezaya çarptırılacaktır. Ve yine, ömrünü dağlarda koyunlarının arkasında geçiren bir çobanla, hayatını büyük keşiflerle geçiren bir ilim adamına durumlarına ve vazifele-

rine göre sermaye verilse ve ilim adamı o sermayeyi tıpkı çoban gibi koyunların bakımı ve yemi için harcarsa, herhâlde çobana nazaran çok daha başka şekilde cezalandırılacaktır.

Misâllerimizde olduğu gibi, dünya hayatında hayvanlara verilen ömür sermayesi ve daha başka sermaye ve nimetler, kendi çapları ve fonksiyonlarına göre tayin ve tespit edilmiş olup, onlar da bu sermayeyi hiç suiistimal etmeden kullanmaktadır. Evet, bu sermayeleri kimi yük taşımada, kimi et ve süt vermede, kimi de daha başka vazifelerde kullanır. Hâlbuki insan, ne bir hayvandır, ne de sermayesi hayvanlara verilen gibidir; bir insan eli, bin örümcek elinden, bir insan parmağı bin serçenin kanadından kıymetlidir. İnsan, kendisine verilen onca kıymetteki sermayeyi, vicdan, akıl, şuur, idrak, düşünce, muhâkeme, binlerce his, duygu ve kabiliyet gibi nimetleri suiistimal ettiğinde, elbette cezası da aynı ölçüde olmak gerektir. Hele, Allah'ın (celle celâluh) mârifeti, saygı ve muhabbeti ile dolup doyması ve başkasına karşı sürmenmesi gereken has tecelliler yurdu kalb, nefse ezdirilecek olursa, bu takdirde o kalbin sahibi elbette, yakıtı insanlar ve taşlar olan Cehennem için taştan bir yakıt olma seviyesine düşecektir. Öyleyse, iradeyi yerinde kullanıp, kalbi Kalbin Sahibi'ne has kılarak, O'na kalb-i selimle gitmelidir.⁴²⁵

13. Bazı hadislerde, Cennet ehlinin bazılarında, dünya kadar genişlikte ve hatta birkaç katı yer veriliyor, binlerce kasr, binlerce hûri ihsan ediliyor. Bir tek adama bu kadar şeylerin verilmesi nedendir?

İnsan sadece cesedden yaratılmış olsaydı, yani yalnızca sınırlı cismâni bir yapıya sahip olsaydı belki birkaç kasır ve birkaç huri yeterdi. Ancak insan, o kadar câmi' bir yaratık-

⁴²⁵ Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler*.

dır ki, kendisinde bütün alem dürülmüş ve gizlenmiştir. O kadar çok latifeleri vardır ki, bu yönüyle o, câmi', pek büyük bir mâhiyete sahip bir mûcize-i Kudrettir. Bu sebeple latifeleri tam inkişaf etmediği halde bütün dünyayı ve bir o kadarını da verseniz onu tatmin edemezsiniz. Halbûki, ahirette onun bütün latifeleri inkişaf edecek, sınırsız kabiliyetleri ve sınırsız ihtiyaçları olacaktır. Bütün o ihtiyaçlar ise ancak nihayetsiz bir rahmet eliyle orada giderilebilir. Bunun nasıl olacağı hususuna gelince, o da tıpkı nasıl bu dünyada letafet kesbeden, adeta nurânîleşen zâtlar bir anda pek çok yerde görülebilirler. Meselâ, nasıl Allah'ın Rasûlü bir anda pek çok yerde görülür, müşahede edilir. Ahirette de pek çok ümmetiyle bir anda hususî olarak görüşecektir. Bu dahi delildir ki, yapısı nur, maddesi nur olan Cennet'in ehli de nurâniyet kesbedecek ve bir anda pek çok hûri ile ayrı ayrı yerlerde oturup sohbet edecektir.⁴²⁶

14. Ruhların yaratılışı esnasında veya daha anne karnında cenin safhasındayken insan için saîd veya şakî, ya da Cennetlik veya Cehennemlik yazılması nasıl olur?

Her şeyden önce Allah (celle celâluh), kulunun ileride iradesiyle nasıl davranacağını, Cennetlik ameller mi yoksa Cehennemlik ameller mi işleyeceğini, sonsuz ilmiyle ezelde bilir ve bildiği için yazar; yoksa kul, Allah (celle celâluh) öyle yazdığı için Cennetlik veya Cehennemlik, saîd ya da şakî olmaz.

İkinci olarak, Allah (celle celâluh), kulunun iradesini hangi yönde kullanacağını bildiği gibi, fiillerine tesir eden bütün sebepleri de bilir ve ona göre yazar. O insan üzerinde ailesinin tesir ve terbiyesi nasıl olacak, muhiti kendisini ne

⁴²⁶ Bkz. Nursî, *Sözler* 671-672 (28. Söz).

yönde etkileyecek, imana ya da küfre götürücü vesileler neler olacak ve o iradesiyle bunları nasıl aşacak, bütün bunları Allah (celle celâluh) bilir ve ona göre yazar.

Biz, insanın Cennetlik mi Cehennemlik mi olacağını bilemeyiz; çünkü kaderden habersiziz. Hadisin beyanı içinde, sadece zâhirdeki davranışlarına, söz ve fiillerine bakar, bunları din ölçüsüne vurur, küfrünü gerektiren zâhir söz ve davranışları varsa, en fazla “kâfir” der, fakat Cehennemlik diyemeyiz. Çünkü, zâhire göre davranma mecburiyetindeyiz. İşin hakikatine, o kişinin kalbine ve son nefesini nasıl vereceğine vâkıf bulunmadığımızdan, bu hususları Allah’a havale ederiz. Bugün ateist bildiğiniz birisi, bakarsınız bir zaman sonra imanı bütün bir insan oluvermiştir.

Allah (celle celâluh), insanın irade düğmesini bütün sebepleriyle hangi istikamette kullanacağını ve hangi istikamet üzerinde son nefesini vereceğini bildiği için, ruhlar âleminde veya anne karnında onun şakî-saîd, Cennetlik veya Cehennemlik olacağını yazar. İnsan da, hadisin ifadesiyle nasıl yaşarsa öyle ölür, nasıl ölürse öyle haşrolur.⁴²⁷ Bize düşen, Allah’tan (celle celâluh) ümit kesmeden ve neslimizin geleceğini de karanlık görmeden çalışmak ve imana, hidayete vesile olma yolunda gayret göstermektir.⁴²⁸

15. Resûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)’in bazı hadislerinde şunu şunu yaparsanız Cennet’e gidersiniz buyuruluyor. Meselâ, bir hadis-i şerifte, ‘Yâ eyyühe’n-nâs! Efşu’s-selâm, ve et’imü’t-taâm, ve sı-

⁴²⁷ Müslim, Cennet 83; Müsned 3/331.

⁴²⁸ Bkz. Bu husus, M. Fethullah Gülen’in şu adresteki izahatından alınmıştır. <http://www.asringetirdigitereddutler.com/index.php/content/view/591/12/>
Basılı eserde –ki elimizdeki eski baskıdır- bulamadık. Dolayısıyla bu kısım belli ki yeni baskılara konmuş olabilir.

***lu'l-erhâm, ve sallû billeyli ve'n-nâsu niyâm, tedhulü'l-Cennete biselâm'* buyuruyor. Peygamber Efendimiz'in bu türlü sözleri, sadece o anki muhataplarına mı özeldir yoksa umûmî midir? Bu tür hadisleri nasıl anlamalıyız?**

Bu hadis-i şerifi, Abdullah İbn-i Selâm (radiyallahu anh) rivayet etmektedir. Kısaca meâli şöyledir: “Ey İnsanlar! Selamı aranızda yaygın hale getirin.. sofranız herkese açık olsun, çokça ikram edin.. sıla-ı rahimde de kusur etmeyin.. bir de, insanların uykuya daldıkları anlarda, gecelerin karanlığını namazla delin.. böylece selamete Cennet'e girersiniz!”⁴²⁹

Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) bu kabil sözlerini ilk akla gelen (zahiri) manalarıyla ele almakta ve o şekilde amel etmekte hiçbir mahzur yoktur. Bilakis, her biri güzel ahlakın ayrı bir yanına işaret eden bu hususları tatbik etmek insana çok fayda ve sevap kazandırır. Bununla beraber, bu türlü hadis-i şerifleri terğîb (teşvik etme, isteklendirme) ve terhîb (sakındırma, uzaklaştırma) sadedinde îrad edilmiş sözler olarak değerlendirmek daha doğrudur.⁴³⁰ Dolayısıyla bu ve benzeri hadisler bütün insanlığı ilgilendiren umumi bir hitap gibi algılanmalıdır.

16. الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ *sırrınca “Dost, dostuyla beraber Cennet'te bulunacaktır.” Peki bu nasıl olabilir? Cennet'in katları arasında geçiş olabilecek mi?*

Evet, Allah mümin kullarını ahirette -imanla ahirete gitme şartıyla- sevdikleri ile buluşturarak ayrı bir ikramda bulunacaktır. Velew ki, kendisi Cennet'in en alt mertebesinde ve

⁴²⁹ İbn-i Mâce, *Et'ime* 1; Dârimî, *Salât* 156.

⁴³⁰ Gülen, *Kırk Testi*, www.herkul.org., 29.08.2005, “Cennet Yolunun Burakları”

sevdiği kimse en üst mertebede bile olsa. Nitekim, bir bedevî aynı ızdırapla ağlayıp bu endişesini ifade edince Fahri Kâinât, yukardaki hadisi îrâd buyurmuşlardır. Rivayetlerden, Cennet'in bir pramit gibi iç içe yükselen katlardan oluştuğu anlaşılıyor. Bu katlar arasında geçiş olacak ve herkes sevdiğini ziyaret edebilecek. Ancak bu, ziyaret şeklinde olacak ve herkes daha sonra kendi Cennet'ine dönecektir. Herkes aynı yerde, meselâ, Efendimiz'in yanında, O'nun sohbetine iştirak etseler de herkesin istifadesi aynı olmayacak. Herkes kendi seviyesine göre istifade edecektir. Sevdiği kimselerin yüksek makamları ve nimetleri ise, hoş bir gıpta ile karşılanacak, asla kıskanma olmayacaktır.⁴³¹

17. “Cennet olmazsa, Cehennem ta’zib etmez.” deniyor. Bu nasıl olur?

Bu sözü birkaç mânâda anlamak mümkündür. Öncelikle mutlak ve kâmil mânâda Cehennem'in azab etmesi Cennet'in, Cennet'in de tam bir nimet olması Cehennem'in mevcudiyetine bağlıdır. Bunun kâmil mânâda olması ile, insanın bütün duygularını ve letâifini doyuracak şekilde olmasını kastediyoruz.

Her şey nasıl ki zıddıyla bilinir, aynen öyle de Cehennem ateşine uğramadan Cennet nimeti tam olarak anlaşılamayacak ve bundan ötürü herkes bir mânâda ateşe uğrayacaktır. Bunun gibi insanlar Cennet gibi bir hayatı tatmadan Cehennem'in azabını tam olarak duyamayacaklardır. Böylere Cehennemlik olsalar da şöyle-böyle Cennet'e muttali olacaklardır. Bu hususa daha önce de temas etmiştik.

⁴³¹ Bkz, Nursî, *Sözler* 669-670 (28. Söz).

18. Hadislerde, hûriler yetmiş hulleyi giydikleri halde, bacalarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor, denmektedir. Bu ne demektir? Bunu nasıl anlamalı?

Bu tabirle murad edilen şu olabilir. İnsan ne kadar güzelliğe meftun, güzelliğe karşı iştihası var, zevkine düşkün, süsü ve zineti sever bir tarzda hep güzelliğe müştak duygulara, güçlere, hislere ve latifelere sahiptir. İşte bu yetmiş hulle, insandaki o ayrı ayrı duyguların, fakültelerin her birine hitap eden, her birini ayrı ayrı okşayıp onları mesud eden maddî-mânevî güzelliği ifade eder ki, Cennet hûrileri bunlara sahiptir. Onlar, süsün, güzelliğin, hüsn-ü cemâlin yetmiş tarzını hatta iliklerine kadar üstlerinde bir elbise gibi taşıyan latif varlıklardır. Hem bu güzellikler biri diğerine perde olmayacak şekilde üzerlerinde temâşâ edilir. Yani, onlar birbirinden farklı mertebede ve güzellikte yetmişten fazla zînete ve hüsn sahiptirler, şeklinde anlaşılabilir.⁴³² En doğrusunu Allah bilir.

19. Cennet sevdası ve Cehennem korkusu ile ibadet etmek doğru mudur?

Bir anlamda Cennet Allah'ın insanları Kendisine kulluğa teşvik için yarattığı bir terğîb aracıdır. Cehennem de Kendisine karşı gelmeden korkutmak için yarattığı bir terhîb aracıdır. Ahirette, birisiyle isteklerini yerine getirenleri mükafatlandıracak, öbürüyle de karşı gelenleri cezalandıracaktır. Görülüyor ki, her ikisi de bir araçtır, vasıta. Kullukta asıl olan Allah'ın rızasıdır. İbadetlerin makbuliyeti de ancak bununla mümkündür. Ehl-i tasavvuf Cennet iştiyakıyla kulluk edenleri “abîdu'l-Cennet” olarak isimlendirmişlerdir.

Asıl Allah'ın rızası olmakla birlikte Kur'ân pek çok âye-

⁴³² Bkz. Nursî, *Sözler* 670-671 (28. Söz).

tinde insanları teşvik etme ve korkutma aracı olarak her ikisinden de bahseder. Yani, insanın birine iştihak duyması, öbüründen de korkması gayet normaldir. Bunların insanı kulluk yapmaya tetikleyici rollerinin olması da gayet normaldir. Bu anlamda Cennet'i istemek de yanlış değildir. Zira, aslında Cennet istenirken yine Cenâb-ı Hakk'a kavuşmak arzu edilmektedir. Müminler O'nu ancak Cennet'ten görebileceklerdir. Cehennem korkusundan dolayı muhasebe içine girmek de yanlış olmayacaktır. Çünkü, Cehennem'de de O'ndan, O'nun rahmetinden uzak kalacaklardır. Efendimiz de Cennet'i, Firdevsi istemeyi, Cehennem'den korunmanın yollarına sülûk etmeyi nasihat buyurur. Hem kendisi de Cennet'i ister, Cehennem'den Allah'a sığınır. Mevzu aslında çok nettir. Allah'ın rahmetinden istimdâd edip Cennet'i istenebilir, gazabından yine O'na sığınarak Cehennem'den hazer adına emirlere riayet edilebilir ama asıl olan amelde ihlasın, rızâ-ı İlâhînin esas tutulmasıdır.

20. Bir kimse, kendisinin Cennete gidip gitmeyeceğini bilebilir mi?

Bir kimse Allah'tan ve Rasûlünden gelen bir bilgi yoksa katiyyetle kendisinin veya bir başkasının Cennet'e mi Cehenneme mi gideceğini bilemez. Aşere-i Mübeşşere⁴³³ olarak bilinen on sahabe efendilerimiz, daha bu dünyada iken Cennet ile müjdelenmişlerdir. Efendimiz, bunlar dışında da Hz. Hamza, Hz. Ca'fer b. Ebî Tâlib, Hz. Bilâl, Hz. Hatice, Hz. Âişe, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Mer-

⁴³³ Bunlar, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Hz. Zübeyr b. Avvâm, Hz. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Saîd b. Zeyd ve Hz. Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır.

yem, Hz. Âsiye gibi daha pekçok zâtın Cennet'te olacağını haber vermişlerdir. Onun haber verdiğinin dışında ise, kişi birisi için ancak ümid edebilir veya endişe duyabilir.

Şu kadar var ki, genel olarak müslüman kimse, iman ile ölür. İman ile ölen de, ya doğrudan doğruya, yahut günahlarının cezasını çektikten sonra Cennet'e gider. İstisna olarak da pek az kimseye kötü bir hayat yaşadığı halde, son zamanlarda yaptığı iyi ameller sebebiyle imanla gitmek nasip olur. Bunun tersi de mümkündür. Yani salih amel işleyen bir kimse, son zamanlarda sapıtıp maazallah imansız ölebilir.

Genel olarak, insan nasıl yaşarsa öyle ölür. Yani müslüman olarak yaşayan, müslüman olarak ölür. O halde salih amel işlemeye çalışmalı. Kişi, iyi bir insan olup olmadığını, münasebettar olduğu salih kimseler vasıtasıyla bilebilir. (O, iyi bir insan değil) diyorlarsa, iyi olmadığı açıktır. Eğer, (O, iyi bir insandır) diyorlarsa, iyi olduğu anlaşılır. Bir rivayette, kendisinin iyi mi kötü mü olduğunu anlamak isteyen, salih olan komşularının kendisi hakkında ne dediklerini öğrensin! “İyi kimse” diyorlarsa, Allah indinde de iyi olduğunu anlasın!” Bu durumda kişi kendisi için ümitlenebilir. Ancak sadece ümitlenebilir. Asla kimse kendinden emin olamaz.

21. Hz. Meryem Cennet'te Peygamberimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) **eşi mi olacak?**

Pek çok hadiste Hz. Meryem ve Hz. Asiye hakkında övücü ifadeler mevcuttur.

Hz. Ali (radiyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

“(Ahiretin) en hayırlı kadını Meryem Binti İmrân'dır. (Dün-

yanın) en hayırlı kadını Hatice Bintu Huveylid'dir." Ravi bunu söylerken, eliyle semaya ve arza işaret etti.⁴³⁴

Rezîn bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeklerden pek çokları kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân'ın kızı Meryem, Firavun'un karısı Asiye, Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed'in kızı Fâtıma'dan başka kimse kemâle ermemiştir. Hz. Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir." Bu rivayet Buhârî'de Ebû Musa hadisi olarak gelmiştir.⁴³⁵

Asiye Binti Müzahim, Firavun'un karısıdır. Rivayete göre, Hz. Musa, Firavun'un sihirbazlarına galebe çalınca Asiye iman etmiştir. Firavun bunu anlayınca onun el ve ayaklarını kazıklarla yere çaktırmak üzere güneşe karşı bağlayıp üzerine büyük bir kaya konmasını emretmiştir. Kaya getirildiği vakit Asiye: "Ya Rabbi, benim için Cennetinde bir ev bina et." (Tahrîm, 66/11) diye niyazda bulunmuş, o anda Cennet'te inciden mamul evi kendisine gösterilmiş ve ruhu kabzedilmişti. Böylece getirilen kaya ruhsuz cesedinin üzerine konmuştu. Hz. Meryem, İmrân'ın kızıdır ve Hz. İsa'nın annesidir. Kur'ân birçok defa ondan bahseder. Herhangi bir erkek kendisine temas etmeden mucize olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmiştir. Yahudiler onu bakire olduğu halde çocuk doğurduğu için iffetsizlikle itham etmişlerse de, beşikteki çocuk (Hz. İsa) bir mucize eseri olarak konuşup annesini tebrie etmiştir.⁴³⁶

Görülüyor ki, dünyada iken eşleri olmayan bu iki sali-

⁴³⁴ Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr* 20, Enbiya, 45; Müslim, *Fezâilu's-Sahâbe* 69.

⁴³⁵ Müslim, *Fedâilu's-Sahabe* 70; Tirmizî, *Et'ime* 31.

⁴³⁶ İbn Kesir, Muhtasar-ı İbn Kesir, Haz. Muhammed Ali Sâbüni, 3/525.

ha hanım Cennet'e gideceklerdir. Cennet'te de aile hayatı yaşayacak ve evleneceklerdir. Bu iki azize kadın orada Efendimiz'le nikahlanarak Allah'ın ayrı bir lütfuna daha nail olacaklardır. Bir rivayette şöyle buyrulur: "Allah, İmran kızı Meryem'i, Firavun'un hanımını Âsiye'yi ve Musa'nın kızkardeşi Gülsüm'ü Cennet'te bana zevce olarak vermeyi hükmeyletti."⁴³⁷ Doğrusunu Allah bilir.

22. Henüz yeni iman edip doğru dürüst bir amel işlemeyle bütün bir hayatını fedakarlıklar, sıkıntı ve ızdırıp içinde geçiren kamil bir mümin Cennet'te aynı yerde mi olacak? Bu adaletsizlik olmuyor mu?

Her şeyden evvel Allah âdil-i mutlak'tır. Kimseye zerre miktar zulüm etmez. Ancak, Allah aynı zamanda Erhamur-râhimîn'dir. Çok merhametli, bağışlaması bol ve çok cömerttir. İstedğine istediği nimeti bol bol verir ve kimseye bunun hesabını vermez.

Bu soruda belirtildiği gibi, kişi iman etse de hiç amel edemese yine Cennet'e girer. Bu Allah'ın rahmetinin neticesidir. Daha önce geçtiği üzere hadislerde bu açık ve net olarak ifade edilmiştir. Ancak, burada kim ne yaparsa onu ötede görecektir. Dolayısı ile, bütün bir hayatı iman ve salih amel üzere geçiren, birçok fedakarlık ve sıkıntı içinde dine hizmet eden kimselerle, bunları yapamamış kimselerin Cennet'ten istifadeleri bir olmaz. Belki farklı Cennet mertebelerinde yer alırlar. Aynı Cennet'i paylaşılsalar bile herkes, imanının ve amelinin seviyesine göre istifade etmede farklı derece sahibi olurlar. Allahu a'lem.

⁴³⁷ İbni Mâce Tercümesi 10/649.

23. Cennet'te erkeklere dünyadaki eşlerinin yanında hûrilerin verileceği söyleniyor. Peki kadınlara da Cennet erkekleri verilecek mi? Gilmân nedir?

Kur'ân-ı Kerim'in sadece bir âyetinde gilmân tâbiri geçer. "Etraflarında, sedeflerinde saklı inciler gibi tertemiz gilmânlar dolaşır." (Tûr, 52/24) Sözlükte "çocuk, bıyığı yeni terlemiş genç, hizmetçi" anlamına gelen gulâm kelimesinin çoğulu olan gilmân, anlaşıldığı kadarıyla, Allah'ın (celle celâluh) mümin kulları için özel yarattığı ve vazifesi sadece hizmetkârlık olan Cennet gençleridir. Onlar Cennet ehline yiyecek ve içecek sunarlar ve bu vazifeyi görmekten mutluluk duyarlar.

Hûriler ise, Rahman-ı Zülcemâlin mümin erkekler için Cennet'te özel yarattığı ve dünyalık kadınların emrine verdiği çok güzel Cennet kadınlarıdır. Birçok âyet onlardan bahsetmekte ve onları târif etmektedir. Genel olarak "İri gözlerinin beyazı saf, siyahı koyu, gümüş berraklığında beyaz tenli kızlar" olarak anlatılan hûriler, "erkeklerine düşkün, başkalarında gözü olmayan, kimse tarafından dokunulmayan, inci tenli, yakut yanaklı, yaşıt genç kızlar" tarzında muhtelif âyetlerde tanımlanır.

Anlaşılan o ki, Cennet'e giden mümine kadınlar sadece kendi eşleri ile beraber olacaklardır. Onlar her dâim bekâretleri iade edilecek, Cennet ehli erkekler de hadisin ifadesi ile yüz erkek gücüne sahip olacaktır. Öte yandan bu kadınlar, Cennet'in hanımları içinde en seçkinleri ve onlardan üstün olacaklardır. Hûriler onların emrine verilecektir. Bir anlamda onların başı olacaklardır. Gilmân ise, sadece hizmet edecek, cinsî yönde bir vazifesi olmayacaktır. Allah en doğrusunu bilir.

SON SÖZ

“Bu dünyada çeşitli belâ ve musibetlere uğrayanlar, maruz kaldıkları bu belâ ve musibetler karşılığında ahirette kendilerine verilen Cennet meyvelerini görünce, “Keşke belâ ve musibetlerimiz daha çok olsaydı!” diyecekler. Ne var ki, belâ ve musibet istenilemez. Belki, “Dünyada ve ahirette hasene ver Allah’ım.” denilmesi daha uygundur.

Belâ, musibet ve sıkıntılarla insan, durulaşacak ve öz haline gelecektir. Tıpkı tereyağı gibi. O da, yayığın içerisinde bir o tarafa bir bu tarafa çarpar durur. Sonra da sade yağ olarak topak topak sütün üzerinde belirir. Artık onu süte karıştırmak isterseniz de karıştıramazsınız. Artık âdetâ “Ey mücrimler, bugün ayrılın” sırrı zuhur etmiştir.

Bu öyle bir tasaffi edîştir (saflaşma) ki, bu yolla saflaşan Müminler, Cehennem’in üzerinden geçerken, Cehennem’in “Çabuk geç, ateşimi söndürüyorsun!” diyeceği, hadis-i şeriflerde rivayet edilir.”⁴³⁸

⁴³⁸ Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/47.

İman ve salih amel sahipleri bu meşakkatli yolu geçerek Cennet'e varmaya, Rabbilerine kavuşmaya azmetmişlerdir. Karşılıklarına çıkan maddî manevî her türlü handikapı aşarak maksatlarına ulaşmak onların en büyük arzularıdır. Onlar, asıl Allah'ın rızasını peylerler ama Hakk Teâlâ'nın lütuf ve ihsanlarını da hürmetle, sevinçle ve neşe ile karşılarlar.

Şu kısa ve geçici dünya hayatında akıllı insan için, ahireti berbat etmeye hiçbir şey ama hiçbir şey değmez. Ne mal, ne evlat, ne eş, ne iş, ne makan ne de mansıp katıy-yen ebedî saadeti ve Allah'ın rızasını tepmeye, buna mukabil tahammülü imkansız ebedî azabı tercihe sebep olamaz, olmamalı.

İbn Ömer (radıyallahu anh) şöyle bir hadise anlatır: Allah'ın Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraberdim. Ensar'dan bir sahabi geldi ve Rasûlullah'a selâm verdi. Sonra da sordu: "Yâ Rasûlallah! Müminlerin en üstünü hangisidir?" "Onların ahlâkı en güzel olanıdır." "Ya Rasulallah! Müminlerin en zekisi hangisidir?" "Onların ölümü en çok hatırlayanı, ölümden sonrası için en güzel bir şekilde ahiret hazırlığı yapanıdır. İşte onlar, en zeki müminlerdir."⁴³⁹

Evet, bu hayat tekâlifi ağır mesuliyetlerle doludur. Hakiki huzuru ve mutluluğu insan hiçbir zaman bu dünyada elde edemez. Ne kadar sıhhatli ve zengin olursa olsun işin bir tarafında bir bit yeniği, bir yiv kırılması vardır. Zaten fâni dünyada sonsuz haz ve lezzet elde etmek mümkün değildir. Bilakis, bu dünya ahiretin rağmınadır. Yani, hadislerin de ifade ettiği gibi, bu dünyada çok gülen orada

⁴³⁹ İbn Mâce, Zühd 3.

ağlar.. burada sıkıntı ve ızdırapla Allah için ağlayan öte-lerde güler. Onun gözüne Cehennem ateşi değmez. Efendiler Efendisi başta olmak üzere O'nun güzide ashabı da bu dünyanın çilesini çekmekten müstağni kalmamışlardır. Kur'ân onların halini anlatırken: “Yoksa siz, sizden önceki-lerin durumu sizin başınıza gelmeden Cennet’e gireceğinizi mi zannettiniz? Onlara öyle darlık, zorluk, sıkıntı geldi ve sarsıntıya uğradılar ki Peygamber ve onunla beraber Mü- minler: “Allah’ın yardımı ne zaman?” diyordu. Gözünüzü açın! Allah’ın yardımı şüphesiz pek yakındır.” (Bakara, 2/214) buyurur. Rivayete göre bu âyet, Uhud veya Hendek savaşı esnasında nâzil olmuştu. Müminler öyle daralmışlardı ki, âdeta ölüp ölüp diriliyorlardı. Sahâbelerden bazıları olduk-ça tedirgin, “Allah’ın yardımı ne zaman gelecek?” demeye başlamışlardı. İşte Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyeti vahyede- rek adeta “siz yoksa Cennet’i ucuz mu zannetmiştiniz?” bu- yuruyordu.

Bu yol uzun, menzili çok ve geçiti yoktur... Cennet ucuz değil, Cehennem de lüzumsuz değildir... Zira, Cennet’in etrafı nefsin hoşuna gitmeyen zorluklarla, Cehennem’in etrafı ise hep nefsi gıcıklayan, cazip şeylerle sarılmıştır. İn- sanın bunlara aldanmadan iradesinin hakkını vererek, zor- lukları aşarak Cennet’e ulaşması o kadar kolay değildir. Öte yandan, Hakk’a ve kullarına onca zulüm eden, insan- lığı yitirmiş varlıklara da hak ettikleri cezanın er geç veril- mesi Allah’ın adaletinin tecellisidir. Ve Allah Âdil-i Mutlak’- tır. Hakiki adalet sahibidir. Hiç kimseye zulmetmez, kimse- nin hakkını da kimsede bırakmaz. İmhâl eder, bir zamana kadar mühlet verir ama asla ihmal etmez.

Ancak, Mümin herhalükarda Rabbinden ümidini kesmez. Ne kadar, kusur ve günahı olsa da asla O'nun kâpısından ayrılmaz. Dua dua yalvarır ve affını talep eder. "Yaptıklarına karşılık olarak onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilemez." (Secde, 32/17) âyeti ile "Ey mutmain ruh! Rabbini razı etmiş ve razı edilmiş / hoşnut olmuş olarak Rabbine dön. Seçkin kullarım arasına kavuş ve gir Cennet'ime!" (Beled, 90/27-30) müjdesini hiçbir zaman aklından çıkarmayarak kendisinin de bu müjdelenenlerden biri olacağı ümidiyle nefes alır verir.

İnanan insan kendine düşeni hakkıyla yaptığında Rabbinin va'dine ulaşacağını kuvvetle ümit edebilir. Ancak, kendine düşeni yapmada gevşeklik gösterir, bazı mevzularda aheste revlik eder ve bu sayede iman za'fı yaşarsa şu hadisteki tedibe kulak vermek mecburiyetindedir.. "Sizden önceki ümmetler, çeşitli belalarla azab olunmuşlardı. Ama bu, onları dinlerinden çevirmemişti. Öyle ki, adamı yarı beline kadar toprağa gömülür, testere başının üstüne konur ve başının ortasından testereyle kesilir, böylece iki parçaya ayrılır; yine adamın etleri ve sinirleri demir taraklarla kemiklerinden ayrılır, ama bu onu dininden çeviremezdi. Allah'a yemin ederim ki, bu iş, mutlaka kemale erecektir. Öyle ki, kervancı San'â ile Hadramut arasında seyahat ederken ancak Allah'tan ve koyunlarına karşı kurttan başka hiç kimseden korkmayacaktır. Ne var ki sizler acele ediyorsunuz."⁴⁴⁰

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) rivayet ediyor. Rasûlüllah

⁴⁴⁰ Buhârî, *İkrâh* 1.

(sallallahu aleyhi ve sellem): “İmtinâ edip kaçınanlar hariç, bütün ümmetim Cennet’e girecektir.” ‘Kim Cennet’e girmekten kaçınıp ayak diretir?’ Dediler. “Kim bana itaat ederse Cennet’e girer, kim âsi olup itaat etmezse o kaçınmış olur demektir!” buyurdular.⁴⁴¹

Bütün bu bilgiler ışığında Cennet ve Cehennem, bu hayatta da bizi dengede tutan birer terğîb ve terhîb, birer havf ve recâ vasıtalarıdır. İmam-ı Gazzâlî, gençlikte havfın (Allah’ın azabından ve dolayısıyla Cehennem’den korkunun) ihtiyarlıkta recânın (O’nun engin rahmetini ve dolayısıyla Cenneti’ni ümit etmenin) ağır basmasının daha isabetli olacağını söyler. Mevlâm, Cehenneminden âzâd ve Cennetiyle, Cemâliyle, rızasıyla serfirirâz etsin... Amin...

⁴⁴¹ Buhârî, *İ’tisâm* 2.

BİBLİYOGRAFYA

- ACLÛNÎ**, Muhammed, Keşfu'l-Hafâ, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1351 h.
- AHMED B. HANBEL**, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani el-Mervezi, *el-Müsned* Beyrut, 1961.
- AHMED NAÎM**, Babanzâde, Muhtasar-ı Sahîh-i Buhârî Şerhi Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, D.İ.B.Y., 5. Baskı, Ankara 1978.
- ALÂUDDİN ÂBİDÎN**, *el-Hediyetü'l-Alâiyye*, İstanbul, 1993.
- BEDİÜZZAMAN**, Saîd Nursî, Sözlere, Işık Yayınları, İzmir, 2000.
- BEDİÜZZAMAN**, Saîd Nursî, Mektubat, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.
- BEDİÜZZAMAN**, Saîd Nursî, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Envar Yayınları, İstanbul, 1992.
- BEDİÜZZAMAN**, Saîd Nursî, Lem'alar, Neşreden: Said Özdemir, Ankara, ts.
- BEDİÜZZAMAN**, Saîd Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, Terc. Abdulmecid Nursî, Sözlere Yayınevi, İstanbul, 1994.
- BELÂZURÎ**, Ahmed b. Yahya b. Câbir, (ö. 279/892), *Ensâbu'l-Eşrâf*, Tahk. İhsan Abbas, Beyrut 1979.

- BUHÂRÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim İbni'l-Muğire el-Buhârî, el-Cu'fî, el-Camiu's-Sahih, Kahire, Daru'l-Hadis, ts.
- CANAN**, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte, Akçağ Yayınları, İstanbul, ty.
- DÂRİMÎ**, Abdurrahman Ebû Muhammed b. el-Fadl, Sünen-i Dârimî; Beyrut, 1407 h.
- EBÛ DAVÛD**, Ebû Davud Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani, Sünen, Kahire, 1988
- EBÛ HANİFE**, Nu'mân b. Sâbit, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, "el-Alim Ve'l-Müteallim", "el-Fıkhu'l-Ebsat", "el-Fıkhu'l-Ekber", "Risalet'u-Ebû Hanife", "el-Vasiyye", Çev: Mustafa Öz, Kalem Yay. A.Ş., İst.-1981.
- EBÛ ZEHRÂ**, Muhammed, Çev. Abdulkadir Şener, İslâm'da Siyâsî İtikâdî ve Fikhî Mezhepler Târihi, Hisar Yayınevi, İstanbul, ty.
- EŞREFOĞLU RÛMÎ**, Müzekki'n-Nüfûs, Haz. Abdullah Uçman, İnsan Yay., İstanbul, 1996.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, Nil Yayınları, İstanbul, 2003.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Fikir Atlası, Nil Yayınları, İstanbul, 2006.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Fasıldan Fasıla-1, Nil Yayınları, İzmir, 1995.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Sızıntı, Mart 2000, Cilt 22, Sayı 254.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Asrın Getirdiği Tereddütler, T.Ö.V. Yayınları, İzmir, 1994.
- GÜLEN**, M. Fethullah, Kürsü Yazıları, 2005, "Cennet Olmazsa, Cehennem Ta'zib Etmez", <http://tr.fgulen.com/content/view/3314/18/>.
- Gülen**, M. Fethullah, Kırık Testi, www.herkul.org., 29.08.2005, "Cennet Yolunun Burakları"

- GÜMÜŞHANEVÎ**, Ahmed Ziyaüddin, Râmûzu'l-Ehâdis, Çev. Abdülaziz Bekkine, İstanbul, 1982.
- HÂKİM**, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Hakim el-Nisaburi, el-Müstedrek Ala's-Sahihayn, Beyrut, 1995.
- HEYET**, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, Türdav, İstanbul, 1997.
- HEYET**, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- HEYSEMÎ**, Ali b. Ebû Bekir, Mecmeu'z-Zevaid, Kahire, 1407 h.
- İBN KESİR**, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil, Muhtasar-ı İbn Kesir, Haz. Muhammed Ali Sâbûnî, Dersaadet, yy, ty.
- İBN MÂCE**, Ebû Abdulilah Muhammed b. Yezid İbn Abdulilah İbn Mâce, Sünen, Beyrut, 1975.
- İBN MÂCE**, Ebû Abdulilah Muhammed b. Yezid İbn Abdulilah İbn Mâce, Sünen-i İbn-i Mâce Tercümesi ve Şerhi, Terc. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1983.
- İBN MANZÛR**, Ebû Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukrim, Lisânü'l-Arab, Beyrut, ts.
- İBN SA'D**, Muhammed, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, I-IX, Beyrut 1410/1990.
- İBRAHİM HAKKI**, Marifetnâme, Kahraman Yayınları, Erzurum, ty.
- İMAM GAZZÂLÎ**, Ölüm ve Sonrası, Haz. A. Fikri Yavuz, Vural Yayınları, İstanbul, ty.
- İMAM MALİK**, Malik b. Enes; Kitabu'l-Muvattâ, Beyrut, 1988.
- İMAM ŞA'RÂNÎ**, Ölüm-Kıyamet-Ahiret ve Ahirzaman Alametleri, Mütercim: Naim Erdoğan, Pamuk Yayınları, İstanbul, 1990.
- KASTALLÂNÎ**, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn, Mevâhibi'l-Ledünniyye, Kahire, 1281 h.

- KURTUBÎ**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, et-Tezkire fi Ahvâl-il Mevtâ ve Umuru'l-Âhire, Kahire, 1980.
- KURTUBÎ**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi'u li-Ahkâmî'l-Kur'ân, Beyrut, 1407/1987.
- MÜNÂVÎ**, Şemşüddin Muhammed Zeynüddin Abdurrâuf, Feyzü'l-Kadîr, Feyzü'l-Kadîr, Beyrut, 1972.
- MÜNZİRÎ**, Hafız Zekiyüddîn Abdülazîm, et-Terğîb ve't-Terhîb (Hadislerle İslâm), çev. Heyet, Hikmet Yayınları, İstanbul 1989.
- MÜSLİM**, Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi, el-Camiu's-Sahih, Çağrı Yay. İst., 1981.
- NESÂÎ**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. İbn Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinar en-Nesâî, Sünen-i Nesâî, Beyrut, ts., Diğer baskı ise, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- RÂĞİB el-İSFAHÂNÎ**, el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân, İstanbul, 1986.
- RÂZÎ**, Fahreddin, Mefâtihu'l-Gayb, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1990.
- RÛDÂNÎ**, Muhammed b. Süleyman, Büyük Hadis Külliyyatı (Cem'u'l-Fevâid), Terc: Naim Erdoğan, İstanbul, ts.
- SUBHÎ SALÎH**, Ölümünden Sonra Diriliş, Tercüme: Şerafeddin Gölçük, İst. 1981.
- TABERÎ**, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, Câmi'u'l-Beyân, Beyrut, ts.
- TOPRAK**, Süleyman, Ölümünden Sonraki Hayat, Kabir Hayatı, 7. Baskı, Konya, 1997.
- TİRMİZÎ**, Ebû İsa b. Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, Sünen, Mısır, 1976.
- YAZIR**, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili* İstanbul, ts.
- YILDIRIM** Suat, Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, Işık Yayınları, İstanbul, 2002.
- ZUHAYLÎ**, Vehbe, et-Tefsiru'l-Münîr, Beyrut, 1411/1991.